

AUSTRUMS

AUSTRUMS

1 8 8 3 * 1 9 4 0

Izdevusi Studentu biedrības Austrums vecbiedru palīdzības
biedrība. — Redaktors Ansis Kurmis. — Mākslinieka Emīļa
Meldera zīmējumi un grafiskais iekārtojums. — Iespiedusi
paju s-ba „Grāmatrūpnieks“ Rīgā, Pils ielā 14.

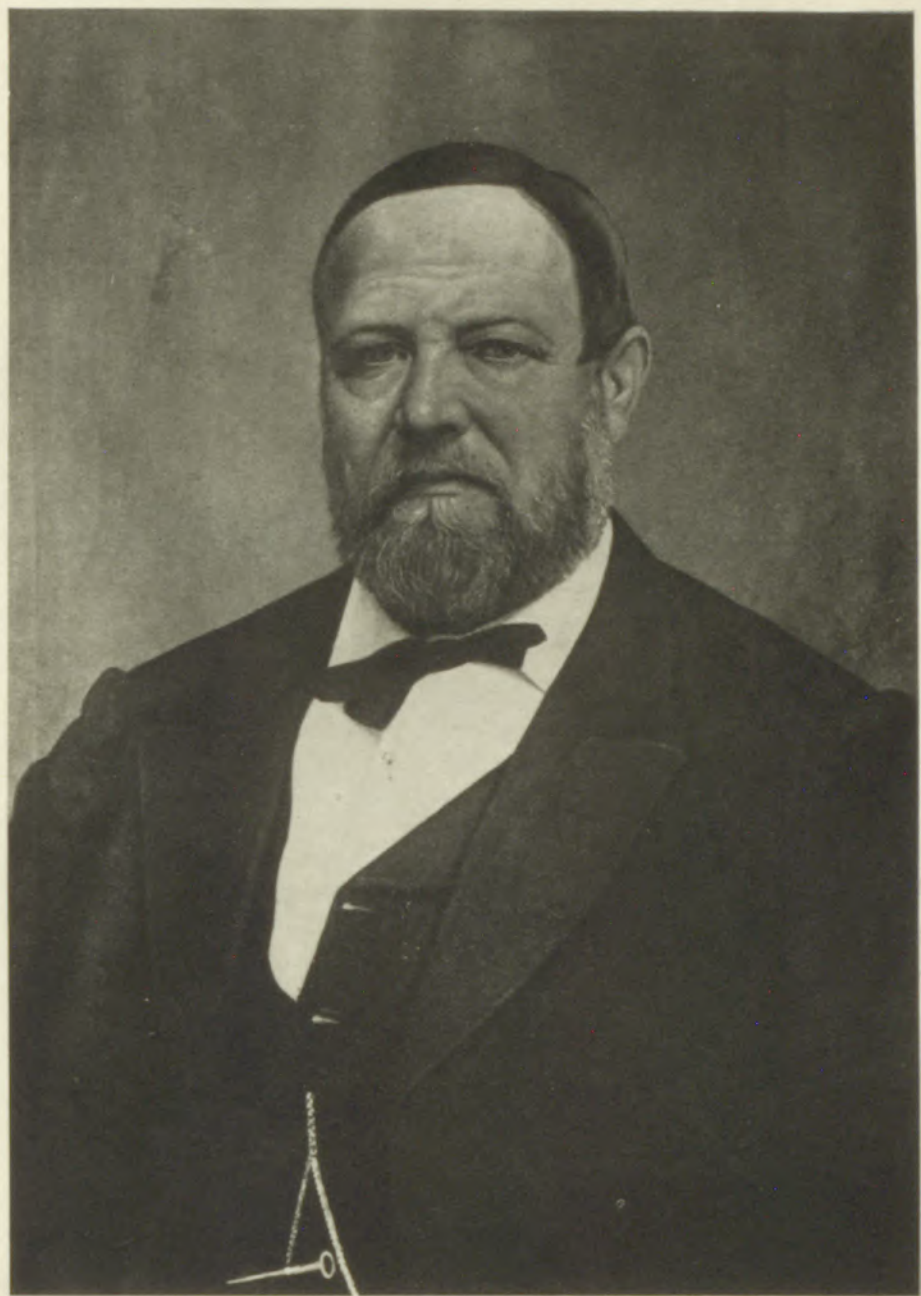
Tautas istā, Gaģātākā manta
ir tie jaunekļi, kas savas garīgās
dāvanas tik pilnīgi, cik vien iespē-
jams, izkopj, ar zinātnībā un iecietību
un tad tās, cik un kur varēdami,
tautai par labu izlieto. Šo visdār-
gāko mantu - latviešu jaunekļu
gara spēkus - nu vajaga kopt, cik
vien iespējams. -

Izglītība, tautā iespiedusies, atdri-
vina, pamudina viņas snaudošos
spēkus un padara viņu spējīgu
kerties pie grūtiem un lieliem uzde-
vumiem.

J. Valdemārs

Krišjānis Valdemārs

Portrait of [illegible]

Ansis Kurmis

Austruma vēsture

1870

Australian literature

Ievadam

No mūsdienu laika robežām mēs veļamies savas tautas liktenī. Tur redzam ainas, kas neslīd uz priekšu pieaugošā spēkā, varenībā un spožumā, bet rāda gan latvju zemes un tautas patstāvību, gan cīņu pilnu gadusimteni, gan drāmatiskus lūzumus.* Šī vēsturiskā aina atmirdz arī gigantisku darbu nacionālo spēku atrakšanā un atpestīšanā. Ja 18. gadu simteņa pēdējos gados neaizmirstamais latvju tautas aizstāvis Garlībs Merķelis bija spiests konstatēt, ka latviešu važas iegrauzušās viņu miesās līdz pašai sirdij, ka ar dragātu garu latvieši gul putekļos, līdz drudzis tos cels kājās, tad nacionālās atmodas laikmets un viņa darbinieki uz mūžiem pasaulei apliecinājuši, ka latvju tautas gars Merķeļa apzīmētos gadusimteņos palicis tomēr dzīvs un neiznīcināts. Ar apbrīnojami lielu spēku tas cēlies uz augšu, radījis brīnumus.

Mūsu nacionālās kultūras atzēlšanā 19. gadusimteņa vidū un viņas tālākā attīstībā slavenu lomu ir veikusi tā latviešu inteliģences daļa, kas, no tautas nākdama, pie tās atgriezās un sniedza tai draudzīgu roku, lai kopā ietu pretim jaunam brīvības rītam un kultūras attīstībai.

Ar tautsaimniecības vēsturē reti sastopamu fiziska darba spraigumu pa simtiem Latvijas pagastiem 70. un 80. gados pacēlās jauno līdumnieku — tagadējo vecsaimnieku mājas kā uzvaras simboli pār neskārtajiem dumbrājiem un liesām pagastu nomalēm, ko mūsu tēvu tēvi par dārgu naudu atpirka no zemes okupantiem — vācu baroniem. Mūsu sentēvu zemes atgūšana no jauna īpašumā ir tik liels faktors un dziļš pamatakmens mūsu materiālās un garīgās kultūras ēkai, kā to šinī vietā aiz dziļas cienības pret viņu sviedriem un ziedošanos nedrīkstam noklusēt.

Latvijas agrārvēsture rāda, ka baronu laukus kā Kurzemē, tā Vidzemē līdz brīvlaišanai 1817./19. g. apstrādāja latvieši, atrazdamies faktiski un juridiski vergu stāvoklī. Brīvlaišanas likumos briesmīgākā norma tieši bija tā, ka muižniekiem piešķīra neierobežotas tiesības uz visu zemi, arī to, ko latvju zemnieki bija iekopuši vienā otrā pagasta stūrītī un dažās vietās

* 13. g. s.

kultivēja un turēja no paaudzes paaudzē. Daudzos pagastos vācu muižnieki nesaudzīgi sāka izlikt zemniekus no mājām, bet kas vēl noturējās, tie nespēja savas saimniecības kārtīgi apstrādāt, jo pārmērīgas kļaušas galīgi izsūca zemnieku darba spēkus.

1849. g. iznāca likums, kas senāko zemnieku zemi lika uzskatīt par tādu, uz kuŗu neatņemamas lietošanas tiesības pieder zemniekiem. Šo zemi tie varēja rentēt vai arī izpirkt īpašumā. Tā šis likums kļuva par muižnieku patvarības ierobežojumu. Bet drīzi vien muižnieki saslējās pret viņiem nelabvēlīgo likumu, kas, blakus pieminot, bija arī izdots tikai uz sešiem gadiem, un aizrādīja, ka tādā kārtā liela zemes daļa varot pāriet zemnieku rokās, kas galīgi satricināšot muižnieku stāvokli. Muižnieki nu darīja visu, lai no jauna nostiprinātu kļaušu stāvokli, bet Krievijas valsts padome noraidīja Baltijas muižnieku priekšlikumus.

1860. g. ķeizars apstiprināja Vidzemes zemnieku likumus, kas maz atšķīrās no 1849. g. likumiem. Vidzemes zemnieki sāka iepirkt zemi īpašumā. Sākumā iepircēju skaits bija mazs — tā līdz 1861. g. beigām bija iepirkušies tikai ap 200 mazgruntnieku, bet laikā no 1865.—1875. g. šis skaits pārsniedza 12.000 mazgruntniecību nodibināšanos.

Kurzemē agrārais stāvoklis nebija labāks. Tāpat nācās likvidēt kļaušas, noliegt zemnieku iestrādāto un iekopto māju pievienošanu muižnieku laukiem un normēt muižnieku un zemnieku attieksmes vispār. To centās panākt 1863. gadā izdotie „Agrārie nosacījumi“. Nākošos gados Kurzemes zemnieki sāka iepirkt zemi īpašumā. Iepirkšanās šē sasniedza savu augstāko pakāpi 80. gadu sākumā.

Nevienlīdzīgās cīņas iznākums XIII g. s. ar ienācējiem lika mūsu tautai pazaudēt senču iekoptos saulainos klajumus. Nu no jauna nācās izkopt purvainās vietas un mežu nomales, iet muižas kļaušās par šās izkopjamās zemes lietošanu, vēlāk maksāt renti naudā un visbeidzot vairāk simts miljonu rubļu samaksāt tiem pašiem ienācējiem vāciem par savu tēvu tēvu īpašumu — savu zemi. Tas bija šausmīgs varmācības akts, kam latviešu tauta pagājušā gadusimtena otrā pusē atriebās ar sīkstū darbu mežā, druvā, amatā, kā arī garīgās kultūras laukā.

60. un 70. darba pilnajiem gadiem nevīstošu slavas vainagu uzlika Krišjānis Valdemārs un viņa laika un centienu biedri. Līdz 80. gadiem nacionālās atmodas entūziasms kā spārnos bija pacēlis senās Kursas, Zemgales un Vidzemes vēl nelielo intelligences pulku. Kaut arī galvenie jaunlatvieši

nevarēja darboties savas tautas vidū, tomēr viņu gars, tālās un tuvās pagātnes dzīts, gāja pa latvju zemi, to apņēmdams, saviļņodams un kājās celdams. Tas bija burvīgs pavasara spēks, kas neatvairāmi lauzās mūsu zemes sētās; tas modināja un stiprināja latviešus neatlaidīgā darbā panākt kultūrālāku labklājības pamatu un nodrošināt tiesisku stāvokli. Šai latviešu radošā darba troksnī izauga un uzplauka nacionālās atmodas kultūras brīnuma zieds — nemirstīgā Ausekļa dzeja. Tā apgaroja kā līdumnieku, tā gājēju-kalpu bērnus, tā lēnām, bet droši cēla uz augšu ne tikai nogrimušo teiksmaino pili, bet visu latvju tautu. Ausekļa dzeja, vērsdamās pagātnē, rādīja nākotnes apvēršņus un cīņas ieroci:

„Darbs ir latvju krietnais tikums,
Pamats katrai svētībai.
Darbs ir viņu lepnais likums,
Pamats dārgai brīvībai.“

Un drīz vien Daugavas saulainajos krastos Andrejs Pumpurs izveda latvju zemes teiksmaino varoni — Lāčplēsi, kuŗa vārds un varonīgā gaita jo vairāk spārnoja jauno paaudzi neatlaisties un nepagurt darbā. Arī pirmie (1873.) un otri (1880.) vispārīgie dziesmu svētki atstāja nedzēšamas pēdas: latvju tauta dziesmu sajūsmā slēdza vienības derību un kopējā cīņas karogā ierakstīja tautas un tēvijas ideju, no kurienes kā pirmsēklas izaug katras valsts suverēnitāte, katras tautas īpatnējā — nacionālā kultūra.

Šī laika apstākļos un garīgā atmosfērā dzima latviešu studentu organizācija Maskavā. No šejienes taŗ arī nācis mūsu sazarojies Austrums, kas pāri gadu pussimtenim jo dziļi savām saknēm ir ieaudzis latvju tautas darba dzīvē, zemes cīņās par laupītām tiesībām un patstāvību — valsti, tās kultūras centienos un panākumos.

Mūsu intelliģences vēsture rāda, ka līdz minētajam laikam studēto latviešu bijis labs pulks, bet atklātā sabiedriskā dzīvē turpretim tādu latviešu bijis gauŗam maz. Sekodami tā laika vācu iepotētam uzskatam „Das sie Letten und zugleich gebildet sein können, ist ein Unding“ (laikraksta „Zeitung für Stadt und Land“ 1871. g. 23. oktōbra numurā), viņi pārgāja vācu pusē, noliedzdami savu augstāko personisko un arī objektīvo vērtību — savu tautību. Sevišķi šo intelliģento latviešu pārvācoŗanās procesu veicināja Tērbatas augstskola un turienes vācu korporācijas. Kas viņās iestājās, tas drīzi vien, kā Auseklis saka, „savai tautai zūd kā vēŗi oļos, aizmirst

drīz, kas tauta, tēvija". Kādu postu mums sagādājuši latviešu tautības dezertieri, to vēsturei apliecinājis jaunlatviešu karoga nesējs Kr. Barons, baltā vecumā savās „Atmiņās“ par to šādi izteikdamies: „Šie pārvācotie latvieši apprecēja vācietes, un latviešu tautai viņi ar visiem saviem pēcnācējiem gāja zudumā. Mantīgākie latvieši darīja to pašu, un nabaga vāciešu meitas labprāt aizgāja arī pie neizglītota, bet bagāta latviešu vīra. Tā latvieši arī mantas ziņā noplicināja savu tautu vāciešiem par labu.“

Latvieši Maskavā

Pavisam citāds organizāciju gars valdīja Iekšķrievijas universitātēs — Maskavā un Pēterpilī. Tur biedrojās un darbojās dažādu Krievijas apgabalu studentu vienības un radās arī nacionālie studentu pulciņi. Maskavā ar laiku izauga arī latviešu studentu pulciņš, kuŗa sākums ir cieši saistījies ar jaunlatviešu ideologa Krišjāņa Valdemāra vārdu un darbību viņa Maskavas laikmetā (1867.—1891.).

Pēc vēsturiskā darba latviešu tautas attīstības gaitā — „Pēterburgas Avīžu“ izdošanas triju gadu laikā (no 1862. g. 14. jūlija līdz 1865. g. jūlijam) un neveiksmes zemes iepirkšanā Novgorodas guberņā Kurzemes bezzemniekiem Kr. Valdemārs 1867. gada janvārī pārcēlās uz Maskavu. No šī laika par apspiestās latviešu tautas aizstāvēšanas centru kļuva Maskava. No šejienes Kr. Valdemārs ar apbrīnojamu gudrību, neatlaidību un izveicību, izmantodams iespējamus līdzekļus — galvenā kārtā slavofilu presi un pazīšanos ar augsti stāvošām personām, sāka gāzt Latvijā labi noorganizēto, stingro un nežēlīgo vācu iekārtu un atsvabināt latviešu tautu. Ko vācu muižnieki uzskatīja par savām neatņemamām privilēģijām, ko tie visiem spēkiem uzturēja un apsargāja, to Kr. Valdemāra organizētie spēki sāka drupināt. Kā Kr. Valdemārs to veica, atzīmēsim turpmāk, bet šē jāpiemin notikumi, kas stiprināja mūsu nacionālās atmodas vadoņa darba izturību un neatlaidību. —

1867. gadā Kr. Valdemāram radās izdevība tuvāk iepazīties ar čehu tautas cīņu par savu kultūru un politisko stāvokli. Šinī gadā Maskavā sanāca visslavu kongress, kuŗā čechus reprezentēja viņu atmodas laikmeta darbinieks Francis Palackis (1798.—1876.), kas, būdams toreizējās Austrijas kungu palātas loceklis, neatlaidīgi un dedzīgi cīnījās par savas tautas tiesībām, ko žņaudza Austrijas konstitūcija. Maskavas visslavu kongresā čehu nacionālos centienus Francis Palackis aprādīja un cildināja. Pazīstama nāca arī otra ievērojama čehu patriota Franča Rigerā (1818.—1903.) darbība, kas ilgus gadus vadīja 1860. gadā nodibināto čehu nacionālo partiju un laida klajā čehu enciklopēdiju 11 sējumos. Čehu patriotu

ideoloģija, kas modināja tautas garīgos spēkus un meklēja tai ceļus labākai nākotnei, bija, kā jau atzīmēts, pamudinājums un stiprinājums latvju nacionālās atmodas vadonim, kuŗa svētīgā darbība nu sāka risināties Maskavā. Šī Krievijas lielpilsēta kļuva arī daudziem latviešiem par patvērumu un darba vietu, jo pašu zemē dzīves apstākļi bija grūti. Tā uzņēma un attīstīja vēsturiskai cīņai un neatlaidīgam darbam mūsu tautas labā veselu rindu redzamu vīru.

1867. gadā Maskavā ieradās Kr. Barons un tā paša gada augustā arī Fricis Brīvzemnieks-Treilands pēc Gorķu mērniecības skolas beigšanas un neizdevīga mēģinājuma iekļūt Pēterpils kalnu institūtā, lai atpelnītu šejienes mērniecības kancelejā Gorķos saņemto kroņa stipendiju. Brīvzemnieks paliek Maskavā un attīsta rosīgu nacionālu darbību blakus ikdienas maizes darbam veselus 20 gadus līdz 1887. gadam (ar starplaiku no 1872.—1875. g., būdams skolotāja vietā Ivano-Vozņesenskā un Rjazanā), kad pārnāk uz Kurzemi par tautskolu inspektoru.

1868. gada rudenī Maskavas universitātē iestājās Krišjānis Kalniņš (1847.—1885.), vēlāk pazīstamais Rīgas Latviešu biedrības priekšnieks. Nākošajā 1869. gadā uz Maskavu pārcēlās no Jelgavas ģimnazijas priekšpēdējās klases Kr. Kalniņa biedrs un draugs Andrejs Šlēziņš (1845.—1892.). Nolicis Maskavas I ģimnazijā abiturijas eksāmenus, A. Šlēziņš 1871. g. iestājās Lazareva austrumu valodu institūtā, bet nākošajā gadā pārgāja uz Maskavas universitātes filoloģijas fakultāti, ko nobeidza 1876. gadā.

Tanī pat 1869. g. Maskavā ieradās mērnieks Dāvis Jurjāns un kā aptieķnieka māceklis Jānis Krīgers, vēlākais vēsturnieks Krodzenieks. Pēc dažiem gadiem tas nolika Maskavā ģimnazijas abituriju un 1878. gadā nobeidza universitātē filoloģijas fakultāti. Līdz pārnākšanai uz Maskavu J. Krodzenieks bija mācījies Valmieras elementārskolā, kreisskolā un drusku ģimnazijā. Par šo savas dzīves laikmetu J. Krodzenieks raksta sekojošo*: „Iestājās pārvācošanās laikmets. Tā arī es elementārskolā un kreisskolā sāku spert pirmos soļus uz vācietības pusi. Kad iestājos ģimnazijā un tiku laukā no latviskās apkārtnes, es jau sāku justies it kā īsts vācietis, palikdams pat par jocīgu ķēmu, ka, runājot latviski, sāku lauzīt šo valodu, it kā būtu īsts Rīgas birģelis. Ģimnaziju nepabeidzu līdzekļu trūkuma dēļ. Līdz ar to jutos it kā noguris un biju apnicis mācīties. Gadījās skolā, ka direktors piedāvāja aptieķas māceķļa vietu Maskavā. Es to pieņēmu un tā

* Rakstā „Kā es tapu par latvieti“ rakstu krāj. „Tautas audzināšana“ I, Rīgā, 1923.

1956.12.508

nokļu 1869. g. Maskavā. — Bet te ar mani notikās savāda lieta. Es te uzdūros uz aptiekas provizoru Zinku, Rīgas Jēkaba baznīcas mācītāja brāli, īstu vācieti. Bet šis vīrs bija nodzīvojis ilgus gadus starp krieviem un ieguvis plašāku, teiksim, cilvēciskāku uzskatu par tautām un valodām. Viņš nemaz negribēja vairs saprast šauro Baltijas mietpilsonību (Spiessbürgertum) un verdzisko klanīšanos turienes augstāko šķiru priekšā. Viņš arī brīnījās, ka latvieši ņemoties ģeķoties un ar varu iezagties vāciešos, domādami, ka vācietis citāds cilvēks nekā latvietis. Es gan pirmo laiku lāga negribēju padoties šādai, kā man likās, ķecerībai, bet viņa vārdi darīja tomēr uz mani tādu iespaidu, ka satricināja manu skolā iegūto kārklvācietību. Te nejausi dabūju dzirdēt, ka Maskavā uzturas mans bijušais kreisskolas līdzskolēns mērnieks Dāvis Jurjāns un caur viņu iepazīnos ar Fr. Treilandu (Brīvzemnieku). Izrādījās, ka Treilandam nenācās grūti mani pārvērst par latvieti. — Viņš mani pierunāja izstāties no aptiekas un gatavoties uz ģimnazijas abiturienta eksāmenu.“

Par Dāvi Jurjānu jāsaka, ka viņš savā laikā rakstījis dzejoļus, pārtulkojis dažu krievu rakstnieku īsākus darbiņus un Pomjalovska romānu „Zemu ļaužu laime“ (Meščanskoje ščastje).

1871. gadā Maskavā uz dzīvi apmetās Ansis Bandrēvičs — Kr. Valdemāra mācekļis jūrniecības lietās — un mērnieks Jānis Sietinsons.

1881. gada rudenī uz Maskavu pārnāca Jēkabs Velme par skolotāju vācu Pēterā-Paula skolā, un no 1883. gada tas kļuva par vācu valodas lektoru Maskavas universitātē. J. Velme bija nobeidzis Tērbatas universitātes filoloģijas fakultāti un vēlāk uzņemts Letonijas filistros. 1885. g. Maskavā sāka iznākt žurnāls „Austrums“ J. Velmes vadībā.

Augšā minētās personas kļuva par latviešu intelliģences kodolu Maskavā. Ap dažām no tām sākumā pulcējās citi mūsu tautieši, kam liktenis bija lēmis nokļūt Krievijas vecajā galvas pilsētā un kas negribēja pazust savai nācijai plašajā svešļaužu jūrā.

Maskavas latvieši pulcējas lasāmos vakaros

Latviešu kopā pulcēšanās ideja piederēja Kr. Valdemāram. Viņš gribēja Maskavā redzēt vairākus latviešus vienkopus kaut lasāmos vakaros, jo tā varēja vieglāki rasties saites tautiešu starpā. Kr. Valdemārs gribēja te darīt to pašu, ko tas bija darījis, būdams Tērbatā. Maskavā viņam jau bija pulciņš jaunu un spējīgu palīgu tautiešu pulcināšanas un organizēšanas darbā, kā Fr. Brīvzemnieks, sākumā daži studenti u. c. Maskavas latviešu lasāmie vakari sāka veidoties palēnām. J. Krodzenieks, kas Maskavā, kā jau atzīmēts, ieradās 1869. gadā, savās atmiņās par to raksta tā: „1870. g. 20. oktobrī nodibinājās Maskavas latviešu vakari, kuŗu darbīgākais loceklis bija Fr. Treilands. Pie vakarniekiem piederēja arī Kr. Kalniņš, Andr. Šlēziņš, Kr. Barons, bet tas reti tur nonāca, tāpat arī Valdemārs bija rets viesis — un vēl kas nu ieradās. Toreiz bija paradums meklēt un okšķerēt, vai kur nedabūtu kādu latvieti. Un visus Brīvzemnieks notal gumdīja uz kaut kādu darbu. „Nem tik spalvu rokā un raksti, gan domas radīsies,“ bija viņa mīļākie skubinājumi. Patiesi, viņš dažu labu piedabūjis pie tam. Bija arī mūsu mazajā pulciņā diezgan vētru un strīdu, jo Kr. Kalniņš un Andr. Šlēziņš negribēja būt zemāki par Brīvzemnieku, bet pārāki, jo Brīvzemnieks nebija studējis, bet viņi studenti. Iesākumā šis antagonisms tūlī neparādījās spilgtākā krāsā, bet drīz vien gaiši uzliesmoja.“

Te jāatzīmē, ka Krišjānis Kalniņš savos studenta gados ne tikai mācījās un lika eksāmenus, bet, Kr. Valdemāra paskubināts, vēroja Krievijas likumdošanu, neatlaidīgi sekoja visām pārgrozībām valstī un sniedza saviem tautiešiem par to attiecīgus pārskatus laikrakstos. Andrejs Šlēziņš bija intīmas dabas cilvēks, bet krietns tautietis un jaunlatviešu centienu kareivis. Viņa dedzīgais un asais prāts ar lielu spēku pieķērās savai tautai un dzimtenei. Studenta gados A. Šlēziņš sarakstījis apcerējumu par latviešu mītoloģiju „Praurimas svētnīcas izcelšanās“ („Baltijas Vēstnesī“ 1872. g. 24. num.), „Kaŗa dievs Jods“ (B. V. 1872. g. 50. num.). Jaunlatviešu patriarcha un mūsu organizācijas dibinātāja nāves gadā (1891.) A. Šlēziņš izdeva „Patriotisko dziesmu vācēlīti“.

Maskavas latviešu lasāmos vakarus noturēja sestdienās, divi reizes

Maskavas latviešu vakarnieku celma grupa.

Sēž no kreisās: Fr. Brīzemnieks, Kr. Barons, Kr. Valdemārs, Ansis Bandrēvičs un tēlegr. ierēdnis Andersons; stāv no kreisās: stud. Andr. Šlēziņš, stud. Teodors Lesnikovs, stud. Jānis Krīgers-Krodzenieks un mērniece J. Sietiņsons.

mēnesī, drīz pie viena, drīz pie otra viņu dalībnieka. Tanīs šo to lasīja un pārsprieda dažādus uz latviešiem attiecināmus jautājumus. Dalībnieku lielākā daļa maksāja 20 kap. mēnesī grāmatu un žurnālu iegādāšanai. Pēc laika izauga krietna bibliotēka, ap 400 grāmatu, kas beidzot pārgāja Maskavas latviešu biedrībai. Interesanti atzīmēt, ka skatījās uz to, lai vakarnieku starpā viss dabūtu latvisku nokrāsu. Še pārdēvēja arī dalībnieku nelatviskos ģimenes vārdus latviskos. Tā tad šinī ziņā Maskavas tautieši rīkojušies tāpat kā nesen Igaunijā un tagad Latvijā. Tā J. Krügers tika par *K r o d z e n i e k u*, Treulands papriekšu nevarēja izšķirties, vai saukties par Īstzemnieku, vai par *B r ī v z e m n i e k u*; beidzot viņš pieņēma pēdējo vārdu un ar to no 1871. gada sāka parakstīt savus rakstus.

Tā mūsu tautiešu pulcēšanās turpinājās no gada gadā. Vakarų latviskais virziens ne vienu vien stiprināja ikdienas dzīvē, bet tas arī saglabāja un izkopa tautības garu. Maskavas latviešu vakaros pulcējās toreizējie intelligentie latvieši, ja ne visi, tad lielākā daļa. Vakaros piedalījās arī gandrīz visi latviešu studenti. Kad Maskavā ieradās J. Čakste un iepazinās ar latviešu vakaru darbību, tad viņam radās jēdziens, ko viņš izteicis šādos vārdos: „Šinīs vakaros pārrunāja dienas jautājumus, lasīja avīžu rakstus, gan krievu, gan latviešu, kas attiecās uz Latviju un dzīvi tēvijā. Virziens vakaros bija stingri patriotisks, bet studentiem viņi nekā daudz nedeļa ar savu mietpilsonību. Otra vieta, kur latvieši un it īpaši latviešu studenti, vismaz viena daļa, satikās, bija Kr. Valdemāra nams. Tur intelligentiem jaunekļiem bija izdevība arī sabiedriskā dzīvē noslīpēties.“

Nav mums še iespējams tālāki novirzīties Maskavas latviešu vakaru plašākā apcerē. Tomēr jāuzsver, ka tie paveica lielu darbu mūsu nacionālās kultūras celšanā. Tieši no viņiem izaugusi arī mūsu akadēmiskā organizācija, sākumā kā spēcīga atvase, tad arvien augstākā un lielākā kuplumā; Maskavas latviešu lasāmie vakari deva Maskavas latviešu studentu vakaru, ko tikai 1901. gada rudenī nomainīja cits nosaukums — Maskavas latviešu studentu sabiedrība „Fraternitas Moscoviensis“. Ja par Maskavas latviešu lasāmo vakaru sākumu uzskata 1870. g. 20. oktobra sapulci, kur bija sanākušas 8 personas (J. Krodzenieka apliecinājums), tad tik noteikti nevar runāt par to izbeigšanos. Pēc Fr. Brīvzemnieka aizbraukšanas no Maskavas 1887. gadā vakaru rosme sāka mazināties. Kr. Valdemāra nāve (1891. g.) bija liels sitiens visai Maskavas latviešu kolonijas dzīvei. Pēc tam nāca arī jaunstrāvnieceku vilnis, kas ārdīja visu veco

ir negatīvo, ir pozitīvo. Tomēr Maskavas latviešu vakaru mūžs ir mērojams vairāk par 20 gadiem. 80. gadi ir šī vēsturiskā attīstības posma vidus robeža.

Lai dabūtu jēdzienu par latviešu intelligentu skaitu Maskavā 80. gadu sākumā, tad jāatzīmē „Mājas Vieša“ 1883. g. 16. num. statistika. No tās redzams, ka Maskavā strādā 18 latviešu skolotāji — 10 ģimnazijās, pa 1 Lazareva austrumu valodu institūtā, komercskolā, amatniecības skolā, mūzikas skolā, 2 mājskolotāji un 2 mājskolotājas. Arī citu profesiju pārstāvji ir minēti, proti — 3 veterināri, 2 provizori, 1 inženieris, 1 universitātes lektors (J. Velme), 3 fabriku direktori un 3 fabriku īpašnieki. Bez tam Maskavā vietas bija atraduši vairāki kroņa ierēdņi un privātā darbā strādāja vairāki amatnieki un tirgotāji. Minētais laikraksts vēl atzīmējis, ka augstāko stāvokli latviešu sadzīvē ieņem Kr. Valdemārs.

Papildinot ziņas par Maskavas latviešu studentiem 70. gados, jāatzīmē, ka šinī laikā pēc Pēterpils un Tērbatas augstskolu apmeklēšanas Maskavā ieradās vēlākais Rīgas Latviešu biedrības zinību komisijas priekšnieks (laikā no 1879.—1894.) un laikraksta „Baltijas Vēstnesis“ vadītājs Aleksandrs Vēbers, kas bija gan vācietis, bet jau no Jelgavas ģimnazijas gadiem biedrojās ar latviešiem un darbojās mūsu kultūras laukā līdz 1905. gada revolūcijai, kad aizbrauca uz Vāciju, kur arī 1910. g. mira. A. Vēbers Maskavā nonāca šādā kārtā: uz toreizējā Rīgas Latviešu biedrības priekšnieka architekta Jāņa Baumaņa uzaicinājumu būt Maskavas politehnikas izstādes laikā par latviešu izstādītāju pārstāvi, A. Vēbers 1872. gada jūnijā ieradās Maskavā un tanī pat gadā iestājās arī universitātē. Pēc izstādes slēgšanas un uzticēto pienākumu nokārtošanas A. Vēbers pārcēlās uz Pēterpils universitāti, kur juridisko fakultāti pabeidza 1876. gadā. A. Vēbera vārds mums būs jāmin vēl turpmāk sakarā ar pabalsta summu dalīšanu trūcīgiem Maskavas studentiem un viņa vārds jālasa mūsu organizācijas filistru sarakstos līdz viņa nāves gadam.

Interesanti šē atzīmēt šādu gadījumu. 1869. g. decembrī A. Vēbers beidza savas skolas mācības Jelgavas ģimnazijā. Atlaišanas svinīgajā aktā viņš no ģimnazijas zāles katēdras turējis runu, protams, vācu valodā, par Kurzemes lielkungu Jēkabu, cildinādams Kurzemes spožo pagātni, kad Kurzemei piederēja kolonijas Āfrikā un Amerikā un tās kuģi braukāja pa pazīstamām jūrām. Aizrādīdams, ka Kurzeme un Baltija vispār ar saviem gaŗi izstieptiem jūrmalas krastiem, savām upēm, ostām,

jūras likumiem un salām esot no likteņa izredzēta būt par Krievijas Holandi, A. Vēbers ar atzinību savā runā pieminēja Krišjāni Valdemāru un tā pūliņus pacelt tolaik Baltijas guberņās panīkušo jūrniecību. Viegli saprotams, ka runa vērsa uz sevi ievērību, jo tā bija pirmā un pēdīgā reizē, ka no vācu ģimnazijas katēdras tika slavēts Krišjāņa Valdemāra vārds un darbs.*

Latviešu studenti Maskavā

Cik līdz šim ir bijis iespējams konstatēt, tad pirmais latvietis, kas kādu laiku studējis Maskavas universitātē, būs bijis jurists Jānis Frīdemanis, „Pēterburgas Avīžu“ līdzstrādnieks un dzejnieka Juŗa Alunāna draugs. J. Frīdemanis studējis arī Pēterpils universitātē, kādēļ saprotams viņa tuvums J. Alunānam un „Pēterburgas Avīzēm“. Studijas viņš beidzis 1864. gadā. Kā nākošais jāmin Fricis Veinberģis, kas 1866. gadā no Pēterpils universitātes kā brīvklausītājs iestājās Maskavas universitātē un 1868. gada jūnijā še nolika valsts eksāmenus, iegūdam tieslietu zinātņu kandidāta gradu. Tik daudz tad arī bija viņa studēšana Maskavā un pamats līdz 1905. gadam skaitīties par mūsu organizācijas filistru. Lai iegūtu pārskatu par latviešu studentiem, kas studējuši Maskavas universitātē līdz mūsu organizācijas dibināšanas gadu desmitam, tad jāizlasa sekojošās rindīņas:

1. Jānis Frīdemanis — jur., 60. gadu sākumā,
2. Fricis Veinbergs — jur., no . . . . . 1866.—1868.,
3. Krišjānis Kalniņš — jur., no . . . . . 1868.—1872.,
4. Jēkabs Vinklers — math., no . . . . . 1871.—1875.,
5. Andrejs Šlēziņš — philol. no . . . . . 1872.—1876.,
6. Jānis Krīgers — philol, no . . . . . 1874.—1878.,
7. Teodors Lesnikovs (Lesnieks) — math., no . 1875.—1879.,
8. J. Reinics — jur., no . . . . . 1875.—1880.,
9. Jānis Ķelmers — jur., no . . . . . 1877.—1881.

Tā tad 9 tautieši — 5 juristi, 2 filologi un 2 matemātiķi. Gandrīz visi tie pazīstami latviešu sabiedriskā dzīvē. Trūcīgākas gan ir ziņas par

* Baltijas Vēstneša 25 gadu jubilejai par piemiņu, 1893. g., 91. l. p.

juristu J. Reinicu. J. Ķelmers dzim. 1850. g. Kuldīgas apr. Pēc universitātes kursa beigšanas bijis Liepājas rātē par rakstvedi; vēsturiskajā Manaseina revīzijā izpildījis senātoru tulka pienākumus Lejaskurzemē. Par pārējiem šie nenāktos runāt, jo tie ir plašāki pazīstami, un 4 no tiem, proti — Fr. Veinbergs, Jēkabs Vinklers, J. Krīgers un T. Lesnikovs ilgāku laiku skaitījās organizācijas filistros.

1880. gadā Maskavas universitātē iestājās sekojoši latvieši:

1. Rūdolfs Mauriņš — jur. . . . . studējis līdz 1884. g.,
2. Kārlis Ādams — jur. . . . . " " 1884. "
3. K. Šņāce — philol. . . . . " " 1884. "
4. Kristaps Preisbergs — philol. . . . . " " 1886. "
5. Ādams Allažs — philol. . . . . " " 1884. "
6. Ādams Butulis — med. . . . . " " 1885. "
7. Augusts Zandbergs — med. . . . . " " 1885. "
8. Jānis Lasis — med. . . . . " " 1888. "

1881. g. iestājās Jānis Reinbergs — philol., mira 1884. gadā.

1882. gadā iestājās:

1. Jānis Čakste — jur. . . . . studēja līdz 1886. g.,
2. Tenis Ore — jur. . . . . " " 1886. "
3. Ansis Kalniņš — math. . . . . " " 1886. "
4. Fricis Vinklers — math. . . . . " " 1887. "

1883. gadā iestājās:

1. Jānis Kalniņš — jur. . . . . studēja līdz 1887. g.,
2. Andžs Zumbergs — jur. . . . . " " 1887. "

Šo Maskavas latviešu studentu dzīvē mūs ievēd Austruma vecbiedra, nēlaiķa I. valsts prezidenta Jāņa Čakstes memuāri*, kādēļ attiecīgā vietā ar interēsi tos varam lasīt: „Kad es 1882. gadā aizbraucu turp (t. i. Maskavā), atradu priekšā kādus 8 studentus. Tie tomēr sevišķi kopā neturējās. Viņi pazinās viens ar otru, bet kaut kādas organizācijas viņu starpā nebija. Viņi sanāca, kad notika pie Fr. Brīvzemnieka vai kāda cita tautieša pa sestdienām tā saucamie Maskavas latviešu vakari. Tur pa lielākai daļai nolasīja kaut kādu referātu, ziņoja par tekošiem politiskiem notikumiem u. t. t. Uzstājās arī studenti, kas tur jau agrāk bija nākuši. Es dzīvoju pirmo gadu vienā dzīvoklī, t. i. mēbelētās istabās I. Nikitskajas ielā ar

* Austruma archīvā, stenografētās prezidenta runas Austrumā.

studentu Jāni Reinbergu, kas arī bija no Kurzemes, Pūres apgabala. J. Reinbergs bija patīkams un solīds students: nedzēra, nepīvoja, gāja kārtīgi uz lekcijām un mācījās. Turpretim es biju drusku izlaists un nemierīgs. Reiz pie manis atnāca students mediķis Jānis Lasis un uzaičināja iet līdzī uz kādu alus bodi, lai tur varētu pamatīgi izrunāties. Reinbergs bija par mani vecāks. Viņš sašķieba ģīmi un meta acīm, lai neielaižos tādā lietā. Bet es tomēr aizgāju. Krogū mēs krietni iedzērām un sadzērām brālības. Še dabūju zināt, ka latviešu studenti vienkārši šad un tad satiekas, iedzer kopā kādu glāzi alus, dažī no viņiem apmeklē vakarus — un tas arī ir viss. Man tā lieta izlikās neapmierinoša, jo es pats nācu no Jelgavas latviešu vakariem un biju ļoti ierauts organizācijas dzīvē. Iznācis no šādas organizācijas, es atradu derīgu materiālu — lielu skaitu studentu, kurus sapulcēju kopā. Iesākums mums radās pie alus glāzes, tā iznāca maza kompānija.

Brīvzemniekam bija viena vājība, kāda allaž cilvēkiem piemīt. — Toreiz laikrakstos parādījās vienmēr labas ziņas, ka mūsu tautības studenti dara to un to. Daži no korrespondentiem bija studenti, un tie to arī ziņoja. Tā laika laikrakstos jūs atradīsiet šādas tādas ziņas. Viens otrs pūlējās izmantot Brīvzemnieka vājību. Kad Rīgā zinību komisija vāca naudu studentu stipendijām, tad zināmas summas izsprieda tā: vienu daļu aizsūtīja uz Tērbatu, daļu atstāja Rīgā un ne visai lielu summu sūtīja uz Maskavu.

Gadījās tā, ka viens no studentiem bija slims. Tas piederēja pie tiem, kas reti nogāja uz latviešu vakariem un vispārīgi latviešu kopdzīvē maz piedalījās. Bet tā kā viņš bija students, es uzlūkoju, ka tas pieder pie mūsu saimes un apmeklēju viņu. Atradu to ļoti bēdīgos apstākļos, pavisam nonīkušā stāvoklī. Viņš gulēja slims gultā ar kādu smagu slimību un bez līdzekļiem. Tur mēs dzīvojām diezgan uz komunistiskiem pamatiem: kad vienam kas bija, tad devām otram arī un tā dalījāmies.

It īpaši es sāku interesēties, kur paliek summas, kas izsūtītas no zinību komisijas. Sāku jautāt pakaļ. Jā, viņas tiek izdalītas. Brīvzemnieks viņas izdalot. Kādu vakaru mēs sanācām pie galda tāds pulciņš. Brīvzemnieks starp citu pacēlās un pameta kādam studentam ar pirkstu, ievēda to otrā istabā. Pēcāk es dabūju zināt, ka tas saņēmis kādus 25 rubļus. Tas man nepatikās. Es domāju spert attiecīgus soļus. Sasaucu studentus kopā un saku: pārrunāriet šo lietu, — naudas izdalīšana ir jāreformē.

Es atradu, ka tas bija viens no pirmajiem soļiem, lai saistītu daždažādus elementus, kuri pie sabiedriskās dzīves nemaz nebija ņēmuši dalību. Daudzi jau bija nākuši no Krievijas un viņiem nebija ne jausmas par to, ka biedrošanās dzīvei nav jābūt revolūcionārai, bet var būt arī personīga biedrošanās uz citiem pamatiem. Es sadabūju visus kopā un proponēju šādu lietu, ka mēs varētu vakaros apspriest studentu lietas. Tas demoralizē studentus, ka viņiem vajaga glaimot vienam otram no kungiem, kam spēks un vara, lai uz tā pamata varētu dabūt pabalstu. Tas pamazina studenta pašcieņu un nav vēlams. Mana propozīcija bija, ka mēs paši proponējam 3 no vecākiem kungiem un 3 studentus. No tiem sastādītos komisija, kas izspriestu summas. Visi vienojās un piekrita projektam. Es, braucot cauri Rīgai, griezos pie zinību komisijas priekšsēdētāja Aleksandra Vēbera un proponēju šo priekšlikumu. Kā vecākos kungus minēju Kr. Valdemāru, Kr. Baronu un J. Velmi, kas nesen bija ieradies Maskavā un bija toreiz vācu valodas lektors universitātē, bet pārējos 3 ievēlēs studenti. A. Vēbers piekrita šim projektam, un naudu, sākot no 1883. gada, izdalīja šī komisija. Tā kā es nepretendēju uz pabalsta summām, tad dabūju spriest visu laiku. No studentiem bija vēl Rūdolfs Mauriņš un Ādams Allažs. Mēs izspriedām tās lietas studentu sapulcēs, jo zinājām ļoti labi apstākļus, kas „lustīgi“ dzīvoja, kas bija izšķērdīgs. Tiem, kam faktiski nebija līdzekļu, tos arī piesprieda. Lieta gāja tik gludi, ka komisija vienkārši sankcionēja to, ko mēs studentu sapulcēs bijām nolēmuši. Bez tam apspriedām arī citus jautājumus.

Mums bija konflikts ar mīlo Brīvzemnieku. Viņš izsacījās, ka starp latviešu studentiem esot viena daļa vanckaru. Šis gadījums bija žēnējošs, izlikās aizkaņošs. Te man atkal bija jāatceras Jelgavas ģimnazija, kur par katru aizkaņošu vārdu izaicināja uz plēšanos. Tas neiet! Vienam no studentiem, uz kuŗu šis vārds bija zīmēts, bija uzdots lasāmā vakarā, kur visi kopā, iekustināt šo jautājumu un izaicināt Brīvzemnieku uz goda tiesu.“

Par studentu konfliktu ar Fr. Brīvzemnieku lasām arī citos avotos. Tiešām, Brīvzemnieks kādreiz, runādams par latviešu studēto vīru uzdevumiem, bij aizteicies, ka latviešu studentu starpā esot daži vanckari. To viņš bija zīmējis uz kādu pāri sevišķi jautras dzīves mīlētājiem. Bet par šo izteicienu apvainoti jutās vairums Maskavas latviešu studentu, un tā radās pirmā lielākā plaīsa latviešu vakarnieku starpā. J. Velme savās

atmiņās piemin, ka kādu sestdienas pēcpusdienu Brīvzemnieks ieradies pie viņa apjautāties, vai viņš būšot vakarnieku sapulcē pie tā — t. i. Brīvzemnieka. „Kad es teicu, ka esmu gan nodomājis iet, tad viņš man teica, lai es izpildot viņa vietu. Studenti esot nodomājuši sanākt un ar varu piespiest atsaukt savu izteikumu, un to viņš nevarot darīt, viņš negribot lietu arī vēl vairāk paasināt. Tā tad es nogāju, un tiešām, bija sanākuši vairāk studentu, nekā tas mēdza būt. Vakarū iesākot, es paziņoju, ka Brīvzemnieka nebūs. Kad vēlāk tomēr kāds no studentiem gribēja sākt runāt par Brīvzemnieka izteikumu, tad es šādu pārrunāšanu nepielaidu, aizrādīdams, ka nebūtu pareizi, ja mēs viņa paša mājā turētu par viņu tiesu. No tā laika studenti atrāvās apmeklēt vakarus pie Brīvzemnieka, izņemot tikai dažus.“

Jānis Čakste saka, ka studentu patstāvīgai apvienošanās idejai piekrituši gandrīz visi tie studenti, kas bija nākuši no vācu ģimnazijām, kur tanīs laikos norisinājās zināma cīņa starp latviešiem un vāciešiem un kas bija piedzīvojuši apvienības nozīmi. Tikai daži domājuši, ka pietiek ar latviešu vakariem pie Fr. Brīvzemnieka.

Arī A. Bandrēvičs rakstā „Jānis Čakste manā atmiņā“* piemin studentu atdalīšanos no „celma pulciņa“. Viņš starp citu saka: „J. Čakste pievienojās Maskavas latviešu vakarnieku celma pulciņam, bet visai dzīvu daļību pie tā neņēma. Tanī laikā saradās Maskavā vairāki latvieši studentu. — Tie sāka savā starpā organizēties un centās nodibināt savu studentu sabiedrību. Pie šīs studentu sabiedrības organizēšanas un tās turpmākā dzīvē, cik man zināms, J. Čakste ņēmis vienmēr dzīvu daļību. — Draudzīgās saites starp vecajiem vakarniekiem un no jauna pienākušiem studentiem kļuva vēsas, un laba saprašanās starp pirmajiem un pēdējiem tikpat kā izira.“

Pēc starpgadījuma ar Fr. Brīvzemnieku latviešu studentu dzīve ievirzījās citā gultnē. Par to J. Čakste turpina tālāk tā: „Mazākais, mums radās kopā turēšanās. Izstrādāt kaut kādus statūtus, pret to bija liela daļa studentu. Tas jau ir kaut kas saistošs, kaut kas līdzīgs organizācijām, kuŗas pazina kā korporatīvas organizācijas. Bet lieta jau bija 1882. g. un 1883. gada sākumā tik tāļu nobriedusi, ka par to jau runājām. Kad 1883. gada rudenī pēc brīvlaika sanācām kopā, tad apspriedām organizēties tādā ziņā, ka kārtīgi noturētu sapulces un visas lietas kārtīgi spriestu un

* Jānis Čakste, illūstrēts piemiņas rakstu krājums, Rīgā, 1928.

izšķirtu savā starpā. Starp citu nospriedām sarīkot viesību vakaru, faktiski mielastu, uz kuŗu ielūdzām vecos kungus, kas sēdēja līdzī un piedalījās studentu palīdzības naudas izdalīšanā.“

Šīs Latvijas valsts pirmā prezidenta un mūsu pirmā vecbiedra jo dzīvas atmiņas, ko apšaubīt mums nav nekāda pamata, rāda, ka 1883. gada rudenī Maskavas universitātes latviešu studenti, skaitā kādi 15 cilvēki, sāk biedroties un savrup pārrunāt dažādas lietas, kas zīmējas uz viņu pašu dzīvi. Studentu attiecības pret vispārējām Maskavas latviešu sapulcēm ik pārsestdienu vakaros mainās tādā ziņā, ka tiem rodas pašiem savi jautājumi, sava interešu sfaira. Šī parādība novērtējama katrā ziņā kā normāla vēsturiska norise, jo pēc Hegela konstatējuma sabiedrība diferencējas, lai integrētos. Nevarēja taču prasīt, lai studenti uz visiem laikiem paliktu sestdienas vakaros vienā interešu līmenī diezgan raibā sapulcē.

Ka studenti bija atdalījušies no pārējiem Maskavas vakarniekiem un turējās vairāk savrup, to rāda J. Velmes 1885. g. 19. februārī plaši sarīkotais vakars, lai atzīmētu Rīgas Latviešu biedrības svētkus. Uz to esot ieradušies tikai pāris studentu. 1886. gada 31. augustā mira Kaspars Biezbārdis. No viņa Maskavas latviešu vakarnieku vārdā atvadās Fr. Brīvzemnieks, bet studentu „Vakara“ vārdā runā filoloģijas students Gustavs Knezs. Arī šis fakts liecina par atsevišķas studentu organizācijas pastāvēšanu. Nākošajā 1887. gadā, Fr. Brīvzemniekam pārnākot uz Latviju par tautskolu inspektoru, Maskavas „Vakara“ studenti tam piemiņai pasniedz albumu ar šādu ierakstu: „Saņemiet šo albumu no Maskavas latviešu studentiem kā piemiņas, godāšanas un atzīšanas zīmi par Jūsu nepieklusušo apzinīgo un svētīgo darbību latviešu tautas godam un attīstībai.“ Jauki ne tikai šie ierakstītie atzinības vārdi, bet jauks ir studentu žests pret dedzīgo Brīvzemnieku, ar kuŗu tie citkārt bija pārmainījuši dažus nepatīkamus vārdus.

Runājot par studentu nodalīšanos atsevišķā vakarā 1883. gada oktobrī, pēc prezidenta Jāņa Čakstes memuāriem še jāpiemin zv. adv. V. Lazdiņa aizrādījums viņa grāmatīnā „Korporācijas Fraternitas Lettica vēsturiskie posmi“ uz Dr. A. Zandberga atmiņām, ka studentu pulciņš esot nodibinājies jau 1880. gadā. Ka pulciņš latviešu studentu minētā gada rudenī iestājies Maskavas universitātē, to mēs jau atzīmējām, tāpat konstatējām, ka no veciem studentiem 1880./81. akadēmiskā gadā Maskavas universi-

tātē vēl studēja tikai viens latvietis, proti Jānis Ķelmers. Tādēļ viegli saprast, ka tikko universitātē iestājušies 8 viens otram sveši studenti nedaudzos mēnešos nebija organizējušies pulciņā. Te, acīm redzot, ir kāds pārpratums vai nu gados, vai citā kādā apstākļi. Arī minētajā grāmatiņā (32. lpp.) vāpeņa aprakstā fiksēts pareizs organizācijas dibināšanas laiks, proti: „...vāpeņa ar Juri Uzvarētāju — un vēsturisko datumu 19. X 1883. g.“

Attiecībā uz studentu organizācijas dibināšanas laiku vēl jāsaka daži vārdi. Sakarā ar Austruma 50 gadu jubileju 1933. gadā, V. Šlēziņš, kas Maskavas universitātē iestājies 1898. g. — tā tad vienā gadā ar vecb. A. Strausmani — kādā vēstulē* raksta: „Latviešu studentu pulciņa organizācija Maskavā nav vis dzimusi 1883. gadā, bet gan daudz agrāk, taisni par 10 gadiem — 1873. gadā, kad to organizēja tagad mirušie studenti Krišjānis Kalniņš un mans nel. tēva brālis Andrejs Šlēziņš.“

Arī šīs domas ir nepareizas: 1873. gadā Maskavas universitātē studēja tikai divi latvieši — Andrejs Šlēziņš (1872.—1876.) un Jēkabs Vinklers (1871.—1875.); Krišjānis Kalniņš universitāti nobeidza 1872. gadā un V. Šlēziņa atzīmētā 1873. gadā jau dzīvoja Rīgā. Jānis Krīgers-Krodzenieks, kas universitātē iestājās 1874. g. un studēja līdz 1878. g., savās atmiņās tieši uzsvēris, ka Kr. Kalniņš un Andr. Šlēziņš pulcējušies kopējos latviešu vakaros un, aktīvi uzstādamies, pamazām kļuvuši par Brīvzemnieka opozicionāriem.

Kr. Valdemāra jaunlatviešu pulciņš

Tik daudz iepazinušies ar Maskavas latviešu lasāmiem vakariem un Maskavas latviešu studentu organizēšanās sākumiem, būtu interesanti un derīgi pamest skatu uz Tērbatas latviešu studentiem, kuŗu organizēšanās notiek šinī pat laikā. Zīmīgi, ka arī še plašāki organizācijas sākumi gluži kā Maskavā saistīti ar 1870. gadu, kad Kronvaldu Atis, būdams Tērbatas elementārskolotāju semināra skolotājs, tautiskās apziņas audzināšanas nolūkā sāka no jauna pulcināt Tērbatas latviešu studentus, kā to bija darījis Kr. Valdemārs 50. gados.

* Austruma archīvā.

1854. gadā Kr. Valdemārs pēc iestāšanās Tērbatas universitātē pie-
sprauda pie sava dzīvokļa durvīm karti, kas rādīja, ka tur dzīvo kamerā-
lijas students Krišjānis Valdemārs — latvietis. Tā cildenais latviešu
vārds, ko mūsu tauta kā lielāko svētumu nes no neatminamiem laikiem,
nu bija skaļi izrunāts un ielikts arī to latviešu studentu mutē, kas svīda
kauna sviedros savas latviešu tautības dēļ.

Mūsu intelligences vēsture tomēr pazīst dažus vīrus, kas jau pirms Kr.
Valdemāra bija Tērbatā studējuši un vēlāk godam kalpoja savai tautai.
Lai pieminam K a s p a r u B i e z b ā r d i (1806.—1886.), studējis filoloģiju
(no 1823.—1826.), kas, aizstāvēdams latviešu lietas, polemizēja ar „Ri-
gasche Zeitung“ un „Balt. Monatsschrift“, kādēļ tika izraidīts no toreizējās
Baltijas (Latvijas un Igaunijas), kur vācu baronu varai nebija robežu.
Tālāk atzīmējams izcils mūsu kultūras darbinieks, valodnieks un dzejnieks
J u r i s B ā r s (1808.—1879.), kas bija Līvberzes kalēja dēls un 25 gadus
vecs nobeidza ģimnaziju. Tērbatā tas studēja medicīnu no 1833.—
1841. g. un Dundagā nodzīvoja par ārstu 10 gadus (1843.—1853. g.).
Grūtajos klaušu laikos Juris Bārs nav novērsies no savas tautas, kā to
daudzi intelligenti darīja pat vēlākā laikā, bet palika arvien uzticīgs tautai
un mūsu kultūras darbam. Acīmredzot viņa sabiedriskā darbība un cen-
soņa gars nebūs bijuši sveši Kr. Valdemāram, kad tas auga un pirmo
izglītību ieguva Sasmakas miestīņā (tagad Valdemārpils), kas neatrodas
diezin cik tālu no Dundagas. Par Juri Bāru sakarā ar viņa piedalīšanos
1847. gadā „Latviešu literāriskās biedrības“ sapulcē Jelgavā Andrejs
Spāģis kādā vēstulē tā raksta: „Visas sapulces galva man likās esam
doktors Bārs no Dundagas, latvietis no dzimuma. Doktors Bārs ieskata
par sevišķu godu, ka viņš ir latvietis, un parāda visās savās runās kvēlo-
jošu savas tautas mīlestību; atsevišķus cilvēkus viņš atļauj pelt, bet tautu
nekad nē, ko viņš dedzīgi un lieliski aizstāv un atsizdams novērš no viņas
katru uzbrukumu. To viņš arī ir spējīgs darīt, jo tas ir spēka vīrs un labi
pazīstams ar visiem agrākiem un tagadējiem apstākļiem.“*

Ideoloģiskā ziņā Juris Bārs ir Krišjāņa Valdemāra tiešs priekštecis un
ceļa taisītājs. Ap Kr. Valdemāra pacelto tautisko karogu Tērbatā pulcējās
Jānis Jurjāns (studējis medicīnu no 1855.—1861. g.), Krišjānis Barons
(studējis no 1856.—1860.), Juris Alunāns (stud. 1856.—1861.), Jānis
Sakranovičs (stud. teoloģiju 1855.—1859.), Reinholds Andersons (stud.

* A. Birkerts, Latviešu intelligence II, Rīgā, 1927. g. 223. l. p.

med. vet. 1857.—1861.), stud. med. Hese un vēl viens otrs mazāk pazīstams tautietis, skaitā 10—12 studenti. Juris Neikens arī šinī laikā studēja Tērbatā (1852.—1856. g.), teoloģiju, bet tas neatzina ne jaunlatviešu garu, ne to centienus. Par Tērbatas latviešu studentu literārisko vakaru dibināšanas momentu uzskatāms 1855. gads. Šinīs vakaros dzima un veidojās mūsu nacionālās atmodas laikmeta ideoloģija, ko vēlāk „Pēterburgas Avīzes“ pa daļai populārizēja tautā. Galvenā doma bija — latviešu saimnieciskās neatkarības un patstāvības iegūšana cīņā pret toreizējiem Baltijas muižniekiem, kas savās rokās turēja mūsu tautas eksistences drošākos pamatus — mūsu zemi. Blakus agrāram jautājumam izvirzījās latviešu tiesiskā stāvokļa uzlabošana un daudzi nacionālās garīgās kultūras jautājumi.

Visas šīs problēmas bija tik svarīgas, nopietnas un lielas, ka tām nebija radīti vācu korporāciju konventi, kur valdīja īsts viduslaiku feodālisma gars. Tādēļ Kr. Valdemārs nevarēja iet to savu tautiešu pēdās, kas, studējot Tērbatā, uzlika vācu korporāciju deķeli un kopā ar savas zemes iekarotāju pēcnācējiem dzīvoja un ālējās. Bija jārada latviešu studentu cīnītāju pulciņš, kas ar dziļāko ideālismu un drošu skatu nākotnē kalpotu savai tautai, pildot patiesas nacionālās intelliģences vēsturisko sūtību. Šo momentu Kr. Valdemāra dzīvē un darbā šie atzīmējam tāpēc, ka tas turpinās mūsu organizācijas dibināšanas un augšanas laikā Maskavā, ierosinādams, mācīdams un apgarodams ne vienu vien nākošu latviešu sabiedrisku darbinieku.

Še jāatzīmē, ka viens otrs ir rakstījis par kādas korporācijas „Fraternitas Academica Dorpotensis“ dibināšanu. Tā sakarā ar korporācijas Letonijas 50 gadu jubileju 1932. gadā Arv. Bērziņš laikrakstā „Latvis“ (1932. g. 14. maijā Nr. 3157) starp citu raksta: „Jau ap 1858. gadu Valdemārs, Juris Alunāns un Kr. Barons, apvienojot savus vakarniekus — ar dažiem vācu tautības studentiem, nodibināja korporāciju „Fraternitas Academica Dorpotensis“, domājams, cerībā to izveidot par latviešu studentu korporāciju. Tomēr šie agrākie vakarnieki cīņu zaudēja, un minētā korporācija ne tik vien pilnīgi pārvācojās, bet ap 1862. gadu pat galīgi likvidējās.“

Augšā izsacītās domas par to, ka ap 1858. gadu Kr. Valdemārs ar saviem vakarniekiem nodibinājuši korporāciju — iekams nav atrasti šīs korporācijas Kr. Valdemāra parakstīti statūti vai pierādījumi par tās apstip-

rināšanu uz Kr. Valdemāra lūgumu — uzskatāms kā kails apgalvojums, ko, kā jau teicu, atkārtojis vēl viens otrs rakstītājs bez kaut kādiem pierādījumiem. No neapstrīdamiem faktiem ir zināms, ka Kr. Valdemārs 1858. g. pavasarī nobeidza Tērbatas universitāti un pārcēlās uz dzīvi Pēterpilī. Tāpat ir pazīstama Kr. Valdemāra negatīvā izturēšanās pret krāsu korporācijām, ko apliecinājis Letonijas filistrs Dr. J. Sanders, kā to vēlāk redzēsim; par to lasām arī citos avotos. Tā E. Blanks savā grāmatā „Latvju nacionālā doma sadzīves cīņu ugunīs“ šinī sakarā 93. lpp. raksta: „A. Bandrēvičs saka, ka Valdemāra virziens bija progresīvs, demokratisks un bija priekš gara svabadas attīstības, ko stipri traucējot un kavējot noslēgts korporāciju gars, kāds tajās mēdzot allaž būt.“ Tādēļ Valdemārs 1882. g. aizsūtījis „Letonijai“ atpakaļ krāsaino cepurīti un pavadrakstu, ar kuŗu tā bija iecēlusi viņu par savu goda biedru.“ Kronvalda Ata biografs K. Kundziņš raksta: „No Valdemāra zinām, studentu dzīvē tas stājās pretim veco korporāciju bramanībai un aizstāvēja visu studentu kopintereses.*

Šie apstākļi nepavisam nerunā par labu apgalvojumam, ka Kr. Valdemārs ar saviem vakarniekiem „nodibinājis“ korporāciju, kad trīs gadus ar tiem kopā bija nenogurstoši un sekmīgi cēlis vēsturisko jaunlatviešu ēku. Īstenībai atbilst gan tas, ka ar Kr. Valdemāra aizbraukšanu no Tērbatas latviešu studentu pulcināšana un audzināšana nacionālam kultūras darbam Valdemāra garā drīz vien apstājās. Pēc pāris gadiem Kr. Valdemāram uz Pēterpili sekoja aktīvākie pulciņa dalībnieki: Kr. Barons (1860. g.) un Juris Alunāns (1861. g.). Pēc tam veselus 10 gadus Tērbatas latviešu inteliģencē-studentos valda pilnīgs „nacionāls klusums“, līdz atskan Kronvalda Ata balss: „Mosties, celies, strādā!“ Tomēr pamats studentu pulcināšanai bija likts — ceļš parādīts. Kā Kr. Valdemārs, tā arī J. Alunāns, būdami studenti, bija rādījuši labu priekšzīmi strādāt arī vispārības labā — gan darbodamies līdz laikrakstos, gan izdodami atsevišķus darbus: Valdemārs apcerējumu „Par latviešu un igauņu pievilksanu pie jūrniecības“, J. Alunāns rakstu krājuma „Sēta, daba, pasaule“ trīs grāmatas, kuŗās ievietoja paša un citu autoru rakstus.

* K. Kundziņš, Kronvalda Atis, 1905. g., 165. l. p.

Tērbatas studentu vakari

Piegriežoties Tērbatas latviešu studentu vakariem 70. gados, jāsaka, ka to atjaunošanās saistīta ar notikumiem, par ko K. Kundziņš raksta tā: „Advokāts Kļaviņš pirmais izsacīja domas pulcināt Tērbatas latviešus un reizē ar rīdziniekiem svinēt 19. februārī 1870. g. kā Krievijas brīvestības dienu. Pie Kronvalda daži jau iepriekš bija satikušies un iepazinušies. Nolēma to darīt. Kronvalds turēja svētku runu. Visi, cik bija kopā, nosūtīja tēlegrammu Rīgas biedrībai. Tad nolika ir turpmāk sanākt ik sestdienas vakaros. Ar to bija nodibināti latviešu studentu vakari. Kronvaldu iecēla par priekšnieku. Biedri apņēmās kopt latviešu valodu, runādami to savā starpā un mēģinādamies dažādos rakstos; mācīties gramatiku, turēt un lasīt latviešu laikrakstus un radināties latviski dziedāt.“

Sacītais liecina, ka vācu ģimnazija pa ilgajiem mācīšanās gadiem latviešu jaunekļiem bija sašķobījusi pamatus, uz kuŗiem pienācās celt nacionālo kultūru. Ja vēlāk pienācīgi atzīmēja pārkrievošanas ļaunumus, tad jāsaka, ka nevaram priecāties arī par to, ko mūsu nacionālai kultūrai nodarījusi vācu skola.

Par Tērbatas latviešu studentu vakariem 70. gados K. Kundziņš tā turpina: „Vakariem bija divējāds nolūks: kopt rakstniecību un zinātņi un veicināt satiksmi un laika kavēkli. Rakstniecības daļā biedri pēc kārtas cēla priekšā apcerējumus vai nu no pašu arodiem, vai vispārīgi no zinātnes un literātūras. Tos tad apsprieda. Studentiem bija izdevīgs mēģinājums valodā un zinībās. Daži priekšā lasītie raksti pēcāk bija lasāmi grāmatās vai avīzēs. Kronvaldam vairāk krita runāt, vakarus ievadot pusgada sākumā un beigās vai atkal goda dienās. Tur tas ņēmās iepotēt jaunekļu sirdīs savu karsto patriotismu, savas domas un mācības par latviešu dēlu cerībām un pienākumiem. Pādagōgs būdams, vispirms tas raudzīja izskaidrot lietas stāvokli un norādīt, kas mūsu pienākums un gala nolūks. — Mēs esam kopības locekļi tautā, kuŗi saucamies latvieši. Kā citām tautām ir tiesība kopt un glabāt savas mantas, tāpat mums latviešiem. Mēs gribam augt un zelt, kamēr dzīvojam. Bet mums grūts darbs un liela cīnīšanās. Mums jākaŗo pret stipriem, vareņiem pretiniekiem. Vienā pusē mums stāv šejienes vācieši, kas gadu simteņiem latviešiem bijuši kungi, gan ņemdami, gan dodami. Kad spēja, tad tie negribēja latviešus uzņemt savā kārtā. Kad lieta palika neiespējama, tad tie sāka vācināt. Dažiem vēl tagad tāda vēlē-

šanās. — Otrā pusē piedalās pie mūsu likteņa lielās krievu tautas locekļi... — Pie sava likteņa izšķiršanas galā paši, latvieši, pieradam.“

Kronvalda svētīgo audzināšanas darbu Tērbatā mūsu kultūras vēsture nekad neaizmirsīs. Viņš bija, Ausekļa vārdiem runājot, celmu laužējs, arājs un sējējs dienas karstumā, kas laikmeta vagā iekaisījis graudus, kas tautas nākamībai atnesa rasmīgu zelmeni, un kuŗu augli klusu ziedēs mūžībai. 1872. g. 19. februāŗa runa, ko vakarnieku sapulcē nolasīja Kronvalda slimības dēļ, mēs lasām*: „Rīdzinieki, cerības pilni, skatās uz mums. Sūdzoties par savām kļūdām un nepilnībām, tie gaida palīgu sev un tautai no tiem dēļiem, kas izkopjas brīvestības un gaismas pagalmos. Taisnu, bargu tiesu spriezdami par saviem vakariem, maz atradīsim, ko priecāties. Tērbatā esot latviešu studentu līdz kādiem 60. Un cik no viņiem turas par latviešu vakariem? Citi kaili uz ielas rādījuši savu jaunmodes vergu prātu, ņemdamiem traucēt mūsu svētākos acumirkļus. Kam še nešaujas prātā Lesinga pasaka no iedīdītā lāča, kas, pārnācis pie savējiem, tos izsmējis, ka tie neprotot tik smalki dancot kā šis, ko dīdītāji iedīdījuši sev pašiem par labu. Citi mums piebiedrojušies, cerēdami diezin kādus saldumus. Jo pēc neilga laika tie atkal atrāvušies, mēģinādami kādā kneipē vieglāki panākt savu ideālu. Mūsu vakari ir darba brīži. Tie nav latviešu vienības biedrība, ne studentu biedrība ar viduslaiku iestādījumiem. Ne pajumte tādiem, kam nav nolūka dzīvē. — Atnākdami uz Tērbatu, daži jaunekļi priecājas, ka latviešiem še jau uzcelta maza pajumte. Un treju augstskolu studenti — Tērbatā, Pēterburgā un Maskavā — sāk tuvināties cits citam.“

No šiem vārdiem mēs pavisam labi saprotam Kronvalda līniju, viņa atzīto biedrošanās formu, kas piemērota latviešu intelliģences uzdevumiem un mērķiem. Iedīdītā lāča dancošana un apmierinājuma meklēšana „kneipē“ nepavisam nav tas, uz ko audzināja, ierosināja un stiprināja Kronvalda Atis savus vakarniekus — latviešu labākos intelliģences pārstāvjus Tērbatā. Tikai žēl, ka pēc trim gadiem šis svētīgais audzināšanas darbs bija jāpārtrauc: 1873. gada jūnijā Kronvalds pārcēlās uz Vecpiebalgas draudzes skolu un 1875. g. naktī uz 5. februāŗi aizgāja mūžībā, nepieredzēdams sava auklējuma — Tērbatas vakarnieku tālāko likteni.

* Sk. Zariņu Kārļa rakstu „Baltijas zemkopī“ 1879. g. 35. n.

7 gadus pēc Kronvalda nāves Tērbatā 1882. gada pavasarī nodibinājās latviešu studentu krāsu korporācija Letonija. Par tās dibināšanu jau augšā aprādītā rakstā Arv. Bērziņš izsakās tā: „Kronvalda Ata ievadītais nesavtīgais nacionālais darbs, ko vecie senletoņi, sastāvēdami šais nelegālos „vakaros“, nepalika bez iespaida arī valdošā vācu tautībā, jo vairākkārtēji „vakaru“ legalizēšanās mēģinājumi konsekventi palika bez sekmēm. Tā tas vilkās veselus 12 gadus, līdz beidzot tika atrasts ceļš, kā pārvarēt šķēršļus.

Lettonia uzņēma savā vidū dažus svešautiešus, izvedot formāli it kā jaundibināšanos. Kā pilnīgi „jauna“ korporācija 1882. g. 7. maijā tā griezās pie šaržēto konventa uzņemšanas dēļ un jau tā paša gada 10. maijā saņēma atbildi, ka šaržēto konvents 9. maijā to uzņēmis savā saimē. Dažas dienas vēlāk, proti — 14. maijā tam sekoja arī mācības apgabala kuratora akcepts. Šai dienā tad arī Lettonia pirmoreiz atklāti nosvinēja savu komeršu, kurā zaļ-zil-zelta karogs bija iekarojis līdztiesīgu stāvokli pārējo korporāciju karogu vidū.“

Tikko sacītais Letonijas kļūšanu par krāsu korporāciju izskaidro ar to, ka „vairākkārtēji vakaru legalizēšanās mēģinājumi konsekventi palikuši bez sekmēm.“ Tas jau tā varēja arī būt. —

Mēs še pakavējamies pie Tērbatas vakarniekiem, lai parādītu un atgādinātu mūsu nākošām paaudzēm, cik īpatnējā kārtā esam auguši un stiprinājušies biedrošanās un organizācijas dzīvē un garā. Kā Tērbatā, tā Maskavā mūsu tautieši ir gājuši vienu un to pašu illegālo vakarnieku ceļu, ko arī uzsākuši vienā laikā, proti, 1870. gadā, neieskaitot Kr. Valdemāra jaunlatviešu ideoloģijas tapšanas laiku 50. gadu otrā pusē. Legāla stāvokļa panākšana gan bijusi dažāda: parastās vācu korporācijas veidā tautieši Tērbatā to sasniedza pēc 12 gadiem, turpretim Maskavas latviešu studentu biedrība Krievijas valdības apstiprināšanu panāca tikai 1916. gadā, kad latviešus vārdā sauca visa pasaule par varoņdarbiem Nāves salā, Tīreļa purvā un citos ciņas laukos.

Maskavas latviešu studentu vakars līdz 1891. gadam

Atgriezīsimies pie mūsu organizācijas dibināšanas dienas.

1883. gada 19. oktobra trešdienas vakarā (t. i. 31. oktobrī pēc jaunā stila) Maskavas universitātes latviešu 15 studenti* sarīkoja toreiz lepajā „Tatāru viesnīcā“, kas atradās Neļini prozēda ielā, mielastu, uz kuŗu bija ielūgti Kr. Valdemārs, Kr. Barons un J. Velme. Vecb. J. Čakste par šo sarīkojumu izsakās tā: „Mēs sametām finanses kopā un teicām: ja reiz rīko, tad jāriko skaisti. Stingri skatījāties, ka uzņemam tikai tos, kas ir akadēmiķi, kas paši augstskolu apmeklējuši.“ — Šis apzināti ievērotais princips arī izskaidro, kādēļ svinīgajā studentu sanāksmē nebija aicināti vēl daži citi redzami Maskavas tautieši, ar kuŗiem studenti uzturēja vispār draudzīgas saites; savā intīmajā dzīvē tie bija nolēmuši uzņemt tikai akadēmiski izglītotus tautiešus.

19. oktobra sanāksme kļuva par robežu, no kuŗas oficiāli skaitās Maskavas latviešu studentu „Vakara“ sākums. Par atsevišķu studentu organizēšanos un svinību sarīkošanu J. Čakste jau iepriekš bija aprunājies ar Kr. Valdemāru un saņēmis no tā ne tikai piekrišanu, bet arī pārdomātus norādījumus studentu biedrošanās nolūkos un centienos. Sanāksmes vakarā pie galda atskanēja „Gaudeamus“ un daudzas sirsnīgas runas. Vadošā doma viņās vijās ap dārgo tēvu zemi Baltijas jūras jaukajā lokā, bargo svešinieku nopiesto latvju tautu, tās topošo intelliģences pulku un nākotnes uzdevumiem un darbiem savas zemes un tautas labā. Ļoti plaši, saka Jānis Čakste, runāja mūsu pazīstamais tautietis Kr. Valdemārs. Viņš nosvērtā, bet dziļas sajūsmas pilnā runā apstājās pie jaunās latviešu intelliģences augstākiem pienākumiem pret savu tautu, zemi un kultūru. — Šis Kr. Valdemāra runas saturu J. Čakstes atstāstījumā mēs dzirdēsim citā vietā, proti, kur mūsu vecbiedrs parāda nacionālās atmodas patriarchy atziņu un ierosmi darbā un cīņā par latvju tautas labāku nākotni. Še Kr. Valdemārs atjaunoja studentu kopā pulcināšanas un audzināšanas svētīgo darbu, ko tas bija uzsācis Tērbatas gados, kad ar vīra drosmi pacēla un atrisināja mūsu intelliģences nacionālo karogu, kas pēc tam nav vairs nolaists, bet

* 1883. gadā Maskavas universitātē mācījušies pavisam 2937 studenti.

Stud. jur. Jānis Čakste 1883. gadā.

arvien gājis, kaut sākumā lēnām, uz priekšu un augšu, rādīdams centieniem virzienu, cīņai mērķi.

Tā radās latviešu studentu organizācija Krievijas centrā, ko nebija sankcionējusi nekāda oficiāla vara. To bija atzinis, apstiprinājis un svētījis Krišjānis Valdemārs. Tādēļ šā vīra vārds uz laiku laikiem ir saistīts ar mūsu organizācijas vēsturi, darbību un sūtību tālā nākotnē.

1884. gadā Maskavas universitātē iestājās un latviešu studentu „Vakaram“ pievienojās:

Eduards Veniņš, jur.	studēja līdz 1889. g.,
Fridrihs Veiklevičs, jur.	„ „ 1887. „
Gustavs Knezs, philol.	„ „ 1888. „
Zaķis-Hāze, philol.	„ „ 1888. „
Jānis Švanbergs (Gulbis), philol.	„ „ 1888. „
J. Šamils, math.	„ „ 1887. „
Kārlis Barons, med.	„ „ 1891. „

Dažus no viņiem mēs redzam 1884./85. akadēmiskā gada grupas uzņēmumā kopā ar agrāko gadu studentiem.

Nākošajā 1885. gadā M. univ. iestājās:

Jānis Hartmanis, med.	studēja līdz 1890. g.,
Jānis Leimanis, med.	„ „ 1887. „
Jānis Kreicbergs, jur.	„ „ 1890. „

1886. gadā iestājās:

Fricis Gaņais, jur.	studēja līdz 1891. g.,
Aleksandrs Zorgenfreijs, phil.	„ „ 1890. „
Pēteris Kalniņš, med.	„ „ 1895. „

Latviešu studenti Maskavā saradās gan no Latvijas, gan Krievijas pilsētām. Organizācijas pirmajā laikā studentu lielākai daļai nebija ne gribas, ne tieksmes aprobežot savu brīvību ar statūtu nosacījumiem. Tā bija illegālas organizācijas dzīve bez rakstītas konstitūcijas. Bet viņas pamatos bija, saka Jānis Čakste, organizēties tādā ziņā, ka kārtīgi noturētu sapulces un visas lietas kārtīgi spriestu un izšķirtu savā starpā. Katrai sanāksmei jau iepriekš bija paredzēta zināma dienas kārtība: kāda apcerējuma nolasīšana, brīvruna par uzdotu tematu un beidzot tā sauktās „tekošās darīšanas“ — studentu lietu nokārtošana. Ir zināms no J. Čakstes vārdiem, ka sevišķa vērība viņa laika sanāksmēs piegriezta brīvai un saka-

rīgai runai par dažādiem tematiem citu biedru klātbūtnē. Vēl tagad uzglabātā J. Čakstes studenta laiku kabatas grāmatiņā lasāmi saraksti, kas kuŗam ir bijis jālasa vai jānorunā. Tā 1885./86. akad. gada oktobrī Zandbergam bija jārunā par bantes tārpu, Kreicbergam par slavu pēc nāves un Hartmanim par siltumu. Blakus zinātniskiem tematiem mūsu organizācija no sākta gala lielu vērību ir piegriezusi valodas kultūrai. Arī latviešu valodas teorētiskās zināšanas nebija atstātas novārtā. Par to J. Čakste savās atmiņās saka: „Mums galvenā lieta bija zināt visiem skaidri latviešu vēsturi. Visu Rūtenbergu un Richteru studentiem vajadzēja izņemt cauri un varēja eksāminēt katru brīdi. Arī „Rīmju kroniku“ mēs zinājām. Visu Bīlenšteinu — lielo un mazo vajadzēja izstudēt cauri un vingrināties tajās lietās.“

To pašu apliecinājis „Vakara“ pirmo gadu dalībnieks Dr. A. Butulis. Viņš raksta*: „Pulciņš noturēja sēdes diezgan kārtīgi ar referātiem par dažādiem vēstures jautājumiem, sevišķi par latviešu vēsturi (piem., nelaiķis stud. Reinbergs lasīja par Kurzemes hercogu Gothardu Ketleru), tautsaimniecības jautājumos (stud. J. Kalniņš nolasīja par sierniecības nozīmi latviešu lauksaimniecībā, kādēļ viņu iesauca par sieru Kalniņu), par dabas zinātni u. t. t. Juridiskos jautājumos vairākkārt uzstājās J. Čakste, kuŗu visi uzklausija ar sevišķu uzmanību.“

Tā studentu „Vakara“ sapulces pa divi nedēļām reizi kāda biedra lielākā istabiņā kļuva par nacionālās kultūras auditoriju teorijā un praksē. Katrā sanāksmē vēlēja tās vadītāju un protokolistu. Viena pastāvīga amatpersona tomēr bija, proti — „Vakara“ kasieris. Tā pienākums bija iekasēt no biedriem sīkos mēnešu maksājumus par laikrakstiem, žurnāliem un sapulču dienās tējas galda izdevumiem. Citādas saistības studentu „Vakars“ saviem dalībniekiem neuzlika. Tie brīvi varēja rīkoties ar savu laiku, apmeklēt un piedalīties arī aktīvi, kā A. Bandrēvičs saka, „celma pulciņā“. Un tā arī bija. Studentu vakars asi neatlūza no sava celma, bet auga un brieda lēnītiņām. A. Bandrēvičs savās atmiņās raksta par kādu gadījumu, kur uzstājies arī stud. jur. A. Čakste un kritizējis F. Veinberga ārzemēs izdotu brošūru par latviešiem. J. Čakste šo brošūru bija dabūjis no Kr. Valdemāra. Kādā latviešu celma pulciņa vakarā, ko noturēja J. Velmes dzīvoklī, viņš plaši referēja par šīs brošūras saturu. Starp citu brošūras saturā bija izsacītas domas, ka latviešiem viņu interešu turpmākas aizstāvēšanas

* Jānis Čakste, illūstrēts piemiņas rakstu krājums, Rīgā, 1928. 202 lpp.

Maskavas latviešu studentu vakara grupa 1884. gada rudenī.

Apakšējā rindā no kreisās: F. Vinklers un K. Šņāce; vidējā rindā no kreisās: A. Allažs, R. Mauriņš, J. Lasis, A. Zandbergs, J. Čakste, E. Veniņš un J. Reinbergs; augšējā rindā no kreisās: Zaķis (Hāze), J. Šamils, J. Kalniņš, A. Butulis, A. Kalniņš, J. Švanbergs-Gulbis, T. Ore un K. Preisbergs.

labā vēlams nodibināt kādu augstāku kārtu. Referents un klātesošie Fr. Veinberga domām nepiekrita, bet pievienojās Kr. Valdemāra allaž izsacītiem uzskatiem, ka latviešu tauta var būt tikai demokrātiska. Kā zināms, Kr. Valdemārs bija demokrats visā savā dzīvē, savos paņēmienos.“*

Citos gadījumos, protams, uzstājušies atkal daži citi studenti. J. Velme vēlējās, kā jau atzīmēts, no jauna tuvināt studentus vecajiem vakarniekiem, sarīkojot pēc žurnāla „Austrums“ iznākšanas 1885. g. 19. februārī šinī nolūkā īpašu vakaru. 1886. g. 6. septembrī pie J. Velmes J. Krodzenieks nolasa kādu apcerējumu par latviešu vēsturi; šo sapulci vada students G. Knezs. 20. septembrī celma pulciņā stud. med. P. Kalniņš nolasa apcerējumu par „Tautas poēzijas celšanos un nīkšanu“.

Vislielākais kopā turētājs tomēr bija Kr. Valdemārs. Par to studentu „Vakara“ dalībnieks J. Kreicbergs raksta tā** : „Idejiski, patriotiski noskaņotos jaunekļus kā magnēts pievilka Valdemāra vārds un slava. Kamēr Maskavā nebija latviešu biedrības, ne biedrības telpu, Valdemārs izpildīja biedrības lomu, un viņa dzīvoklis bieži bijis pietāšanās vieta iebraucējiem. Mazākais ikviens latvietis tautietis, kas ieradās Krievijas vecajā galvas pilsētā, turēja par savu pienākumu apmeklēt Valdemāru, vienalga, vai kā ciemiņš, vai kā vietas meklētājs.“

Kad Maskavas vakarnieki sapulcējušies Kr. Valdemāra mājā, tad tur netrūkuši studentu „Vakara“ dalībnieki. Valdemārs mēdzis reizi mēnesī sasaukt šādas sanāksmes, kurās lasīti dažādi apcerējumi vai arī brīvā runā iztirzāti aktuāli jautājumi. Pēc vispusīgām debatēm par nolasīto tematu pārrunāti arī interesantākie dienas jautājumi. Vēlāk nodibinājusies kārtība, ka kāds no pastāvīgiem vakara dalībniekiem devis pārskatu par notikumiem Latvijā pēc avīžu ziņām un citiem materiāliem.

Šinī sakarā J. Kreicbergs raksta: „Katrreiz, kad vakari notika pie Valdemāra, viņš tos kuplināja ar veselu virkni ziņojumu par dažnedažādiem politiskiem un sabiedriskiem jautājumiem un faktiem. No tiem varēja daudz mācīties ikviens, kam bija patika un griba klausīties un mācīties. Tās bija īsas, praktiskas lekcijas par politiku, par nacionālo taktiku un stratēģiju, par vējiem, kādi patlaban pūta Pēterburgas galmā un birokratijas augstākās sfairās. Ļoti bieži Valdemārs kā nemaldīgs meteorologs zināja vēstīt par vētrām un aukām, kas varēja drāzties pār latvju zemes ārēm. To

* Jānis Čakste, 204 lpp.

** Atmiņas par Krišjāni Valdemāru, 1925. g. Kr. Vald. biedriba.

zinādams, Valdemārs pie laika gatavoja līdzekļus negaisa novēršanai vai viņa posta remdināšanai. Šinī ziņā Valdemārs bija visiem viņa klausītājiem nesalīdzināms, neaizmirstams vadonis un ceļa rādītājs. Politiskais apvārsnis varēja būt nezin cik apmācies, Valdemārs mūs mācīja nekad neizsamist, nekad rokas nevarīgi nenolaist, bet skatīties draudošām briesmām acīs. Pats Valdemārs neuzlūkoja vācietības pozīciju Baltijā kā nesatricināmu un nebaidījās arī no pārkrievošānās. Kad viņam pārmeta, ka viņš gribot izdzīt velnu ar Belcebulu, tad viņš mēdza atjokoties: „Krievs nebūt nav Belcebuls, tas ir lācis. Es vairāk baidos no „Preussenseuche“ nekā no lāča ķetnām. Lācis, kā zināms, viegli apgāžams, ja viņam droši min uz pakalkājām. Viņu var nākotnē nodzelt pat mazās bitītes, ja viņš taps par daudz kārs pēc medus.

Valdemārs ļoti vērīgi sekoja notikumiem Baltijā, it sevišķi Latvijā. Nevaram teikt, ka viņš vienmēr būtu bijis mierā ar to politiķu, kurū piekopa Rīgas latviešu biedrības aprindas. Valdemāra ietekmē Maskavas tautieši un it īpaši studējošā jaunatne skatījās uz rīdziniekiem nekā apbrīnotāji un akli piekritēji, bet allažin kā brīvi patstāvīgi spriedēji un labvēlīgi kritiķi. Nonākuši pēc studiju beigšanas dzimtenē, jaunie sabiedriskie darbinieki lauza tur valdošo sastingumu un vienpusību, deva jaunus ierosinājumus, ienesa nacionālā kopdarbībā jaunas idejas, atsvabināja no rutīnas, vienmuļības un tūlības. Minēšu ilustrācijas labad J. Čakstes darbību Jelgavā, Dr. A. Butuļa uzstāšanos Rīgā, A. Bandrēviča, skolotāju Kriškāna un Medņa ierosinājumus, sabiedriskos uzskatus un darbus. — Visi tie bija no Valdemāra mācījušies patstāvīgi domāt un lūkoties uz savu apkārtni un pastāvošo kārtību no augstāka viedokļa, no plašāka redzes aploka.“

Šie konstatējumi rāda, ka Kr. Valdemārs audzinājis, veidojis un stiprinājis savas tautas topošo intelliģenci. Viņš ierosinājis to interesēties par dzimtenes lietām, par Latvijas likteni, mācījis patstāvīgi visu saprast, lai vēlāk būtu attīstīts spēks un cieta griba patstāvīgā tautas darbā. Tā blakus aroda izglītībai universitātē, Maskavas latviešu studenti iegūst nesamaksājamas vērtības latviešu lietu augstākā skolā Kr. Valdemāra vadībā.

Stipri ietekmēja 80. gadu Maskavas latviešu studentus arī Kr. Valdemāra darbība politiskā laukā, sevišķi viņa cīņa ar vācu muižniekiem mūsu zemes apstākļu uzlabošanas dēļ. Studenti ne tikai vēroja Kr. Valdemāra darbus, bet atsevišķos gadījumos veica vienu otru uzdevumu, un tādā kārtā jo vairāk tie mācījās saprast pienākumus pret savu tēvu zemi un tautu, kas intelliģencei jāņem uz saviem pleciem.

Te jāatzīmē, ka 80. gados Maskava bija ievērojamāks centrs Krievijā nekā Pēterpils. Še iznāca laikraksti, kas noteica Krievijas kā iekšējo, tā ārējo politiku. Pirmā vietā jāmin „Московскія Вѣдомости“, ko rediģēja pazīstamais slavofilu vadonis Katkovs, kas bija monarchists vairāk ne kā pats ķeizars. Šim ultrāreakcionāram Katkovam bija milzīgs spēks un noteicējs vārds politiskās lietās. Otrs slavofilu organs bija laikraksts „Русь“ publicista J. S. Aksakova vadībā. Šie slovofilu ideologi necieta vācu muižniekus, kam toreiz bija liela vara ķeizara galmā un augstākos administratīvos posteņos.* Minētos laikrakstos Kr. Valdemāram izdevās apgaismot Baltijas apstākļus un vācu baronu privilēģiju cietoksni. No šā laika arī sākās visniknākā jaunlatviešu cīņa ar Baltijas muižniekiem. Sevišķi laikā no 1882. g. līdz 1884. gadam laikrakstos „Mosk. Vedomostji“ un „Русь“ ir vesela rinda rakstu, kas to apliecina. Šais rakstos vairāki mūsu tautieši ir pierādījuši, cik asa var būt spalva arī svešā valodā un sirds karsta, kad jāiet cīņā par savas tautas lietām. Te godam minams Fr. Brīvzemnieka vārds. Bet galvenais ierosinātājs, taktiķis un arī darītājs ir bijis Kr. Valdemārs. Viņa pirmais nolūks šinī laikā bija panākt Baltijas guberņās senātoru revīziju.

1881. g. Krievijas tronī nāca Aleksandrs III. Slavofilu nozīme un svars vēl vairāk pieauga. Kr. Valdemāra uzbrukums Baltijas feodālai iekārtai turpinājās ar apbrīnojamu neatlaidību, izveicību un gudrību, līdz bija panākta senātoru revīzijas nozīmēšana.

Šeijenes muižnieki nu lielā niknumā saslējās pret valdību par tādu soli. „Kaut kur Sibīrijā jūs variet taisīt revīziju — un vēl senātoru revīziju —, bet mūsu skaisti ierīkotā Baltijas provincē rīkot revīziju ir izaicinājums,“ bija muižnieku atbilde un protests. Tomēr Baltijas muižnieku protesta gājieni palika bez sekmēm Krievijas galvaspilsētā. Jaunlatviešu vadonis bija uzvarējis!

Neatkarīgā un konsekventā senātoru Manaseina revīzija apbraukāja mūsu zemes pagastus. Zemnieki bērtin apbēra revidentu ar dibinātām sūdzībām. Par to J. Krodzenieks savās atmiņās raksta tā: „Viņi (t. i. zemnieki) žēlojās par policiju un tiesām, ka nevarot viņās dabūt taisnību, varot sūdzēties 10, 20 gadus, nomirstot sūdzētāji, un panākumu nekādu, tādēļ vajagot ievest policiju un kroņa tiesas, kuŗas nebūtu muižnieku rokās. — Arī zemes saimniekošanā viņus gan izmantojot, piedzenot maksāšanas

* Sk. faktus Dr. A. Zandberga „Atmiņās par Kr. Valdemāru“, Rīgā, 1925., 23. l. p.

lielākas nekā muižām, bet zemes kasi un nodokļu izdalīšanu zemes vajadzībām pārzinot vienīgi lielkungi, zemniekiem tak arī vajagot savu pārstāvju landtagā." Un visur izrādījās, ka zemnieku sūdzības ir dibinātas; savāktās ziņas un fakti izrādījās par ļaunu valdošajai muižnieku kārtai.

Mums visiem zināms, ka senātora Manaseina revīzija salauza vācu muižnieku politisko varu. Tādēļ Kr. Valdemārs saviem Maskavas studentiem varēja apmierināts sacīt: „Mums nekas cits tagad nav vajadzīgs no krievu valdības, kā gāzt mūsu kakla kungus, kas nospiež mūsu tautu un dzimteni.“ Šis Kr. Valdemāra konstatējums arī atšķir divi lietas — krievu lāci no Preussenseuche. Tā bija giganta cīņa par izšķirošām pozīcijām latviešu tautas augšāmcelšanās vēsturē. Ģeniālā gaišredzībā jaunlatviešu kustības vadītājs un veidotājs bija uzņēmis ceļu, pa kuŗu no tādās Maskavas latviešu tautu veda pretim tās Lieldienas rītam.

Šiem lieliem notikumiem visus astoņdesmitos gadus sekoja mūsu organizācijas biedri, atrazdamies Kr. Valdemāra tuvumā un tā cīņas degpunktā. Tā jaunlatviešu gars pārgājis un ieaudzis mūsu organizācijā, tā jaunlatviešu ideoloģija un principi ir kļuvuši par mūsu ideoloģiju un principiem, ko laika un civilizācijas spēks kāpina nepārredzamā lielumā un varenībā.

Turpmākajos gados latviešu studentu skaits Maskavas universitātē arvien pieaug. Kuplāks kļuva arī studentu „Vakars“, jo gandrīz visi universitātes latviešu studenti ņēma viņā dalību un baudīja svētību, ko illegālā nacionālā organizācija varēja dot saviem locekļiem.

1887. gadā universitātē un „Vakarā“ iestājās:

Kārlis Žiglevics, med.	. . . . .	studēja līdz 1899. g.
Ernests Fricsons, med.	. . . . .	„ „ 1890. „
Gustavs Saulītis, phil.	. . . . .	„ „ 1890. „

1888. gadā iestājās:

Mārtiņš Bruņenieks, phil.	. . . . .	studēja līdz 1892. g.
Jānis Reinfelds, jur.	. . . . .	„ „ 1893. „
Aleksandrs Pētersons, jur.	. . . . .	„ „ 1894. „
Miķelis Gobiņš, jur.	. . . . .	„ „ 1892. „
Voldemārs Grandenbergs, jur.	. . . . .	„ „ 1894. „
Otto Zamuels, jur.	. . . . .	„ „ 1893. „
Jānis Stradiņš, jur.	. . . . .	„ „ nav zināms
Jānis Kalācis, med.	. . . . .	„ „ izstājies

Kārlis Igne, math.	studēja līdz 1895. g.
Hugo Pētersons, ...	" " 1895. "
A. Reimanis	" " —
V. Štromanis	" " —
1889. gadā iestājās:	
Kristaps Sumbergs, jur.	studēja līdz 1893. g.
Kristaps Valters, jur.	" " 1894. "
Aleksandrs Veidners, jur.	" " 1893. "
Evalds Brancis, jur.	" " 1893. "
Aleksandrs Birķis, jur.	" " 1894. "
Andrejs Meikis, jur.	" " 1894. "
Andrejs Sīmanis, jur.	" " 1895. "
Miķelis Krajevskis, jur.	" " —
1890. gadā iestājās:	
Pēteris Šmits, phil.	studēja līdz 1891. g.
Paulis Vīgners, nat.-med.	" " 1895. "
Kārlis Pauļuks, jur.	" " 1894. "
Otto Štoles, jur.	" " 1896. "
Krišjānis Goldmanis, med.	" " 1893. "
Bernhards Nolle, med.	" " 1897. "
Jānis Jansons, jur.	" " 1895. "
Vilhelms Etmanis, jur.	" " 1896. "
Jūlijs Volfs, jur.	" " 1896. "
Aleksandrs Haritonovskis, jur.	" " 1894. "

Šinīs gados studentu organizācijas dzīvē nekādas sevišķas pārmaiņas nenotika. Tā kā nebija ne atvēles, ne arī iespējas īrēt atsevišķas telpas sapulču vajadzībām, tad sanāksmes notika kā parasti agrāk pie atsevišķiem biedriem. Šīs sanāksmes arī bija organizācijas iekšējās dzīves galvenais saturs. Gadu no gada tradīciju ceļā bija nodibinājusies zināma kārtība, ko „Vakara” biedriem nācās pildīt un godam respektēt. Šad un tad organizācijai vajadzēja reprezentēties arī uz ārieni. Tā 1886. g. rudenī studentu „Vakara” vārdā Kasparu Biezbārdi (miris 31. augustā) izveda stud. philol. G. Knezs. Visu Maskavas latviešu vārdā stud. med. Jānis Leimanis noliek vainagu uz citkārtējā kopējo vakaru dalībnieka Rīgas latviešu biedrības priekšnieka Krišjāņa Kalniņa kapa ar uzrakstu: „Kalniņam 1885. g. 22. decembrī Maskavas latvieši. — Spoža zvaigzne

pārtecēja pār tautiņas tīrumu.“ 1887. gadā, Brīvēzniekam pārnākot uz Kurzemi par tautskolu inspektoru, studentu organizācija nenogurstošajam darbiniekam, kā jau atzīmēts, pasniedza albumu ar atzinības ierakstu un sarīkoja Zvirbuļu kalnos viņam jauku atvadišanās mielastu. — Nākošajā 1888. gadā bija III vispārīgie dziesmu svētki. Uz tiem Maskavā aktīvi gatavojās studentu „Vakara“ biedri Rempētera vadībā. Svētkos arī līdzī dziedāja 13 „Vakara“ dalībnieki. Šinī sakarā vēl jāatzīmē, ka Maskavas latviešu studentu vakars pirms dziesmu svētkiem bija uzaicinājis Pēterpils latviešu studentus, Tērbatas letoņus un Rīgas seloņus noturēt pēc dziesmu svētkiem kopēju sanāksmi Altonavas dārzā. Šo uzaicinājumu, ko studenti toreiz nosaukuši par „cirkulāru“, parakstījuši stud. med. J. Leimanis, stud. jur. J. Kreicbergs un stud. jur. K. Ozoliņš. Maskavas studentu aicinājuma mērķis skanēja: „Mēs esam stipri pārliecināti, ka tāda sapulce, tāda dzīva vārdu izmaiņa starp ļaudīm ar dažādu karakteri, audzināšanu un dažādiem ētiskiem pārliecinājumiem un ieskatiem un pie tam ļaudīm, kas saistīti interesēm pie dārgas un tuvas tautiskas lietas, ļaudīm, kas atdevušies ar miesu un dvēseli, ar visu jaunības karstumu un spēku savai tautai, saviem tautiskiem ideāliem, būs lieliskā mērā auglīga un ražīga sabiedriskai dzīvei. Mums nāktos grūti uzskaitīt visus tos labumus, kuņus tāda sapulce atnestu dzīvei, bet tas arī nebūs vajadzīgs.“

Par ko šinī sanāksmē latviešu studenti runājuši un kā tie pārspriežamos jautājumos sapratušies, par to, diemžēl, ziņu nav. Tomēr no citiem zināmiem faktiem spriežot, jāsecina, ka nacionālās kultūras lietā, kas toreiz latviešu intelliģencei bija galvenā problēma, saprašanās būs bijusi laba. Še jāatzīmē, ka ar Tērbatas „Letoniju“ Maskavas „Vakars“ jau no šo organizāciju dibināšanas gadiem bijis labā kontaktā. Jānis Čakste savos memuāros par to izsakās tā: „Galvenais Letonijas dibinātājs stud. theol. Jānis Pārstrauts bija no maniem kaimiņiem. Mēs sarakstījāmies. Kad Letonija bija jau nodibināta (1882. g. 14. V) J. Pārstrauts man paskaidroja, ka korporāciju dibinājis tāpēc, lai varētu turēties pretim vāciešiem, lai viņi — latvieši — varētu arī sevi kā līdzīgus parādīt. Es pats esmu viņiem sūtījis pirmajos gada svētkos 1893. g. pavasarī apsveikuma tēlegrammu.“ Ir ziņas, ka dažus gadus vēlāk J. Pārstrauts viesojies Maskavas studentu „Vakarā“ un tur nolasījis referātu. Savstarpēji apsveikumi un ielūgumi gada svētkos, t. i. 14. maijā un 19. oktobrī (v. st.), starp Maskavas „Vakaru“ un Tērbatas „Letoniju“ turpinājušies daudzus gadus, ko liecina attiecīgas vēstules un goda kartes.

Maskavas latviešu studentu vakara grupa 1886. gadā.

Apakšējā rindā no kreisās: J. Lasis, J. Hartmanis, J. Švanbergs-Gulbis, J. Knezs un J. Kreicbergs; augšējā rindā: F. Veiklevičs, J. Čakste, E. Veniņš, A. Kalniņš, K. Barons un K. Ādams.

Atzīmējams vēl kāds interesants moments latviešu studentu dzīvē. 1890. gadā zinību komisijas vasaras sapulcē Rīgā bija saradušies latviešu studenti no dažādām augstskolām un noturēja atsevišķu sapulci, kurā vienojās izdot kopēju zinātnisku rakstu krājumu. Šāda vienošanās par kopēju darbu nacionālās kultūras laukā bija jauka parādība. 1891. gadā arī iznāca Tērbatā pazīstamais studentu rakstu krājums „Pūrs” — pirmā grāmata, kurā no Maskavas studentiem piedalījušies jurists M. Krajevskis un filologs Fr. Gaņais. Nākošajā gadā iznāca „Pūra” otra grāmata. Tanī savus rakstus bija nodevuši jau vairāki Maskavas autori: M. Bruņenieks, P. Kalniņš, V. Etmānis un K. Valters.

Nobeidzot mūsu organizācijas pirmo gadu apskati, jāuzsver, ka līdz 1891. gadam „Vakara” dalībnieki draudzīgi turējās kopā bez rakstītiem likumiem. Pa nodzīvotiem septiņiem gadiem universitāti bija nobeiguši kādi 26 studenti. Atstājot Maskavu, daži no tiem uz visiem laikiem šķīrās no savas studentu organizācijas, uzskatot, ka ar universitātes nobeigšanu ir izbeigušās arī attiecības ar kopturētāju „Vakaru”. Ieguvums tiem no organizācijas bija dziļāka interešu pamodināšana un noskaidrošana attiecībā uz latviešu tautas lietām un šaurākā nozīmē draugu iegūšana turpmākai dzīvei. Materiālie līdzekļi un līdz ar to dzīves labklājība visiem organizācijas dalībniekiem nebija vienādi. Daudziem nācās pelnīties ar dažādiem darbiem, lai iegūtu līdzekļus uzturam un citām vajadzībām, jo no mājām saņēma gaužam maz vai arī gluži nekā. Te vietā pieminēt, ko atzīmējusi Kr. Barona kundze Dora par 1889. gada studentiem: „Šoruden pienāca atkal daudz jaunu studentu, un visi mazturīgi. Palīdzības katrā ziņā vajag. Nu esam nodomājuši bazāru rīkot.”* Šā laika latviešu studentu grūtos materiālos apstākļus rāda arī citi avoti. Tā T. Zeiferts, rakstīdams par izcilo Augškurzemes sabiedrisko darbinieku un ideālistu Dr. Pēteri Kalniņu, starp citu saka: „Maskavā, medicīnu studēdams (no 1886.—1893.), viņš nevar mierīgi noskatīties, ka biedru starpā ir tādi, kam nav visnepieciešamākā. Par vienu viņš maksā pusdienas, otra labā viņš lūdz draugus; viņš sarīko izlozējumu un raksta vēstules uz malu malām, iztēlodams studentu trūkumu. Tie paliek nervozi, slimi; kāds students pagābis no bada.”**

Tikai latviešu sīkstā izturība un darba spars pārvarēja trūkuma šķēr-

* Zeiferts-Unams „Brīvzemnieks”, II d., 83. l. p.

** T. Zeiferts, Latviešu rakstniecības vēsture III d., 26. l. p., Rīgā, 1925. g.

šlus. „Vakara“ sanāksmes bija labākais un svētīgākais līdzeklis stiprināt garu grūtajos dzīves apstākļos. Tanīs studenti viens otru ierosināja rūpīgi gādāt par savas izglītības līmeņa pacelšanu, personības izkopšanu un par visām lietām būt nomodā par savu tautu. Šinīs gados kā vecie Maskavas vakarnieki, tā studenti sacer dažādus rakstus, ko ievieto „Baltijas Vēstnesī“, „Austrumā“ un ar „Dienas Lapas“ iznākšanu 1886. gadā arī tur.

Visu sacīto vērā ņemot, mēs sapratīsim Teodora Zeiferta vārdus*: „Līdz pēdējam laikam cerības modinātāji bija vispirms Maskavas latviešu studenti. Atminēsimies dažus pazīstamus maskavniekus, kas jau savā studentu laikā rakstījuši tautai par labu (Kr. Kalniņš, Vinklers, J. Reinberģis, K. Valters, A. Butulis u. c.). Latvieši sāka skatīties uz Maskavas studentiem kā uz pirmajiem.“

Šis T. Zeiferta konstatējums ir vēsturiski pareizs un neapstrīdams. Tas ietver sevī Maskavas latviešu studentu garu un darbu, par ko Jānis Čakste savās atmiņās izsakās tā: „Kad studē, tad var iziet uz to: nolikt savus eksāmenus un pēc tam skatīties, ka varētu ierīkoties šādā vai tādā ceļā. Kr. Valdemārs mums sevišķi teica, ka ikviena pienākums ir ziedot daļu no sava laika vispārībai — latviešu tautai, strādājot šādā vai tādā veidā. Viens var strādāt ar spalvu, pētīt zinātniskā laukā un padarīt ar kaut ko latviešu tautu bagātāku; otrs var mēģināt, cik vien iespējams, rīkoties sabiedriskā dzīvē. Tas bija, kas pamudināja taisni ļoti daudzus no pirmā laika studentiem, cik iespējams, griezties pie tautas un strādāt ne tikai tādā veidā, kāds katram darbs, bet piedalīties arī biedrībās un citos pasākumos nevis pret skanošu naudu, bet uzpurēties, atdodot zināmu artavu no savām spējām vispārībai. Jūs redziet, tas bija jauns un jauks ideāls — iet tautā!

Tērbatas tā laika organizētie studenti, turpretim, atšķīrās no tautas. Jūs esiet augstākie simti, ar tautas masām jums nav nekā kopīga! Tie vairāk lūkojas, vai nevar dabūt siltu vietu ar protekcijām, vienalga vai piemērotu, vai nē.

Tur — Maskavā bija sacīts: strādājiet jūs, pamatīgi studējiet, tā kā variet paši par sevi būt zināms faktors. Tā, redziet, starpība bija milzīgi liela. Sekas bija tās, ka maskavnieki vairāk atšķīrās no pārējiem latviešu studentiem.

* T. Z. monogrāf. Brīvzemnieks.

Tāds bija gars, ko studentiem iepotēja zem veco un burtiski zem Kr. Valdemāra iespaida. Tas palicis uz visu dzīvi.“

Kā T. Zeiferta, tā J. Čakstes konstatējumus ar patiesu prieku ierakstu mūsu organizācijas vēsturē, atzīmējot un uzsverot, kādu svētīgu sēklu Kr. Valdemārs bija kaisījis tai jaunā paaudzē, no kuŗas mūsu dienās viens pēc otra pazūd aiz mūžības vārtiem, bet kuŗu darba nozīme latviešu tautas vēsturē iegūst pareizu apgaismojumu un novērtējumu.

Studentu „Vakars“ no 1891.—1901. g.

Šis mūsu organizācijas laikmets gan mums tuvāks, bet ziņas par to uzglabājušās mazāk nekā par agrākiem gadiem. Tas arī kļūs saprotams, kā to vēlāk redzēsīm. Ar lielu meklēšanu esmu ieguvis dažus objektīvus datus un tos arī izlietošu „Vakara“ dzīves notikumu aprakstam.

Kā jau atzīmējam, 80. gadu beigās Maskavas universitātē sarodas diezgan daudz latviešu studentu. Kāds tam bija iegansts, to savās atmiņās* atzīmējis filologs M. Bruņenieks, kas pats iestājies M. universitātē 1888. gadā, šādiem vārdiem: „Apmeklējot Jelgavas ģimnaziju, novēroju gan Tērbatas, gan arī krievu augstskolu studentus, un man radās vairāk simpatijas priekš Krievijas augstskolām. Mēs lasījām ar lielu interesi „Austrumu“, dzirdējām par Kr. Valdemāru, Kr. Baronu, Krodzenieku, Velmi, Brīvzemnieku, un tas viss atstāja zināmu iespaidu. Nevaru teikt, ka no Jelgavas ģimnazijas būtu daudzi aizgājuši uz Maskavu. Tur bija beidzis studijas J. Čakste. Pēdējā laikā no Maskavas augstskolas ieradās arī kādi skolotāji: Oknovs, — Kokneses mācītāja dēls, vēlākā Pēterpils mēropolīta Pitirima brālis, tad vēl divi latvieši — matematiķis Kalniņš un filol. Švanbergs. Rīgā bija apmeties uz dzīvi un praktizēja Dr. A. Butulis. No Jelgavas ģimnazijas Maskavā toreiz studēja Fr. Gaŗais, J. Kreicbergs un Zorgenfreijs. Cik atminos, 1888. gada vasarā laikrakstos bija izziņots, ka tuvākās ziņas par M. universitāti var dabūt no P. Kalniņa Lilienfeldē pie Daugavpils. Es rakstīju pēc ģimnazijas beigšanas P. Kalniņam un dabūju vajadzīgās ziņas. Augustā devos uz Maskavu un iestājos filol. fakultātē. Studentu

* Austruma archīvā.

dzīve norisinājās bez kādiem traucējumiem. Noturēja literāriskus vakarus gan studentu dzīvokļos, tā, piem., pie P. Kalniņa, gan kopā ar nestudentiem.“

Kā mums jau zināms, studentu draudzīga saprašanās turpinājās līdz 1891. gadam. Tad „Vakara“ dalībniekos zūd vienprātība, kā sekas nācās sajūst visai organizācijai. Pēdējos gados Maskavas universitātē saradās diezgan daudz trūcīgu latviešu studentu. Pastāvošā studentu organizācija materiālā ziņā visai maz šīs sāpes varēja remdināt. Izlīdzējās, kā jau Barona kundze atzīmējusi, ar bazāru sarīkošanu. To darījuši arī 1891. gada pavasarī. Par šo gadījumu M. Bruņenieks raksta tā: „Mums studentu starpā bija maz tādu pārtikušu tēvu dēlu kā Čakste un daži citi, bet liela daļa cīnījās ar trūkumu. Sadomājām sarīkot tādu mazu lotereju. Katrs raudzīja savākt kādus rokdarbus. Vinnesti nebija lieli, bet arī lozes nemaksāja daudz. Tomēr sanāca ap pāris simts rubļu. Mērķis labs, bet savāktā summa radīja šķelšanos. Izlozēšana notika 1891. gada sākumā vai pavasarī. Tūlīt pieteicās daži gribētāji un to starpā arī M. G., kas gribēja, ja nemaldos, saņemt 100 rub. M. G. piederēja pie tiem, kas ar latviešiem ļoti maz sagājās un kuŗa līdzekļi atvēlēja viņam diezgan plaši uzstāties. Viņa lieliskais studentu mētelis — „plašč“ — bija visiem pazīstams. Saprotama lieta, ka lielākā daļa protestēja. G. naudu nepiesprieda, jo to turēja par lielāko netaisnību. G. ar saviem domu biedriem — Pētersoniem, Veidneru u. c. protestēdami atdalījās no vecā pulciņa, nodibinādami jaunu.“

Tik daudz par „Vakara“ šķelšanās iemesliem paskaidrojis laika līdzgaitnieks filol. M. Bruņenieks. — Esmu centies šā bēdīgā gadījuma ieganstu noskaidrot tuvāk, bet noteikta nekā neesmu panācis. Starp citiem bij. senātors K. Valters šos laikus atminas pavisam citādi, sacīdams, ka formāli nekāda šķelšanās nemaz neesot notikusi. „Vakara“ dzīve bijusi ļoti brīva, studentu intereses un simpatijas stipri dažādas; vieni lasījuši „Baltijas Vēstnesi“ un atbalstījuši tā virzienu, citi atkal „Dienas Lapu“. Nekāda naida viņš neesot manījis. —

„Vakara“ vienprātības zušanu zvēr. adv. V. Lazdiņš savā brošūrā, kas jau augstāk atzīmēta, apgaismojis tā: „Šķelšanos radīja tas apstāklis, ka viens no biedriem un proti nelaiķis Miķelis Gobiņš nebija laikus atdevis no palīdzības fonda aizņemtus 35 rub., par ko viņu izslēdza. Viņam piebiedrojās A. Birks...“ (seko vēl 10 studentu vārdi). Tālāk minētais autors raksta, ka 1890. g. 6. decembrī (?) stud. iur. E. Brancis paziņojis Letonijai, ka līdzši-

nējo Maskavas latviešu studentu vakaru turpinot 12 studenti kā otrs pulciņš, kaut gan saucoties par to pašu senāk pastāvošo „Vakaru“, strādājot citādā garā. Jau senāk pastāvošā un tagad minēto 12 studentu turpināta „Vakara“ mērķis esot: pulcināt studentus, kuriem interese par latviešu tautu, kopt savā starpā draudzīgu sadzīvi, strādāt priekš latviešu intelektuālās un morāliskās attīstības, sniegt pēc iespējas materiālu palīdzību trūcīgiem biedriem. Teorijā arī lielākais pulciņš atzīstot šos mērķus par pareiziem, bet darbos izrādoties, ka strādā tiem pretim, jo izstumjot no sava vidus biedrusniecīgas vainas dēļ, tikai pretēja gara vadīti. Tie esot nogājuši uz pilnīgi illegāla ceļa*, bez kāda pamata iznīcinādami no kases statūtiem paragrafu, ko dibinātāji bija noteikuši par negrozāmu. (Te autors no sevis piebilda: „Pabalsti tika dalīti uz galviņām, bet šo paragrafu grozīja tai ziņā, ka pabalstus piešķir tikai trūcīgiem.“ — Tas nebūs pareizi, jo no „Vakara“ pirmajiem gadiem jau nodibinājās princips, ka pabalsti izsniedzami tiem, kam vistrūcīgākie apstākļi!). Nekādi nevarēdami ne savu morāli, ne savu loģiku samērot ar šādiem patvarīgiem darbiem, 12 biedri atdalījušies un turpinājot līdzšinējo „Vakaru“ tai garā, kāds bijis atzīts par pareizu vairākgadīgiem piedzīvojumiem, ievērodami tās pareizās tradīcijas, kādas pastāvēja līdz šim, un padodamies tiem pamata likumiem, kādus devuši priekšteči.“

Šim dokumentam, ja tāds tiešām nosūtīts Letonijai, būtu piešķirama zināma nozīme. Tomēr neskaidri paliek atsevišķi notikuma momenti. Augšā minētie 12 studenti bija:

1) Miķelis Gobiņš	„Vakarā“ iestājies	1888. gadā
2) A. Pētersons	„	1888. „
3) H. Pētersons	„	1888. „
4) O. Zamuels	„	1888. „
5) V. Grandenbergs	„	1888. „
6) K. Igne	„	1888. „
7) E. Brancis	„	1889. „
8) A. Birks	„	1889. „
9) A. Veidners	„	1889. „
10) K. Pauļuks	„	1890. „
11) J. Volfs	„	1890. „
12) P. Šmits	„	1890. „

* Formāli jau pats „Vakars“ bija illegāls. A. K.

Otrā pulciņā skaitījušies:

1) K. Barons	„Vakarā“ iestājies	1884. gadā
2) P. Kalniņš	„	1886. „
3) M. Bruņenieks	„	1888. „
4) A. Reimanis	„	1888. „
5) V. Štromanis	„	1888. „
6) Kr. Sumbergs	„	1889. „
7) A. Sīmanis	„	1889. „
8) Kr. Valters	„	1889. „
9) M. Krajevskis	„	1889. „
10) J. Jansons	„	1890. „
11) Kr. Goldmanis	„	1890. „
12) V. Etmanis	„	1890. „
13) B. Nolle	„	1890. „
14) P. Vīgners	„	1890. „
15) O. Štolcs	„	1890. „
16) A. Vīstucis	„	nav zināms
17) J. Dzenītis	„	„
18) Punka, farmaceits	„	„
19) Veidenbergs, konservat.	„	„

Tā nu 1890./91. akadēmiskā gada beigās bija radušies divi pulciņi — „Vakars“ bija sadalījies. Nepieņemot nevienu no augšā minētiem šķelšanās paskaidrojumiem par neapstrīdamu, mums tomēr jākonstatē, ka šim nevēlamam gadījumam pamatā nebija ideoloģiskas nesaskaņas, bet gan pekunāras dabas iemesls bija sadalījies agrāk draudzīgo saimi divās daļās. Pirmie 12 studenti atzinuši, ka viņi, „padodamies tiem pamata likumiem, kādus devuši priekšteči,“ turpina organizācijas dzīvi. Nav nekādu ziņu par to, ka pārējie 19 studenti būtu pretendējuši, lai tos atzītu par vecā „Vakara“ turpinātājiem. Tā nu iznāk, ka minoritāte iegūst priekšrocības pret majoritāti. Pa daļai tas izskaidrojams ar zināmu vienaldzību par organizācijas pastāvēšanu un tās nozīmi, kas izskan arī Kr. Valtera paskaidrojumā par studentu sadalīšanos. Kā redzams no saraksta, otrā pulciņā bija palikuši „Vakara“ visvecākie biedri — stud. med. K. Barons (no 1884. g.) un stud. med. Pēteris Kalniņš (no 1886. g.), kurpretim pirmajā pulciņā vecākie biedri bija no 1888. gada un citi no jaunākiem gadiem. Tādēļ rodas jautājums, vai jaunākie studenti būs bijuši tie labākie priekšteču likumu un tradīciju izpra-

Otra pulciņa grupa 1891. gadā.

Apakšējā rindā no kreisās: O. Štols, Kr. Sumbergs un A. Vistucis; vidējā rindā: A. Reīmanis, B. Nolle, P. Vīgners, K. Barons, P. Kalniņš, A. Sīmanis, farmaceīts Punka; augšējā rindā: M. Krajevskis, V. Štromanis, M. Bruņenieks, konservātorists Veidenbergs, J. Dzenītis, J. Jansons, Kr. Valters, Kr. Goldmanis un V. Etmanis.

tēji nekā vecākie, kas dzīvojuši organizācijā turpat visu viņas pastāvēšanas laiku? ..

Un tomēr dziļāki jāieskatās pārējos vakarniekos un notikumos mūsu sabiedriskā dzīvē šinīs gados. Tā 1893. g. Jelgavas latviešu biedrība, kas 1890. g. jūnijā bija nosvinējusi savus 10 gadu pastāvēšanas svētkus, saņēmdama šinī gadījumā Kr. Valdemāra telegrammu: „Sveiki Jelgavā! Lai zaļo, zied un aug Latvija!“ un ko vadīja „Vakara“ līdzdibinātājs Jānis Čakste, atvēlēja savai rakstniecības nodaļai 28. augustā, Kurzemes brīvlaišanas svētku priekšvakarā, sarīkot literārisku vakaru, uz kuŗu Maskavas studenti Jānis Jansons un Mārtiņš Bruņenieks bija pieteikuši savus priekšlasījumus. Un tagad mēs visi zinām, ka tas bija J. Jansona apcerējums „Domas par jaunlaiku literātūru“, kas sacēla, kā literātūrvēsturnieks T. Zeiferts saka, ārkārtēju uztraukumu un radīja neizlīdzināmu plaisu starp vecajiem un jaunajiem, tautībniekiem un jaunstrāvnikiem, māmuļniekiem* un dienlapniekiem. M. Bruņenieks lasījis par „Sievieti drāmā“, bet viņš aiz J. Jansona skaļuma palicis mazāk minēts. Tiesa, „Vakara“ sadalīšanās notika divus gadus ātrāk, un J. Jansons tad bija tikko iestājies M. universitātē. Nav šē man dibināta pamata sacīt, ka jaunstrāvnieku ideoloģija vienā studentu daļā jau bija nobriedusi tādā mērā, ka neizbēgami bija jānotiek idejiskai cīņai. Tāds uzskatu kontrasts organizācijas biedru sadalīšanās gadījumā nav saskatāms, kā to jau teicu, šim jautājumam pieejot. Tomēr dibināti jāmin, ka laikraksti „Baltijas Vēstnesis“ un „Bals“ no vienas un „Dienas Lapa“ no otras puses savos lasītājos — un tā tad arī mūsu Maskavas studentos — radīja politiskas simpatijas un antipatijas. Mums jāreķinās ar faktu, ka uzsākot 1891./92. akadēmisko gadu „Vakara“ celma pulciņam, kā nu tas jāapzīmē pēc notikušām pārmaiņām, nācās pārdomāt un pārlikt savu pārlicību daudzos sadzīves jautājumos.

Liels bēdīgs notikums 1891. gada beigās lika bijušiem „Vakara“ biedriem parādīt arī uz ārieni savu sadalīšanos divās grupās. Tā bija Kr. Valdemāra nāve 25. novembrī un viņa apbedīšana Rīgā 4. decembrī. No Maskavas lielā tautieša mirstīgās miesas Rīgā vilciens atveda 3. decembra rītā. „Baltijas Vēstnesis“ tās pašas dienas numurā atzīmēja, ka Kr. Valdemāra līķi pavadījuši 4 Maskavas latviešu studenti. Kad mūžības ceļinieku novietoja Rīgas latviešu biedrības lielajā zālē, tad drīz vien tas iegrimā zaļumu un ziedu kalnā. Redzamā vietā bija nolikts sudraba vainags ar uzrakstu „No

* Māmuļa — Rīgas latviešu biedrība.

Maskavas latviešu filistriem" un divi lauru vainagi, vienam lente ar uzrakstu „No dažiem Maskavas latviešu studentiem — savam mīlotam Valdemāra tēvam“, uz otra vainaga lentes bija lasāms: „Pateicīgie Maskavas latviešu studenti — „Tautas modinātājam Valdemāram“. Pēc šiem uzrakstiem vēl nevarēja spriest, kuŗu vainagu katrs pulciņš licis. Tomēr objektīvi uz ārieni studenti bija parādījuši, ka viņi visi nav vairs vienas organizācijas biedri. Skaidri tas izpaudās 4. (16.) decembrī vecos Ģertrūdes kapos. Pēc Smiltenes mācītāja K. Kundziņa svētrunas pirmais Rīgas latviešu biedrības vārdā atvadās studentu organizācijas filistrs Aleksandrs Vēbers un tūlīt pēc tam Maskavas studenti A. Birks un M. Bruņenieks. Lai pagātnes aina saglabātu pirmatnējo aprakstu, tad burtiski atkārtos, kā Kr. Valdemāra pavadīšanu aprakstījis „Baltijas Vēstnesis“ 1891. g. 275. un 276. numurā un proti: „Kad runātājs (t. i. A. Vēbers) bij nolīcis uz nelaiķa zārka lauru vainagu par piemiņu un atzīšanas zīmi no Rīgas latviešu biedrības puses, Maskavas studentu pulciņa uzdevumā no sava tēva un padomu devēja students A. Birks atvadījās sekošiem vārdiem:

„Šķirties, ak šķirties ir grūt! It īpaši mums Maskavas latviešu studentiem nākas grūti šķirties no Tevis, mūsu mīļā tēva. Jo tēvs Tu mums bijī vārda pilnā ziņā. Tu bijī mūsu stiprais ozols, kuŗa ēnā mēs patversmi atrādām, kad dzīves vētras trakoja. Kā tēvs Tu mūs sargāji un glabāji caur saviem bagātiem piedzīvojumiem un derīgiem padomiem, kā tēvam mēs steidzāmies Tev atklāt savas sirdis priekos un bēdās. Aizbraukušiem Maskavā mūsu pirmais gājiens bija pie Tevis, un, Maskavu atstājot, mēs lēti nevarējām atvadīties no sava mīlotā Valdemāra tēva. Nu Tu mūs atstāj bāriņus, aiziedams uz mūžīgu dusu. Ar satriektu sirdi mēs stāvējām ap Tavu miršanas gultu, dziļi noskumuši mēs Tevi izvadījām no Maskavas. Bet bērni grib arī redzēt, kur viņu mīlo tēvu glabās. Tādēļ visi Maskavas studenti vēlējās Tevi pavadīt līdz Tavai pēdīgai dusas vietai. Kad tas nebija iespējams, tad vismazākais daži no mums atbrauca Tev līdz, lai kapa malā pēdējā kāpšanas brīdī Tev visa mūsu pulciņa vārdā izsacītu tās jūtas, kuŗas Tu mūsu sirdīs esi dēstījis. Lai gan mēs nespējam tādu godu parādīt, kā Tavi darba biedri Maskavā un kā Tavi pazinēji un atzinēji še dzimtenē, — bet pateicības un mīlestības jūtas liesmos mūsu krūtīs mūžīgi priekš Tevis, mūsu neaizmirstamā tēva. Tavš paraugs mums vienmēr spīdēs priekš acīm, un mūsu lielākā centība būs — iegūt to slavu, ka mēs, Tavi audzēkņi, esam staigājuši sava godājamā tēva pēdās!

Lai Dievs Tev piešķir vieglu dusu!“

Tagad stājās pie dārgā aizgājēja kapa malas Maskavas studentu otra pulciņa delegāts Bruņenieks, savu biedru vārdā no nelaika atvadīdamies un viņam — tāpat kā stud. Birks — nomezdams kapā uz zārka krāšņu lauru vainagu. Norādījis, cik visai daudzpusīga, grūta, bet arī svētīga bijusi nelaika darbošanās un kādas lielas skumjas aizgrābušas latviešu tautu Valdemāra tēva negaidītās nāves dēļ, runātājs aizrādīja, ka tautai esot iemesla diezgan šās savas lielās bēdas remdināt lepnajās jūtās, ka viņa drīkst saukt Valdemāra tēvu par savējo. Arī viņa mīļie bērni — latviešu augstskolu studenti — lai pārāk nenoskumstot: gan guldinot tagad vēsajā zemes klēpī Valdemāra tēva trūdus, bet viņiem paliekot dārgā tēva neiznīcīgais mantojums: viņa darbi un dārgā piemiņa, kas lai katram latviešu jauneklim iedvestu Valdemāra garu, proti, nepiekustoši strādāt un censties uz priekšu pēc visa daiļa un laba. Valdemāra tēva dzīves grāmata gaiši rādot, kas ir cilvēka dzīves uzdevums, kas cilvēka dzīves īstā laime.“

„Dienas Lapa“ stud. A. Birka runu atreferē gan īsāk, bet studenta M. Bruņenieka runu atstāsta apmēram tāpat, kā to darījis „B. V.“. Ja B. V.“ attiecībā uz M. Bruņenieku saka, ka tas pārstāv otru studentu pulciņu, tad „Dienas Lapa“ savukārt par A. Birka Rīgas latviešu biedrībā noliktā vainaga uzrakstu iespraudusi skaitli „12“ teikumā: „Maskavas latviešu studenti (12) — Savam mīļotam Valdemāra tēvam“.

Mēs saprotam, ka tie ir sīkumi, bet tomēr objektīvi sīkumi, kas lieti der, kad citu oficiālu dokumentu un ziņu nav. Tagad nākas korrigēt arī „Dienas Lapu“, jo skaitlis 12 bija pareizs 1891. g. sākumā, t. i. sadalīšanas laikā, bet novembrī-decembrī vajadzēja jau rakstīt „15“, tā kā 1891. gada rudenī „Vakara“ pirmajā grupā iestājās: Jānis Skrēģis, jur., (vēlāk pseudonims Latvju Jānis), Andrejs Krastkalns, jur. un Jānis Krūmiņš, jur.

Tā nu Maskavas studentu vakars bija devis pēc ārējā izskata stipru atvasi, kas atsevišķa pulciņa veidā turpināja dažus gadus patstāvīgu dzīvi. Filologs M. Bruņenieks raksta, ka viņi sastādījuši vairāk literārisku sabiedrību un uzsver, ka — „nosaukums „jaunstrāvnieki“ neizteic to, ko tas vārds gribētu izteikt. Jaunstrāvniecība nav pulciņa pazīme, bet gan tas, uz ko es aizrādīju (t. i. literāriska sabiedrība). Jansona „jaunā strāva“ pievienojās tikai vēlāk kā blakus parādība.“ Vēl M. Bruņenieks paskaidrojis, ka 19 aktīviem biedriem pievienojušies agrāk universitāti beigušie jurists J. Kreicbergs un filologs Fr. Gaņais. Kas zīmējas uz J. Kreicbergu, tad 90. gadu beigās tas atgriezies pie „Vakara“ filistriem, kā to redzēsīm

turpmāk attiecīgā sarakstā (še jāpiezīmē, ka jaunstrāvnieku kustību Latvijā policija ar plašiem arestiem likvidēja 1897. g.) un pēc krāsu korporācijas atdalīšanās no mūsu sabiedrības tālāk pārgājis pie tās. Arī pēc studiju gadiem vecākais „literāriskās sabiedrības“ biedrs Dr. K. Barons vēlāk kļuvis par minētās korporācijas filistru. Turpretim, Fr. Gaŗais (Zemcevs*) palicis par pulciņa biedru, līdz tas galīgi izbeidzies gadsimteņu maiņā. 1892. gada rudenī viņā iestājies stud. jur. Gustavs Zemgals, vēlākais Latvijas republikas otrš prezidents. Par šo savu soli nelaikis prezidents šī raksta autoram paskaidroja, ka pēc iestāšanās Maskavas ūniversitātē viņš gājis tur, kur bijis viņa agrākais paziņa stud. med. Pauls Vīgners, kas viņu arī vispār ievadījis sabiedriskā dzīvē un informējis par attiecībām ar citām organizācijām.

Šķiroties šinī vietā no citkārtējiem „Vakara“ biedriem, atstāsim piemiņai dažas ziņas par bijušajiem līdzgaitniekiem: Pauls Vīgners ūniversitāti beidza 1895. gadā. Viņš bija pazīstamā mūziķa E. Vīgnera brāļa dēls; kā ārsts tas darbojās Viesītē. 1905. g. revolūcijā tikko izglāba dzīvību, emigrēdams uz Ameriku, kur turpināja ārsta praksi. Miris no ievainojumiem, ko dabūjis, laupītājiem ielaužoties viņa mājā. Bez pazīstamā Jāņa Jansona-Brauna, kas faktiski ievadīja jaunstrāvnieku kustību, minams Dr. Pēteris Kalniņš, kas dzimis Lilienfeldē pie Daugavpils; pēc ūniversitātes beigšanas tas kļuvis par plaši pazīstamu ārstu, bijis liels ideālists un sabiedriska darbinieks. Iebraucis Rīgā, mira viesnīcā; paglabāts Slaties pagasta Miglānu kapos. Jurists Miķelis Krajevskis pēc augstskolas atstāšanas saslimis ar diloni un miris, paglabāts Neretas kapos; viņa sacerējums iespiests „Pūrā“ — pirmā grāmatā 1891. gadā. Jurists A. Sīmanis — zv. adv. Liepājā un Latvijas senātors — miris. V. Štromanis cēlies no Vecdubultiem, strādājis kā skolotājs Mazkrievijā, Latvijas laikā Subatē, kur arī miris. Pulciņa uzņēmumā atzīmētais konservātorists Veidenbergs no Jelgavas ģimnazijas iestājies Maskavas konservātorijā; to beidzis un darbojies Maskavas lielajā operā; pazīstams arī kā komponists — miris. Dr. B. Nolle bija pazīstams ar savu klīniku Rīgā, miris.

Pensijā aizgājuši un no mūža darbiem tagad atpūšas filologi M. Bruņenieks un A. Reimanis un bij. senātors K. Valters. Abi pirmie Maskavas ūniversitāti beiguši 1892. gada pavasarī. M. Bruņenieks pēc tam divus gadus bijis skolotājs Rīgā Aleksandra ģimnazijā un Cinka privātskolā.

* Sk. O. Nonāča monograf. par Fr. Gaŗo.

Maskavas latviešu studentu vakara grupa 1892. gadā.

Apakšējā rindā no kreisās: A. Birks un A. Krastkalns; vidējā rindā: M. Gobiņš, K. Igne, E. Brancis, J. Volfs, A. Veidners un J. Skrēģis; augšējā rindā: K. Pauļuks, J. Krūmiņš, A. Pētersons un V. Grandenbergs.

1894. g. pārgājis uz Kijevu, kur strādājis dažādās mācības iestādes un bijis turienes universitātes vācu valodas lektors; 1922. g. atgriezies Latvijā un strādājis Jēkabpils ģimnazijā; vairāku mācības grāmatu autors. A. Reimanis ilgu laiku bijis Dienvidkrievijā ģimnazijas inspektors, Latvijas laikā ģimnazijas direktors Limbažos, kur tagad dzīvo pats savā mājā. Jurists Kr. Sumbergs Latvijas laikā bija Liepājas apgabaltiesas priekšsēdētājs, tad Tiesu palātas civildepartamenta priekšsēdētājs un tagad notārs Rīgā. Par dažiem vēl neminētiem literāriskās sabiedrības, resp. „Vakara“ bijušiem dalībniekiem tuvāku ziņu trūkst. Bet sacītais jau rāda, ka mūsu organizācija 80. gadu beigās bija pulcinājusi latviešu jaunekļus, kas, nākdami no šauriem dzīves apstākļiem, ir gājuši uz priekšu un augšu. Viņiem ar laiku varbūt radušās citādas domas un citi uzskati nekā „Vakara“ turpinātājiem. No turpat gadu pussimtena perspektīves mēs šo parādību vērojam un atkārtojam Kr. Valdemāra vārdus: „Tādu, kas citādās domās, mums vajaga tādēļ, lai nāktu tuvāk patiesībai.“ —

Studentu organizācijas sašķelšanos 90. gadu sākumā vecbiedrs Jānis Čakste izskaidrojis un pamatojis šādiem vārdiem: „Šinī laikā sabiedriskā dzīve vispārīgi Maskavā mazliet aprima tādēļ, ka tā tomēr stipri atkarājās no tā impulsa, kādu deva atsevišķas personas. Tas ir nenoliedzami. Tur bija Brīvzemnieks, sevišķi Kr. Valdemārs, arī daži citi latvieši. Bija vairāki ģimnaziju vācu valodas skolotāji; tie visi sastādīja zināmu latviešu grupu. Vēlāk tā izpletās, un tur spilgtas personas vairs nebija. Studenti bija palikuši bez vecākiem elementiem. Tas bija liels trūkums. Ja tur būtu palikuši vēl no tautas darbiniekiem, kas ceļu rādīja, tad arī studenti būtu labāk turējušies kopā uz priekšdienām.“

Tagad sekosim „Vakara“ tālākai attīstībai. Nevaram sacīt, ka viņš pēc augšā minētiem pārdzīvojumiem būtu strauji pieaudzis un attīstījies dzīvu darbību. Vairāki gadi ir samērā klusi, arī skaita ziņā tas neiet uz augšu, kā to redzēsīm pēc oficiāliem 1897./8. un 1898./9. akad. gadu pārskatiem. Tā 1892. g. „Vakarā“ iestājas tikai Jānis Purgals, jur., 1893. g. — Ansis Vitenbergs, jur. Nākošajos gados līdz 1897. g. caurmērā nāk klāt pa 3 studentiem. No „Vakara“ 1897./8. akad. gada pārskata ir redzams, ka pirmajā pusgadā organizācijā bijuši šādi studenti: 1) K. Blumbergs — pharm., 2) P. Dulhe — jur., 3) R. Krimbergs — med., 4) E. Dreiberģs — med., 5) J. Graudiņš — jur., 6) Kempelis — jur., 7) Melbārdis — pharm., 8) P. Kauls — jur., 9) Fr. Kēnigsvalds — jur., 10) V. Grau-

diņš — med. un 11) K. Pētersons — rer. nat. Pēc Ziemas svētkiem iestājies Fr. Zilbers — jur., bet šīnī mācības gadā izstājušies no „Vakara“, kā pārskatā sacīts, aiz nezināmiem iemesliem, J. Graudiņš, G. Ķempelis un V. Graudiņš; pavasarī par filistriem kļuvuši K. Blumbergs un K. Pētersons, tā kā uz nākošo 1898./9. mācības gadu „Vakarā“ palikuši 7 biedri. No pārskata vēl redzams, ka 1897./8. ak. gadā notikušas 8 kārtējas un 2 ārkārtējas sapulces. Nolasīti šādi referāti: (nosaukumi paliek negrozīti) Melbārdis — Mūzikas audzinājoša un tikumiska spēja, P. Kauls — Sods un viņa nozīme, J. Graudiņš — Sabiedrības vēsture, E. Dreiberģs — Iz meteorologijas, R. Krimberģs — Iz filosofijas, K. Pētersons — Par mākoņu celšanos, Fr. Kēnigsvalds — Dabas iespaids uz darba ražīgumu un P. Dulbe — Ieradums.

Atzīmējams, ka šīnī mācības gadā sadegusi „Vakara“ bibliotēka, kas atradusies pie bibliotēkāra G. Kempela. Tāpēc biedri nolēmuši pēc iespējas bibliotēku atjaunot. Tāpat nolemts, ka kases parādniekiem turpmāk vekseli jāizraksta nevis uz kasieŗa vārda un uz noteiktu laiku, kā līdz šim tas bijis, bet jāraksta: „uzrādītājam“ un „pēc uzrādīšanas“.

Šīnī gada pārskatā ievietots arī šāds kases norēķins par laiku no 1897. g. 9. oktōbra līdz 1898. g. 9. oktōbrim.

1) Biedru naudas	55 rub. 35 kap.
2) Filistru „	65 „ — „
3) Soda „	9 „ 85 „
4) Atlikums no 1896./7. m. g.:	
a) tīrā naudā	49 „ — „
b) aizdots biedriem	195 „ — „
5) Ārkārtīgi ieņēmumi:	
a) no Krodzenieka pie Zin. kom. naudas izdališanas	10 „ — „
b) paspēlēts par Schroft un Adler	2 „ — „
	<hr/>
	Kopā . . . . . 386 rub. 20 kap.
„Vakara“ mantība:	
1) Vekselos no agrākiem gadiem	889 rub. 71 kap.
2) Zīmēs „ „ „	149 „ 58 „
3) Pienāca klāt 1897./8. m. g. vekselos	25 „ — „
zīmēs	141 „ — „
4) Skaidrā naudā kasē	241 „ 6 „
5) Izdots agrākos gados bez zīmēm	109 „ — „
	<hr/>
	Kopā . . . . . 1555 rub. 35 kap.

Atsevišķi ir atzīmēts šāds bibliotēkas kases pārskats:

1) Kasē atlikums no 1896./7. m. g.	19 rub. 75 kap.
2) Biedru naudas	12 " — "
<hr/>	
Kopā	31 rub. 75 kap.
Izdots	24 " 30 "
<hr/>	
Atlikums	7 rub. 45 kap.

Kā jau atzīmējām, mūsu rīcībā ir „Vakara“ oficiāls 1897./8. akad. gada pārskats. Ar kuŗu gadu tieši „Vakars“ sācis izdot šādus pārskatus, nav zināms, tomēr jādomā, ka tie parādījušies tikai 90. gados. Minētajā pārskatā ievietots arī filistru saraksts ar virsrakstu „Tagadējo filistru sastāvs“. No tā redzam, ka par filistriem kļuvuši ne visi agrākos gados M. ūniversitāti beigušie „Vakara“ tautieši. Še atzīmēsim viņus vecuma kārtībā pēc M. ūniv. beigšanas:

1. F. Veinbergs	1867. gadā	22. M. Gobiņš	1892. gadā
2. A. Vēbers, stud.	1872./3. "	23. J. Reinfelds	1893. "
3. J. Vinklers	1875. "	24. E. Brancis	1893. "
4. J. Krīgers	1878. "	25. O. Zamuels	1893. "
5. T. Lesnikovs	1879. "	26. A. Veidners	1893. "
6. A. Allažs	1884. "	27. A. Meikis	1894. "
7. A. Ādams	1884. "	28. A. Pētersons	1894. "
8. A. Butulis	1885. "	29. A. Birķis	1894. "
9. A. Zandbergs	1885. "	30. K. Pauļuks	1894. "
10. J. Čakste	1886. "	31. V. Grandenbergs	1894. "
11. K. Preisbergs	1886. "	32. K. Igne	1895. "
12. A. Kalniņš	1886. "	33. H. Pētersons	1895. "
13. T. Ore	1886. "	34. J. Skrēģis	1895. "
14. F. Veiklevičs	1887. "	35. A. Krastkalns, M. līdz 1894; beidzis Jaroslavā.	
15. J. Šamils	1887. "	36. J. Purgals	1896. gadā
16. Fr. Vinklers	1887. "	37. K. Pētersons	1898. "
17. J. Lasis	1887. "	83. J. Blumbergs	1898. "
18. G. Knezs	1888. "	39. L. Lapinskis, nav zināms.	
19. J. Švanbergs-Gulbis	1888. "	40. N. Dartaus, " "	
20. K. Ozoliņš	1890. "	41. Dr. Pebaris, " "	
21. J. Kreicbergs	1890. "		

No šā diezgan lielā filistru skaita 1897./8. akad. gadā tikai 8 personas ir iemaksājušas studentu kasē pa 5 vai 10 rubļiem sauktās „filistru naudas“, kopā 65 rubļus.

1898./9. akad. gada sākumā „Vakarā“ bija, kā jau atzīmēts, 7 biedri. 1898. g. rudenī tiem piebiedrojās Alfrēds Strausmanis — jur., Jānis Liepiņš — med., Kārlis Kvēlbergs — jur., Porfirijs Gobiņš — jur. un Kārlis Kalniņš — jur. — Stud. jur. A. Strausmanis „Vakara“ vārdā un uzdevumā

izsūtījis filistriem paziņojumu, ka 24. oktobrī svinēs „Vakara“ gada svētkus Kontinentāla viesnīcā, un lūdzis uz tiem ierasties. Par biedru darbību tuvāku ziņu nav.

Austruma archīvā ir kāda V. Šlēziņa autobiografija. Tur starp citu pieminēts 1898. gads „Vakara“ dzīvē un atzīmēts, ka studentu pulciņa dvēsele un ceļa rādītājs esot bijis stud. jur. Pēteris Dulbe, kas labi pratis uzturēt vajadzīgo disciplīnu un sajūsmināt jaunus studentus uz auglīgu darbu, bet ar viņa aiziešanu pēc kursa nobeigšanas sākuši pūst citi vēji.

1899. gada rudenī universitātē un arī „Vakarā“ iestājās Konstantīns Hiršs (Gaigals) — jur. un Eduards Pulpe — math. Šinī pat rudenī M. augstskolā iestājies arī Richards Krastiņš — med., bet „Vakara“ sarakstos viņa vārds parādās tikai 1900./01. akad. gadā.

Par mūsu organizācijas dzīvi gadsimtenu maiņā nelaiķis vecbiedrs Tiesu palātas tiesnesis Konstantīns Gaigals (Hiršs) savā autobiografijā (sk. Tieslietu ministrijas vēstneša 1923. g. 1. num.) starp citu saka: „Pēc vidusskolas kursa beigšanas 1899. gada rudenī iestājos Maskavas universitātes juridiskajā fakultātē un reizē ar to arī turienes latviešu studentu organizācijā, kurā toreiz piedalījās lielākā daļa no Maskavā studējošiem latviešiem. Arī mūsu studentu organizācija Maskavā tāpat kā mūsu skolēnu organizācijas Rīgā un citās mūsu dzimtenes pilsētās bija pastāvējušas ilgākus gadus, bet bija tāpat nelegāla kā skolēnu organizācijas. Lai gan lielajā krievu pilsētā to tā nevajāja kā skolēnu organizācijas pašu dzimtenē, tad tomēr, iestājoties augstskolā, vajadzēja dot parakstu, ka nekādās organizācijās dalību neņems. Studentu organizācijas galvenais uzdevums bija — ar mūsu valodas, literatūras un vēstures studijām, kā arī ar satiksmi pašu starpā un Maskavas latviešu koloniju (tās starpā manā studiju laikā dzīvoja vēsturnieks Krodzenieks, „Austruma“ redaktors J. Velme u. c.) uzturēt nacionālo apziņu un modināt to tajos studentos, kuriem krievu vidusskola un audzināšana bērnībā bija to nomākušas. Maskavā parasti studēja mazturīgākie latviešu studenti un materiālie līdzekļi bija stipri ierobežoti. Manos pirmos divos studiju gados organizācijai nebija pat savu patstāvīgu telpu, bet sapulcējās pa divām nedēļām reizi pie viena no biedriem, ja viņa dzīvokļa saimniece nelika nekādus kavēkļus. Nebija arī organizācijas valdes, kas vadītu tās darbību, un vienīgā amatpersona bija kasieris, kuŗa uzdevums bija iekasēt biedru mēnešu maksas. 1901. gada rudenī latviešu studentu organizācija pirmo reizi pārgāja patstāvīgās telpās, un studentu

Maskavas latviešu studentu vakara grupa 1899. gadā.

Apakšējā rindā no kreisās: J. Liepiņš, P. Kauls, N.; vidējā rindā: E. Dreiberģs, P. Dulbe, J. Melbārdis, R. Krimberģs, K. Kalniņš un Fr. Kēniģvalds; augšējā rindā: A. Strausmanis, K. Kvēlberģs un P. Gobiņš.

organizācijas uzdevumā īpaša komisija — medicīnas students R. Krastiņš, matemātikas students E. Pulpe un es — izstrādāja organizācijas statūtus.”

Pārtraucot šē vecbiedra K. Gaigala atmiņas par „Maskavas latviešu studentu vakara” pēdējiem gadiem, atrodu par vajadzīgu ieskatīties „Vakara” 1900./01. akadēmiskā gada oficiālā pārskatā. No tā redzams, ka mācības gada sākumā organizācijā bijuši šādi biedri: 1) Fr. Kēnigsvalds — jur., 2) E. Dreiberģis — med., 3) K. Blumberģis — med., 4) Fr. Zilbers — jur., 5) A. Bērziņš — med., 6) A. Strausmanis — jur., 7) P. Goņiņš — jur., 8) K. Kvēlberģis — jur., 9) K. Kalniņš — jur., 10) J. Liepiņš — med., 11) R. Krastiņš — med., 12) K. Hiršs — jur., 13) Ed. Pulpe — math. un 14) V. Altberģis — math.

Šē jāatzīmē, ka Vilis Altberģis — slavenā Maskavas ūniv. prof. P. Lebedeva audzēknis un vēlāk fizikas profesors Odesā un Pēterpilī — M. ūniversitātē bija iestājies jau 1897. g. un Arvīds Bērziņš — 1898. gadā.

Pirmā pusgadā par biedriem iestājās: stud. rer. nat. filistrs Dr. R. Krimberģis un jaunie studenti — A. Gubenis — jur. un G. Neimanis — math., tā tad šinī akadēmiskā gadā biedru skaits bijis 17. Bet tā kā kursu beidza un pārgāja filistros Fr. Kēnigsvalds un Fr. Zilbers, tad uz nākošo akadēmisko gadu palika 15 biedru. Pārskata gadā „Vakars” zaudēja savu filistri Jāni Skrēģi, kas mira Aizputē 1900. g. 20. oktobrī. „Vakara” biedru uzdevumā stud. rer. nat. Dr. R. Krimberģis aizbrauca uz Aizputi un nolika uz mirušā filistra kapa vainagu.

No minētā pārskata redzams, ka 1900./01. akad. gadā bijušas tikai 4 sapulces, kurās nolasīti šādi referāti: 1) K. Gaigals (Hiršs) „Tautsaimniecības attīstīšana”, 2) R. Krastiņš — „Cilvēces kultūrālās attīstīšanās galvenais dzinēklis sakarā ar pirmiem kultūras panākumiem” un 3) Ed. Pulpe — „Matēmatika pie seniem ēģiptiešiem”.

Kluso darbību gada pārskats izskaidro tā: „Šāds mazs sapulču skaits izskaidrojas ar to, ka otrā pusgadā studentu nemieru un pa daļai arī sanāksmes korteļa trūkuma dēļ nebija iespējams noturēt nevienu sapulci. Jautājums par sanāksmes korteļa īrēšanu palika dienas kārtībā. 21. oktobrī „Vakars” svinēja kā parasts savus gada svētkus Kontinentāla viesnīcā, kur piedalījās vietējie filistri un daži viesi no šejienes tautiešiem. Kā „Vakara” darbība un mērķis atrod piekrišanu arī pie tautiešiem Maskavā, apliecina tas fakts, ka „Vakaram” ievērojamu naudas pabalstu snieguši: Viļņa kungs (inženieris Gužona tērauda lietuvē A. K.) 50 rub. un

Stalbova kungs 10 rub., kuŗiem „Vakars“ ar delegātiem izteica savu pateicību; tāpat arī šai vietā „Vakars“ pateicas filistriem: Veinberga, Čakstes, Krastkalna, Veikleviča, Gobiņa un Pauļuka kungiem par dāvinātiem 41 rub.“

Maskavas latviešu studentu sabiedrība „Fraternitas Moscoviensis“

Ja vecb. K. Gaigals atzīmējis, ka Maskavas latviešu studentu organizācija 1901. gada rudenī varēja pāriet patstāvīgās telpās, tad šim notikumam ir sava priekšvēsture. To paskaidro 1900./01. akad. gada pārskats. Izrādās, ka 1901. gada 15. jūnijā Rīgā notikusi „Vakara“ filistru sapulce, kuŗā piedalījušies arī daži studenti. Tanī apspriesti šādi jautājumi: „Vakara“ apstiprināšana no valdības puses; šinī jautājumā sapulce atzinusi, ka tagad pienācis izdevīgāks brīdis „Vakara“ apstiprināšanai, kādā nolūkā līdz augustam filistriem Rīgā jāizstrādā pēc „Vakara“ veciem statūtiem krievu valodā jauni statūti; viņu saturam nevajaga būt par daudz plašam, bet jāsaturs tikai vispārīgie noteikumi, no kuŗiem galvenie būtu: 1) politisko jautājumu apspriešana „Vakara“ sapulcēs aizliegta, 2) „Vakara“ mērķi: a) nodarbošanās ar zinībām, b) pašpalīdzība biedru starpā, c) gādāt, ka biedru uzvešanās vienmēr būtu pieklājīga un priekšzīmīga, 3) „Vakaram“ jāieceļ atsevišķs priekšnieks, 4) „Vakaram“ jāpieņem vispārīgs latīnisks nosaukums. Kas attiecas uz jautājumu, kādā ceļā iesniedzams lūgums statūtu apstiprināšanai, tad sapulce atzinusi, ka, pamatojoties uz 13. paragr. 1885. gadā izdotiem nosacījumiem par studentiem, vienai personai jāiesniedz lūgums rektoram ar aizrādījumu, ka vienis prātis ar lūguma iesniedzēju ir arī citi biedri un pēdējo paraksti vajadzības brīdī jāuzrāda. II. Konventa korteļa īrēšanai vajadzīgo pabalstu apsolās dot filistri. III. Sapulce nolemj dibināt Rīgā komerskasi nākamībā rīkojamiem komersiem, nozīmējot par kases pārzini filistru A. Krastkalnu, kam jāpaziņo visiem filistriem par šādas kases nodibināšanu. IV. Jaunu filistru uzņemšanu, kas savā laikā piederējuši pie citiem pulciņiem, izlemj filistru konvents, ja tādu uzņemšanai proponē divi filistri, turpretim izslēgšanu no filistru skaita izdara filistru konvents uz „Vakara“ priekšlikumu. Šim

lēmumam pievienota piezīme, ka jāpieņem maksājumi, ja kāds no bijušiem Maskavas studentiem vēlas nokārtot savus parādus, neraugoties uz to, vai viņš skaitās par „Vakara“ filistru, vai ne. V. Sapulce nolemj „Vakara“ kases galveno rīcību pārcelt uz Rīgu, kur dibina Maskavas latviešu studentu „Vakara“ centrālkasi; tās pārvaldi uzdod filistriem Butulim, Purgalam un Dulbem. Vekseļu protestēšanu izspriež filistru konvents. Nolemj, ka filistram Purgalam un „Vakara“ kasierim K. Kvēlbergam jāizstrādā līdz akadēmiskā gada sākumam kases pārskats. VI. — Lai atsvabinātu „Vakaru“ no atbildības par savākto naudu Krūmiņa pieminēklīm, nolemj to nodot centrālkašei, kas šinī lietā spers vajadzīgos soļus.

Beidzot minētā filistru sapulce vēl pārrunājusi nodomātās balles sarīkošanu Rīgā, lai atzīmētu „Vakara“ pēdējo desmit gadu darbību, bet jautājums atstāts neizšķirts līdz studentu pilnai sapulcei septembrī, kur galīgi noskaidrosies, cik aktīvo biedru no Maskavas varēs ierasties uz izrīkojumu Rīgā.

Pie pirmā jaunā gadsimteņa akadēmiskā gada mēs tuvāk apstājāties tādēļ, lai saprastu stāvokli, kas bija radies Maskavas latviešu studentu vakara dzīvē pēc tam, kad vairāki organizācijas filistri bija apmetušies uz dzīvi Rīgā. Nav šaubu, ka šejienes studentu korporācijas un viņu filistri jūtāmā kārtā ietekmēja atsevišķus „Vakara“ filistrus, kas pēc 12 gadiem arī panāca vecās organizācijas saskaldīšanos un krāsu korporācijas nodibināšanu.

Kā jau augšā atzīmēts, 1901. gada rudenī īpaša studentu komisija izstrādāja jaunus statūtus, ko nosūtīja Rīgas filistriem caurskatīšanai. Pēdējie izdarīja vienu otru pārkārtojumu un pārgrozījumu studentu projektā. 21. novembrī statūti nosūtīti uz studenta Ail. Strausmaņa vārda ar sašaurinātu tulkojumu krievu valodā iesniegšanai universitātes rektoram apstiprināšanai. K. Gaigals savā autobiografijā raksta: „Organizācija pieņēma nosaukumu „Fraternitas Moscoviensis“, bet reizē ar to uzsvēra, ka tā pēc savas būtības atšķiras no studentu korporācijām. Pieņemot statūtus organizācijas pilnā sapulcē, tikai viena balss bija par korporāciju. Izvēlot pirmo valdi uz jauno statūtu pamata, mani ievēlēja par sabiedrības pirmo priekšsēdētāju (senioru).“

Minētos apstākļus apstiprina vecbiedrs O. Berkolds, kas Maskavas universitātē iestājās 1901. gada rudenī. Savās atmiņās viņš apstāties arī pie studentu organizācijas dzīves minētā gada rudenī. Tur lasām: „Kādā

dienā mani izsauca no audītorijas — izrādījās, ka ar mani vēlējās runāt kāds students latvietis. Tas bija netaisnīgs Eduards Pulpe. No viņa pirmo reizi dzirdēju, ka Maskavā pastāv latviešu studentu pulciņš, kuram pievienoties arī mani Pulpe aicināja. Es, saprotams, neatteicos. Tas bija oktobra mēnesī. Atnācu, kā bija norunāts, uz pulciņa darīšanu sapulci Kontinentāla viesnīcā atsevišķā istabā. Tur man nolasīja Maskavas latviešu studentu vakara (tā toreiz pulciņš saucās) statūtus. Tanīs starp citu bija minēts, ka Maskavas latviešu studentu vakara biedri nedrīkst būt par biedriem arī o t r ā Maskavas latviešu studentu vakarā. Šo pantu nolasot, tūlīt atskanēja starpsaucieni, ka šis pants zaudējis nozīmi, jo otrs latviešu studentu vakars vairs nepastāvēt. Kad vēlāk prasīju paskaidrojumu, kas tas par otru vakaru, tad man pastāstīja, ka tie esot bijuši vairāk gadus atpakaļ, nošķīrušies jaunstrāvnīki, toreizējās kreisās „Dienas Lapas“ piekritēji.

Drīz pēc tam „Vakaram“ noīrēja konventa korteli uz Bronnajas vai kādā tās šķērsielā. Tur, toreizējā Maskavas latīņu kvartālā, visbiežāk mēdza mitināties „Vakara“ jeb, kā viņu drīz sākām saukt „Fraternitas Moscoviensis“ konventa kortelis. Nedomājot pārvērsties par korporāciju, tika ieviesta stingrāka organizācija. Biedru starpā pastāvēja uzskats, ka sabiedrībai „Fr. M.“ ir noteikti jāatšķiras no korporācijām, kurās jo lielā mērā savā iekšējā dzīvē bija pieņēmušas vācu paražas, un ka mūsu organizācijā ilgākā laikā izveidotās īpatnības, ko tagad turpina Austrums, vairāk pieskaņotas latviešu tautas raksturam un garam nekā korporāciju ārējās formas. Toreizējo biedru vislielākais vairums bija noteikti pret kaut kādu krāsu pieņemšanu, korporāciju dzeršanas paražām, paukošanu u. t. t.

Man iestājoties, pulciņa vadītājs jeb, kā to sākām saukt, seniors bija K. Hiršs-Gaigals. No sākuma pēc tekošām darīšanām lasīja referātus, bet drīz vien nošķīra darīšanu sapulces — konventus no literāriskiem vakariem. Nebalstīšīgos biedrus konventus tad vairāk nepielaida.

Pārvērsties tomēr par korporāciju nopietni toreiz neviens nedomāja. Tika ierosināts jautājums par organizācijas legalizēšanu pie toreizējās krievu valdības. Izvest šo nodomu visvairāk traucēja vēlēšanās apvienot pēc iespējas visus Maskavā, ne tikai ūniversitātē, bet arī citās augstskolās studējošus latviešus. Šī vēlēšanās gāja tik tālu, ka vienā no maniem vēlākajiem studiju gadiem toreizējā „Fraternitas Moscoviensis“ uzņēma sieviešu augstākos kursus studējošo latvieti Bēķes jaunkundzi, kurā laikam arī palika vienīgā sieviete, kas jeb kad bijusi par biedru tanī latviešu studentu organizācijā, kurās tradīcijas vēlāk turpināja un turpina „Austrums“.

Parasti mums notika pārmaiņus darīšanu un literāriskās sapulces. Pēdējās mēdza piedalīties Maskavas vecbiedri jeb, kā mēs sākām saukt, „filistri“ un citi Maskavas intelliģenti latvieši. Tā atminos, ka pirmos gada svētkos, kuŗos es piedalījos, bija starp citiem arī nelaiķis Jēkabs Velme, ūniversitātes lektors, toreiz vēl pavisam melniem matiem, nel. Meijs, Taupmanis, Kauls, Rempēteris, Krodzenieks u. c. Lielāko daļu, saprotams, vairāk neatminos. Atmiņā palicis, ka tanīs gada svētkos un citos, kur biju klāt, nolasīti arī apsveikumi, starp citiem no toreizējā Vladivostokas austrumu valodu institūta, vēlākā Latvijas ūniversitātes prof. P. Šmita. Vēlāk man gadījās ieskatīties mūsu studentu organizācijas visvecākos protokolos, arī no dibināšanas sapulces 1883. gadā. Starp citu interesanti bija, ka vienā no sapulcēm ņēmis dalību un nolasījis arī referātu atmodas laikmeta darbinieks mācītājs Jānis Pārstrauts. Konversācijas vārdnīcā ievietotās ziņas par korporācijas „Fraternitas Moscoviensis“ dibināšanu 1902. gadā ir nepareizas, — biju „Fr. Mosc.“ biedrs līdz vien atstāju Maskavu uz visiem laikiem — 1905. gada beigās — un zinu, ka tanī laikā jautājums par pārvēršanos korporācijā netika nemaz pacelts.“

Vecbiedra O. Berkolda jo dzīvi uzmestā laika aina sniedz mums ne tikai vairākus interesantus faktus un pavedienus citu faktu un notikumu saskatīšanai, bet vēl jo vairāk dod iespēju sadzirdēt aizgājušo gadu dzīves elpu mūsu organizācijas pārveidošanas posmā.

1901./02. akadēmisko gadu Maskavas latviešu studentu organizācija, kas tagad jau saucās par „Fraternitas Moscoviensis“, uzsāka ar 15 biedriem. Vēlāk par biedriem iestājās sekojoši studenti: 1) R. Vītols — med., 2) O. Berkolds — rer. nat., 3) R. Ģeģeris — philol., 4) J. Lazdiņš — philol., 5) R. Bērziņš — mērn. instr. un 6) J. Kociņš — mērn. inst.

Šinī akadēmiskā gadā no sabiedrības izstājās: G. Neimanis, R. Vītols, K. Kvēlbergs un A. Bērziņš.

Par šo biedru izstāšanos vecbiedrs O. Berkolds savās atmiņās rakstā tā: „No Fr. M.“ dzīves pirmā gada atminos sekojošo: diezgan drīz izstājās mat. students G. Neimanis niecīga iemesla dēļ — viņš nebija varējis laikā sarakstīt obligātorisko referātu, kas katram biedram reizi gadā bija jānolasa. 1902. g. februārī notika atkal toreiz gandrīz kārtējie studentu nemieri. Latviešu studenti bija atturīgi, tikai viens no jauniem — Rob. Vītols aizgāja uz nelegālu sapulci (cxoky) ūniversitātes telpās, kur pie-

nēma arī politiskas rezolūcijas. Visus sapulces dalībniekus, arī R. Vītolu, arestēja un drīz vien notiesāja uz vairākiem mēnešiem cietumā. Tā kā mūsu sabiedrība bija jau iesniegusi legalizēšanas lūgumu, tad attiecīgām iestādēm paziņoja, ka R. Vītols nav vairs organizācijas biedrs, lai viņa rīcība nekavētu nodomāto legalizēšanos. Šim solim nepiekrīzdams, no sabiedrības izstājās K. Kvēlbergs.“

Rob. Vītola arestēšana nelegālā sapulcē sacēla zināmu uztraukumu arī Rīgas filistros. Tā stud. A. Strausmanis saņēma kāda filistra vēstuli, kurā starp citu bija sacīts: „Saņēmu diezgan bēdīgu ziņu, ka viens no mūsu fukšiem Vītols esot iemaisījies studentu nemieros. Tas ir bēdīgs fakts ne vien priekš Vītola, bet vairāk priekš viņa tēva, kurš gan būs veltīgi izdevis daudz naudas dēla izglītošanai, kam laikam tagad būs gals. Lai mūsu sabiedrība no Vītola apcietināšanas neciestu, tad mums vajaga viņu izslēgt un par to paziņot rektoram. Paziņojumā jāpiebilst, ka Vītols gan uzdots par sabiedrības biedru, ir tikai bijis kandidāts, kurš līdz šim nav tieši uzņemts biedru skaitā un ka sabiedrība viņu tagad izslēgusi no kandidātu skaita. Protokolos vajaga motivēt izslēgšanu, bet rektoram tikai paziņot, ka Vītols izslēgts „за несоблюдение устава общ-ва, представл. на утверждение Вашему Превосходительству“ (par sabiedrības statūtu neievērošanu, kas iesniegti Jūsu Ekselences apstiprināšanai). Filistri priecājas, ka Vītols vēl nav tieši uzņemts, jo blamāža būtu tad vēl lielāka.“

Uz augšā minēto „pamācību“ stud. A. Strausmanis devis atbildi, kurā par R. Vītolu raksta tā: „Vītols pēc viņa apcietināšanas un izslēgšanas no universitātes tika no „Fraternitas Moscoviensis“ izslēgts. Bet Jūsu priekšlikums paziņot rektoram, ka Vītols izslēgts iz tā biedru parakstu skaita, kas parakstījušies zem lūguma raksta, neatrada pietiekošu balsu vairākumu. (No šīs A. Strausmaņa vēstules redzams, ka R. Vītols bijis biedrs un rektoram iesniegtā lūguma līdzparakstītājs, bet nevis kāds „fuksis“). Pēc tam, kad izslēdzām Vītolu, izstājās biedrs Kvēlbergs, kurš gan atklāti neuzdeva nekādus motīvus, tomēr privātā sarunā teica, ka mūsu rīkošanās Vītola lietā viņam nepatīkot. Jānožēlo, ka tāds vecs biedrs izstājas, bet jāatzīst, ka mēs citādi nevaram rīkoties, uz abām pusēm klibot nevaram, jo citādi mūsu sabiedrībai nebūs nekādas nokrāsas un uz apstiprināšanu velti būs jāgaida. Par iesniegto statūtu projektu nekas nav zināms, aprīļa beigās viens no biedriem ies pie rektora un apjautāsies par lūgumraksta likteni. Vītols tagad atrodies Rīgā cietumā.“

Šī sabiedrības filistra un aktīvā biedra „diskusija“ sabiedrības lietās ir diezgan interesanta. Starp citu zīmīga ir studentu izturēšanās un balsošana Maskavā pret doto norādījumu, nemaz jau nerunājot par lietas politisko uztveri un principu izvēli.

1902. gada sākums Krievijas dzīvē bija lielas apakšzemes kustības grūdienu pilns. Februārī Maskavas augstskolās norisinājās studentu nemieri. Pēterpilī universitāte tādu pašu nemieru dēļ bija jau slēgta. Viens otrs „Frat. Mosc.“ biedrs pēc ziemas svētkiem uz Maskavu nemaz neizbrauca. Tā stud. jur. K. Kalniņš no Jelgavas 8. februārī pieprasa biedriem Maskavā, vai ir jēl maz vērts braukt uz turieni, vai palikt mājās un mācīties. Jau minētajā vēstulē stud. jur. A. Strausmanis Rīgas filistriem raksta: „Par Sipjagina nāvi neviens laikam šeit nenoskuma. „Ruskiija Vedomostji“ pasniedza tikai mirušā biogrāfiju, par nopelniem neko neminēja. Slepikas vārds vēl nav skaidri zināms: visvairāk tiek minēts vārds Малышевъ, kurš bijis Kijevas politehnikas students un tad nodienējis vienu gadu zaldātos, bet citi runā, ka slepika esot gvardijas oficiers. Kas lai nu zina, rakstīt par lietu avīzēs nedrīkst. Fon Plēve neesot labāks par pirmo. Pēdējais tagad nobraucis uz dienvidiem, Poltavas guberņu, lai apspiestu tur izcēlušos zemnieku dumpi. Zemnieki pēdējo neražu dēļ esot tā uzbudināti, ka ejot lieliem pulkiem apkārt un dedzinājot muižas. Muižnieki esot samukuši pilsētās, un daudz karaspēka izsūtīts pret nemierniekiem. Vannovska atkāpšanās nenāca negaidīta, bet kāds stāvoklis viņam ir bijis, kā par viņu spriež valdības aprindas un ko var sagaidīt no jaunā tautas apgaismošanas ministra, par to dod gaišu liecību klātpieliktais ievadraksts „Отрадная вѣсть“ (Priecīga vēsts), kas iespiests „Московскія Вѣдомости“ Nr. 102, 1902. g. Kā stāv ar politiku pie mums Baltijā? Vai tiesa, ka Veinberga kgs gribot dibināt ceturto latviešu dienas laikrakstu? Tas būtu ļoti jauki, bet vai valdība dos atļauju. Tagad laikam „Vārds“ ieņem pirmo vietu Rīgā.“

Kā redzam, Maskavas latviešu studentu politiskā un sociālā interese ir visai dzīva, jo tie pārrunā notikumus ne tikai savā vidū, bet dalās par tiem ar saviem filistriem un informējas par politisko dzīvi Latvijā, pat piesūtot izgriezumā izcilāku rakstu filistriem.

Lai gan universitātes dzīvi nevarēja saukt par normālu, tomēr sabiedrības „Fr. M.“ oficiālā 1901./02. akadēmiskā gada pārskatā mēs lasām: „Izgājušajam akadēmiskajam gadam ir bijusi liela nozīme mūsu sabied-

rības dzīves attīstīšanā. Jau gada sākumā biedru lielā skaita dēļ nosprieda uz sabiedrības rēķina noīrēt lielāku korteli, kurā visi biedri varētu sapulcēties. Kā izrādījās vēlāk, šāda kopīga kortela uzturēšana, kaut gan bija grūta materiālā ziņā, tomēr lielā mērā veicināja sadzīvi biedru starpā. Arī organizācijas darbība norisinājās kārtīgāki nekā agrāk: sapulces notika noļiktā laikā, biedri izstrādāja un nolasīja kārtīgi savus darbus; nolasīto darbu skaits līdz šim nevienā gadā nav bijis tik liels.*

Te jāatzīmē, ka šinī akadēmiskajā gadā nolasīti pavisam 15 referāti; to skaitā lasījuši: K. Kvēlbergs par tematu „Iekšējās cīņas latviešu laikrakstos“, A. Strausmanis — „Pilsētu uzņēmumi“, K. Hiršs (Gaigals) — „Tiesību celšanās un to aizstāvēšana“*, J. Liepiņš — „Lues“, R. Gēģeris — „Etnografija“, O. Berkolds — „Dzīvnieku sabiedrības“, J. Kociņš — „Vispārīgā zemes mērīšana Krievijā ķeizarienes Katrīnas II laikā“, A. Gubenis — „Sabiedrības mēchanika“ u. c. Ka bijis paradums rūpīgi darbus izstrādāt, to liecina netaiņa vecb. K. Gaigala 1902. g. vasaras mēnešos rakstītās vēstules A. Strausmanim, kurās viņš min dažādus autorus un darbus, lai izstrādātu vairāku nedēļu laikā savu augšā minēto tematu.

Tālāk pārskats turpina: „Bez tam biedriem bija iespējams satīties brīvā laikā un labāk iepazīties savā starpā. Kas attiecas uz kortela uzturēšanas materiālo pusi, tad jau 1901. gada vasarā filistri Rīgā savā sapulcē bija izteikušies, ka viņi pēc iespējas palīdzēšot biedriem uzturēt konventa korteli. Š. g. 13. janvārī filistri nosprieda maksāt uz priekšu 10 rub. filistru naudas gadā, lai ar to atvieglinātu biedriem konventa kortela uzturēšanu. Tomēr to biedriem uzturēt nākas ļoti grūti: biedru nauda ir stipri paaugstināta, un arī uz studiju laiku aizdodamās naudas summas lielums bija jāpamazina. Tāpēc filistri tiek lūgti atvieglināt biedriem konventa kortela uzturēšanu ar filistru naudas kārtīgu maksāšanu.“

Kā redzam, studenti bija atzinuši sanāksmes patstāvīga mitekļa ērtības un svētību. Mūsu dienās pat vismazākā organizācija bez sava patstāvīgā sēdekļa nav īsti iedomājama, bet Maskavas latviešu studentu vakars bija pratis organizēties, veidoties un audzināt savus biedrus veselus 18 akadēmiskus gadus bez atsevišķa mitekļa. Tādēļ arī saprotams studentu prieks par ērtībām telpu ziņā.

* Te referents izmantojis galvenā kārtā slavenā romānista Jēringa traktātu „Cīņa dēļ tiesībām“; šo darbu K. Hiršs vēlāk arī pārtulkojis, un A. Gulbis iespiedis savā Universālbibliotēkas izdevumā.

Apskatāmā gada pārskatā atzīmēts, ka iepriekšējā rudenī pieņemtie organizācijas statūti ar atsevišķu lūgumu iesniegti oficiālai apstiprināšanai, bet iesnieguma rezultāts vēl neesot zināms. Tur vēl pieminēts, ka sabiedrība 27. oktobrī (t. i. 1901. g.) svinējusi „korporācijas 10 gadu pastāvēšanas svētkus, uz kuriem bez filistriem bija ielūgti Letonija, Talavija un Selonija, kā arī daži kungi iz vietējo tautiešu skaita.“

Te jāatmin 1890./91. akadēmiskais gads, kad „Vakars“ sazarojās divos pulciņos — vecā „Vakara“ tradīciju turpinātājos un tā nepiekrītējos. Pirmajiem bija patīcis savu pastāvēšanu skaitīt no šī sadalīšanās laika — 1891. gada rudens, tīšā prātā ignorējot savas pagātnes 8 gadus. Šo skaitīšanas kļūdu tuvākie gadi izlaboja un turpmāk uzsvēra organizācijas dibināšanas laiku, proti 1883. g. 19. oktobri (pēc vec. st.).

Akadēmiskā gada notikumiem pārskats pieskaitījis vēl 11. janvārī sarīkoto balli Rīgas latviešu biedrības telpās, filistru un biedru goda mielastu 12. janvārī — Maskavas universitātes dibināšanas dienā — un sabiedrības filistru un biedru apvienoto sapulci ar sekojošu kopēju fotografēšanos 13. janvārī. Tikko minētā sapulcē piedalījušies sekojošie filistri: Veinbergs, Čakste, Vēbers, Butulis, Veiklevičs, Purgals, Gobiņš, Kreicbergs, O. Zamuels, Pauļuks, Krastkalns, Dulbe, Kēnigsvalds, Zilbers, Ozoliņš un biedri: Hiršs-Gaigals, Strausmanis, Pulpe, Liepiņš, Berkolds, Kociņš, Bērziņš, Krastiņš, Kalniņš, Gubenis, Vītols un Lazdiņš, tā tad no 47 organizācijā reģistrētiem filistriem 15 un no 20 aktīviem biedriem 12 personas. Šinī sapulcē pārrunāti vairāki jautājumi. No lēmumiem atzīmējami sekojošie: 1) sapulce oficiāli pieņem apstiprināšanai iesniegtos statūtus un atzīst, ka ar to pieņemšanu atcelti līdzšinējie, 2) nolemj līdzšinējam „Maskavas latviešu studentu vakaram“ dot jaunu nosaukumu — „Fraternitas Moscoviensis“, 3) centrālās pārvaldei vekseļu iesūdzēšanas ziņā dot tiesību rīkoties pēc labākās apziņas, 4) uz priekšu maksāt 10 rub. filistru naudas gadā un 5) par filistriem uzņemt Dr. K. Baronu un nodokļu inspektoru Fr. Gaņo, kas abi ir bijušie Maskavas universitātes audzēkņi un citkārtējie „Vakara“ otra pulciņa biedri.

Kas attiecas uz Rīgā sarīkoto balli 12. janvārī, tad jautājums par to jau bija ierosināts 1901. g. 15. jūnijā filistru un biedru kopējā sēdē. Dažiem studentiem tās sarīkošana bija sevišķi pa prātam. Tā Ed. Pulpe, dabūdam par to zināt, 3. jūlijā starp citu raksta A. Strausmanim: „Par to, ka balle nospriesta, man varen liels prieks. Tikai nesaprotu un lūdzu

izskaidro man to, kā šī lieta var atkarāties no tiem, kuŗi nebija klāt un neprot deļot. Vispārīgi uzķūdi mūsu filistru ķungus zāli grezni izpušķot un visu lieliski ierīķot, ka Maskavas latviešu studentu balle nostātos kā viena no vislabākām. Seloņus un letoņus mums jau visādā vīzē vajaga pārspēt.“

No rudens gatavošanās uz reprezentācijas izrīķojumu Rīgā bija pilnā spēkā. Nācās nosķaidrot ne vienu vien ļautājumu. Novembrī filistru ķonvents, rakstīdams aktīviem biedriem Maskavā par gaidāmo balli, saka seķojošo: „Par balles rīķotājiem ir iecelti Dr. Butulis, Purgals un Krastķalns. Dr. Butulis bija ļoti pret balles rīķošanu, bet kad viņu iecēla rīķotāju ķomitejā, tad viņa protests izzuda. Balle būs saviesīgs vakars ar priekšnesumiem, piedalīsies Jurjānu Pāvuls un viņa sastādītais ķvartets. Ķvartetam lūdzu drīzumā atsūtīt kādas melodiskas Maskavas studentu dziesmas, vismaz vienai balsij. Lielu vērību grieķam uz zāles dekorāķiju (seķo plašs dekorāķijas apraksts, starp citu: „skatuves dibenā būs nolaiķta dekorāķija ar Maskavas Ķremli un Ķremļa priekšā spēlēķ fontans, kur strūķlas tiks apķaismotas ar krāsainām elektriskām uķunstrāvām“).

Tālāk seķo paskaidrojumi par viesu ielūķšanu un piezīmes par deķu sarakstu: „Pulpe gan lieķ priekšā danķu listi, ķuŗa rīdzinieķiem sevišķi nepatīķa, ļo ļaunās deķās vēl nav ievingrinājuķies. Bet nupat runāju ar daķām dāmām, ķuŗas pa daļai pieķrita Pulpes deķu ķārtībai, pa daļai atķal to vēlas izlabot.“ Attieķībā uz biedru ieraķanos vēstulē uzsvērts: „Mēs gaidām, lai visi studenti bez izņēmuma ierodas, un ļa ķādam trūķtu ceļā nauda, tad ķeit pielīķta klāt vēstule fil. Ķrodzenieķa ķgm ar lūķumu šādu naudu izķikt.“

No Maskavas izrīķojumā bija ieraduķies 13 sabiedrības biedri, bet 7 bija atturējuķies (Blumberķs, Ķvēlberķs, Gobiņķ, Altberķs, Ķrimberķs, Ķģģeris un J. Lazdiņķ). Sarīķotā balle, kā to 17. feķruāķa vēstulē ziņo studentiem, izmaksājuķi 1400 rub., bet ienākumi bijuķi ap 600 rub. Vēstules sūtītājs vēl piezīmēķis: „Mūsu balle esot tā vislabākā bijuķi, saka publiķa.“ Sabiedrības filistrs A. Vēbers „Balsī“ (Nr. 3, 1902.) rakstīķa: „Šis vakars izdeķās ļoti spoķi. Piedalīķšanās bija lielīķa, tāpēc ka vakarā bija ieraduķās gandrīķ visas Rīgā un viņas apķārtņē dzīvojoķās ievērojamākās latviešu ģīmenes.“ Ķas attieķas uz broķastīm pēc balles, tad minēķtajā „Balsī“ rakstā atzīmēķs: „Piedalīķšanās pie broķastīm bija ļoti dzīva,

* Filistru ķonventa priekšsēdētājs.

Maskavas latviešu studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ daži studenti ar dažiem filistriem pēc Rigā sarīkotās balles 1902. g. 13. janvārī. (Dalībnieku vārdus sk. 75. l. p. apakšā).

un pats brokasts tika pavadīts netraucētā omulībā. Kā agrākie, tā tagadējie Maskavas studenti nosūtīja savai Alma mater apsveicināšanas telegrammu.“

Ja uz ārieni organizācijas izrīkojums arī bija visai spožs, tomēr vēl ilgi nācās „iekasēt“ no filistriem iztrūkuma segumu. Idejiskā ziņā studentu sabiedrība ar izrīkojumu savam stiprumam nekā nebija ieguvusi, bet daži Rīgas filistri bija spēruši soli tuvāk iecerētam mērķim, ko panāca pēc desmit gadiem.

1901./2. akad. gada pārskats atzīmējis, ka uz biedru lēmuma pamata iegādāts albums filistru fotografijām un lūdz tos filistrus, kas vēl nebūtu savas fotografijas nodevuši, tās iesniegt drīzākā laikā. Filistri jau agrāk — 20. jūnija sapulcē — bija nolēmuši dāvēt sabiedrības telpu dekorēšanai Maskavā 13. janvāra grupas uzņēmumu, bet šo lēmumu neizpildīja, kaut gan studenti par to atgādināja pārskatos. Filistru „dāvināšanas“ lieta nokārtojās tikai 1904. g. rudenī. Par to kāds students 11. oktobra vēstulē rakstījis filistru konventa vadītājam tā: „Gribētu vēl lūgt, vai šinīs dienās nevarētu dabūt grupu, kuŗu pie Jums atstājis J. Čakste. Mums būtu ļoti patīkami, ja viņa gada svētkos jau pušķotu mūsu sabiedrības telpas.“

Pārskatāmā akadēmiskā gadā vēl atzīmējama grāmatvedības savešana kārtībā. Biedru pilnā sapulce 1901. gada rudenī to bija uzdevusi kasierim Ed. Pulpem, kas šo darbu godam arī bija veicis, dodams pārskatu no 1891. g. rudens līdz 1902. g. 1. oktobrim, t. i. par 11 gadiem. Izsūtot filistriem noskaidroto pārskatu, E. Pulpe raksta: „1901. gadā man uzdeva kā kasierim vest grāmatas pēc dubultgrāmatvešanas metodes. Man arī uzdeva pārvest summas iz vecām grāmatām jaunās. Tā kā darbs bija jāizdara par 11 gadiem, pārskata piesūtīšana filistru kungiem par nožēlošanu aizkavējās.“

Domāju, ka 1902. g. 1. oktobra pārskatu vajadzētu še parādīt, lai iegūtu pārskatu ne tik daudz par naudas summām, kā par personām, kas šādā vai tādā kārtā piedalījušās organizācijas dzīvē.

Apakšējā rindā no kreisās: stud. R. Krastiņš, st. R. Vītols, st. J. Liepiņš, st. A. Gubenis, st. K. Hiršs (Gaigals) un st. O. Berkolds; 2. rindā: adv. J. Kreicbergs, Dr. A. Butulis, redaktors A. Vēbers, adv. Fr. Veinbergs, skol. Meijs, notārs Fr. Veiklevics, advokāts O. Zamuēls; 3. rindā: adv. K. Pauļuks, adv. K. Ozoliņš, adv. A. Krastkalns, adv. T. Ore, stud. E. Pulpe, F. Zilbers, adv. Fr. Kēnigvalds, adv. J. Purgals; 4. rindā: stud. R. Bērziņš, stud. J. Kociņš, st. K. Kalniņš, adv. P. Dulbe, st. E. Veinbergs, st. A. Strausmanis un st. J. Lazdiņš.

Aktīvs.

Skaidras naudas kasē:

Vekseli ir no sekojošiem:

1. Hugo Pētersona	100,—
2. Viļa Grandenberga	55,80
3. Aleksandra Veidnera	100,—
4. Aleksandra Pētersona	223,—
5. Kārļa Pētersona	67,—
6. Jāņa Francmaņa	43,85
7. O. Valtera	15,—
8. Artūra Zades	34,78
9. Anša Vitenberga	38,50
10. Gustava Kempela	25,—
11. Pēterā Kaula	95,—
12. Jāņa Blumberga	50,—
13. Krišjāņa Blumbrega	85,—
14. Friča Zilbera	87,—
15. Friča Kēnigvalda	100,—
16. Ernsta Dreiberģa	100,—
17. Konstantina Hirša	174,50
18. Richarda Krastiņa	84,—
19. Richarda Ģeģera	18,60
20. Viļuma Altberģa	62,—
21. Jāņa Lazdiņa	13,72
22. Roberta Bērziņa	22,—
23. Jāņa Kociņa	22,—
25. Roberta Krimberģa	307,86
26. Kārļa Kalniņa	365,24
27. Porfirija Gobiņa	122,35

Kopā 2412,20

Parādzīmes ir no sekojošiem:

1. Hugo Pētersona	2,92
2. Viļa Grandenberģa	10,—
3. Al. Veidnera	2,36
4. Pēterā Dulles	35,—
5. Viļa Graudiņa	5,—
6. Jāņa Lazdiņa	45,—
7. Konst. Hirša	25,—
8. Jāņa Lazdiņa	10,—
9. Rich. Ģeģera	30,—
10. Jāņa Dambekalna	25,—
11. Rūdolfa Gangnusa	15,—
12. Ernsta Ratermaņa	35,—

Kopā 240,28

Pasīvs.

Biedru nauda par 11 gadiem	567,08
Filistru nauda par 11 gadiem	2085,—
Bibliotēkas nauda par 11 gadiem	160,—

Sekojošiem filistriem ir atlikums viņu labā:

1. J. Čakstem	78,—
2. M. Gobiņam	31,—
3. Ozoliņam	15,—
4. Pauļukam	10,—
5. Krastkalnam	20,—
6. Pebartam	5,—
7. Baronam	10,—

Kopā . . . . . 169,—

Sekojošiem ir atlikums viņu biedru rēķinā:

1. H. Pētersonomam	20,84
2. Fr. Zilberam	—,14

Kopā 20,98

Skaidra peļņa par 11 gadiem — no 1891. g. līdz

1902. g. 1. oktōbrim 1427,71

Sekojošie palikuši parādā
biedru naudas, aizņēmumu
un procentus:

1. Kārlis Igne	26,55
2. Aleks. Pētersons	58,56
3. Aleks. Veidners	15,84
4. Al. Birks	20,54
5. Vilis Grandenbergs	17,27
6. Artūrs Zade	5,98
7. O. Valters	7,23
8. Jānis Francmanis	7,69
9. Jānis Blumbergs	15,32
10. Kārlis Pētersons	1 3,—
11. Pēteris Dulbe	6,65
12. Ansis Vitenbergs	2,11
13. Millers	1,31
14. Pēteris Kauls	12,35
15. Fr. Kēnigvalds	7,—
16. Gustavs Kempelis	7,13
17. Ernsts Dreiberģs	5,50
18. Vilis Graudiņš	1,45
19. Viktors Šlēziņš	0,56
20. Kr. Blumbergs	5,95
21. Viļums Altberģs	15,50
22. Gustavs Neimanis	4,—
23. Edgars Francmanis	3,18
24. Stradiņš	66,22
25. Saulītis	80,58
26. Roberts Bērziņš	1,—
27. Jānis Kociņš	5,—
28. Jānis Lazdiņš	1,28
29. Roberts Vītols	2,50

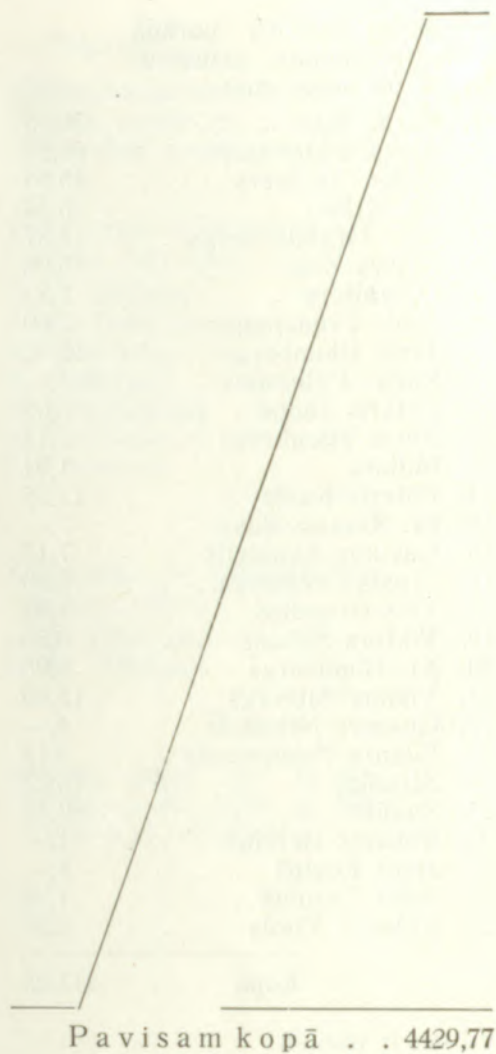
Kopā 417,25

Filistri ir parādā:

1. Veinberģs	10,—
2. Vēbers	15,—
3. Lešņikovs	50,—
4. Jēkabs Vinklers	15,—
5. Butulis	5,—
6. Švanberģs	60,—
7. Maiķis	50,—
8. Preisberģs	40,—
9. Knezs	50,—
10. Veiklevičs	20,—
11. Kreicberģs	45,—
12. Ādams	20,—

Pārnesums . . . . 380,—

	Pārnesums	380,—
13.	Šamils	40,—
14.	T. Vinklers	55,—
15.	A. Kalniņš	15,—
16.	Allažs	5,—
17.	Zandbergs	35,—
18.	Reinfelds	25,—
19.	Ore	25,—
20.	Lasis	55,—
21.	K. Igne	35,—
22.	Aleks. Pētersons	50,—
23.	Birks	35,—
24.	Hugo Pētersons	40,—
25.	Otto Zamuels	40,—
26.	V. Grandenbergs	45,—
27.	A. Veidners	20,—
28.	Dartaus	20,—
29.	A. Vitenbergs	30,—
30.	J. Blumbergs	25,—
31.	K. Pētersons	25,—
32.	Pēteris Dulbe	20,—
33.	R. Krimbergs	5,—
34.	P. Kauls	15,—
35.	Fr. Zilbers	10,—
36.	Kēnigvalds	10,—
37.	K. Blumbergs	10,—
38.	E. Dreibregs	10,—
	<hr/>	
	Kopā	1080,—
	Bibliotēkā grāmatas pēc sa- raksta par	89,37
	<hr/>	
	Kopā	89,37
	<hr/>	
	Pavisam kopā	4429,77

Šo bilanci bez E. Pulpes parakstījuši vēl sabiedrības ievēlētie revidenti: O. Berkolds, R. Krastiņš un A. Gubenis. 27. novembra (1902. g.) vēstulē R. Krastiņš raksta uz Rīgu filistram A. Strausmanim starp citu: „Pulpe savas kases grāmatas šinīs dienās savedis jau kārtībā. Ir gan bijis milzīgs darbs, kā mēs revidenti tagad varam pārlicināties, un pašam Pulpem viņš arī tā apnicis, kā to vien var iedomāties.“

1901./02. akadēmiskā gada kases pārskats ir šāds:

I e ņ e m t s:	I z d o t s:
1. Filistru naudas . . . . . 290,—	1. Bibliotēkai 39,30
2. Dāvinājumi 309,08	2. Grāmatu transports 2,59
3. Bibliotēkas naudas . . . . . 48,—	3. Izdev. konventa kort., klavierēm, pastam, hektografam u. c. 263,73
4. Soda naudas 11,77	4. Aizdots uz studiju laiku . . . . . 465,—
5. Biedru naudas 122,44	5. Aizdots pret parādzīmēm un bez viņām 1123,38
6. Atmaksājumi uz studiju laiku, 4 nedēļām un pārādi 918,38	6. Skaidras naudas kasē 190,67
7. Skaidras naudas no izgājušā akad. gada . . . . . 385,—	
<hr style="width: 100px; margin-left: auto; margin-right: 0;"/> 2084,67	<hr style="width: 100px; margin-left: auto; margin-right: 0;"/> 2084,67

1902./03. akadēmiskā gada sākumā sabiedrībā bija šādi biedri: 1) K. Hiršs (Gaigals) — jur., 2) E. Pulpe — math., 3) R. Krastiņš — med., 4) A. Gubenis — jur., 5) J. Liepiņš — med., 6) V. Altbergs — math., 7) R. Krimbergs — rer. nat., 8) R. Bērziņš — mērn. inst., 9) O. Berkolds — rer. nat., 10) R. Ģeģeris — philol. 11) J. Lazdiņš — jur. un 12) J. Kociņš — mērn. inst. Vēlāk iestājās: J. Kēmanis — jur., E. Ratermanis — rer. mech., J. Dambekalns — jur. un Gangnuss — math.

Šinī akad. gadā notikušas 15 kārtējas, 3 ārkārtējas un 12 literāriskas sapulces. J. Liepiņš lasījis par tematu „Dzīvība un nāve“, O. Berkolds — „Parazitisms“, K. Hiršs — „Soda mērķis“,* J. Kociņš — „Francijas mērnieki“, J. Kēmanis — „Tēvu tēvi — skati iz latviešu maleniešu dzīves XIX g. s. vidū“ u. c.

No jauna pārrunās nācis statūtu jautājums. Studenti atzinuši, ka rektoram gadu atpakaļ iesniegtie statūti patiesībā ir tikai vispārējas normas, uz kuŗu pamata neesot iespējams rīkoties visos ikdienas sīkumos, kādēļ izvēlējuši komisiju jaunu sabiedrības statūtu un interno statūtu projektu izstrādāšanai. Stud. R. Krastiņš 27. septembra vēstulē filistram A. Strausmanim par to raksta tā: „Šogad mēs ļoti sparīgi ķērāties pie lietas, un ar to izskaidrojams, ka jau tagad komisija savu darbu beigusi. Kad statūtu projekts būs skatīts cauri sapulcē, tad mēs to nosūtīsim jums uz Rīgu, tikai ar noteikumu, lai jūs viņu mums atsūtītu atpakaļ drīzākā laikā, tāpēc ka mums jau ir apnicis dzīvot bez statūtiem.“

Pēc minēto statūtu saņemšanas Rīgā, šejienes filistri nozīmē atsevišķu sēdi 5. decembrī projekta apspriešanai. Šai sēdē piedalās 8 filistri —

* Iespiests žurnālā „Vērotājs“, 1904. g. 9. un 10. burtņīcās.

Veinbergs, Veiklevičs, Krastkalns, Butulis, Pauļuks, Dulbe, Ozoliņš un Strausmanis — un nolemj: „Ievērojot to, ka atsūtītie statūti projektā runā pretim tiem statūtiem, kurus esam iesnieguši rektoram apstiprināšanai, tāpat arī dažāda veida sev pati runā pretim, statūtu projektu sīkākai neapspriežot, atzīt viņus par daudz gariem, bet uzdot sevišķai komisijai no trim filistriem — Dulbes, Krastkalna un Strausmaņa — jaunus statūtus izskatīt cauri un par viņiem dot savu spriedumu nākošajā filistru sapulcē.“

Pēc šāda filistru lēmuma saņemšanas Maskavā 1903. g. 26. janvārī stud. jur. K. Hiršs raksta jaunajam filistram A. Strausmanim gaŗu vēstuli, kurā starp citu lasām: „Jābrīnās visvairāk par Tevi, kur Tu mūsu dzīvākais biedrs tik drīz esi aizmirsis mūsu maskaviešu dzīvi. — Tu ļoti labi atcerēsies, cik daudz nepatīkamu strīdiņu mūsu dzīvē bija pēdējā sēmesrī, kad Tu biji students (t. i. 1902. g. pirmajā pusē). Un tas viss bija tāpēc, ka mūsu dzīvi nebija spējīgi rēgulēt tie pāŗa desmit paragrafi, kurus iesniedzām rektoram. Un tagad esot pāŗāk plaši, tik plaši, ka nevar pat visus noklausīties, mūsu internie statūti! Ir jau ar briesmīgi daudz to paragrafu, pāŗāk par lielo skaitli simtu! Es lūgtu Tevi kā jaunāko filistri, saprotams, ne oficiāli, bet personīgi, atlicināt pāŗa vakarus — izlasīt un pārdomāt mūsu statūtus, un Tu redzēsi, ka tur nav nekā lieka. Man ļoti liels brīnums, kur jūs, filistri, varējuši atrast, ka mūsu internie statūti runā pretim ne tikai rektoram iesniegtiem statūtiem, bet arī paši sev. Ir tikai divi paragrafi, kurī nesakrīt ar rektoram iesniegtiem. Šos papildinājumus un grozījumus studentu sapulce pieņēma vienbalsīgi. Nekad mēs neesam gribējuši dzīvot pēc citiem statūtiem kā rektoram iesniegti. Mūsu internie statūti ir tikai pirmo papildinājums, atskaitot vienu vienīgu pāŗgrosījumu, kurš — līdz mūsu sabiedrība nav apstiprināta (un vai tas kādreiz jel notiks?) nekrīt ne vismazākā svarā. — Saprotams, par katru filistru padomu statūtu lietās studenti būs ļoti pateicīgi, tāpēc arī filistriem statūti tika nosūtīti, bet nevajag tāpēc, pat ja pašu jaunības mērķi būtu sen aizmirsušies un aprakti, **uzspiest tagadēja jaunības savus uzskatus.** — Maskavieši-studenti nav gribējuši rādīt saviem filistriem nekādu necienību, viņi ir sajutuši un sajūt pret tiem vienmēr cienību un ir lepmi uz saviem filistriem, tāpēc ka tie ir bijuši pirmie, kas modinājuši latviešu studentos Maskavā to garu, kurš pie citiem latviešu studentiem tikai tagad patlaban taisās uzdīgt. Maskaviešos-studentos valda joprojām senais gars, bet, man liekas, viņš ir izzudis dažos filistros. — To, ka

Maskavas latviešu studentu s-bas „Fraternitas Moscoviensis“ studentu grupa 1902. gada rudenī.

Apakšējā rindā: J. Dambekalns, J. Kēmanis, R. Gangnuss; vidējā rindā: R. Bērziņš, R. Krastiņš, V. Altbergs, E. Pulpe, K. Hīršs, (Gaigals), J. Liepiņš (st. med.); augšējā rindā: O. Berkolds, R. Ģeģeris, J. Kociņš, E. Ratermanis un A. Gubenis.

maskaviešos vēl ilgi valdīs vecais gars, liecināja biedru vienprātība vakarējā sapulcē pie balsstiesības došanas: J. Kēmanis dabūja to vienbalsīgi, tāpat ar pilnīgu balsu vairumu, tikai viena balss bija pretim — Gangnuss. Dambekalna proponētāji pēc īsām debatēm ņēma savu propozīciju atpakaļ.“

Šie stud. K. Hirša-Gaigala vēstules izraksti met plašu un diezgan skaidru gaismu ne tikai organizācijas pārveidošanās notikumos, aktīvo biedru un filistru attiecībās, bet piemin un cildina organizācijas veco garu, ko Maskavas latviešu studentiem bija devis Krišjānis Valdemārs un Jānis Čakste. Šo organizācijas veco garu, kas svešā krievu pilsētā audzināja latviešu jauno inteliģenci nacionālam darbam politikā un kultūrā, Rīgas apstākļos daži filistri bija pazaudējuši un pienākuši robežai, kur, vecbiedra K. Gaigala vārdiem runājot, „jaunības mērķi sen aizmirsušies un aprakti“. Tas ir gaužam bēdīgs konstatējums.

17. februārī stud. E. Pulpe raksta A. Strausmanim: „Mūsu iekšējā dzīve ar jauno statūtu pieņemšanu tek gludi tālāk. Tā kā konventkortelis atrodas pie manīm, tad dzerts netiek nemaz, kas atstāj iespaidu arī uz biedru darbiem: it sevišķi jaunie biedri strādā sekmīgi uz priekšu. Mēs varam būt lepnī uz to, ka esam vienīgā studentu sabiedrība, kas atturības principu esam izveduši dzīvē cauri. Uz mūsu literāriskām sapulcēm tiek ielūgti ne tikai vien vietējie tautieši, bet arī tautietes. Ļoti nožēlojam, ka statūtu dēļ mums ar filistriem (?) iznācis pārpratums. Ja lieku jautājuma zīmi, tad tas nozīmē, ka mēs skaidri nezinām, ar cik filistriem mums tas pārpratums. Tā kā Tu esi komisijā, kas statūtus lūko cauri, tad Tu varētu mums paziņot, kad jūsu darbība beigsies, jo, kā paredzams, biedri varētu likt statūtu pieņemšanu dienas kārtībā. Nav domājams, ka spriedums izkritīs tālākai gaidīšanai par labu.“

Šinī pat vēstulē E. Pulpe vēl raksta: „Maskavas latviešiem dzīve sāk ritēt straujāki. Tā kā pastāvošā latviešu biedrība pēc manām domām nevarēja izpildīt uzdevumu pulcināt un saturēt kopā šejienes latviešus viņas šaurā statūtu dēļ, es proponēju tautiešiem nodibināt jaunu biedrību, kāda propozīcija arī pieņemta. Man uzdots izstrādāt statūtus jaunai biedrībai. Lai būtu vairāk materiāla, es lūdzu Grosvalda kungu atsūtīt man Rīgas latv. biedr. statūtus.“

Šo epizodi še atzīmēju, lai parādītu, ka ne tikai studentiem, bet arī Maskavas tautiešiem bija atnācis statūtu, resp. pārorganizēšanās laiks.

Maskavas latviešu biedrība, kā jau agrāk aprādīts, izveidojās no lasāmiem vakariem. Jaunā gadsimteņa pirmajos gados tā savā darbībā sāka aprimt. Tādēļ saprotami E. Pulpes vārdi un nodomi. Vecbiedrs J. Šmits savās atmiņās tā raksturo Maskavas latviešu biedrību: „Šīs biedrības raksturīgākā pazīme bija snaudulība un mietpilsoniska omulība. No garīgas dzīves tur tik pat kā nekā nebija. Šad un tad sarīkoja pa ballītei, kaut ko darīja dāmu komiteja, bet vakaros sanāca dažī tirgotāji, dažī skolotāji baudīt atpūtu pie bufetes. Tas bija vecu, nogurušu vīru klubs. Studentiem tur nebija ko darīt. Launa jau šī biedrība nebija, savus uzdevumus viņa izpildīja. Naudas līdzekļi viņai netrūka, jo biedri bija pārtikuši laudis. Biedrība laipni nāca pretim studentiem tanī ziņā, ka vienreiz gadā atvēlēja savas telpas studentu izrīkojumiem.“

Ed. Pulpes statūtu izstrādāšana jaunai biedrībai beidzās ar Maskavas latviešu palīdzības biedrības nodibināšanu. Dibinātājos bez E. Pulpes bija vēl krāsotāju meistars Vējiņš, tirgotājs Purmalis, tagadējais karatienesis Privka u. c. Biedrības nolūks bija pulcēt ap sevi latviešu amatniekus, intelligentus, iestāžu kalpotājus un vispār tos latviešus, kas ar veco Maskavas latviešu biedrību nebija apmierināti. Tomēr šī biedrība ilgi nepastāvēja. Tāpat ilgi nepastāvēja Vīgneru Ernesta nodibinātā Maskavas latviešu dziedāšanas un mūzikas biedrība. Vēlāk — 1907. g. nodibinājās Maskavas latviešu tautas izglītības biedrība, kuŗas mūžs bija krietni ilgāks. Tā pastāvēja vairākus gadus un darbojās ļoti intensīvi, sarīkojot gan teātra izrādes (ar Birutu Skujenieci un Arvedu Bergmani priekšgalā), gan priekšlasījumus un jautājumu vakarus, kuŗos dzīvu dalību ņēma latviešu studenti. Biedrībai bija arī savs koris.

Atgriežoties pie studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ statūtu jautājuma, mēs vērojam zināmu cīņu starp jauno un veco paaudzi. Sabiedrības statūtu lietā stud. K. Hiršs 1903. g. 5. martā fil. A. Strausmanim vēl raksta: „Pretrunu jums (t. i. filistriem) piesūtītā statūtu projektā nav. Ja mūsu internie statūti ir rektoram iesniegto paskaidrojums un papildinājums, tad mēs nedarām nekā pretlikumīga, pieturēdamies pie šiem paskaidrojumiem. Kas attiecas uz nebalsttiesīgu biedru pielaišanu konventā, tāpat arī uz balsttiesības došanu pēc 4 ne 5 mēnešiem, tad statūtu paragrafus var grozīt un ievest jaunus ar zināmu balsu vairumu. Tie paragrafi pieņemti vienbalsīgi. Nepielaišt nebalsttiesīgus biedrus konventā nevar būt nekāda iemesla, būtu vienīgi pakaļdarīšana Selonijai! Pie rek-

tora bija Pulpe un dabūja pārsteidzošu atbildi — rektors piemirsis virzīt lietu tālāk, apsolījis to tagad darīt.“

1903. gada oktobrī izdotais iepriekšējā akadēmiskā gada pārskats pēc filistru atbildes statūtu jautājumā stāvokli tā fiksējis: „Negriezdama vērību uz pašu projektu, filistru sapulce (dievamžēl, tikai daži no turpat pussimta cilvēku) principā neatzīst interno statūtu vajadzību, jo 1) filistri domā, ka sabiedrībai būtu atļauts rīkoties vienīgi pēc rektoram iesniegtiem statūtiem, 2) ja rastos vajadzība statūtus grozīt, tad pārgrozījumi pēc pieņemšanas filistru sapulcē jāiesniedz rektoram, 3) tā kā rektoram iesniegtie statūti neaptver katru speciālu atgadījumu, tad filistri ieteic izdot uz statūtu paragrafiem attiecošos papildnoteikumus šo statūtu robežās un tos grupēt kā piezīmes pie statūtu paragrafiem.

„Fr. Mosc.“ studentu sapulce, piekrizdama filistru slēdzienam, ka „Fr. M.“ biedriem jārikojas pēc rektoram iesniegtiem statūtiem, tomēr atzīst, ka šie statūti inoficiāli jāpaplašina ar paragrafiem, kas noteic sabiedrības tautisko nokrāsu. Spriest par iesniegto statūtu grozīšanu pēc studentu sapulces domām ir vēl par agru, jo paši statūti vēl taču nav apstiprināti. Studentu sabiedrība arī atzīst par neiespējamu grupēt statūtu papildinājumus kā piezīmes pēc rektoram iesniegtiem, jo tas savienots ar tehniskām grūtībām un ir tikai formas lieta, kas izjauktu interno statūtu sistematisko dispozīciju. Sabiedrība taisni uzskata savu interno statūtu projektu kā papildinājumu pie vecajiem statūtiem, lai gan daži punkti nesažan ar pēdējiem. Sabiedrība izteica vēlēšanos statūtu jautājumu galīgi nokārtot filistru sapulcē vasarā, kur varētu būt klāt arī daži studenti, dot tuvākus izskaidrojumus un panākt vienošanos, bet tā kā filistru sapulce nenotika, tad šā jautājuma nokārtošana atlikta uz tekošu gadu.

Galvenie punkti, kuŗos studenti nevar piekrist filistru domām, ir: nebalsttiesīgu biedru pielaišana darīšanu sapulcēs un balsttiesības nedošana citu augstskolu studentiem. Pēdējā gadījumā Maskavā varētu nodibināties otra sabiedrība, kuŗā tiktu uzņemti kā universitātes, tā arī citu augstskolu audzēkņi, kas Maskavas latviešu studentu mazā skaita dēļ nebūtu vēlams, un, kamēr sabiedrība nav apstiprināta, nebūtu sevišķa iemesla nedot balsttiesību biedriem, kas nav universitātes studenti, jo vispārīgi nebūtu vēlams, ka sabiedrībā būtu biedri ar nevienādām tiesībām.

Kas attiecas uz rektoram iesniegtiem statūtiem, tad rektors ir izskaidrojis, ka tikai tādā gadījumā viņš varot ierosināt profesoru padomē apstip-

rināšanas jautājumu, ja sabiedrība izvēl, resp. ja kāds profesors uzņemas būt par sabiedrības atbildīgu protektoru. Zem tāda noteikuma sabiedrība var tikt apstiprināta pēc jaunajiem noteikumiem par studentu sabiedrībām. Tā tad šimbrīžam atliek tikai gādāt, lai dabūtu tādu protektoru, kas gan laikam nāksies diezgan grūti, jo protektoram vajadzēs visu izskaidrot, un krievu profesoriem, domājams, nebūs sevišķas intereses būt atbildīgam par latviešu sabiedrību.

Tādā kārtā statūtu jautājums bija nonācis galīgā strupceļā. Studentiem bija jāpārvar ne tikai šķēršļi, lai panāktu sabiedrības apstiprināšanu universitātē, bet jāpacieš dažu filistru ietiepība un iedomāta „gudra vadīšana“.

Sabiedrība bija no jauna nodibinājusi archīvu, kurā uzglabāja nolasītos darbus, protokolu grāmatas, oficiālo korespondenci, gada un kases pārskatus. Uz „Frat. Mosc.“ lasāmā galda bijuši sekojošie laikraksti un žurnāli: „Baltijas Vēstnesis“, „Balss“, „Rīgas Avīze“, „Tēvija“, Pēterburgas Avīzes“, „Austrums“, „Mēnešraksts“, „Apskats“, „Düna-Zeitung“ un „Научное слово“. Studenti griezušies pie filistriem ar lūgumu pēc iespējas kārtīgāk iemaksāt filistru naudas, „jo kase, īpaši otrā pusgadā bija pastāvīgi tukša“.

1903. gada pavasarī kursu beidza: K. Hiršs (Gaigals), J. Liepiņš, R. Krimbergs, V. Altbergs un R. Bērziņš, kurus pārskaitīja sabiedrības biedros-veicinātājos. Aktīvos biedros palika 11 studenti.

Par studentu sabiedrisko dzīvi 1903. gada pavasarī stud. R. Gēģeris 27. marta vēstulē A. Strausmanim sniedzis šādas ziņas: „Sabiedrības dzīve pamazītēm rit uz priekšu. Nekā skaļa, nekā ievērojama līdz šim tanī neredzu. Tāpat kā agrāk pārsestdienās lasām savus darbus, pārsestdienās spriežam par savām tekošām darīšanām; tāpat kā citos gados uz pavasara pusi ilgi nekavējamies sabiedrības telpās. Sapulces spriedumu statūtu lietā pēc kādas nedēļas cien. filistru kungiem piesūtīsim.“

Savienības kasieris stud. jur. A. Gubenis pēc E. Pulpes ievestās dubultgrāmatvedības parauga devis šādu kases pārskatu par 1902./03. akadēmisko gadu:

Ieņemts:	
1) Filistru naudas (maksājuši tikai 16 fil.)	190,—
2) Dāvinājumi	145,75
3) Biedru nauda	187,—
4) Atmaksāti aizdevumi uz 4 nedēļām	200,—
5) Atmaksājumi	90,—
6) 0/0/0 no ieņēmumiem	3,15
7) Atlikums no izg. g.	190,67
	<hr/>
	1007,19

Izdots:	
1) Priekš bibliotēkas	44,55
2) Gada svētkiem	142,30
3) Sabiedrības telpas	192,—
4) Dažādi izdevumi	36,93
5) Aizdots uz studiju laiku	339,50
6) Aizdots uz 4 nedēļām	222,—
7) Skaidras naudas kasē	29,91
	<hr/>
	1007,19

Studentu grupa Pfeiferes kundzes dzīvoklī 1902./3. akad. g.

No kreisās apakšējā rindā: O. Berkolds, R. Gangnuss, K. Gaigals (Hiršs), R. Krastiņš, J. Dambekalns. Vidus rindā no kreisās: Kīva kdze, V. Altbergs, nezin. dāmas, E. Ratermanis. Augšējā rindā no kreisās: A. Gubenis, J. Kociņš, R. Ģeģeris, J. Kēmanis.

„1902./03. akad. gadā“, raksta vecbiedrs O. Berkolds, „sabiedrības mitekļis bija Znamenskajas ielā — Ņikitskajas šķērsielā uz Arbata pusi — kādas Pfeiferes kundzes dzīvoklī. Šinī dzīvoklī ir uzņemta maza grupa. Atminos vēl, ka izcēlās pārrunas Richarda Vāgnera portrejas dēļ, kas atradās sapulces istabā pie sienas. Beidzot nolēmām portreju noņemt. Pēc darīšanu un literāriskām sapulcēm parasti mēdza notikt kopīgas vienkāršas vakariņas pie tējas glāzes, kopīgi iegādājoties baltmaizi, desas u. t. l. Stiprākus dzērienus lietoja pavisam reti un tikai sevišķos gadījumos. Šinīs sanāksmēs tomēr valdīja omulība, neviens vakars nepagāja bez dziesmām un jautrības.“

1903./04. akadēmiskā gada sākumā „Frat. Mosc.“ iestājās: 1) H. Blūmentāls — math., 2) V. Lazdiņš — jur., 3) R. Lamsters — jur., 4) F. Siliņš — math., 5) A. Strazdiņš — jur., 6) A. Kambergs — jur. un 7) J. Balodis — mērn. inst., kādēļ kopā ar agrākajiem bija 18 sabiedrības biedru. Šinī mācības gadā noturētas 14 darīšanu un 10 literāriskās sapulces. J. Kēmanis lasījis par tematu „Gaismas nesējs“ (tēlojums iz latviešu dzīves), R. Gēģeris — „16. gadsimta reformācija viņas principos un viņas gala vārdā“, J. Kociņš — „Saules plankumi un viņu sakars ar dažādām dabas parādībām“, E. Ratermanis — „Kāds vārds par zvaigžņu pasaules apdzīvošanu“, Ed. Pulpe — „Par gribas trūkumu un kādiem viņa novēršanas līdzekļiem“ u. c. Kā lielākais sarīkojums atzīmējams 18. decembrī drāmatiski mūzikāls vakars. Viņa formālo atbildību uz sava vārda bija ņēmis fil. P. Kauls. Vakara sarīkošanā ar priekšnesumiem piedalījušies Maija Brigaderes kundze un Rempētera un Bētiņa kungs. Studenti Rempētera režijā ar M. Brigaderes kundzes piedalīšanos uzveduši lugu „Viņš studē“. Vakars bija izdevies labi un arī ar materiālo pusi varēja apmierināties, kādēļ gada pārskats konstatē, ka „latviešu studentu vakari Maskavā var pastāvēt“. Studentu attiecībās ar Maskavas tautiešiem zināmu ieskatu sniedz stud. J. Kēmanis, toreizējais sabiedrības rakstvedis — 10. oktobra vēstulē A. Strausmanim: „Saejamies ar Viļņiem, Stalboviem, Vageljiem, Bīmaņiem, Rempēteri, Krodzenienu. Šimbrīžam te sadzīve iet lēnāk, jo Viļņa kungs vasaras beigās ilgāku laiku slimojis ar plaušu karsoni un tagad kopā ar Margo jaunkundzi atrodas Alupkā un ieradīsies Maskavā tikai ap novembra sākumu. 2. novembrī būs Latviešu biedrībā koncerts, kurā piedalīšoties vijole mākslinieks Lazdiņš un Vīgneres kundze. Gada svētkus nospriedām izrīkot „Slāvu bazārā“, jo citas viesnīcas bija ļoti dārgas; vecais „Kontinentāls“ ir aizbūvēts. Bet īsi pirms gada pārskata izsūtīšanas paziņoja, ka „Slāvu bazāra“ direkcija nevarot atļaut izrīkojumu, kur piedalās daudz studentu, resp. ja studenti ir rīkotāji. Tikām tā puslīdz laimīgi cauri ar kādu kondīteru, kur neiznāks sevišķi dārgi. Mēs dabūsim savā lietošanā gada svētkiem lielu zāli un piecas istabas.“

Ja studentu garīgā dzīve šinī mācības gadā ir bijusi samērā rosīga, tad ceļā tai stāvēja kāds liels šķērslis — „līdz šim nepieredzēts naudas trūkums, jo pēc gada svētkiem kase bija pastāvīgi tukša; grūti bija sadabūt, ko samaksāt par korteli, bibliotēkai nebija iespējams izdot nekā, palika neabonētas avīzes, par kurām jāmaksā“, sūdzas gada pārskats. Acīmre-

dzot, filistri bija aizmirsuši, ka 1901. g. 15. jūnijā Rīgā tie savā sanāksmē pieņemto lēmumu 2. pkt. bija ierakstījuši: „Konventa kortela irēšanai vaja- dzīgo pabalstu apsolās dot filistri.“ Nebija arī līdzējis iepriekšējā gada pār- skatā izsacītais lūgums „kārtīgāk iemaksāt filistru naudas“. Šo lūgumu studenti vairs neatkārtoto, bet gan ko citu, proti: „Kaut vairākus gadus filistri lūgti piesūtīt fotografijas un biografiskas ziņas, lai varētu iegūt pār- skatu par visu „Frat. Mosc.“, resp. Maskavas latviešu studentu vakara pastāvēšanas laiku, tad tomēr arī šoreiz šis lūgums jāatkārto.“

Nobeidzot 1903./04. akadēmiskā gada pārskatu, jāatzīmē vēl kāda stu- dentu dzīves epizode. Šā akad. gada beigās no sabiedrības izstājās Rich. Ģeģeris un O. Berkolds. Par šo gadījumu vecbiedrs O. Berkolds savās atmiņās raksta sekojošo: „1903./04. akadēmiskā gadā iznāca nopietnāks konflikts starp „Fr. M.“ biedriem, kuŗam par iemeslu bija Rich. Ģeģera un Ed. Pulpes personīgās nesaskaņas. Šā strīdus izšķiršanu nodeva biedru goda tiesai. Tās statūti bija tikko izstrādāti un pieņemti. Goda tiesa šinī lietā taisīja Ed. Pulpem nelabvēlīgu spriedumu. Lai gan pēc statūtiem goda tiesas spriedums nebija nedz pārsūdzams, nedz atceļams, tomēr Ed. Pulpe spriedumu pārsūdzēja sapulcei un panāca tā atcelšanu, pie kam motivējums bija pēc būtības, proti. goda tiesas spriedums esot nepārsū- dzams tikai tādā gadījumā, ja tas ir „likumīgs“. Tā kā nekādu citu likumu, pēc kuŗiem spriestu goda tiesa, toreiz nebija un pēc statūtiem spriedums nebija apstrīdāms, tad R. Ģeģeris un arī es, protestēdami pret sapulces lēmumu, izstājāmies no „Fr. M.“.

1904./05. akadēmiskais gads sabiedrības dzīvi nekāpināja uz augšu. To traucēja gan ārējie apstākļi, gan notikumi pašu biedru vidū. No jauna līdz sabiedrības gada svētkiem iestājās: A. Bārda — jur., Fr. Gailītis — jur., E. Skadiņš — med., E. Grāpis — med., K. Bēķis — phil. un A. Birz- niēks — phil., vēlāk — K. Puriņš — jur., augstāko sieviešu kursu klausī- tāja Berta Bēķe, H. Albats — jur. brīvklaušītājs un kā pastāvīgs viesis skaitījās medicīnas students A. Pētersons — letonis, kas bija pārnācis uz Maskavu no Tērbatas. Tādā kārtā biedru skaits bija stipri pieaudzis. Ja pirmajā pusgadā noturētas 6 kārtējas un 2 ārkārtējas darišanu un 5 lite- rāriskas sapulces (starp citiem sabiedrības rakstvedis J. Kēmanis nolasījis referātu „Alkohols, viņa cienītāji un apkaŗotāji“), tad otrā pusgadā bijusi tikai viena darišanu sapulce, un ar to sabiedrības dzīve minētajā mācības gadā arī izbeigusies — daļa biedru no Maskavas aizbraukuši, jo ūniver-

sitāti slēdza un visus darbus pārtrauca. 18. janvārī (1905. g.) stud. R. Krimbergs vēstulē A. Strausmanim starp citu atzīmējis: „Maskavā tagad visi stāvokļi ir ļoti sarežģīti un nenoteikti — sakarā ar vispārīgo politiku. Pat tagad vēl nav zināms, vai universitātē lasīs lekcijas, vai ne.” — 26. janvārī st. R. Gēģeris, atgriezies no Rīgas Maskavā, raksta: „No 19. jau sēdu šē Maskavā. Alma mater savu dēlu līdz 1. februārim nepieņem un pēc pirmā atkal dēli, laikam, atsacīšoties no Alma mater apmeklēšanas. Dzīvo katrs par sevi. Maskavas profesori gan tādi rāmi vīri, varbūt iegrozīs tās lietas tā, ka varēs kādu laiku strādāt un ieskaitīt pusgadu. — Vakar mēs noturējām šai pusgadā pirmo darīšanu sapulci un, varbūt, arī pēdējo, ja jau pavisam izjuks ar to Alma mater. Starp citiem jautājumiem dienas kārtībā bija arī filistru konventa priekšsūtījums no 31. decembra: vai studentu konventam zināmi to studentu vārdi, kuŗi bijuši 5. un 6. decembrī uz demonstrācijām un kādi solī pret tiem sperti. Mūsu rezolūciju uz šo priekšsūtījumu nospriedām piesūtīt tiem filistru kungiem, kuŗi bija š. g. 12. janvāra sanāksmē. Vakar sapulcē bija arī mūsu biedrene Bēķes jaunkundze. 12. janvāra filistru sanāksmē Rīgā izteica domas, ka sieviešu klātbūtne sapulcēs piedošot pēdējām savādu raksturu, nospiedīšot biedru brīvu, nepiespiestu izturēšanos u. t. t., bet praktikā šīs domas neattaisnojās: nemaz nebija manāma pārmaiņa vakarējās sapulces noritēšanā. Katrs no biedriem tāpat kā agrāk prata izteikties apspriežamos jautājumos bez kaut kādām cūcībām, kuŗas varētu aizkart cilvēka pieklājības jūtas. Es tiešām neredzu iemesla, kādēļ filistrs Krastkalna kungs tā uztraucās par kursistes uzņemšanu mūsu sabiedrībā un tik sīvi uzbruka šīs idejas aizstāvētājiem, tā kā pat turēja par vajadzīgu griezt manu vērību uz to, ka es dabūju no Zinību komisijas stipendiju.”

Laī studentu un filistru attiecības kļūtu labāk saprotamas, tad jāpiemin, ka 1904. g. 31. decembrī filistru konvents nosūtījis sabiedrības „Frat. Mosc.” studentiem šādu vēstuli: „Ievērojot, ka Frat. Mosc.” filistri dabūjuši kā privātā, tā arī no pašiem aktīviem „Fr. M.” biedriem ziņu, ka Fr. M.” konvents uzņēmis par biedru kādu sievieti, ar šo „Fr. M.” filistru konvents lūdz līdz 12. janvārim paziņot: 1) vai aizrādītā ziņa dibinājas uz patiesību un ja, — tad izskaidrot, uz kāda pamata „Fr. M.” konvents turējis par iespējamu šādu soli spert. 2) Tālāk lūdz paziņot, vai no kopīga filistru un studentu konventa priekš apstiprināšanas sastādītie statūti ir nodoti pienācīgā vietā priekš apstiprināšanas un vai tādā pašā jeb

pārgrozītā veidā. 3) Paziņot, cik biedru pieder pie „Fr. M.“ un cik no viņiem ir konventa locekļi; 4) vai konventam ir zināms, ka daži aktīvie biedri piedalījušies universitātes neatļautajās sapulcēs, un ja ir zināms, tad paziņot, kādi solī sperti; 5) paziņot, kas šinī pusgadā ir „Fr. M.“ seniors; 6) deleģēt vienu konventa locekli uz 12. janvāra filistru konventu, kurš notiks p. 7 vakarā Rīgas L. B. un pilnvarot viņu dot augšminētos jautājumos izskaidrojumus.“

Uz šo pieprasījumu 1905. g. 5. janvārī „Frat. Mosc.“ seniors Rich. Krastiņš atbildēja ar šādu vēstuli: „Fraternitas Moscoviensis“ filistru konventam. Uz pieprasījumu no 1904. g. 31. dec. varu dot sekojošus paskaidrojumus:

1) Konventā 1904. g. 4. dec. „Fr. M.“ uzņēma par biedru kursisti, t. i. Maskavas augstāko sieviešu kursu klausītāju. Šo soli konvents darīja uz „Fr. M.“ interno statūtu 5. § pamata, pēc kuŗa „par nebalsttiesīgiem biedriem var tikt uzņemti jeb kuŗas Maskavas augstskolas audzēkņi, kā arī brīvklausītāji un farmaceiti.“ 1904. g. 20. novembrī konvents atzina, ka nav nekāda iemesla uz minētā statūtu § pamata pie biedru uzņemšanas darīt starpību starp vīriešiem un sievietēm, un tā kā augstākie sieviešu kursi visādā ziņā pieskaitāmi augstskolām, tad „Fr. M.“ statūtos nebūtu atrodams iemesls, kas neatļautu uzņemt par „Fr. M.“ biedriem arī sievietes, kas apmeklē Maskavas augstākos sieviešu kursus. Lai turpmāk nenotiktu vairs pārpratumi, tad minētais konvents nosprieda statūtu 5. § papildināt tādā ziņā, ka „par nebalsttiesīgu biedru var tikt uzņemti jeb kuŗas Maskavas augstskolas abēja dzimuma audzēkņi.“ Šāds papildinājums izdarīts uz interno statūtu 125. § pamata, pēc kuŗa 5. § grozāms un papildināms pēc konventa sprieduma.

2) No filistru un studentu konventiem priekš apstiprināšanas izstrādātie statūti iesniegti rektoram izgājušā pusgada beigās, pie kam papildināti ar § par goda filistriem un no statūtiem strīķēti noteikumi par nepiedalīšanos pie politiskām lietām un par to grāmatu neuzņemšanu bibliotēkā, kas no cenzūras nav atļautas. Motīvi, kādēļ šādas pārmaiņas darītas, jau paziņoti filistriem izgāj. gada decembrī.

3) Šim brīžam „Fr. M.“ ir 23 biedri, no kuŗiem 13 balsttiesīgi un 10 nebalsttiesīgi.

4) „Fr. M.“ biedru konvents ne agrāk, ne tagad nav turējis par savu pienākumu spriest par biedru piedalīšanos no universitātes valdes neat-

ļautās sapulcēs, atstādams katram biedram pilnīgu brīvību šinī lietā rīkoties pēc saviem individuāliem uzskatiem. Konvents arvien ir turējies pie pārliecības, ka „Fr. M.“ kā sabiedrība nepiedalās pie politiskām lietām, bet ka katra atsevišķa biedra rīkošanās šinīs lietās no konventa puses nav aprobežojama. Šā iemesla dēļ arī izgājušā rudenī jautājums par biedru piedalīšanos no universitātes valdes neatļautās sapulcēs nav stāvējis dienas kārtībā.

5) 1904./05. akad. g. pirmajā pusgadā seniora amatu izpildīju es un izpildīšu to, kamēr nākošā pusgadā atkal iesāksies sabiedrības oficiālā darbība.

6) Visus minētos paskaidrojumus došu es kā „Fr. M.“ seniors. Konventu sasaukt tagad nav iespējams, tā kā Maskavā atrodas tikai 4 biedri. Nupat minētā iemesla dēļ arī nav iespējams nosūtīt no „Fr. M.“ biedru konventa puses uz filistru konventu delegātu ar pilnvaru dot konventa vārdā filistru konventam paskaidrojumus. Bet ceru, ka mans ziņojums pilnīgi izpildīs delegātu izskaidrojumu vietu, tā kā nešaubos, ka esmu izteicis sava konventa domas. Bez tam varu vēl pieminēt, ka daudz biedru apsolijušies personīgi piedalīties janvārī noturamā filistru konventā. Šie biedri, lai gan neoficiāli, tomēr varēs dot paskaidrojumus visos jautājumos, kuri nav paskaidroti šinī ziņojumā.“

Šī vēstule apmaiņā rāda, ka studentu un filistru attiecības šinī akadēmiskā gada nebija vairs gludas. Iegansts bija galvenā kārtā statūtu grozījumu jautājums, jo statūti arvien vēl nebija apstiprināti. Tā šī akad. gada pārskatā atzīmēts, ka ar vecā rektora aiziešanu bija nozuduši iesniegtie statūti, kādēļ nācās tos iesniegt no jauna. To studenti izdarīja paši, pie kam vecajā projektā atmeta 1. paragr. piezīmi: „Līdzdalība politiskās lietās stingri aizliegta“, paziņojot filistriem piezīmes atmešanas motīvus, un papildināja ar paragrafu par goda filistriem, kas bija ņemts no 1902. g. rudenī izstrādātiem un pieņemtiem interniem statūtiem ar dažiem papildinājumiem. Arī internos statūtus paplašināja ar nosacījumu, ka sabiedrībā var uzņemt abēja dzimuma Maskavas augstskolu audzēkņus, kā sekas bija kursistes B. Bēķes uzņemšana tanī pat sēmesrī. Kas zīmējas uz statūtu apstiprināšanu, tad gada pārskatā sabiedrība fiksējusi, ka viņa jaunākā laikā par apstiprināšanu sevišķi neinteresējoties, jo cerot drīzumā nodrošināt savu pastāvēšanu „явочным порядком“ — (pieteicoties eksistēšanas kārtībā).

Kā jau redzējām, pirmajā sēmesrī studentiem dzīve vēl bija puslīdz normāla. Tādēļ arī oktobrī nosvinēti gada svētki ar turienes filistru un vairāku tautiešu piedalīšanos. Tā kā daži filistri bija iemaksājuši savā sanāksmē nolemtos 10 rub., tad aktīviem biedriem nevajadzēja maksāt pārāk augstas biedru naudas kopējā mitekļa uzturēšanai pirmajā sēmesrī un bija iespējams abonēt vairākus laikrakstus un papildināt bibliotēku ar jaunākiem latviešu literātūras ražojumiem.

Ko filistru konvents pateica statūtu jautājumā, to rāda 1905. g. 12. janvāra sanāksmes protokols. Šinī sapulcē piedalījušies šādi filistri: J. Veinbergs, J. Čakste, Dr. Butulis, Veiklevičs, Purgals, A. Krastkalns, Dr. J. Liepiņš, K. Hiršs, J. Kreicbergs, A. Strausmanis, P. Dulbe, Pētersons, Pauļuks un J. Reinfelds un sekojošie studenti: Ģeģeris, Berkolds, Dambekalns, Lamsters, Birznieks, Bārda un Bēķis. — Pēc ziņojuma, ka studenti Maskavā izdarījuši statūtos dažus grozījumus, kas runājot pretim pamata statūtiem, sapulces vadītājs uzaicinājis sapulci dot šinī lietā savu spriedumu. Pēc seniora R. Krastiņa paskaidrojuma nolasišanas par pieņemtiem grozījumiem un attiecīgām pārrunām sapulce nolēmusi: 1) attiecībā uz nolasīto piezīmi par nepiedalīšanos politikā atstāt jautājumu, kāds viņš ir šimbrīžam un 2) ņemot vērā, ka „valda nesaskaņa starp oficiāliem un interniem statūtiem un pirmo apstiprināšana no „Frat. Mosc.“ konventa netiek veicināta, filistru konvents atrod par vēlamu, ka statūtu apstiprināšana tiktu veicināta un par ieteicamu šimbrīžam turēties rektoram apstiprināšanai iesniegto statūtu robežās“ un 3) jautājumā par sieviešu uzņemšanu „Frat. Mosc.“ konventā atrod, ka iepriekšējā lēmumā jau domāts, ka citu augstskolu audzēkņi un audzēknes nav uzņemami par balsstiesīgiem biedriem „Frat. Mosc.“ konventā. Otrs un trešais lēmums pieņemti pret jauno filistru K. Hirša un Dr. J. Liepiņa balsīm.

Šīs sapulces 2. un 3. lēmumi no jauna rāda, ka filistri, izņemot pretim balsotājus, bija palikuši ieskatos, ka internie statūti runā pretim „oficiālajiem“ statūtiem, ka grozījumi nav pielaižami (t. i. citu augstskolu audzēkņi un audzēknes nav uzņemami par balsstiesīgiem biedriem) un ka jāveicina „oficiālo“ statūtu pieņemšana, kaut gan iepriekšējā rektora laikā iesniegtie statūti (filistru apzīmējumā oficiālie) bija nozuduši un pārgrozītie no jauna iesniegti ūniversitātes rektoram apstiprināšanai. Tādā kārtā statūtu jautājumā studenti ar saviem filistriem (patiesībā

dažiem Rīgas filistriem) bija radījuši situāciju, kur attaisnojas „filistra“ vārda etimoloģiskā nozīme, proti, „vīri, kas nedomā studentu garā“.

Sabiedrības iekšējā dzīvē nebija vēl likvidēts Pulpes-Ģeģera konflikts, lai gan pilnā sapulce gada pirmajā pusē atcēla goda tiesas spriedumu, kā to bija vēlējis Ed. Pulpe. 11. oktobrī sabiedrības seniors raksta šinī lietā Rīgas filistriem šādu paskaidrojumu: „Mūsu vakardienas sapulce bija ļoti aukaina un beidzās diezgan bēdīgi. Lieta tā, ka biju licis dienas kārtībā sapulces sprieduma atcelšanu, kurā tika pārsūdzēta goda tiesa. Pēc ilgām debatēm gan izdevās celt iepriekšējā godā statūtus, bet zaudējām biedru Pulpi, kurš turēja par neiespējamu izpildīt goda tiesas spriedumu, tādēļ ka tas pēc viņa sirdsapziņas esot nepareizs. Atvadišanās bija ļoti bēdīga — pašam Pulpem un dažiem biedriem bira asaras. Bet mūsu vaina tā nav, tādu precedentu nevaram atstāt, ja nākamībā gribam uzturēt mieru. Piekāpties mēs nevaram, jo priekš viena biedra izņēmumus taisīt būtu nepareizi. Es vēl gribu pamēģināt pierunāt Ģeģeri, lai tas ietu Pulpem kādus soļus pretim un tādā ceļā viņam atvieglinātu atvainošanos. Citi biedri gan necer, ka man būs panākumi, bet gribu pamēģināt. Pulpe pirmo soli nespers. Ja neizdotos nokārtot šo incidentu, tad mums nāksies izslēgt biedru, kas daudz strādājis par labu mūsu sabiedrībai. — Par apmierināšanu vēl pieminēšu, ka mēs visi esam svēti noņēmušies turpmāk brālīgi dzīvot, jo šī ķilda atstāja uz visiem jo bēdīgu iespaidu. Ja tikai izdotos Pulpem darīt iespējamu palikt mūsu vidū (Ģeģeris un Berkolds tagad, laikam, stāsies atpakaļ), tad šis incidents kā pērkons tīrīs mūsu gaisu.“

Šis lietas iznākums bija tāds, ka novembrī Ģeģeris ar Berkoldu iestājās atpakaļ sabiedrībā, bet attiecībā uz Ed. Pulpi 1904./05. akadēmiskā gada pārskats atzīmējis: „Oktobrī sabiedrību atstāja biedrs Pulpe uz statūtu § 90 („biedrs, kurš liedzas pildīt goda tiesas spriedumu, tiek izraidīts no organizācijas“) pamata.

Nav mūsu pienākums še tuvāk apspriest incidenta būtību, pietiek ar vebiedra O. Berkolda konstatējumu: „Par iemeslu bija Rič. Ģeģera un Ed. Pulpes personīgās nesaskaņas.“ — Abi tie bija stipri savdabīgi cilvēki.

Vēl tālāk no dažiem saviem „filistriem“ sabiedrības „Fr. Mosc.“ biedri atkāpās lielu notikumu sabangotajā 1905. gada rudenī. Šā gada vasarā Latvijas lauku zaļumā un klusumā auga un veidojās liela tautas nemiera doma, ko veicināja daudzi dzejnieki, sabiedriski darbinieki — latviešu intelligences lielākā daļa. Garliba Merķeļa „Latvieši“ šinīs dienās izpla-

tijās ne tikai pilsētās, bet tālu pa lauku mājām un sevišķi jaunajai paaudzei atgādināja neaizmirstamā latviešu tautas augšāmcelšanās pravieša vārdus: „Latvietis, senāk karotājs, tagad mierīgi gul savās važās... līdz drudzis viņu cels kājās.“ Līdzīgi dabas briedumam 1905. g. rudenī latviešu tautā nobrieda cīņā atgūt savu zemi un tiesības, iekarot pilsoņu brīvības. Lielu impulsu latviešu tautas brīvības kustībai šinī rudenī deva Rīgā notikušie vēsturiskie kongresi — visas Latvijas skolotāju un pagastu delegātu kongresi. Nemiera gars pāri brāzās arī Krievijas lielajiem līdzenumiem un pilsētām. Normāls studiju darbs bija pārtraukts, aprāvās tas arī mūsu tautiešiem Maskavā. Visā valstī jonoja lieli notikumi viens pēc otra. Ja latviešu tauta prasīja zemi un brīvību, ja intelligences viena daļa bija nostājusies cīņas priekšējās rindās, bet pārējā tās daļa gudroja tikai par citu taktiku, tad visai kustībai niknā opozīcijā nostājās saujiņa latviešu ar zvēr. advokātu Fr. Veinbergu un mācītāju Andr. Niedru priekšgalā.

Še interesanti atzīmēt, ka 1905. gada rudenī Latvijā kustības kreisajā spārnā atradās arī Maskavas latviešu studentu vakara 1890./91. akadēmiskā gada dalībnieks Jānis Jansons. Viņš bija nelegālās sociāldemokrātu partijas vadonis un taktikas noteicējs. Starp citu J. Jansonam nācās revolūcijas vārdā izspriest arestēto un Kokneses pilī apcietināto baronu lietu. Spriedums še varēja būt tikai alternatīvs: atlaist brīvā vai sodīt ar nāvi. J. Jansons augstsirdīgi izšķīrās par brīvības došanu mūsu zemes okupantu pēcnācējiem. Un tomēr — pēcrevolūcijas atplūdus līdzī vācu muižniekiem daži latviešu atklātības darbinieki mūsu zemes grandīozo agrāro kustību nemācēja un nespēja citādi uztvert un iztulkot kā varmācības aktu, bet latviešu vīrus, kas sauca draguņus un kazākus revolūcionārās tautas „nomierināšanai“ un „dumpinieku“ tvarstīšanai un izskaušanai cildināja par gudriem un tālredzīgiem... Bet visās lietās, lai tās būtu diezin kā nospēlētas, maskotas un motīvētas, agrāk vai vēlāk nāk skaidrība, ko atnes neatvairāmais laiks, un reālā patiesība tad atspīd ikdienas kailumā. Tā tas bijis un būs — tas vēstures likums. Tā arī 1905. gada apkarotāji uz visiem laikiem latviešu tautas vēsturē paliek neapskaužamā gaismā, ko tiem uzmeta nākošie 12—13 gadi.

Ja 1905. gada rudenī studentu sabiedrības „Frat. Mosc.“ vecākais filistrs bija pacēlis opozīcijas karogu pret latviešu tautas „dumpīgo“ kustību un gaidīja vismaz savas akadēmiskās organizācijas biedrus par

No 1908. g. 12. janvāra protokola redzams, ka dienas kārtībā bijuši nozīmēti šādi jautājumi: 1) aiztecējušie gadi „Frat. Mosc.“ dzīvē, 2) lieta par Fr. Veinberga izslēgšanu un 3) filistru palīdzības kases un sabiedrības dibināšana. Sanāksmē iekams izspriesti divi pirmie jautājumi piedalījušies sekojoši filistri: Fr. Veinbergs, J. Purgals, F. Veiklevičs, A. Krastkalns, A. Gubenis, P. Dulbe, A. Strausmanis, R. Ģeģeris, K. Hiršs (Gai-gals) un J. Kēmanis (citkārtējais 1905. g. seniors bija universitāti beidzis un pārskaitīts filistros) un studenti E. Rozentāls un A. Bēkis, bet vēlāk pienākuši vēl klāt: Dr. J. Liepiņš, Dr. A. Butulis un adv. K. Ozoliņš.

Šinī vietā mūs interesē pārrunājamais Fr. Veinberga izslēgšanas jautājums. Vispirms A. Strausmanis, kas, kā redzams, bijis filistru konventa rakstvedis (kā toreiz viņš parakstījies) nolasījis studentu sabiedrības „Frat. Mosc.“ seniora 1905. g. oktobra paziņojumu par Fr. Veinberga izslēgšanu. Pēc tam pats Fr. Veinbergs prasījis noskaidrot, vai vēl pastāv studentu sabiedrība „Frat Mosc.“ un vai tagadējā novadniecība (par ko runāsim vēlāk) ir tā pati sabiedrība, un tad tikai spriest par to, vai revidēt 1905. g. oktobra spriedumu, vai ne. Vairāki filistri, to skaitā arī J. Purgals, bijuši domās, ka jāapspriež studentu konventa lēmums. Tad sanāksme pārgājusi pie jautājuma apspriešanas. Fr. Veinbergs ieteicis pēc būtības par lietu nerunāt, iekams studenti paši nav revidējuši savu spriedumu. Šo Veinberga priekšlikumu sapulce atraidījusi ar visām pret 4 balsīm. Tā tad nolemts runāt pēc būtības.

Vispirms A. Strausmanis nolasa filistra J. Krodzenieka 1904. g. 12. janvārī rakstīto vēstuli. Šī vēstule zināmā mērā var mūs interesēt ne tik daudz Fr. Veinberga darbības novērtēšanā, kā paša rakstītāja — vēsturnieka Krodzenieka toreizējās politiskās dzīves uztverē un izpratnē; un Krodzenieks turklāt bija arī sabiedrības „Frat. Mosc.“ filistrs. Šai vēstulē Krodzenieks raksta: „Te priekš Ziemas svētkiem uz studentu vakaru bija no Rīgas atbraukušas B. kundze un jaunkundze un bija stāstījušas, ka Veinbergs dabūjot 10.000 rub. subsidijas. Te nu mēs Maskavā gan neesam tik lētticīgi, ka tādām plāpām ticētu, bet Rīgā gan var viņas atrast ticētājus un piekritējus. Veinbergs arī drusku pats vainīgs pie šādām baumām: viņa pārmērīgā krievfilija. Man šķiet, ka būtu jāšķir valdība no krievu tautas. Kamēr pirmā pilnīgi pelna visas mūsu simpatijas, tamēr ar krievu tautu tā lieta vis tā nestāv. Krievi lēnītiņām izvēršas par nacionālistiem, un ja nu krievu tauta tiks pie valsts stūres, tad latviešiem

klāses tāpat kā poļiem, dāņiem, frančiem Vācijā. Kamēr pastāvēs patvaldība, mūs tā sistematiski neapspiedīs. Tiklīdz krievniekiem būs rokā vara, sāksies tūliņ mazo tautu trācis. Ja mums mīļa mūsu tautība, mums jāturas pie patvaldnieka, jābalsta самодержавие (patvaldība), ko arī Veinbergs dara un labi dara. Bet krievniecība ar savu nacionālismu un pareizticību ir mazo tautiņu, tā tad arī mūsu niknākais un briesmīgākais ienaidnieks, pret kuŗu vācietība ir mazs nieks, kas mūsu tautību vairs nevar apdraudēt, ar kuŗu tik jāved sociālais un ekonomiskais karš, visvairāk pēdējais, jo no ekonomiskā stāvokļa atkarājas arī sociālais. Tādēļ būtu jāslavē patvaldība, jāignorē krievniecība un jāved karš ar vācietību. Bet Veinbergs ir par daudz sapinies ar krievniecību, un tas viņam rada daudz pretinieku. Labi nu gan būtu, ka šo „Dienas Lapas“ sociālistu partiju pamatīgi izslaucītu.“ —

Pēc šīs vēstules nolasīšanas iesākušās, kā protokols rāda, pārrunas. Purgals ieteicis sabiedrības „Frat. Mosc.“ priekšlikumu atraidīt. Kāds cits sanāksmes dalībnieks pilnīgāk šo priekšlikumu formulējis tā: atzīt sabiedrības „Frat. Mosc.“ 1905. g. oktobra lēmumu par Fr. Veinberga izslēgšanu no filistru skaita par nelikumīgu un to atraidīt. — Par šo priekšlikumu bijušas 7, bet pret 3 balsis. Pēc tam sapulci atstājuši: K. Hiršs, R. Gēģeris un J. Kēmanis un ar viņiem klātesošie studenti Rozentāls un Bēķis. No šī fakta mums secinājums arī skaidrs, kas tie pretbalsotāji bijuši.

Pēc turpat trim mēnešiem, proti 7. aprīlī, ierakstītā vēstulē studentu sabiedrībai aizsūtīts šāds paziņojums: „Cien. „Fratern. Moscov.“ studentu konventam. Ar šo paziņojam, ka „Fraternitas Moscoviensis“ filistru konvents, caurlūkojot savā š. g. 12. janvāra sēdē „Frat. Mosc.“ studentu konventa lēmumu no 1905. gada oktobra par filistra Fr. Veinberga kga izslēgšanu iz „Frat. Mosc.“ filistru skaita, atrada šādu studentu konventa spriedumu par nelikumīgu un nolēma studentu konventa priekšlikumu — Fr. Veinberga kgu striķēt iz „Frat. Mosc.“ filistru skaita — atraidīt. Sapulces vadonis A. Krastkalns, rakstvedis A. Strausmanis.“

Kā studenti Maskavā uzņēma šo filistru sanāksmes „spriedumu“ — ar humoru vai bijību, tas rakstos nekur nav lasāms, bet kuŗu vien neesmu šinī lietā jautājis, arvien esmu dabūjis atbildi, ka studenti nākamās gados Fr. Veinberga izbalsošanas jautājumu neesot revidējuši. Šo apstākli pa-

stiprina arī Dr. A. Peka (aktīvs korporācijas „Frat. Mosc.“ dibinātājs) savās atmiņās (6. lpp.), rakstīdams: „Frat. Mosc.“ dzīvē, sākot ar 1909. g. rudeni nodibinājās neoficiāla vienošanās: turpināt vecās tradīcijas, Fr. Veinberga jautājumu neaizkart un jautājumu par iekšējo reorganizāciju, resp. par krāsām neaiztik.“ Kādā atmiņu citā vietā tas pats autors raksta: „Fr. Veinberga izslēgšana bija par iemeslu, ka lielākā daļa filistru atteicās atzīt „Frat. Mosc.“ par savu organizāciju un pārtrauca ar viņu oficiāli jebkādas sakarus, tā tad arī filistru maksājumus. Šo filistru priekšgalā atradās A. Krastkalns. Veinberga jautājumu izdevās likvidēt tikai 1913. g. pēc lielām iekšējām krīzēm un veselas revolūcijas. — Viens no pirmajiem korporācijas „Frat. Mosc.“ konventa lēmumiem bija: restaurēt visvecāko filistru Fr. Veinbergu korporācijas filistru tiesībās un piesūtīt viņam korporācijas apstiprinātās krāsas ar speciālu delegāciju, kurai bija arī uzdots reprezentēt korporāciju Fr. Veinberga jubilejā, uzstājoties ar attiecīgu izlīdzinošu runu par tām pārestībām, kurās viņam nācies ciest 1905./6. g. studentu paaudzes noskaņojuma dēļ.“

Pārskatīdami Fr. Veinberga izslēgšanas lietu, mēs esam ieguvuši dažu jautājumu noskaidrošanai dziļākus un skaidrākus pamatus, kādēļ lūdzu to neizlaist iz acīm, lasot vēlākos secinājumus. Bet tagad atgriezīsimies vēl pie 1905./6. akadēmiskā gada. Oficiālu pārskatu par to vienīgā eksemplārā uzrakstījis seniors J. Kēmanis un piesūtījis filistru konventa rakstvedim A. Strausmanim. J. Kēmanis raksta: „Kā filistriem jau zināms no pēdējā gada pārskata, sabiedrības dzīve 1905. gada pirmajā pusē vairs nevarēja ritēt kārtīgi pa vecam uz priekšu. Pastāvīgie darbu pārtraukumi universitātē vienmēr atsaucās arī uz pulciņa dzīvi. Tas pats atkārtojās 1905. gada rudenī. Pa uzsākto un ierasto ceļu iekšējā dzīve, saprotams, nevarēja ritēt. Vispārējā brīvības kustība nepalika aiz konventkorteļa sienām. Visu interese vairāk tika piegriezta tekošiem jautājumiem. Nebija vairs iespējams nosēdēt pie kādu atsevišķu jautājumu pētījumiem, kāpēc arī pagaidām tika atcelts statūtu paragrafs par obligātorisku literārisku darbu nolasīšanu. Iekšējā dzīve koncentrējās sadzīvē un palīdzības jautājumā. Jautājums par gada svētku svinēšanu nemaz netika ierosināts. (Te jāatzīmē, ka iepriekšējā 1904./05. akadēmiskā gada pārskatā fiksēts, ka „tekošā gadā nolemts gada svētkus nesvinēt, jo tie mūs vienmēr grūž bankrotā“ A. K.). Līdzekļi pamazām izsīka, un

jauni nenāca klāt.* Literāriskā sapulce noturēta viena, kurā R. Gēģeris nolasiņa savu plašo darbu „Priekš simts gadiem Vidzemē“. Tika noturēti 5 kārtēji un 1 ārkārtējs konvents. Pēdējais bija 21. novembrī. Ar 1905. gada decembri „Frat. Mosc.“ dzīve apstājās.

Otrā pusgadā universitāte lielāko daļu nebija atvērta, lielākā daļa biedru nedzīvoja Maskavā, kāpēc arī „Frat. Mosc.“ dzīve bija pilnīgi pārtraukta. Acumirkļi arī ne par kādu organizētu darbību ārpus universitātes nevar būt ne runas, sapulces var noturēt tikai universitātes telpās, kāpēc arī galvenais pieturas punkts varētu būt tikai biedru pabalsts materiālā ziņā, kas ar katru gadu paliek spiedīgāki vajadzīgs.

Ar nožēlošanu jākonstatē, ka šinī ziņā daļa filistru ir pilnīgi aizmirsuši savu pienākumu. Ar pateicību minot tos filistrus, kuri, nebūdami „Fr. Mosc.“ kases parādnieki, ar savām filistru naudām mūs pabalsta, mums jāaizrāda, ka daļa filistru, īpaši attālākās vietās dzīvojošie, ne tikai nemaksā filistru naudu, bet neliekas nekā zinot par saviem parādiem. — Diezgan bieži dzirdam filistru aizrādījumus, ka mēs vispārīgi nekā nedarot, nekopjot sadzīvi biedru starpā un ar filistriem, maz strādājot tautas labā. Uz to mums tikai jāaizrāda, ka pārmetumiem varētu būt tikai tad pamats, ja mums būtu kaut cik pietiekoši līdzekļi kaut kādu darbu uzsāksanai. —

Tāpēc liekam saviem filistriem priekšā sasaukt janvāra sākumā filistru konventu, pie kuŗa varētu būt klāt arī kādi studenti, un pārrunāt „Frat. Mosc.“ dzīves nokārtošanas jautājumus, īpaši parādu piedzīšanu un līdzekļu ievākšanas jautājumus, kā arī statūtu jautājumu, jo pēdējā laikā mēs ar saviem statūtiem neesam apmierināti.“**

Šim pārskatam komentāri nav vajadzīgi. Viņš lieku reizi liecina, ka studentu un filistru vidū bija sākusies krīze, ko viegli novērst vairs nevarēja, jo tai pamatā bija ideoloģiska plaisa, ko pārdzīvojamais laikmets vēl vairāk padziļināja. Še būtu vieta tikai simpatiskai atzīmei, ka dzīves burzmā un sarežģītos notikumos nereti jaunības ideālisms intuitīvi atrod pareizo un vēsturiski cildeno.

Kopā turēšanās latviešu studentiem 1905./6. akad. gadā nebija viegla lieta. Lieliem ārējiem notikumiem te bija ievērojama nozīme. Lai jaunā

* Ar filistru naudas atraušanu filistri reaģēja uz studentu lēmumiem gan statūtu, gan citos jautājumos.

** Austruma archīvā.

paaudze to labāk saprastu, tad dosim vārdu vecb. J. Šmitam, kas Maskavas notikumus 1905. g. rudenī notēlo tā:

„Kaut gan, ierazdamies „Fr. M.“ konventkortelī, es tur atradu priekšā vēl veco, mierīgo laiku idilli, tomēr arī tur drīz nācās just politisko vētru pieskārienus. Pirmais, ko mums atņēma, bija universitāte. Tā bija kļuvusi par revolūcionāru mītiņu vietu. Studijas kļuva neiespējamās — atkal pārtrūka viena saite starp „Fr. M.“ biedriem — izzuda kopējās studiju intereses. Universitātei bija dota autonomija, pirmais ievēlētais rektors prof. kņazs Sergejs Trubeckojš nomira pirmās sēmeštra dienās. Viņa bērēs piedalījās tūkstošiem studentu un vispār krievu intelliģences. Atgriežoties no apbedīšanas, lielais gājiens pārvērtās politiskā manifestācijā. Revolūcionāras dziesmas dziedošā pūlī iedrāzās kazāki, dažus samīdija zem zirgiem, dažus piekāva ar savām svina pātagām. Cieta daudzi nevainīgi bērnieki. Par mierīgu dzīvi universitātē vairs nebija ko domāt. Kad ierados 1. juridiskā audītorijā, kur vajadzēja sākt lekcijas tiesību enciklopēdijā, tad atradu priekšā neparastu ainu: lielā audītorija, kuŗa 3 stāvu augsta un kuŗā saiet 2000 klausītāju, bija pārpilna līdz pēdējai iespējai. Acu priekšā bija vesels cilvēku galvu kalns, kuŗa virsotne nebija saredzama ziloz izgarojumos un tabakas dūmos, un no šiem zilajiem augstumiem sāka līt baltu lapiņu lietuz — proklamācijas. Tā nebija lekcija, un uz katēdras nestāvēja profesors, bet tā bija visu Maskavas universitātes studentu sapulce, kuŗai bija jāapspriež, kādu studentu priekšstāvību vēlēt autonomā universitātē — „centrālo organu“ vai „deleģātu padomi“. Pirmo lika priekšā revolūcionārās partijas, sociāldemokrāti un sociālisti-revolūcionāri, otru — kadetu partija un akadēmiski noskaņotie studenti. Revolūcionārām partijām universitātes autonomija pati par sevi bija vienaldzīga, bet tās centās izmantot studentu sapulces savai aģitācijai un iekļūt studentu organizācijās, lai gūtu iespaidu un varu pār studentu masu. Visvairāk tām bija vajadzīgas universitātes telpas, kuŗas skaitījās autonomās universitātes pārziņā un kur policija nerādījās. Pietāte pret universitāti bija tik liela, ka veselus 3 mēnešus valsts vara ļāva revolūcionāriem brīvi rīkoties, lai gan būtu pieticis ar kādiem desmit policijas ierēdņiem, lai šo darbību likvidētu. Sūtīt policiju universitātes ēkā skaitījās par apgrēcību pret svētumu. Tad arī visu septembra mēnesi līdz pašam 17. oktōbrim universitātē notika dažādu nelegālu organizāciju sapulces un mītiņi. Neviens nekontrolēja mītiņu apmeklētājus. Pēc

17. oktobra šajos mītiņos atklāti vāca naudu bruņotas sacelšanās vajadzībām un koridoru sienas bija apklātas ar revolūcionāra satura zīmējumiem. Atklāti izplatīja proklamācijas un pārdeva revolūcionāro literatūru. Universitāte bija atņemta zinātnei, profesori izspiesti no universitātes. Par lekcijām nebija ko domāt. Pēc 17. oktobra ārpus universitātes brīvi rīkoja mītiņus un uz ielas pārdeva sociāldemokrātu un sociālistu-revolūcionāru avīzes, kuŗu iznākšanu valdība nekavēja. Decembra mēnesī uzliesmoja revolūcija. Maskavas ielas pārklājās barikādēm, sāka skanēt lielgabali un šauteņu salves. „Fr. M.“ biedri atrada par prātīgāku braukt pa ziemas svētkiem uz mājām, bet arī dzimtenē plosījās 1905. g. revolūcija.

1906. g. atnesa Krievijai un latviešu zemei ārēju nomierināšanos, jo revolūcija bija apslāpēta, bet iekšienē gruzdēja nemiera uguns. Sevišķi drūmi laiki bija Latvijā, — soda ekspedīcijas siroja pa zemi un izrēķinājās bez tiesas. 1906. g. uz pavasara pusi „Fr. M.“ biedri salasījās atkal kopā, bet universitāte darbojās ar pārtraukumiem, studijas iznāca saraustītas, vecais miers bija iztramdīts, parastā darbība dezorganizēta. Vecie studenti steidza nobeigt universitāti, jo daudz laika bija nokavēts, jaunie vēl pienācīgi nebija uzsākuši studijas.“

1905./06. akadēmiskā gadā kursu beidza R. Gēģeris, J. Kociņš un R. Krastiņš, kļūstot par jauniem sabiedrības filistriem. Studenti O. Berkolds, F. Gailītis un J. Dambekalns atstāja universitāti, bet pēdējais drīz atgriezās un iestājās atkal sabiedrībā. Šinī pat mācības gadā izstājās kursiste Berta Bēķe, kuŗas dēļ tik daudz nācās paskaidrojumus dot Rīgas filistriem. Par šo gadījumu seniors J. Kēmanis 1906. g. 29. oktobra vēstulē A. Strausmanim ierakstījis šādu frāzi: „Pēdējā laikā esam ļoti apbēdināti caur mūsu vienīgā sieviešu kārtas biedra aiziešanu no mūsu pulciņa.“ No jauna šinī mācības gadā bija iestājušies juristi: J. Šmits un K. Eglītis, tā kā uz nākošā akadēmiskā gada sākumu sabiedrībā bija 17 biedru.

Uz nodzīvoto 1905./6. akadēmisko gadu savās atmiņās* vech. J. Šmits starp citu atskatās tā: „Ja nemaldos, 1905. g. rudenī sabiedrībā „Fr. M.“ bija 20 biedru jeb „frateru“. Bija arī Bēķa jaunkundze. Tā kā vārds „fraters“ sievietei nepiestāvēja, tad joka pēc taisni saucām viņu par „frateri“. Sabiedrība „Fr. M.“ darbojās uz īpašu statūtu

* Austruma archīvā.

pamata. Nedz agrākie, nedz 1907. g. izstrādātie statūti neatgādināja parasto studentu korporāciju satversmes. Līdzība bija tikai dažos nosaukumos: sabiedrības priekšnieku sauca par senioru, vebiedrus par filistriem, biedrības mītni par konventkorteli. Korporāciju gars nekad nebija piemītis šai diezgan vecai, vēl Čakstes laikos nodibinātai organizācijai. Biedri savā starpā dzīvoja saticīgi un draudzīgi. Bija pieņemts savā starpā uzrunāties ar „tu“. Konventkortelī valdīja sirsnība, omulība un jautrība. Alkoholiskus dzērienus nekad tur netiku redzējis. No biedriem tikai kādi 3—4 bija mēreni alkohola cienītāji, bet šī cienīšana izpaudās ārpus konventkorteļa, dažkārt apmeklējot kādu alus tirgotavu (pivnaja) vai retāk kādu studentu restorānu ap Tveras bulvāri. Alu studenti Maskavā vispār maz dzēra, vairāk jau Kaukaza vīnu.

Katru jaunu biedru uzņēma bez kādiem personības pašcieņu pazemojošiem pārbaudījumiem. Biedri izsargājās no katras aizkarošas izturēšanās. Manā laikā neatceros neviena personīga konflikta gadījuma. Viegla, labsirdīga „paāzēšana“ gan nebija sveša lieta, bet to piekopa tikai tie biedri, kam bija sevišķas dāvanas uz humoru un asprātībām, un tas tikai vēl vairāk vairoja jautrību un labsirdīgus smieklus. Vienreiz gadā sarīkoja studentu balli Maskavas latviešu biedrībā Pokrovkas ielā 41. Ienākumu sadalīja pabalstos trūcīgiem studentiem. Citādi „Fr. M.“ kā organizācijai nekādas sadarbības ar Maskavas latviešu biedrību nebija. Sakars ar latviešu koloniju pastāvēja vairāk personālās attiecībās — studentiem bija pazīstamas latviešu ģimenes, kurās viņi šad tad viesojās.

Tāda izskatījās sabiedrība „Fr. M.“ 1905. g. rudenī, kad es tanī iestājos, tāda viņa bija bijusi ilgus gadus pirms tam, ko varēja dzirdēt no biedru stāstiem un par ko varēja spriest pēc šajā organizācijā mājjošām tradīcijām.

Viens jautājums bija sasāpējis — tas bija filistru jautājums. Bija radies konflikts starp „Fr. M.“ no vienas puses un tās filistriem jeb pareizāk — vienu filistru daļu no otras puses. — Šis konflikts bija sakarā ar filistra F. Veinberga izslēgšanu. Pret F. Veinbergu bija noskaņoti daudzi filistri, un filistru starpā radās šķelšanās: vieni piekrita F. Veinberga izslēgšanai, otri to nosodīja. Filistru organizācijas vadība atradās F. Veinberga piekritēju rokās un, pateicoties tam, pārtrūka saites starp „Fr. M.“ un tās filistriem.“

1906./07. akadēmisko gadu latviešu studenti, kas dzīvoja līdz mūsu tautas ciešanām un izmisumam, uzsāka nospiegtā klusumā, jo Latvija mirka savu labāko dēlu asinīs. Līdz ar dzejnieku K. Skalbi tie saprata, ka „sasisti mūsu upuru trauki, asiņu zvaigznēs dzimtenes lauki“, bet ticēja, ka „zem sila sirmiņiem zariem miera nav mocekļa gariem... Mūžam nerimst Daugavas krāces, mūžam nerimst varoņu gars.“ Bija arī studenti, un no jauna tiem piedāvājās vēl citi, kuriem likās, ka latviešu nacionālos centienos zeme ar debesi ir kopā sagājušas, daudzi maz ko par tiem zināja vai arī negribēja zināt, jo svešas tautas skolas gars bija veicis jūtāmā kārtā savu uzdevumu. Dzīvē sāka parādīties latviešu studenti, kuŗu pārstāvji notēloti J. Akuratera romānā „Pēteris Danga“: vai nu jūsmošana par Krievijas plašumu un viņā panākamo ērto dzīvi, vai arī ideāls, ka buršiem jauka un jautra dzīve.

Maskavas latviešu studentu sabiedrības „Frat. Moscoviensis“ 1906./07. māc. gada pārskats sniedz šādu ainu: „1906. g. otra puse pagāja klusi, gandrīz bez kādas darbības, jo „Fr. M.“ nebija vēl paguvusi atsavināties no tiem pārtraukumiem, kuŗus bija radījusi visa apkārtējā sabiedrība, cīnīdamās priekš vispārējas brīvības un padarīdama katru darbību universitātē par neiespējamu. Tādēļ arī, neskatoties uz to, ka universitāte atvēlēja telpas sapulču noturēšanai, mēs paguvām noturēt pavisam vienu sapulci, kuŗā biedri nosprieda pagaidām pārtraukt tekošu darbību un nodeva „Fr. Mosc.“ pārzināšanu sevišķai komisijai no trim biedriem.

Ar 1907. g. „Fr. Mosc.“ lūkoja saņemt visus spēkus, lai atdzīvinātu pagurušo darbību. Līdz martam, kad universitāti profesoru padome slēdza, noturētas 3 sapulces universitātes sienās. Biedrs J. Kēmanis nolasīja referātu „Pareizticība Baltijā“* Maskavas latviešu biedrībā, jo pašiem studentiem telpu, kur sapulcēties, nav. Maskavas latviešu biedrības telpās sarīkoto vakaru pietiekoši atbalstīja Maskavas latvieši, tā kā deva 270 rub. skaidra atlikuma, ar kuŗiem tika pabalstīti trūcīgie biedri — studenti.

Studenti pielika no savas puses daudz pūļu, lai atdzīvinātu „Frat. Mosc.“ pagurušo gaitu. Ne tā rīkojās mūsu filistri, sevišķi tie, kas Maskavā studējuši agrāk, kad apkārt valdīja citāda kārtība un ieskatī, un kam grūti saprotama tagadējā Maskavas studentu dzīve. Ja tie filistri, kas mūsu acu priekšā atstāja Maskavu, nav atrāvušies no mums, bet

* Šis darbs iespiests laikrakstā „Latvija“ 1906. g. ar virsrakstu „Pareizticīgie latvieši“.

pastāvīgi, cik nu tas ir bijis iespējams, mūs pabalstījuši materiālā ziņā, savus vekselus izpirkdami, kā arī uzturējuši ar mums satiksmi, tad par vecākajiem filistriem jāsaka, ka tie 2¹/₂ gadu laikā ne tik vien nav maksājuši ne graša filistru naudas, nav varējuši sasaukt 2¹/₂ gadu laikā uz divreizēju studentu lūgumu neviena konventa, bet pat ir gājuši tik tālu, ka „dažu vecāku filistru“ vārdā kasieris Purgaļa kgs ir aizturējis filistru vekselus — „Frat. Mosc.“ studentu pašu mantu, tos neizdodams uz pašu studentu pieprasījuma dēļ iekasēšanas. — Dažu veco filistru ieskatī par studentiem, ka tie esot „buntavnieki un staigājot apkārt tikai laupīdami“, saprotams, ne tik vien ka atbaida studentus no tādiem filistriem, bet pat apvaino katru apzinīgu studentu. — Visus tos filistrus, kas grib saprast vairāk vai mazāk progresīva studenta ieskatus un rīcību, mēs — studenti — skaitīsim par saviem mīļiem vecākiem biedriem, ja viņi paši no mums nenovērsīsies. Šā gada otra puse ir paasinājusi studentu un filistru attiecības, ir novedusi līdz augstākam pakāpienam; atliek tikai gaidīt, kā filistru un studentu jautājums izšķirsies, — un šā svarīgā jautājuma izšķiršana ir pašu filistru rokās.

1905./06. mācības gada pārskats nosūtīts filistram Strausmaņa kgm nolasišanai filistru konventā, jo studentiem nebija iespējams piesūtīt pārskatu katram filistram. Šis pārskats tomēr nav nekur nolasīts.

Kā redzam, studenti savā gada pārskatā sūdzas par dažiem vecākiem filistriem un gaida brīdi, kad nokārtosies attiecību saspīlējums. Bet tas nenāca tik drīzi. Dažus jautājumus, piem. Fr. Veinberga izslēgšanu, filistri sāka apsvērt, kā to jau augšā aprādījām, tikai 1908. g. 12. janvārī. Līdz tam laikam kontakts ar tā saucamo „filistru konventu“ bija tikpat kā pazaudēts. Nenokārtots palika arī sabiedrības „Fraternitas Moscovien-sis“ statūtu jautājums. Pa to laiku valstī apstākļi bija daudzās lietās stipri grozījušies. Centrālizācijas un „uzraudzības“ principus valdība izveda neatlaidīgi un stingri, kā jau pēcrevolūcijas laikā. Še jāatzīmē, ka 1907. g. 11. jūlijā toreizējā Krievijas tautas apgaismošanas ministrija izdeva cirkulāru par studentu organizācijām. Šis cirkulārs deva iespēju sabiedrības „Frat. Mosc.“ biedriem izstrādāt jaunus statūtus un panākt viņu apstiprināšanu lai gan ne sabiedrības, bet novadniecības veidā.

Kaut gan 1906./07. akad. gads bija ļoti kluss sabiedrības dzīvē, tomēr jaunu biedru pieaugums redzami sekmējās. Organizācijas 16 aktīviem biedriem pievienojās vēl sekojoši studenti: 1) E. Grīnbergs — jur., 2) A.

Bēķis — math., 3) N. Johansons — math., 4) J. Lerchs — math., 5) B. Cīrulis — jur., 6) E. Strautnieks — jur., 7) A. Zariņš — phil., 8) E. Rozentāls — med., 9) Mālkalns, 10) Kaķītis un 11) K. Kalējiņš — brīvk. jur. Kursu šīnī mācības gadā nobeidza J. Kēmanis, kļūstot pēc jaunā nosaukuma par biedru-veicinātāju.

Materiālā ziņā sabiedrība bija nonākusi pavisam bēdīgā stāvoklī. Kases pārskats par 1905./06. un 1906./07. akad. gadiem sazīmēts kopā un rāda šādu ainu:

I e ņ e m t s:	I z d o t s:
	1905./06. ak. g.
1) Atlikums no 1904./05. ak. gada 85,51	1) Par konventa korteli . . . . . 50,—
2) Biedru naudas un samaks. parādi 1905./06. ak. gadā 120,28	2) Sīki izdevumi 10,73
3) Ķempelis samaksāja parādu un vekseli . . . . . 47,—	3) Bibliotēkas rēķins 17,18
4) Atlikums no izrikojuma 269,05	4) Aizdots uz studiju laiku 92,75
5) Fil. Kociņš samaks. parādu . . . . . 50,—	5) Ārkārtējs zaudējums 35,13
6) Biedru naudas un parādi par 1906./07. akad. gadu 16,20	1906./07. gk. g.
7) Filistru naudas ienācis . . . . . —,—	6) Aizdots uz īsu laiku . . . . . 130,—
588,04	7) Aizdots uz studiju laiku . . . . . 195,—
	8) Sīki izdevumi 2,50
	9) Skaidra nauda paliek kasē 54,75
	588,04

Atsevišķi atzīmēts, ka vekseli saņēmti no 40 personām (seko viņu uzvārdi) par 3489 r. 92 k., vienkāršas parādu zīmes no 19 — par 353 r. 36 k., biedru naudas parāds 48 personām par 768 r. 60 k. un filistru naudas parāds 54 par 2035 r., kas kopā dod it prāvu summu — 6746 r. 88 k. Tā kā no šīm summām sabiedrības kasē nekas neienāca pārskatāmā 1906./07. akadēmiskā gadā, tad kļūst gan saprotama studentu skarbā valoda augšā citētā gada pārskatā par filistru izturēšanos naudas lietās.

Kā jau atzīmēts, 1901. gada rudenī universitātes rektoram iesniedza sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ statūtus apstiprināšanai, bet pa visiem šiem gadiem sabiedrība apstiprināšanu nesaņēma. Tomēr studenti no 1901. g. rudens dzīvoja pēc izstrādātiem statūtiem, kas drusku atšķīrās no iesniegtajiem apstiprināšanai, 1902. g. rudenī šos — ja tā varētu sacīt — internos statūtus pārstrādāja — paplašināja, ievēdot dažus jaunus institūtus, piem. goda tiesas institūtu, katras amata personas darbības

jo sīkus nosacījumus u. t. t., tā kā pantu skaits gāja pāri par simtu. Kaut gan filistru konvents šos statūtus atraidīja,* tomēr tie faktiski rēgulēja studentu sabiedrības dzīvi līdz 1907. gada rudenim, kad saskaņā ar toreizējās apgaismošanas ministrijas cirkulāru sabiedrības „Frat. Mosc.“ biedri varēja legalizēties kā novadniecība. Šos 1901.—1907. gados izveidoto statūtu burtisku tekstu, dievamžēl, nekur neizdevās atrast, kaut gan tie varēja mest pilnīgāku gaismu mūsu organizācijas dzīvē minētajā laikmetā, ko še esam centušies konturēt uz to dokumentu pamata, kas neatlaidīgi meklēti ilgāku laiku. Nepareizi raksta zv. adv. V. Lazdiņa kungs savā grāmatīnā, ka tie statūti, ko viņš iespiedis (35.—40. l. p.) lietoti pēc 1902. g. 12. janvāra, kad „Maskavas latviešu studentu vakaru“ pārdēvēja par studentu sabiedrību „Fraternitas Moscoviensis“. Kā jau agrāk konstatēts, šī oficiālā pārdēvēšana notikusi nevis 12., bet gan 13. janvārī (sk. 1901./02. akad. g. pārskatu) un šie statūti bija jau otrreizējās pārstrādāšanas rezultāts, proti 1907./08. akad. gadā, kā to liecina tikko minētā gada pārskats. Bet par to runāsim vēlāk.

1907. gada rudenī „Fr. M.“ centās atdzīvināt pagurušo darbību. Līdzekļu un telpu trūkums, likās, noteica stāvokli, bet arī biedru garīgajā noskaņojumā nebija vajadzīgā spraiguma un dzīvības. Meklēdami iespēju sapulcēties kaut universitātes sienās, „Fr. M.“ biedri 1907. g. rudenī iesniedza universitātes rektoram lūgumu apstiprināt latviešu studentu novadniecību, pievienojot lūgumam šādus statūtus:**

Keizariskās Maskavas universitātes latviešu novadniecības statūti:

I. Novadniecības mērķi:

- 1) Apvienot latviešus, kas mācās Keizariskā Maskavas universitātē, latviešu tautas vēstures, valodas un dzīves pētīšanai.
- 2) Novadniecības locekļu savstarpēja materiālās palīdzības sniegšana.

II. Mērķu sasniegšanas līdzekļi.

Savu mērķu sasniegšanai novadniecība:

- 1) sarīko literāriskus vakarus, nodibina bibliotēku,
- 2) izraksta laikrakstus un žurnālus un
- 3) nodibina savstarpējas palīdzības kasi.

III. Novadniecības līdzekļi.

Līdzekļi sastādās:

- 1) no biedru iemaksām,
- 2) ziedojumiem,
- 3) no koncertu, izrīkojumu, referātu u. t. t. ieņēmumiem.

* Sk. Filistru konventa 1902. g. 5. decembra protokola 2. pkt.

** Mask. ūniv. ofic. apliecināts noraksts krievu valodā Austruma archīvā.

IV. Novadniecības sastāvs.

1) Par novadniecības locekļiem var būt tie Maskavas universitātes studenti, kas atzīst novadniecības mērķus.

Piezīme. Novadniecība par biedru uzņem uz divu biedru ieteikšanas.

2) Biedrus, kuŗu darbība neatbilst novadniecības statūtiem vai runā pretim tās mērķiem, pilna sapulce var izslēgt $\frac{2}{3}$ visu biedru balsīm.

V. Lietu kārtošana.

1) Visas novadniecības lietas pārzina kopējā sapulce.

2) Kopējās sapulces mēdz būt kārtējās — ne retāk kā reizi mēnesī — un ārkārtējās, kuŗas valde sasauc vajadzības gadījumos no savas iniciatīves vai kad to prasa ne mazāk kā 5 novadniecības locekļi, iepriekš paskaidrojot sapulces sasaukšanas mērķi.

3) Sapulces ir pilntiesīgas, ja sanāk ne mazāk kā $\frac{2}{5}$ no visa novadniecības biedru skaita.

4) Ja noliktā sapulcē nesanāk likumīgais biedru skaits, tad valde sasauc kopējo sapulci kādā tuvākā dienā, un tā skaitās par likumīgu pie katra iera-dušos biedru skaita.

5) Visus jautājumus izšķir ar klātesošo biedru vienkāršu balsu vairākumu, izņemot IV § 2. un V § 9.

6) Izpildu organs ir valde, kas sastāv no 5 novadniecības biedriem (priekšsēdētāja, sekretāra un tā palīga, kasiera un tā palīga).

7) Valdi izvēl pilna sapulce aizklātā balsošanā uz vienu gadu.

Piezīme: Ja ir vajadzīgs, pilna sapulce atceļ visu valdi. Tādā gadījumā nepieciešama $\frac{2}{3}$ visu novadniecības locekļu klātbūtne.

8) Bez valdes pilna sapulce izvēl revīzijas komisiju no 3 personām.

9) Lūgumu par šā statūta grozīšanu var ierosināt, ja tam piekrīt ne mazāk kā $\frac{2}{3}$ no visa novadniecības biedru skaita.

10) Novadniecībai ir zīmogs ar savu nosaukumu.

VI. Novadniecības likvidācija.

Novadniecības darbības pārtraukšanas gadījumā visa viņas manta ar pēdējās pilnas sapulces novadniecībā palikušo locekļu lēmumu nododama vienai no legalizētām biedrībām, kas nodarbojas ar latviešu tautas vēstures, valodas un dzīves pētīšanu.

Novadniecības dibinātāju paraksti:

1) Jānis Dambekalns — jur. fak., 2) Aleksandrs Bārda — filol. fak., 3) Viktors Lazdiņš — jur. fak., 4) Arturs Bēķis — fiz.-mat. fak., 5) Kārlis Bēķis — vēst.-fil. fak., 6) Andrejs Strazdiņš — jur. fak., 7) Juris Lerchs — fiz.-mat. fak., 8) Augusts Pētersons — med. fak., 9) Bērtulis Cīrulis — jur. fak.“

1906./07. akadēmiskā gada pārskatā, ko 1907. g. 21. oktobrī parakstījis rakstvedis J. Šmits, ievietots šāds paziņojums: „Attiecībā uz 1907. g. 11. jūlija no tautas apg. min. izdotā cirkulāra par studentu organizācijām „Frat. Mosc.“ izstrādāja jaunus statūtus, kuŗi tika no universitātes apstip-

rināti. Šo statūtu, kā arī viņu papildinājuma („Kārtības rullis“) kopijas* līdz ar šo gada pārskatu nosūtām filistru sekretāram Strausmaņa kģm.“

No sacītā redzams, ka augšā minētais cirkulārs bija devis sabiedrības „Frat. Mosc.“ biedriem iespēju legalizēties novadniecības veidā. Tā tad formāli viņi rīkojās kā novadniecības organizēti biedri, bet patiesībā turpināja sabiedrības „Frat. Mosc.“ dzīvi. Pēdējo apstākli pastiprina šinī pat laikā izstrādātie internie statūti, kas tieši nosaukti: „Fraternitas Moscoviensis“ kārtības rullis“ un kopā ar universitātes apstiprinātiem statūtiem kā to papildinājums piesūtīti filistru sekretāram Alf. Strausmanim 1907. g. oktobrī. Šis statūtu papildinājums burtiski ir šāds:

„Fraternitas Moscoviensis“ kārtības rullis.

Biedru pienākumi.

- 1) Katrs biedrs maksā biedra naudu, kuŗas lielumu noteic pilna sapulce katra sēmeŗtra sākumā.
- 2) Biedrs, kas nav samaksājis biedra naudu par iepriekšējo sēmeŗtri, kā arī biedrs, kas nav atlīdzinājis parādu par iepriekšējo gadu, var tikt uz sapulces lēmumu strīpots no biedru saraksta.
- 3) Ja biedrs pie savienības atstāšanas nespēj visas savas maksāšanas kasei nolīdzināt, viņam par nenomaksāto summu jāizraksta vekselis pēc noteiktas formas.
- 4) Katram biedram jāizstrādā pa visu studijas laiku vismaz viens darbs, kas jānolasa kādā literāriskā sapulcē biedru klātbūtnē.

Priekšniecības pienākumi.

- 1) Raudzīties uz statūtu un sapulces lēmumu izpildīšanu.
- 2) Gada pārskata izsūtīšana.

Priekšnieka pienākumi.

- 1) Būt savienības priekšstāvim sakarā ar citām iestādēm un personām.
- 2) Gādāt telpas un izziņot sapulces vietu un laiku.

Sekretāra pienākumi.

- 1) Sekretārs ir priekšnieka vietnieks.
- 2) Sekretārs ved sapulču protokolus un ieraksta tos sevišķā protokola grāmatā.
- 3) Viņš ved savienības korespondenci, izņemot kases un bibliotēkas lietas.
- 4) Pārzina arhīvu.
- 5) Sastāda akadēmiskā gada sākumā pagājušā gada pārskata projektu.
- 6) Ved biedru grāmatas (adreses, curriculum vitae u. t. t.).
- 7) Ved mantas sarakstu.

Kasiera pienākumi.

- 1) Saņemt visas savienībai ietekošās summas un rūpēties par viņu kārtīgu ietecēšanu.

* Austruma arhīvā.

- 2) Sastādīt katra akadēmiskā gada sākumā kases pārskatu par izgājušo gadu.
- 3) Izdot iz kases naudu pēc sapulces spriedumiem.
- 4) Vest kases grāmatas.

Bibliotēkāra pienākumi.

- 1) Gādāt par kārtību bibliotēkā.
- 2) Vest katalogu visām bibliotēkas grāmatām.
- 3) Vest sarakstu par izdotām no bibliotēkas grāmatām.
- 4) Iegādāt uz sapulces sprieduma laikrakstus un grāmatas.
- 5) Nodot, amatu atstājot, visas grāmatas kārtībā revīzijas komisijai.

Sekretāra, kasieŗa un bibliotēkāra palīgu pienākumi:

Izpildīt amata vīru pienākumus, pēdējiem klāt neesot vai ja tie viņiem to uzdod.

Sapulču kārtība.

- 1) Sapulces vada vadītājs, ko ievēl sapulce.
- 2) Sapulces vadītājs var atņemt biedram vārdu, ja biedrs traucē sapulces kārtību.

Piezīme: par sapulces vadītāja rīkošanos biedrs var sūdzēt nākošā sapulcē.

- 3) Balsošanu izdara atklāti, izņemot gadījumus, ja kāds no klātesošiem atklātai balsošanai pretojas.

Naudas izdošanas un atmaksāšanas kārtība.

- 1) Nauda iz kases tiek izdota:
  - a) uz četrām nedēļām pret parādzīmi,
  - b) uz studiju laiku pret blanko vekseli.
- 2) Uz vekseļa jāraksta aizņemtā summa līdz ar 6% gadā par 4 gadiem, pie kam uz katra vekseļa jāraksta ne vairāk par 50 rubļiem. Vekseli atmaksājami 4 gadu laikā, skaitot no 1. augusta, kad biedrs atstājis augstskolu.
- 3) Kasē vienmēr jābūt 50 rubļiem kā pamata fondam, kas nav aizdodami biedriem.
- 4) Ja biedram, kam nauda aizdota uz 4 nedēļām, maksāšanas laiks notecejis, sapulce viņam var atlikt naudas maksāšanas laiku uz tālākām 4 nedēļām. Pēc tam par aizdoto summu tiek rēķināti 6% gadā.
- 5) Biedri nevar nekādus aizņēmumus iz kases dabūt, ja: a) viņiem kaut kādi parādi kasei, kuŗu maksāšanas laiks jau notecejis (tā saucamie tekošie parādi), b) ja viņi aizņēmuŗies naudu uz 4 nedēļām.
- 6) Biedri, kas lūdz no kases aizņemties naudu, atstāj sapulci pa to laiku, kamēr tiek naudas jautājums par viņiem izspriests.

Piezīmes:

1. Par savienības mantu. Savienības manta sastāv: a) iz mantas, kas minēta statūtos, b) iz bijušā „Maskavas latvieŗu studentu vakara“ mantas, c) iz biedru veicinātāju naudām, d) iz savienības kapitāla procentiem, e) iz bibliotēkas un inventāra.
2. Par biedriem veicinātājiem: a) Katrs biedrs, kas atstāj augstskolu, kursu beidzis vai nebeidzis, var tikt uzņemts biedros-veicinātājos (filtrs) pēc sapulces lēmuma ar balsu vairumu. b) Katra persona, kas veicinājusi savienības uzplaukšanu, var tikt uzņemta par savienības

biedru-veicinātāju, ja divi no biedriem liek to priekšā un sapulce ar $\frac{2}{3}$ visu biedru balsu vairumu viņu uzņem. c) Biedri-veicinātāji (filistri) maksā biedru naudu, kuŗas lielumu nosaka biedru veicinātāju sapulce. Norma 5 r. gadā. d) Ja biedrs-veicinātājs 3 gadu laikā nav samaksājis biedru naudas, viņš tiek biedru veicinātāju sapulcei priekšā likts strīķēšanai iz biedru veicinātāju skaita. f) Biedriem veicinātājiem katru gadu savienības valde piesūta kases un gada pārskatus.“

Šis „Kārtības rullis“ (resp. internie statūti) ir interesants vēl tanī ziņā, ka ar to studenti cenšas savas organizācijas bijušos biedrus apvienot un ciešāki piesaistīt sabiedrībai kā biedrus-veicinātājus, jo uz daudziem agrāko gadu filistriem studentu sabiedrība lielas cerības vairs nelika: tie nemaksāja ne filistru naudas, nekārtoja arī savus tiešos aizņēmumus ne pēc vekseliem, ne pēc vienkāršām parādzīmēm, ne arī interesējās par studentiem un viņu pašreizējo dzīvi Maskavā.

Studentu aktivitāte Maskavā modināja filistros tomēr zināmu sakustēšanos. Bez lēmuma Fr. Veinberga izslēgšanas lietā tie 1908. g. 12. janvāra sapulcē ierosināja vēl jautājumu par filistru sabiedrības un palīdzības kases dibināšanu. Šinī nolūkā sapulce ievēlēja filistrus Dr. Butuli un advokātus A. Krastkalnu un A. Strausmani komisijā, lai izstrādātu attiecīgu projektu. Acīmredzot Rīgas filistriem nepatika studentu „Kārtības rullī“ paredzētais biedru veicinātāju institūts.

1907./08. akadēmiskais gads Maskavas studentu dzīvē ienesa jaunus sarežģījumus. Gada pārskats atzīmē, ka šis gads sabiedrības „Fr. Mosc.“ vēsturē bijis visgrūtākais, kādu jeb kad organizācija savā pastāvēšanas laikā pārdzīvojusi. Par grūtību cēloņiem pārskatā mēs lasām sekojošo: „Asa šķelšanās pašu biedru starpā no vienas puses un filistru vairāk kā vēsā izturēšanās no otras puses — lūk tie divi galvenie cēloņi, kas ne tikai kavēja ievadīt „Frat. Mosc.“ dzīvi normālās sliedēs, bet gūlās kā smags nospiedošs slogs uz palikušo biedru apziņu. Pateicoties pēdējā laika politiskiem notikumiem, biedru starpā bija radusies sevišķa grupa, kuŗas mērķis bija uzspiest „Frat. Mosc.“ radikāli partejisku nokrāsu. Šis viņu nodoms neizdevās, kam sekoja kupla izstāšanās no uzvarēto lēģera.

1907. g. oktobrī no sabiedrības „Fr. M.“ izstājās šādi studenti: J. Dambekalns, A. Pētersons, R. Gangnuss, A. Birznieks, A. Bārda un drusku vēlāk V. Lazdiņš, J. Šmits, A. Strazdiņš un E. Skadiņš. Tā tad sabiedrību atstāja no 14 vecākiem biedriem 9; palika 5 agrāko gadu biedri un 9, kas iestājās 1906./07. akad. gadā. Studenti Grāpis, Kaķītis un J.

Lazdiņš gadu pārskatos nav minēti ne izstājušos, ne arī palikušo biedru skaitā. Šinī mācības gadā no jauna sabiedrībā iestājās: J. Lukstiņš — jur., A. Alksnis — jur., J. Matisons — jur., O. Valdmanis — jur., E. Lejnietis — math. un M. Kaulēns — math., tā kā akadēmiskā gada otrā pusē sabiedrībā skaitījās 20 biedru. Universitātes kursu beidza un pārgāja biedros-veicinātājos (filistros) A. Kambergs.

Sakarā ar augšā minēto studentu izstāšanos no „Fr. M.“ gada pārskatā aprādīto iemeslu dēļ vecb. J. Šmits, kas pats toreiz organizāciju atstāja, šos notikumus tagad tā atminas: „Ja divi no pieciem, kas izstājās, tiešām bija toreiz samērā radikālāki noskaņoti, tad par pārējiem trim jāsaka, ka tie bija katras revolūcionārās darbības noliedzēji un noteikti sociālistu pretinieki; tie bija stipri nacionāli noskaņoti cilvēki ar stipriem un tīriem principiem. Kas tieši bija viņu izstāšanās iemesls, man nav atmiņā palicis. Liekas, ka bija domstarpības organizācijas jautājumos.

Drīz pēc tam (1907. g. beigās) no „Fr. M.“ izstājās vēl 4 biedri. Neviens no šiem studentiem nekādā politiskā partijā nebija un nebija radikālāki noskaņoti nekā palikušie. — Istais iemesls bija tas, ka viņi neredzēja nekādas jēgas palikt organizācijā, kuŗa jau ilgu laiku nīkuļo, pastāv tikai uz papīra, neskatoties uz visām pūlēm neatdzīvinājas, garīgi saviem biedriem neko nespēj dot, materiālā ziņā ir bez līdzekļiem un kuŗas jaunais biedru sastāvs ir svešs.“ —

Šis „audiatur et altera pars“ ir vietā, lai pagātnes pārdzīvojumos skaidrāki atspīdētu dzīves īstenība.

Par studentu iekšējo dzīvi 1907./08. akad. gada pārskats turpina tā: „Ar grašiem kasē un drūmu sirdi pēc pārdzīvotās krīzes „Frat. Mosc.“ atradās ceļa jūtīs akad. gada sākumā. Te nu bija jāpieliek daudz enerģijas, lai uz palikušām drupām varētu celt atkal no jauna tādu ēku, kas lai apvienotu pēc iespējas vairāk Maskavā studējošo tautiešu, neskatoties uz viņu politiskiem uzskatiem, un lai šinī ēkā mājotu tikai progresīvs gars, kuŗam nebūtu svešas arī mūsu tēvijas — Latvijas intereses. Pateicoties kroniskam naudas trūcumam, arī šogad nebija iespējams irēt pašiem savu konventa korteli. Šis trūkums jāatzīst kā viens no lielākiem „Fr. Mosc.“ darbības tormoziem. Lai gan universitāte nekad neliedz savas auditorijas, tomēr šinīs sapulcēs iespējams apspriest tikai visnepieciešamākos jautājumus. Lai būtu iespējams cik necik pabalstīt savus trūcīgos biedrus,

pagājušā sēmeštrī tika izrīkots Maskavas latviešu biedrības telpās vakars, kurš deva 225 rub. tīra atlikuma.

Attiecībā uz mūsu filistriem ar nožēlošanu jākonstatē, ka viņi līdz šim nav nekā sajūtama darijuši tā nenoteiktā stāvokļa novēršanai, kas radies starp viņiem un studentiem pēdējos 4 gados. Nav maksātas ne tikai filistru naudas, bet pat notecējušie vekseli, uz kuriem studentiem ir pilnīgi morāliskas tiesības, atrodas pie centrālkašiera Purgaļa kga absolūtā bezdarbībā.

Viss pārskatā sacītais mums labi saprotams. Zīmīga tomēr ir studentu meklēšanās pēc „labākiem“ statūtiem, kas „apvienotu pēc iespējas“ vairāk Maskavā studējošo tautiešu, neskatoties uz viņu politiskiem uzskatiem.“ Formāli — ārēji — studentiem organizēto sabiedrisko dzīvi noteica universitātes apstiprinātie novadniecības statūti, tomēr savā iekšējā dzīvē, cik tā šais grūtajos gados bija iespējama, tie turējās pie sabiedrības „Frat. Mosc.“ K. Hirša-E. Pulpes 1901. g. rudenī izstrādātiem un pēc tam papildinātiem statūtiem un sava kārtības ruļļa.

1907./08. akad. gada pārskats nobeidzas ar šādu paziņojumu: „Līdz šim pastāvošie „Fr. Mosc.“ statūti izrādījās par reālai dzīvei nepiemērotiem, kādēļ uz konventa lēmumu viņi tika no jauna pārstrādāti. Jauno statūtu noraksts līdz ar šo gada pārskatu tiek nosūtīts filistru sekretāram Strausmaņa kgm.“*

Tā ka šiem statūtiem ir gaŗa vēsture un tie rāda organizācijas izveidošanās nodomus — apvienot visus Maskavas augstskolu latviešu studentus vienā akadēmiskā saimē, tad ir dibināts pamats šo latviešu intelliģences konstitūciju še iespīest. Rīgas filistru konvents tos sāka apspriest tikai 1909. g. 14. novembrī.

Maskavas latviešu studentu sabiedrība „Fraternitas Moscoviensis“.

Sabiedrības mērķi.

§ 1. Sabiedrības mērķis ir: pulcināt Maskavas augstskolu latviešu audzēkņus un audzēknes sniegt saviem biedriem materiālu palīdzību, pabalstīt viņus vispusīgā izglītībā un veicināt savā starpā sabiedrisku dzīvi.

§ 2. Lai sasniegtu savu mērķi, sabiedrība: 1) notur sapulces, kurās apspriēž vispārīgas sabiedrības lietas un b) nolasa un apspriēž no biedriem izstrādātos zinātniskus un literāriskus darbus, 2) uztur bibliotēku, 3) uztur kasi, 4) aizdod biedriem naudu, 5) izrīko saviesīgus vakarus (literāriskus, mūzikāliskus u. t. t.), 6) izdod populāri-zinātniskus rakstus.

* Šie studentu atsūtītie statūti glabājas Austruma archīvā.

Sabiedrības līdzekļi.

§ 3. Sabiedrības līdzekļus sastāda: 1) biedru iemaksas, 2) dāvinājumi, 3) ienākumi no izrikotiem priekšlasījumiem, literāriskiem vakariem, teātra izrādēm u. t. t.

Sabiedrības sastāvs.

§ 4. Sabiedrības locekļi dalās: 1) biedros balsstiesīgos un nebalstiesīgos, 2) filistros un goda filistros.

§ 5. Par nebalstiesīgiem biedriem var tikt uzņemti jeb kuŗas Maskavas augstskolas abēja dzimuma audzēkņi, brīvklaušitāji un brīvklaušitājas, ja viņus liek priekšā divi no balsstiesīgiem biedriem un sapulce viņu uzņemšanai ar balsu vairākumu piekrīt.

Piezīme: Konservātoristi var tikt uzņemti tikai iz speciālām klasēm.

§ 6. Nebalstiesīgam biedram pēc divu mēnešu laika notecēšanas, rēķinot no viņa iestāšanās dienas Sabiedrībā, var tikt piešķirtas balsstiesīga biedra tiesības, ja to liek priekšā pilnā sapulcē 2 no balsstiesīgiem biedriem.

§ 7. Biedri, balsstiesīgi un nebalstiesīgi, kas ar savu izturēšanos un darbiem diskreditē Sabiedrību, var ar $\frac{2}{3}$ visu balsstiesīgu biedru balsu vairākumu tikt no sabiedrības izslēgti vai nu uz noteiktu laiku, vai arī pavisam.

§ 8. Izstājies biedrs var tikt no jauna uzņemts kā nebalstiesīgs ar vienkāršu balsstiesīgu biedru balsu vairākumu, ja to liek priekšā divi no balsstiesīgiem biedriem.

Piezīme. Bijušam balsstiesīgam biedram sapulce ar balsu vairākumu var piešķirt balsstiesības arī priekš 2 mēnešu laika no viņa uzņemšanas dienas, ja no 2 balsstiesīgiem biedriem to liek priekšā.

Piezīme pie § 6. Nebalstiesīgam biedram, kas bijis agrāk kādas citas latviešu studentu sabiedrības balsstiesīgs biedrs, sapulce var dot balsstiesību arī pirms divu mēnešu notecēšanas pēc biedra iestāšanās.

§ 9. Izslēgts nebalstiesīgs un balsstiesīgs biedrs no jauna var tikt uzņemts ar visu balsstiesīgu biedru $\frac{3}{4}$ balsu vairumu, ja viņu liek priekšā 2 no balsstiesīgiem biedriem.

§ 10. Katrs biedrs, kas atstāj augstskolu, kursu beidzis vai nebeidzis, līdz ar to atstāj arī sabiedrību.

§ 11. Biedrs tiek uzskatīts par izstājušos no tās dienas, kad tas par savu izstāšanos ir paziņojis valdei.

Biedru pienākumi un tiesības.

§ 12. Katrs biedrs maksā biedru naudu, kuŗas lielumu noteic pilna sapulce katra akadēmiskā gada sākumā.

§ 13. Biedrs, kuŗš nav samaksājis biedru naudu par iepriekšējo sēimestri, kā arī biedrs, kuŗš nav atlīdzinājis parādu par iepriekšējo gadu, var tikt uz sapulces lēmuma striķēts iz biedru skaita.

§ 14. Ja biedrs pie sabiedrības atstāšanas nespēj visas savas maksāšanas kasei nolīdzināt, viņam par nenomaksāto summu jāizraksta vekselis pēc noteiktas formas.

§ 15. Biedrs, kas bez pietiekoša iemesla atraujas no kārtīga sapulču apmeklēšanas, var tikt pēc sapulces sprieduma sodīts.

§ 16. Katram biedram ikkuŗā gadā jānolasa „Frat. Mosc.“ sabiedrības sapulcē pašizstrādāts darbs latviešu valodā. Kārtību, kādā biedriem jālasa, noteic sapulce katra akadēmiskā gada beigās uz nākošu gadu.

§ 17. Biedram izstrādātais darbs, vismaz vienu nedēļu pirms nolasīšanas sapulcē, jānodod pašizvēlētam oponentam iz sabiedrības locekļiem.

§ 18. Nebalsstiesīgiem biedriem ir sekojošas tiesības: 1) piedalīties ar balsstiesību pie literāriskām sapulcēm, 2) piedalīties pie sabiedrības kārtējām un ārkārtējām sapulcēm bez lemjošas balsstiesības, 3) izlietot sabiedrības bibliotēku un izrakstītos laikrakstus, 4) piedalīties bez lemjošas balsstiesības filistru konventos.

§ 19. Balsstiesīgiem biedriem ir sekojošas tiesības: 1) piedalīties pie visām sapulcēm ar lemjošu balsstiesību, 2) dabūt iz kases aizdevumu uz 4 nedēļām, un uz studiju laiku, 3) piedalīties pie filistru konventa bez lemjošas balsstiesības, 4) tikt ievēlētam visos sabiedrības amatos un komisijās, 5) sasaukt sapulci ar aizrādījumu uz sasaukšanas iemeslu.

§ 20. Balsstiesīgs un nebalsstiesīgs biedrs literāriskās sapulcēs ņem viedus uz savu atbildību.

Filistri un goda filistri.

§ 21. Katrs balsstiesīgs biedrs, kas atstāj augstskolu, kursu beidzis vai nebeidzis, var tikt uzņemts filistros pēc studentu sapulces lēmuma ar balsu vairākumu.

§ 22. Par goda filistriem var tikt uzņemtas: 1) personas, kas veicina kaut kādā ziņā sabiedrības uzplaukšanu un 2) darbinieki latviešu tautas labā, ja filistru un biedru sapulces priekš to uzņemšanas izteicas.

§ 23. Ja filistrs iestājas par biedru, viņš zaudē savas filistra tiesības.

§ 24. Goda filistriem un filistriem ir sekojošas tiesības: 1) § 18. zem 1. punkta, § 19. zem 5. un § 20. minētās tiesības, 2) piedalīties pie filistru konventa ar balsstiesību, 3) piedalīties pie sabiedrības kārtējām un ārkārtējām sapulcēm bez balsstiesības.

§ 25. Filistri maksā biedru naudu, kuŗas lielumu noteic filistru konvents. Norma — 5 rbļ. gadā.

§ 26. Ja filistrs 3 gadu laikā nav samaksājis biedru naudu, viņš tiek filistru konventam likts priekšā striķēšanai iz filistru skaita.

§ 27. Filistriem un goda filistriem katru gadu piesūta kases un gada pārskatu.

§ 28. Filistri izvēl prezesu, sekretāru un centrālkasieri iz filistru vai goda filistru skaita ar balsu vairākumu uz 3 gadiem.

§ 29. Prezesa pienākumi un tiesības ir: 1) būt sabiedrības priekšstāvim attiecībā pret citām iestādēm un personām, 2) nosacīt filistru konventa laiku un vietu, 3) atcelt jau izziņotu konventu, 4) uzstādīt dienas kārtību noturamam filistru konventam, 5) paziņot noturamā konventa dienas kārtību, vietu un laiku sekretāram dēļ izziņošanas goda filistriem, filistriem un valdes priekšniekam.

§ 30. Sekretāra pienākumi ir: 1) vest filistru konventa protokolus un ierakstīt tos sevišķā „protokolu grāmatā“, 2) izziņot goda filistriem un valdes priekšniekam konventa vietu, laiku un dienas kārtību, 3) sarakstīt sevišķā grāmatā goda filistru, filistru un valdes priekšnieka adreses, 4) vest izejošo korespondenci.

§ 31. Centrālkasieŗa pienākumi ir: 1) pieņemt no revīzijas komisijas vekselus, izdot par viņu saņemšanu apliecību un ievest saņemtos vekselus sevišķā „vekseļu grāmatā“, 2) paziņot vekseļa devējam vienu mēnesi priekš

termiņa, ka vekselis notek, 3) protestēt vekselus likumīgā laikā, 4) iesūdzēt neizpirktus vekselus.

§ 32. Filistru konventos ar balsstiesību piedalās filistri un goda filistri. Konvents izvēl sev sapulces vadoni. Konventos apspriež uz filistriem attiecošas lietas.

§ 33. Filistru konvents ir pilntiesīgs, ja $\frac{1}{5}$ no filistriem ir klāt.

§ 34. Visās sapulcēs jautājumus izšķir ar klātesošo vienkāršu balsu vairākumu. Pie līdzīgām balsīm izšķir sapulces vadoņa balss.

§ 35. Balsošanu izdara atklāti, izņemot gadījumus, ja viens no klātesošiem atklāti balsošanai pretojas.

§ 36. Filistrs var tikt strikēts iz filistru skaita, ja pilna studentu sapulce, kurā jābūt klāt ne mazāk kā $\frac{3}{4}$ no visa balsstiesīgu biedru skaita, par to izteicas. Par savu lēmumu sabiedrība paziņo filistru konventam.

§ 37. Gadījumā, ja filistru konvents protestētu pret šādu sabiedrības rīkošanos, tad, lai tomēr sasniegtu abpusīgu vienošanos, tiek izvēlēta šķīrēju tiesa sekošā kārtībā: ik pa 2 locekļiem no abām pusēm, kuri tad izvēl bezpartējisko vai nu no filistru jeb studentu biedru puses.

Sabiedrības darbības vadīšana.

§ 38. Sabiedrības darbības vadīšana tiek uzticēta: 1) pilnām sapulcēm, 2) valdei kā izpildu organam, sastāvošam no priekšnieka, sekretāra un kasiņa un 3) tiem orgāniem, kurus pie vajadzības var izvēlēt pilna sapulce.

Sapulces.

§ 39. Sapulces ir: 1) kārtējas, kurās jānotur ne mazāk kā 1 reiz mēnesī, 2) ārkārtējas, kurās tiek sasauktas vai nu uz valdes iniciatīvi jeb uz ne mazāk kā 5 balsstiesīgu biedru vēlēšanos un 3) literāriskas.

§ 40. Kārtējas un ārkārtējas sapulces tiek uzskatītas par likumīgām, ja tajās klāt ne mazāk kā $\frac{3}{5}$ no visa balsstiesīgo biedru skaita. Literāriskas sapulces ir likumīgas pie $\frac{1}{2}$ no visa balsstiesīgo un nebalststiesīgo biedru skaita.

§ 41. Ja uz pirmo sapulci neierodas noteiktais biedru skaits, tad otra sapulce tiek uzskatīta par likumīgu, neskatoties uz sanākušos biedru skaitu.

§ 42. Visas sapulces jautājumus izšķir ar klātesošo balsstiesīgo biedru vienkāršu balsu vairākumu, izņemot tos gadījumus, par kuriem noteikta sevišķa balsošanas kārtība.

Piezīme: pie līdzīgām balsīm izšķir sapulces vadoņa balss.

§ 43. Balsošanu izdara atklāti, izņemot gadījumus, ja kāds no klātesošiem balsstiesīgiem biedriem atklātai balsošanai pretojas.

§ 44. Sapulce izvēl sapulces vadoni no sava vidus.

§ 45. Katrā sapulcē tiek vests protokols, kurš tiek pieņemts nākošās sapulces vakarā.

§ 46. Sapulces vadītājs var atņemt biedram vārdu, ja biedrs traucē sapulces kārtību.

Piezīme: Par sapulces vadītāja rīkošanos biedrs var sūdzēt nākošai sapulcei.

§ 47. Jebkurās sapulces vadītāja tiesības un pienākumi ir: 1) dot vārdu, un pie 2) aizrādījumiem turēties pie lietas, to atņemt, 2) pie līdzīgām balsīm izšķir jautājumu ar savējo.

Valde.

§ 48. Valde, kā arī bibliotēkārs un viņa palīgs, sekretāra palīgs un kasiera palīgs tiek izvēlēti pilnā sapulcē uz 1 gadu katra akadēmiskā gada sākumā ar aizklātu balsošanu.

Piezīme. Valdi var pārvēlēt pilna sapulce, ja par to uzstājas $\frac{2}{3}$ no visiem balsstiesīgiem biedriem.

§ 49. Valde sastāv iz: 1) priekšnieka, 2) sekretāra un 3) kasiera.

§ 50. Valdes pienākumi ir: 1) raudzīties uz statūtu un sapulces sprieduma izpildīšanu, 2) gādāt par gada pārskata izstrādāšanu. Valde vada visu iekšējo sabiedrības dzīvi, apvieno savās rokās sabiedrības darbības centrālvaldību un, būdama pilnās sapulces galvenais izpildu organs, par savu darbību atbild biedru pilnai sapulcei.

Valdes priekšnieks.

§ 51. Valdes priekšnieka pienākumi ir: 1) būt sabiedrības priekšstāvim attiecībā pret citām iestādēm un personām, 2) raudzīties uz statūtu un sapulces sprieduma izpildīšanu, 3) gādāt telpas un izziņot biedriem sapulces vietu un laiku.

Sekretārs.

§ 52. Sekretārs: 1) ir priekšnieka vietnieks, 2) sekretārs ved sapulces protokolus un ieraksta to sevišķā „protokolu grāmatā”, 3) ved sabiedrības korespondenci, izņemot kases un bibliotēkas lietas, 4) pārziņ archīvu, 5) sastāda akadēmiskā gada sākumā — vēlākais līdz 1. okt. pagājušā gada pārskata projektu, 6) ved biedru grāmatas (adreses u. t. t.), 7) ved mantas sarakstu.

Kasieris.

§ 53. Kasiera pienākumi ir: 1) saņemt sabiedrībai ieteikto summas un rūpēties par viņu kārtīgu ietecēšanu, 2) izdod iz kases naudu pēc sapulces spriedumiem, 3) sastādīt katra akadēmiskā gada sākumā, ne vēlāk kā līdz 1. okt., kases pārskatu par pagājušo gadu, 4) vest kases grāmatas, 5) nodot, amatu atstājot, kases grāmatu kārtībā revīzijas komisijai, 6) saņemt vekselus un uzglabāt tos pēc sapulcē nospriestas kārtības.

Bibliotēkārs.

§ 54. Bibliotēkāra pienākumi ir: 1) gādāt par kārtību bibliotēkā, vest katalogu visām bibliotēkas grāmatām, 4) iegādāt uz sapulces sprieduma laikrakstus un grāmatas, 5) nodot, amatu atstājot, visas grāmatas kārtībā revīzijas komisijai.

Piezīme. Par bibliotēkas uzglabāšanas vietu apspriež sapulce.

Palīgu pienākumi.

§ 55. Palīgu pienākumi un tiesības ir: izpildīt amata vīru pienākumus pēdējiem klāt neesot, vai ja tie viņiem tos uzdod.

Naudas aizdošanas un atmaksāšanas kārtība.

§ 56. Nauda iz kases tiek izdota: 1) uz 4 nedēļām pret parāda zīmi un 2) uz studiju laiku pret blanko vekseli.

§ 57. Uz vekseļa jāraksta aizņemtā summa līdz ar 6% gadā par 4 gad., pie kam uz katra vekseļa jāraksta ne vairāk par 50 rbl.

§ 58. Vekseli atmaksājami 4 gadu laikā, skaitot no 1. aug. tā gada, kad biedrs atstājis augstskolu.

§ 59. Kasē vienmēr jābūt 25 rbļ. kā pamata fondam, kuŗi nav biedriem aizdodami.

§ 60. Ja biedram, kam nauda aizdota uz 4 nedēļām, maksāšanas laiks notecējis, sapulce viņam var atlikt naudas maksāšanas laiku uz tālākām 4 nedēļām. Pēc tam par aizņemto summu tiek rēķināti 6% gadā.

§ 61. Aizdevumi uz 4 nedēļām var tikt pārvesti uz studiju laiku.

§ 62. Biedri nevar nekādus aizņēmumus iz kases dabūt, ja 1) viņiem kautkādi parādi, kuŗu maksāšanas laiks jau notecējis, tā saucamie tekošie parādi, 2) ja viņi aizņēmušies naudu uz 4 nedēļām.

§ 63. Biedri, kas lūdz no kases aizņemties naudu, atstāj sapulci pa to laiku, kamēr tiek naudas jautājums par viņu izspriests.

§ 64. Nebalsstiesīgi biedri nekādus aizņēmumus no kases nevar dabūt.

Revīzijas komisija.

§ 65. Bez valdes sapulce ievēl revīzijas komisiju, sastāvošu no 3 locekļiem, uz 1 gadu, un viņas uzdevums kontrolēt valdes un citu sabiedrības izpildu organu darbību.

§ 66. Darbības gada beigās revīzijas komisijai jāizdara visu sabiedrības iestāžu revīzija un par tās rezultātiem jāziņo pilnai sapulcei.

Piezīme: kase var tikt revidēta katrā laikā, ja to vēlētos 1/3 visu balsstiesīgo biedru.

§ 67. Pie izdarītas revīzijas revīzijas komisija nodod: 1) centrālkasierim pusi no visiem vekseliem, 2) jaunizvēlētam kasierim kasi un kases grāmatas, 3) jaunizvēlētam bibliotēkaram bibliotēku.

Par statūtiem.

§ 68. Sabiedrības statūti var tikt grozīti uz ne mazāk kā 2/3 no visu sabiedrības balsstiesīgu biedru lēmuma.

§ 69. Sabiedrībai ir savs zēģelis ar uzrakstu „Maskavas latviešu studentu sabiedrība „Fraternitas Moscoviensis““.

Par sabiedrības mantu.

§ 70. Sabiedrības manta sastāv no: 1) § 3 minētiem sabiedrības līdzekļiem, 2) iz bijušā „Maskavas latviešu studentu vakara“ mantas, 3) iz filistru naudām, 4) iz sabiedrības kapitāla procentiem, 5) iz bibliotēkas un inventāra.

Sabiedrības darbības pārtraukšana un atjaunošana.

§ 71. Ja sabiedrībā mazāk par 3 balsstiesīgiem biedriem, tad sabiedrības kase jānodod centrālkasierim un bibliotēka vienam no Maskavā dzīvojošiem filistriem.

§ 72. Līdz ko sabiedrībā ir atkal 3 balsstiesīgi biedri, tie saņem atkal kasi un bibliotēku.

Kases pārskats 1907./08. akad. gadā bijis šāds:

Atlikums no 1906./07. ak. g.	54,75	Aizdots uz studiju laiku . . .	263,38
Biedru naudas	23,—	Aizdots uz īsu laiku	75,—
Atmaksāti parādi	148,73	Sīki izdevumi	28,50
Izrīkojums	224,20	Skaidras naudas paliek . . .	83,80
	450,68		450,68

Še parādītās summiņas liecina, ka materiālā rosība sabiedrības dzīvē bija tikpat ka apstājusies. Acīs krīt, ka atmaksāto parādu summa ir tikai 148 r. 73 k. liela, pie kam šinī gadā filistrs Teodors Ļesņikovs samaksājis 80 rub. filistra naudas parāda, bet pārējie 63 filistri kopā palikuši parādā 2185 r. Kā pēdējo gadu pārskati rāda, tad citkārt nolemto 10 rub. vietā filistru nauda rēķināta tikai 5 r. gadā. Vekseļu parāds 45 personām līdzinājies jau 4008 r. 45 k., bet to, kā gada pārskats uzsver, neviens neesot maksājis, jo notecējušie vekseli atradušies pie centrālkasiera Purgaļa kga. Biedru naudas parāds 35 personām bijis 791 r. 27 k. liels.

Nobeidzot sabiedrības 10 gadu dzīves pakāpenisku apskati, vēl jāpieņem 1908./09. akad. gads. Arī to iezīmē diezgan bēdīgas parādības: daudzu biedru izstāšanās no organizācijas un līdzekļu trūkums. Lai runā šī akadēmiskā gada īsais pārskats, ko parakstījis seniors K. Puriņš: „1908./9. akad. gadā noturēti 9 konventi un 3 liter. sapulces. Pēdējās biedri nolasīja sekojošus referātus: K. Puriņš „Kooperācija Baltijā“, B. Cīrulis — „Sociālismu savā vēsturiskā attīstībā“ un K. Kalējiņš „Ceļojums uz Romu un viņa iespaidi“. Uz lasāmā galda bija šādas avīzes: „Dzimtenes Vēstnesis“, „Latvija“, „Dzīve“, „Rīgas Avīze“, „Vārpas“, „Zemkopis“, „Русск. Вѣдомости“ žurnāli „Izglītība“ un „Вѣстникъ Знанія“.

Lai sagādātu materiālus līdzekļus, 1909. g. 31. janvārī sarīkoja Maskavas latviešu biedrības telpās mūzikāli-drāmatisku vakaru, kurā studenti uzveda Treimaņa skatu lugu „Svešnieki“. Vakars deva 102 r. tīra atlikuma. Pateicoties arvien vēl kroniskam līdzekļu trūkumam, pirmā pusgadā nebija iespējams uzturēt savu konventa dzīvokli, kas jo lielā mērā traucēja sabiedrības dzīves uzplaukšanu. Šis trūkums tika novērsts otrā pusgadā, līdz ar ko sāka kārtīgi funkcionēt bibliotēka un lasāmais galds, Gada laikā sabiedrību atstāja, kursa nebeiguši: N. Johansons, J. Lerchs, E. Lejnieks, J. Matisons, A. Zariņš, A. Alksnis, J. Lukstiņš un H. Blūmentāls.“

Šis jaunais „spietojums“ atkal rādīja, ka sabiedrības dzīve nebija normāla. Dibināti aizgājēji varēja sacīt, ka Maskavas studentu sabiedrību gremdēja tie filistri, kas gribēja vadīt un valdīt, bet patiesībā ārdīja apziņīgi un aukstasinīgi. Par to domas vēsturiskā atskatā varētu, varbūt, arī dalīties, bet neapstrīdams ir apstākļis, ka daži Rīgas filistri bija stipri sarūgtināti par studentu patstāvīgiem lēmumiem un soļiem savas sabiedrības lietās, ka daži filistri, palikdami Latvijas sabiedriskās lietās niknās

reakcijas pusē, daudzus sabiedrības studentus turēja par revolūcionāriem un dumpīgiem, kā to nācās oficiāli atzīmēt pat sabiedrības „Frat. Mosc.“ 1906./7. akad. gada pārskatā. Tāpat daži Rīgas filistri gaidīt gaidīja izdevīgu brīdi redzēt sabiedrību par korporāciju un pieņemt krāsas. Ar „nepaklausīgiem“ studentiem tas nebija panākams. Tādēļ studentu sabiedrība nekādus pabalstus vairs nesaņēma, un arvien vairāk tā nonāca grūtākos materiālos apstākļos. Gaiši to liecina 1908./9. akad. gada kases pārskats:

Atlikums no 1907./8. ak. g.	83,80	Aizdots uz studiju laiku	170,—
Biedru naudas	29,65	Aizdots uz 4 nedēļām	35,—
Parādu atmaksas	37,74	Dažādi izdevumi	77,89
Vekseļu atmaksas	44,90	Skaidras naudas paliek	41,11
Filistru naudas	25,—		
Izrīkojuma atlikums	102,91		
	324,—		324,—

Kā redzam, studentu organizācijas budžets gadu no gada sarūk. Sabiedrības 64 filistru naudas postenis atzīmēts tikai ar 25 rub., kas faktiski nozīmē, ka tie nebija maksājuši budžeta gadā pašu nolemtos maksājumus, nemaz jau nerunājot par parādiem. Domāju, ka nebūs lieki šie parādīt filistru naudas parāda kontu, jo līdz ar to mēs redzēsim arī pašu filistru skaita pieaugumu, kā arī dažu dzīves vietu:

Filistru naudas ir parādā:

1. A. Vēbers (šīnī laikā bija Vācijā. A. K.)	35 rub.
2. Jēkabs Vinklers — ģimn. skol. Nežinā	55 „
3. A. Butulis, Dr. Rīgā	10 „
4. J. Čakste, zvēr. adv. Jelgavā	10 „
5. J. Švanbergs-Gulbis, ģimn. sk. Pērnavā	100 „
6. Maiķis, notārs Jaunjelgavā, Kurzemē	30 „
7. K. Preisbergs, ģimn. skol. Minskā	45 „
8. J. Knezs, reālsk. skol. Smolenskā	90 „
9. F. Veiklevičs, notārs Jelgavā	10 „
10. J. Kreicbergs, adv. Rīgā	65 „
11. A. Zandbergs, Dr. Maskavā	65 „
12. K. Ādams, jurists, Maskavā, bankas ierēdnis	30 „
13. J. Krīgers, ģimn. skol. Maskavā	15 „
14. J. Šamils, ģimn. skol.	75 „
15. Teodors Vinklers, ģimn. skol. Lomžā	75 „
16. A. Kalniņš, ģimn. skol. Rēvelē	55 „
17. A. Allažs, proģimn. skol. Smolenskas gub., „Bielij“ pils.	10 „
18. J. Reinfelds, zvēr. adv.	35 „
19. K. Ozoliņš, zvēr. adv.	15 „

20. T. Ore, zvēr. adv.	65 rub.
21. J. Lasis, Tomskā, kontrolpalātā	95 "
22. M. Gobiņš, Jelgavā	10 "
23. K. Igne, skol. Talsos	55 "
24. Al. Pētersons, adv. Jelgavā	90 "
25. A. Birkis, adv. Liepājā	75 "
26. K. Pauluks, adv. Jelgavā	10 "
27. H. Pētersons, kara ārsts N.-Usuriskā	80 "
28. Otto Zamuels, adv. Valkā	80 "
29. A. Krastkalns, adv. Rīgā	10 "
30. V. Grandenbergs, vec. akc. kontrol. Subatē	85 "
31. A. Veidners, akc. pārv. darbvedis	35 "
32. Pebarts, Dr. Maskavā	5 "
33. J. Purgals, adv. Rīgā	10 "
34. N. Dartaus, Mēru un svaru palātā, Maskavā	60 "
35. L. Lapinskis, provizors Irkutskā	40 "
36. J. Blumbers, provizors Saratovā	50 "
37. K. Pētersons, mājskolotājs Krievijā	65 "
38. J. Melbārdis, provizors Tulā	40 "
39. P. Dulbe, adv. Rīgā	40 "
40. R. Krimbergs, Dr. med. Maskavā	35 "
41. P. Kauls, zv. adv. Maskavā	55 "
42. Fr. Zilbers, adv.	50 "
43. Fr. Kēnigvalds, jurists	50 "
44. Kr. Blumbers, Dr.	50 "
45. E. Dreiberģs, Dr. Liepājā un Lielezerē	50 "
46. K. Barons, Dr., filistrs no 1902. g., Rīgā	25 "
47. Kr. Zumberģs, adv. Tukumā	30 "
48. A. Strausmanis, adv. Rīgā	30 "
49. Porf. Gobiņš, jurists, fil. no 1902. g.	40 "
50. K. Kalniņš, jurists, fil. no 1902. g., izmekl. tiesn.	40 "
51. Fr. Gaņais, nodokļu inspektors Liepājā	— "
52. R. Bērziņš, fil. no 1903. g., mērnieks	25 "
53. K. Hīršs, adv.	30 "
54. J. Liepiņš, Dr. Jaunpiebalgā	15 "
55. V. Altberģs, math., atstāts pie Maskavas ūnivers.	30 "
56. E. Ratermanis — Max Kormik amerikāņu lauksaimn. ma- šīnu firmā Maskavā	25 "
57. A. Gubenis, jurists	25 "
58. R. Krastiņš, Dr. Vidzemē	15 "
59. J. Kociņš, mērnieks Krievijā	15 "
60. O. Berkolds	15 "
61. F. Gailītis	10 "
62. R. Gēģeris, skol.	15 "
63. J. Kēmanis, jurists	10 "
64. A. Kamberģs, jurists	5 "

Tā kā šinī filistru sarakstā, ko oficiāli sniedzis sabiedrības „Frat. Mosc.“ 1908./9. akad. gada pārskats, ir atzīmēti arī tādi, kam parāda nav, piem., Fr. Gaņais, tad acīmredzot tas ir tanī laikā pilnīgs filistru saraksts.

Viņā — kā jau pēdējo gadu pārskatos vispār — Fr. Veinberga vārda nav, lai gan uz izslēgšanas laiku pēdējam bija parāds par 2—3 gadiem. Kaut gan par dažiem filistriem trūkst ziņu attiecībā uz viņu dzīves vai darba vietu, šinī laikā tomēr no saraksta redzams, ka lielākā daļa filistru dzīvojuši Maskavā un Iekškrīvijā, tad seko Jelgava un Kurzeme un beidzot Rīga. Daži iekļuva filistros pat bez viņu ziņas, sevišķi tie, kas no Maskavas aizbrauca, universitātes kursu nenobeiguši. Tā tas iznāca ar vecbiedru O. Berkoldu. Par šo gadījumu viņš raksta tā: „1906. g. pavasarī aizbraucu uz Berlīni turpināt studijas. Universitāti beidzu Berlīnē un ilgu laiku pēc tam nodzīvoju ārzemēs. Rīgā biju tikai 1909., 1911. un 1914. gados uz īsu laiku. 1909. gadā satiku Rīgā K. Puriņu, kas man pastāstīja, ka es esot izvests „Frat. Mosc. filistros. Izteicu K. Puriņam izbrīnēšanos par to, ka visus gadus neesmu saņēmis no „Frat. Mosc.“ nekādas ziņas, lai gan vismaz manu vecāku adrese tolaik Rīgā daudziem bija zināma.“ — Bet tādu gadījumu tomēr nevarēja būt daudz.

Filistru maksājumu parāds kopā ir 2515 r., un vekseļu parāds 48 biedriem šinī pārskata gadā jau līdzinās 4107 r. 17 k., pie kam lielākos vekseļus izdevuši: K. Kalniņš par 433 r. 99 k., R. Krimbergs — 357 r. 86 k., A. Pētersons — 222 r. u. t. t. Biedru naudas parāds un neatmaksāti parādi pēc izdotām parādzīmēm 45 biedriem arī ir diezgan liela summa, — 966 r. 71 k. Tā visi parādi kopā dod 7588 r. 88 k. lielu summu, bet sabiedrība tanī pat laikā pārdzīvo „kronisku līdzekļu trūkumu“, kā to apzīmējis šā akad. gada pārskats.

Atgriežoties pie sabiedrības dzīvā spēka, jāatzīmē, ka 1908./9. akad. gadā sabiedrībā iestājās M. Krūmiņš — math., A. Lāčgalvs — jur., O. Čirmanis — jur. un Lazareva instit. stud. P. Blaus, tā kā pēc augšā minēto biedru izstāšanās sabiedrībā tomēr vēl mācības gada beigās bija 17 biedru. Viņu dzīve ritēja diezgan vienmuļi, kontakta ar filistriem tikpat kā nebija, kas jau saprotams no visas notikumu gaitas. Seniors K. Puriņš tomēr filistru informācijai izsūtīja akadēmiskā gada pārskatu.

Ja filistri pēc 1905./6. g. ilgi klusēja un tikai 1908. g. sāka reaģēt uz studentu agrāko gadu lēmumiem, tad 1909. g. tie sasauca jau 2 sapulces. 17. jūnijā Rīgas latviešu biedrībā sanāc dažī Rīgas filistri un notur „konventu“. Tur piedalās: Dr. A. Butulis, F. Veiklevičs, A. Krastkalns, J. Purgals, A. Strausmanis, P. Dulbe, Dr. K. Barons un A. Gubenis; piedalās arī

sabiedrības seniors stud. jur. K. Puriņš. Šīs sapulces protokols jāpiemin tādēļ, ka tas rāda filistru gribu pāriet no nelegāla stāvokļa juridiski veidotā organizācijā. Tā protokola 2. pkt. fiksēts: „Pārrunājot jautājumu par „Frat. Mosc.“ aktīvo un pasīvo biedru organizāciju, klātesošie izteicās, ka dibināmas divas organizācijas — filistru un studentu, katra atsevišķi.“

Pēc tam A. Krastkalns nolasījis „korporācijas Letonijas studentu palīdzības un filistru savstarpīgās pabalstīšanas biedrības statūtus“. Tad sapulce pārrunājusi jautājumu par dibināmās filistru organizācijas biedriem, pie kam visi (sk. prot. 4. pkt.), izņemot K. Baronu, izsacījušies par to, ka filistru organizācijai jāiziet no „Frat. Mosc.“ sastāva un par biedriem uzņemami galvenā kārtā „Frat. Mosc.“ bijušie biedri. Beidzot šī sapulce arī nolēmusi dibināt patstāvīgu „Fr. Mosc.“ filistru organizāciju Rīgā, uzdodot statūtu projektu izstrādāt filistriem Dr. Butulim, Krastkalnam, Purgalim un Strausmanim; projekts jā sastāda līdz augustam. Tāpat šiem četriem filistriem uzdod izstrādāt „Fr. Mosc.“ studentu organizācijas statūtus.

Kā redzam, Rīgas filistriem bija radušās tālu ejošas domas: visu likvidēt un radīt jaunas organizācijas, kā studentiem, tā filistriem, uzņemot par biedriem — gan principā no „Frat. Mosc.“ piederīgiem — tikai vēlamas personas. No filistru — vadoņu puses labāku atmaksu par nepaklausību nemaz nevarēja izdomāt. Tā bija jauna aktivitāte, jauna taktika.

1909. g. 14. novembrī Rīgā, filistra A. Krastkalna dzīvoklī sanāk filistru konvents. Tanī piedalās: F. Veinbergs, A. Butulis, J. Lasis, F. Veiklevičs, A. Krastkalns, O. Zamuels, Gobiņš sen., Gobiņš jun., K. Pauļuks, A. Veidners, F. Kēnigsvalds, K. Pētersons, A. Strausmanis, J. Purgals un A. Gubenis un stud. jur. K. Puriņš.

Šīs sapulces protokola 3. pkt. atzīmēts, ka filistri, kas iepriekšējā, t. i. 17. jūnija sapulcē neesot bijuši klāt, arī izteikušies par divām organizācijām, — filistru un studentu, pie kam deklarēta vēlēšanās, „ja iespējams, lai sakars starp abām būtu diezgan ciešs“. J. Purgals nolasījis filistru organizācijas statūtu projektu pilnīgi, pēc tam apspriests katrs paragrafs atsevišķi. Sapulces dalībnieki vienojušies par šādu nosaukumu:

„Латышское общество бывшихъ воспитанниковъ Московского университета“ „Fraternitas Moscoviensis“.

Principā nolemts, ka sievietes nav uzņemamas, arī par goda biedrēm tās nevar uzņemt, bet par sabiedrības veicinātājiem gan. Šinīs statūtos zīmīgs ir nosacījums, ka pilna sapulce ir pilntiesīga, ja piedalās $\frac{2}{3}$ no tā filistru skaita, kas dzīvo Rīgā. Tādā kārtā bija izstrādāti un pieņemti statūti „Frat. Mosc.“ Rīgas filistru organizācijai.

Tanī pat sapulcē apspriesti arī studentu 1908. gadā pārstrādātie statūti. Filistri ar balsu vairākumu nolēmuši, piemēram, ka sabiedrībā „Fr. M.“ par biedriem var būt tikai Maskavas universitātes studenti, ka balsstiesības piešķiramas nebalsttiesīgiem ne agrāk par 4 mēnešiem studentu pieņemtā 2 mēnešu vietā; ja studenti bija izlēmuši, ka izslēgt var ar $\frac{2}{3}$ balsu vairākumu, tad filistri šinī gadījumā pieņem $\frac{3}{5}$ balsu vairākumu, t. i. vēlas ar mazāku vairākumu panākt izslēgšanu; kādā statūtu pantā atrasts vārds „dzimtene“, un filistri nolemj „vārdu dzimtene izslēgt“. Tādā garā filistru korriģējumi redzami vairākās vietās.

Iekams Rīgas filistri paturēja galda atvilknē studentu atsūtītos statūtus un pēc vairāk kā gada sāka tos korriģēt, notikumi nepalika uz vietas. Studentu biedrošanās dzīve līdzekļu trūkuma dēļ kļuva arvien grūtāka, jo pašiem studentiem naudas nebija. Nevarēja vairs irēt telpas šādā vai tādā kārtā, kur sanākt un turpināt referātu lasīšanu, pārrunāt dzimtenes lietas un veicināt personīgu iepazīšanos. Ar studentu satikšanās vietas iznīkšanu sāka atslābt arī saites, kas „Fr. M.“ biedrus saturēja kopā. Par šo laiku veb. J. Šmits raksta tā: „Biedri redzēja viens otru tikai oficiālajās sapulcēs universitātes auditorijās. Šīs sapulces notika arvienu retāki un retāki. Beigās dažs labs biedrs otram pat personīgi nebija pazīstams. Nebija arī nekāda stipra pamata, kas spētu aizturēt biedru aizklišanu no sabiedrības. Nebija vadītāja, kas ar savu personību un autoritāti spētu saturēt kopā agrākos biedrus un saistīt klāt jaunus. Vienu laiku gan „Fr. M.“ priekšgalā parādījās cilvēks ar noteikti nacionāliem ideāliem, kas pašizliedzīgi centās atdzīvināt veco „Fr. M.“. Tas bija kristaltīrais, maigais filologs Aleksandrs Bārda (stud. jur., phil. no 1904. g. — 1910.). Bet viņš nebija tas stiprais vīrs, kas būtu spējis aizraut, organizēt un atsaukt no pagājības to garu, kas bija sācis izgaist.“

Nav noslēpums, ka gadsimtena pirmā desmita beigās sabiedrība „Fr. M.“ bija palikusi ļoti nepopulāra Maskavas latviešu studentu aprindās, kas 1907. g. beigās un 1908. gadā skaitliskā ziņā bija stipri pieaugušas. Šinī laikā Maskavā bija tuvu pie 200 latviešu studentu. Daudzi iestājās

Maskavas augstskolās no jauna, ieradās arī no Rīgas, kas bija izslēgti no šejienes politehniskā institūta vai nevēlējās vairs Rīgā studēt, dodami priekšroku Maskavas komercinstitūtam. Tā Maskavā toreiz ieradās vēlāk pazīstamie sabiedriskie darbinieki un rakstnieki, piemēram Marģers Skujenieks, Indriķis Rītiņš, Jānis Lapiņš, Jānis Bokalders, Pāvils Rozītis, Arveds Švābe, Voldemārs Bastjānis, Jūlijs Celms, Ansis un Andrejs Petrevics un daudzi citi. Lielākā daļa no viņiem mācījās komercinstitūtā, daži iestājās universitātē, daži apmierinājās ar Šaņavska tautas universitāti. Pēc tam ar katru gadu Maskavā latviešu studentu skaits pieauga. Universitātē nākošajos gados latviešu studentu skaits bija ap simtu, bez tam latvieši studēja visās tehniskās augstskolās, kā Technologiskā institūtā, Ceļu inženieru institūtā, Petrovskas-Ķuzņovskas lauksaimniecības akadēmijā, arī sieviešu augstākajosursos.

Šo studentu acīs sabiedrība „Fr. M.“ populāra nekļuva. Mēs saprotam, ka ar „frateriem“ negribēja un nevarēja draudzēties tā latviešu jaunatnes daļa, kas atdzīvināja 1897. gadā policijas pārtraukto jaunstrāvnieku garu jau noteiktā sociāldemokrātu partijas programmā, bet arī daudziem nacionāli noskaņotiem jaunekļiem nepatika to filistru sabiedrība, kas pašā Latvijā un latviešu tautas lietās bija populāri negatīvā nozīmē. Šis apstāklis ne vienu vien Maskavas universitātes latviešu studentu šinīs gados noveda vai nu kādā citā latviešu organizācijā, vai arī lika augt un izglītoties bez tuvākas akadēmiskas sabiedrības. Mūsu darba intelligences rindās tādus tagad var saskaitīt desmitiem, bet vēl vairāk ir tādu mūsu intelligentu, kas pēc Piektā gada mācījušies kādā citā Maskavas augstskolā.

Pirms pasaules kara Maskavā abējā dzimuma latviešu studentu skaits bija vairākos simtos, jo pāri par 300 biedru skaitījās „Maskavas studējošo latviešu palīdzības biedrībā“. Šī biedrība bija plašākā latviešu studentu organizācija.* Tās mērķis bija pulcināt kopīgā darbā visus Maskavas latviešu studentus, neatkarīgi no viņu politiskās pārliecības. Te dalībnieki nāca no visām pusēm, arī no Šaņavska tautas universitātes. Biedrība telpas bija atradusi m. Nikitas ielā kādā privātreālskolā, netālu no universitātes. Šīs studentu organizācijas līdzdibinātājs, vēlāk valdes priekšsēdētājs bija vecb. J. Šmits. Ar viņu šī raksta autoram 1914./15. akad.

* Biedrība pastāvēja līdz 1917. g. rudenim, kad lielieki to slēdza un vēlāk konfiscēja biedrības vērtīgo grāmatu krātuvi.

gadā nācās valdē kopā darboties un vērot plašās organizācijas darbību. Še bija laba bibliotēka, kori bija agrāk nodibinājis Gustavs Klaustiņš, toreiz tikko studijas beidzis jauns inženieris, vēlāk mūsu universitātes profesors. Šo kori kādu laiku vadījis toreizējais universitātes stud. phil. Arnolds Speke, tagadējais sūtnis Romā. Tādēļ arī saprotams, ka latviešu dziesmu gars še nebija svešs. Biedrībā notika referātu vakari, ko arvien kupli apmeklēja. Jaukus referātus tur lasījuši gan Roberts Klaustiņš, gan Aleksandrs Dauge — pat veseliem cikliem — gan paši biedrības biedri: Jānis Lapiņš, Arveds Švābe un daudzi citi. Tiesa, te valdīja liberāla ideoloģija, un reizēm atskanēja nesaudzīgas runas par Krievijas toreizējo iekārtu un politiku. Tomēr netaisni būtu apgalvot, ka šais sapulcēs nebūtu audzināta doma cīņai par Latvijas labāku nākotni un iztirzāti dažādi mūsu kultūras jautājumi. Tā kā še klausītājos nereti sanāca arī tautieši un tautietes, tad auditorija arvien bija liela. Tikai pavisam buršiski noskaņota jauneklā uzpūtība varēja melst, ka še reprezentējas šuvējas un veikala kalpotāji.

Sapulces Maskavas studējošo latviešu palīdzības biedrībā savā ziņā atgādināja citkārtējos latviešu lasāmos vakarus, tikai jaunus laika apstākļos. Gribētos sacīt, ka mūsu tautas garīgās augšanas un attīstības vēsture bez nodaļas, kas rāda minēto procesu Krievijas centrā, būtu jūtāmā kārtā nepilnīga. T. Zeiferta — Ž. Unama monografija par Fr. Brīvzemnieka darbības laikmetu Maskavā, Kr. Valdemāra, Kr. Barona, A. Bandrēviča un dažu citu latviešu sabiedrisku darbinieku biografiski apskati ir tikai lielāki vai mazāki priekšdarbi, ko nākotnē pētītāja vēsturnieka spalva bez ienaida un bailēm, bet drīzāk ar mīlestību cels lielā un spēcīgā latviešu kultūras ainā.

Universitātes studentu vairākumam aprādītos gados universālās latviešu studentu sapulces, patiesību sakot, sevišķi nepatika. Cēlonis tam varēja būt gan īpatnējās studiju disciplīnas, kas vispusīgāki un plašāki ievadīja sociālās problēmās, gan psiholoģiskais moments, varbūt arī separātās nostāšanās tradīciju spēks. Tādēļ, lai gan nopietnu krīzi vēl arvien pārdzīvoja studentu sabiedrība „Fraternitas Moscoviensis“, viņas vēsturiskā loma tomēr nebija izbeigusies. Organizācijai, kas bija nogājusi turpat trīsdesmit gadu garu un grūtu pārdzīvojumu ceļu, nu bija jāizkāpj no krēslas, lai no jauna apjaustu un saskatītu savu tālāko uzdevumu un attīstības gaitu. Tikai ceļa gabals krēslas stundās nereti ir grūts un ne-

patīkams. Tā tas bija arī sabiedrībai „Frat. Mosc.“ dzīvē līdz 1914. g. Šinī laika posmā notika dziļš organizācijas, ideoloģijas un spēku pārbau-
dījums un tālākās sūtības noskaidrošanās.

1909./10. akad. gadā sabiedrībā iestājās daži studenti, kā Andrējs Peka — med., Alfrēds Ābeltiņš — jur. un daži citi. Seniors bija stud. jur. K. Puriņš. Dr. A. Peka raksta, ka seniors stingri turējis rokās savu studentu saimi un sapulcēs nereti turējis sprediķus attiecībā uz eksāmenu nelikšanu un „kneipošanu“. Sabiedrības vajadzībām irēja nelielu istabiņu tautietes Ratenieces dzīvoklī m. Bronnajas ielā. Daudzi biedri pie minētās dāmas ēda arī pusdienas. Pati sabiedrības dzīve ritēja mierīgi un klusi, jo, saka Dr. A. Peka, sākot ar 1909. g. rudeni nodibinājās neoficiāla vienošanās: turpināt vecās tradīcijas, Fr. Veinberga jautājumu neaizkart un jautājumus par iekšējo reorganizāciju, resp. par krāsām neaiztik. Šis apstāklis liek saprast, ka bijusi jau studentu grupa un aiz tiem daži filistri, kas vēlējušies reorganizēties“ un uzlikt krāsas. Tomēr, kā dzirdam, vecās tradīcijas uzvarējušas. Ar filistriem organizācijai attiecības palika arvien vēl diezgan vēsas. 1910. g. pavasarī filistra Al. Vēbera nāves gadījumā seniors K. Puriņš 12. aprīlī raksta fil. A. Strausmanim: „Frat. Mosc.“ konvents ir nospriedis dibināt Vēberam par piemiņu fondu, no kuŗa izdodamas premijas par „Frat. Mosc.“ biedru labākiem zinātniskiem darbiem. Šim fondam par labu mēs atsakāties no kroņa fil. Vēbera kapam, uz ko uzaicinām arī savus filistrus, paziņojot par to atklātībai.“ Vēstules autors lūdz studentu uzaicinājumu paziņot arī citiem Rīgas filistriem.

Še jāpiemin, ka 1910. gadā bija nozīmēti 5. vispārīgie latviešu dziesmu svētki. No iepriekšējiem, ko uz saviem pleciem bija iznesis mūsu organizācijas līdzdibinātājs Jānis Čakste 1895. gadā Jelgavā, bija pagājis jau ilgs laiks. Tiesa, vidū stāvēja Piektais gads, kas pēc sevis latviešu mājās un laukos atstāja nepiedzīvotu mēmumu, — 1906. gada Jāņos pat Līgo dziesmas nekur nedzirdēja dziedam. Bet visu izlīdzinātājs — laiks bija pārveicis traģisko mēmumu. Latvijas novadi gribēja atkal kopā stiprināties dziesmās, aizdziedāt bēdas, sadziedāt jaunus spēkus nākamām dienām. Tādēļ gatavošanās bija čakla, pārrunas dzīvas. Dziesmu svētku jautājums ne reizi vien bija dienas kārtībā arī „Frat. Mosc.“ biedriem Maskavā. Līdzī citām latviešu studentu organizācijām viņi nolēma pildīt kārtībnieku pienākumus nākošajos dziesmu svētkos. 7. maija vēstulē

seniors K. Puriņš paziņo fil. A. Strausmanim, kas bija arī 5. vispārīgo latviešu dziesmu svētku sekretārs, ka 8 biedri izteikuši vēlēšanos izpildīt kārtībnieku pienākumus un piebilst, ka visi tie ieradīšoties garajos formās svārkos. Bet tai pašā vēstulē sabiedrības seniors raksta sekojošo: „Mūsu stāvoklis tagad ir tāds, ka nedrīkstam vairs lāgā konventus noturēt. Nezinām arī, kur atrast nākošajam gadam konventa korteli, jo korteļu saimnieki ļoti bīstas no studentu sapulcēm. Ņemot to vērā, filistru prezidijam vajadzētu gan izturēties drusciņ aktīvāki šinī lietā.“ — Kas patiesībā bija pēdējā teikuma saturs, to mēs saprotam, bet redzam arī, ka studentu sabiedriskā dzīve bija grūti realizējama: sabiedrība arvien vēl bija nelegāla. Tādēļ K. Puriņš minētajā vēstulē jautā: „Kas ir darīts no „Fr. Mosc.“ filistru prezidija puses mūsu statūtu apstiprināšanas lietā? — Bez filistru palīdzības mēs droši vien statūtus tagad cauri nedabūsim. Ja būtu vajadzība, statūtus varētu vēl grozīt, lai tikai dabūtu viņus apstiprināt un tādā ziņā tiktu pie legāla korteļa.“ — Tā tad trīs un, varbūt, pat vairākas reizes studentu un filistru „pārstrādātie“ statūti 1910. gada maijā apstiprināti vēl nebija, un mēs te piebildīsim, ka sabiedrības „Frat. Mosc.“ statūti apstiprināšanu nekad arī nepiedzīvoja.

Ka sabiedrība šinī laikā bija piegriezusi zināmu vērību un uzmanību savai internai dzīvei un biedru kolektīvam, to rāda kāda epizode, ko seniors K. Puriņš piemin 7. maija vēstulē fil. Alf. Strausmanim. Tur lasām: „Neskatoties uz to, ka tagad „fukšus“ stingri sijājam, jauni biedri nāk aizvien klāt. Varbūt Jūs atminēsities kādu N. (vēstulē nosaukts šīs personas vārds) — viņš tagad beidz kursu, jurists — kurš savā laikā bija viens no lielākiem „Fr. Mosc.“ putinātājiem? Ar vislielāko gribu viņš cīnījās atkal iestāties „Fr. M.“ (pārlietu viņam gribējās tikt pie mūsu filistra goda), bet mēs viņu vairs neņemam pretim, — par daudz kompromitējies. Tamlīdzīgi gadījumi, laikam, nāks vēl priekšā.“ —

1910. g. 21.—22. jūnijā notika V. vispārējie latviešu dziesmu svētki. Viņos, kā jau zināms, piedalījās arī „Fr. M.“ biedri kā goda kārtībnieki. Svētku pirmās dienas vakarā korporāciju Selonijas un Talavijas studenti uzņēmuši Maskavas fraterus savos konventa korteļos. Dr. A. Peka, kas toreiz bija „Fr. M.“ balsstiesīgs biedrs, aprakstīdams šo uzņemšanu, izsaka, ka korporeļu jaukā dzīve uz viņu un dažiem tā biedriem atstājusi lielu iespaidu. Otrā svētku dienā Altonavas dārzā sarīkots korporāciju komerss. Citkārtējais „Fr. M.“ balsstiesīgais biedrs A. Peka savās atmi-

nās (11. lpp.) par to raksta: „Redzējām, kas ir komerss un kāpēc seleniem un letoniem ir gluži citas un daudz tuvākas, sirsnīgākas attiecības kā mums ar saviem filistriem, no kuriem daži turpat komersā centās no mums separēties, it kā kautrēdamies. Turpat komersā uz rīta pusi norunājām ar Lāčgalvi, Blau'u, Krūmiņu un Valdmani, ka mums, atgriezoties Maskavā, jācenšas likvidēt tās savas tradicionālās īpatnības, kas mūs arī šķir no pārējām studentu korporācijām un ka nākošā tautu komersā jābūt arī „Frat. Mosc.“ krāsu karogam. Mēģinājām turpat runāt arī ar senioru Puriņu un citiem biedriem un tos iejūsmināt. Mums piedraudēja ar izsviešanu no konventa, ja tik daudz dzeršot, ka jāsāk runāt dumjības. Korporācijas ideja — pārējiem biedriem bija sveša un naidīga. No filistriem A. Krastkalns un vēl nedaudz citi apsoliņa mums savu pabalstu gadījumā, ja pieņemtu krāsas un restaurētu filistros Fr. Veinbergu, bet nospiedošais vairums nostājās krasi pret mūsu ieskatiem, ka „Frat. Mosc.“ arī vajadzētu pārvērst par korporāciju ar krāsām. Visnoteiktāk pret to nostājās no Rīgas filistriem A. Strausmanis, ap kuru grupējās daudz filistru.“

Tāds dažu studentu noskaņojums par labu korporācijas iekārtai, garam un krāsām, liekas, ir reāli pastāstīts. Tikai nepietiekoša pārskata dēļ sabiedrības dzīvē pēdējos gados minētais autors apgalvo, ka filistru grupiņa (Veiklevičs, Lasis, Gobiņš) ar A. Krastkalnu priekšgalā tagad tik atzinusi korporācijas ideju un nosacīti apsolijuši pabalstu. Šis atklājums objektīvās patiesības labā korrigējams tādā kārtā, ka minētā filistru grupiņa jau labi sen gaidīt gaidīja studentu sabiedrības vidū jauneklus, kas izvestu apvērsumu par labu korporācijai legālā balsošanas ceļā. Tāds studentu avangards nu bija radies. Še vietā arī atzīmēt zv. adv. V. Lazdiņa augšā minētā grāmatiņā (28. lpp.) nemotivētu un, protams, nepareizu secinājumu pēc Altonava dārzā sarīkotā komersa pieminēšanas, ka „sakarā ar šo arī nobrieda vajadzība pēc krāsām“. Grūti ticēt, ka vienreizēja padzirošana komersā varēja nobriedināt krāsu vajadzību. —

1910. gada rudens un viss nākošais akadēmiskais gads sabiedrības dzīvei daudz prieka nedevis. No jauna sabiedrībā iestājās juristi: Visvaldis Čakste un Jānis Freidenfelds. Bijušais seniors K. Puriņš nobeidza universitāti un pārgāja filistros. Kaut gan A. Peka piemin K. Puriņu kā „drusku pasausu, formālu cilvēku“ seniora amatā, jo visi viņu bijušie, sevišķi brāļi Bēķi un M. Krūmiņš, tomēr „Fraternitas Mos-

coviensis" vēsturē K. Puriņš cienīgi blakus nostājies sabiedrības agrākajiem senioriem — neatlaidīgam cīnītājam K. Hiršam-Gaigalam un dzidrajam ideālistam Jurim Kēmanim. Šī organizācijas pēcnācēju atzinība K. Puriņam ir tikpat īsta un sirsnīga kā ikvienam tās nesavtīgam un krietnam darbiniekam.

— Pēc K. Puriņa seniora amatā nāca stud. med. E. Rozentāls. Pati sabiedrība šinī mācības gadā varēja īrēt mitekli. Par to vēl sen. K. Puriņš 8. oktobrī raksta fil. A. Strausmanim: „Ziņoju Jums, ka tagad esam iedzīvojušies brangā konventa kortelī. Dzīvoklī ir 5 istabas; 2 aizņem mūsu precējies biedrs (tas bija E. Strautnieks, kas formāli skaitījās par dzīvokļa īrnieku), vienu īrē arī mūsu biedri (A. Peka ar M. Krūmiņu — abi krāsu cīnītāji), tā ka konventa vajadzībām atliek 2 lielas istabas par 25 rub. mēnesī (viss kortelis maksā 60 rub. mēnesī). Kortelis ir ļoti glīts, pavisam jaunā namā un visiem pietamā vietā — m. Bronnajas ielā 12. Šodien galīgi uz viņu pārvelkamies. Tagad nu būs arī iespēja pienācīgi reprezentēties. — Statūtu projekts ir jau nedēļu atpakaļ nosūtīts A. Krastkalna kpm un ja no filistru puses nebūs nekādas piezīmes, tad šinīs dienās statūtus nosūtīsim visaugstākai apstiprināšanai. Par šo lietu ir jau personīgi runāts ar kurātoru un rektoru. Kavēkļu nav ne no viena, ne otra. Vācieši šeit ir jau apstiprināti, kādēļ ir cerības un vēl ļoti stipras, ka arī mēs nepaliksīm aiz borta. Statūti tika taisīti tādi, lai tik tiktu apstiprināti — īsi, caur un cauri lojāli.“

Kā dzirdam, statūtu jautājums arvien vēl bijis dienas kārtībā, un studenti nerimuši cerībās panākt to apstiprināšanu ar „paša ķeizara roku“. — 1910. g. rudenī nomira krievu ievērojamais rakstnieks Ļevs Tolstojs latvieša — Ostapovas stacijas priekšnieka Ozoliņa — dzīvoklī. Nolikot piemiņas ziedus te neskaitāmu delegāciju vidū ieradās arī sabiedrības „Frat. Mosc.“ delegācija ar senioru K. Puriņu priekšgalā. Un tas bija skaists solis: gara milža aiziešanu mūžībā ikvienam ir tiesība redzēt un paglabāt atmiņā gluži tāpat kā apbrīnot grandioza meteora slīdēšanu un sašķīšanu krāšņainās ugunīs tumšās nakts debes lokā.

No citiem iekšējās dzīves notikumiem pieminams izrīkojums ar balli gada beigās. Šinī gadījumā sabiedrības studenti bija nolēmuši, ka visiem jāierodas formas svārkos ar trīskrāsainu rozeti un lentu pie krūtīm, lai atšķirtos no citiem studentiem — viesiem. Krāsas bijušas zaļš-zils-sud-

rabs. Vēlāk tie studenti, kas cīnījās par krāsām, apgalvoja, ka tā bijusi viņu izdoma, lai biedri „pamazām pierastu pie krāsām“.

Pienāca 1911./12. akadēmiskais gads. Maskavā saradās samērā daudz latviešu studentu. Sabiedrībā „Frat. Mosc.“ iestājās: 1) Mintauts Čakste — jur., 2) Herberts Jākobsons — jur., 3) Jūlijs Feldmanis — jur., 4) Alfons Miške — jur., 5) Artūrs Liģeris — med., 6) Leopolds Kaufmanis — med., 7) Gustavs Špīss — math. un 8) Kārlis Bergmanis — math., kas 2 mēnešu laikā vēl nebija balsstiesīgi. Te interesanti atzīmēt, ka studenti savos statūtos bija noteikuši 2 mēnešu stažu, līdz sapulce varēja piešķirt balsstiesības. Filistri ne reizi vien šo laiku bija korrigējuši, noteikdami 4 vai pat 5 mēnešus, bet studenti to neņēma vērā. Seniora amatā nāca E. Strautnieks, kas bija galva 21 personu lielai saimei. Tā iesauktā konventa korteļa irēšanai sabiedrībai vairs nebija līdzekļu. Ūniversitāti nobeidza E. Rozentāls un brīvklausītājs K. Kalējiņš. Tos, kā bija parasts, pārskaitīja filistros. Sabiedrības iekšējā dzīve šinī akadēmiskajā gadā bija garīgā ziņā diezgan tukša. Bija aizlaidies censības gars, kas izpaudās rūpīgi izstrādātu referātu lasīšanā un pārspriešanā, pavisam novārtā palika dzimtenes lietas un interese par tām — pretēji tam, kā tas bija K. Hirša-Gaigala un J. Kēmaņa laikā. Par šo mācības gadu toreizējais sākumā vēl nebalststiesīgais stud. jur. H. Jākobsons starp citu raksta tā: „Man personīgi sabiedrība „Frat. Mosc.“ pirmā laikā nebija simpatiska, jo daži tās biedri, kas nāca no Rīgas, piem., Liģeris, Miške un daži citi centās attīstīt viņā korporācijas paražas un garu, kādēļ man bieži ar viņiem iznāca asas sadursmes. Jāpiezīmē, ka no korporācijas pretiniekiem nesapņēmu gandrīz nekādu, arī ne morālu atbalstu, tā ka man izlikās, ka šāds gars un paražas saskan ar organizācijas tradīcijām. Domāju vienu laiku sabiedrību atstāt un sāku par viņu mazāk interesēties. Pamazām „Frat. Mosc.“ sadalījās divos lēģeros — korporācijas piekritējos un pretiniekos, kas arī izšķīra manu palikšanu viņā un līdzdalību cīņā par veco Maskavas studentu organizāciju.“

Sadalīšanās divās grupās un cīņa par krāsām — lūk šā akadēmiskā gada saturs „Frat. Mosc.“ dzīvē. Par to vecb. H. Jākobsons sniedz šādu ainu: „Lielu lomu „Frat. Mosc.“ dzīvē spēlēja arī telpu jautājums. Sapulces notika vai nu pie viena otra biedra, vai galvenokārt restorānu atsevišķos kabinetos. Pie biedriem ne labprāt sapulcējās, jo studenti tika

stingri uzmanīti no valsts varas, turpretim tā pati valsts vara studentu dzērāju ļoti ieredzēja — tāds students nenodarbojās ar politiku. Nav grūti iedomāties, kādos apstākļos noritēja sapulces restorānu atsevišķos kabinetos. Tukšā sēdēt nevarēja, zem alkohola iespaida šīs sapulces bija, mīksti runājot, diezgan trokšņainas, asas, jo temats visu laiku — krāsas.“

Lai lasītājiem sabiedrības biedru nogrupēšanās kļūtu pārskatāmāka, tad — cik izdevies noskaidrot — 1911. g. rudenī „šie spēki“, minot tos vecākuma kārtībā organizācijas dzīvē, bija tā noskaņoti:

par korporāciju:

- 1) O. Valdmanis
- 2) A. Lāčgalvis . . . (1907. g.)
- 3) A. Peka . . . . (1909. g.)
- 4) M. Krūmiņš . . . (1909. g.)
- 5) A. Miške . . . . (1911. g.)
- 6) A. Liģeris . . . (1911. g.)

pret korporāciju:

- 1) K. Bēķis . . . . (1904. g.)
- 2) A. Bēķis . . . . (1906. g.)
- 3) E. Grīnbergs . . (1907. g.)
- 4) J. Freidenfelds . . (1910. g.)
- 5) J. Skudre . . . . (1911. g.)
- 6) M. Čakste . . . (1911. g.)
- 7) H. Jākobsons . . (1911. g.)
- 8) J. Feldmanis . . (1911. g.)
- 9) L. Kaufmanis . . (1911. g.)

Neitrālu pozīciju bija ieņēmuši E. Strautnieks (1907.) un balsstiesīgais A. Ābeltiņš (1909.), kas savas balsošanas tiesības kritiskos brīžos arī — neizlietoja. No 1911. gada rudenī uzņemtiem balsstiesības vispirms oktobrī dabūja M. Čakste, bet pārējiem nācās pagaidīt līdz kādai decembra sapulcei, kur krāsu avangards saviem 4 „fukšiem“ piešķīra ne tikai balsstiesības, bet ar balsu vairākumu pieņēma krāsas: zaļš-zils-sudrabs (tā tad 1910. g. izrikojuma rozetes krāsas). Par šo momentu Dr. A. Peka (15. l. p.) raksta: „Kādā konventā tika pasludināti lielākā daļa no krāsu pretiniekiem un daži neitrālie par nebalsttiesīgiem, jo nebija nomaksājuši biedru naudas noteiktā laikā, kādēļ saskaņā ar statūtiem nebaudīja konventā balsstiesības. Daži no krāsu pretiniekiem nebija arī nejauši ieradušies konventā. Izmantojot radušos labvēlīgo situāciju, uz krāsnešu grupas ierosinājumu konvents (vai tiešām daži krāsu cīnītāji bija šinī gadījumā „konvents“?) deva balsstiesības Liģerim, Špīsam, Miškem un Bergmanim. Pēc tam lika dienas kārtībā jautājumu par krāsu pieņemšanu. Neskatoties uz vētraiņiem protestiem, krāsas tika pieņemtas ar likumīgu balsu vairākumu, līdzbalsojot tikko balsstiesības ieguvušiem

biedriem. Par krāsām tika nodotas 8 balsis, pārējie bija deklarēti par nebalstītajiem, daļa neitrālo atturējās.

Konventa lēmums tika tūlīt paziņots F. Veinbergam un A. Krastkalnam uz Rīgu ar lūgumu spert soļus bez kavēšanās Pēterburgā, lai panāktu pieņemto krāsu apstiprināšanu. Bija runāts jau vasarā, ka minētiem filistriem Pēterburgā ir stipras un plašas saites, pateicoties kuŗām esot noteikta izredze dabūt krāsu visaugstāko apstiprinājumu.

Pieņemot, ka visa augšā attēlotā balsošana, balsu skaitīšana un krāsu pieņemšana bija nepareiza, kļūst grūtāk saprotama 1912. gada sākumā korporācijas „Frat. Mosc.” statūtu izstrādāšana un parakstīšana. Šiem statūtiem bija 13 paragrafi. 12. par. ir minēts, ka „korporācijai ir lentas ar savām krāsām: tumši zils-sudrabs-zaļš, atsevišķs ģērbonis, zīmogs „Fraternitas Moscoviensis.” Šos statūtus ir parakstījuši 6 krāsu kārotāji un vēl 9 citi sabiedrības biedri, no kuŗiem daži ir devuši šādu paskaidrojumu*: „Zv. adv. V. Lazdiņš nepareizi apgalvo,** it kā „Fraternitas Moscoviensis” krāsas tumši zils-sudrabs-zaļš pieņēmusi tikai 1911. g. rudenī. Kad tieši šīs krāsas pieņemtas, to apgalvot nevaram, bet, iestājoties 1911. g. rudens sēstestrim, „Fr. Mosc.” jau bija šīs krāsas un, cik mums ir zināms, viņas pastāvēja jau daudzus gadus iepriekš, jo atklātās „Fr. Mosc.” studentu ballēs studenti vienmēr lietoja šīs krāsas, piespraustas rozetes veidā. Šīm krāsām „Fr. Mosc.” dzīvē nekad nav bijusi tāda nozīme, kāda bija krāsām latviešu un vācu korporācijās Rīgas politehnikuma un Tērbatas universitātes dzīvē. Nekad tās nav lietotas „deķeļu” un „lenšu” veidā. Nebij arī karoga. Kad tika izstrādāti 1912. g. statūti, tad tajos arī bija paredzēts, ka „Fr. Mosc.” patur savas agrākās krāsas, bet gan tādā pat nozīmē, kā agrāk tās tika lietotas. Nekad nebij domāts piešķirt šīm krāsām tādu nozīmi, kādu tām piešķirušas pēc vācu parauga dibinātās korporācijas.

Kas attiecas uz statūtos lietoto vārdu „korporācija”, tad šī vārda statūtos iekļūšanas vēsture ir sekojoša: sākot ar 1911. g. vai arī agrāk „Fr. Mosc.” ir centusies panākt savu legalizāciju ārpus universitātes, jo organizācijas, kas pastāvēja kā novadniecības, varēja sapulcēties vienīgi universitātes telpās. Tāpat tas bija ar „Frat. Mosc.”. Tad 1912. gadā

* Glabājas Austruma archīvā.

** Grāmatiņa „Korporācijas Fraternitas Lettica vēsturiskie posmi”, Rīgā, 1934., „Universitas” izdevums, 28. l. p.

radās ideja legalizēt „Frat. Mosc.“ pēc to akadēmisko korporāciju parauga, kādas pastāvēja pie Pēterpils universitātes un kuŗu locekļi Krievijas universitātes aprindās bija pazīstami zem nosaukuma „akadēmisti“. Šīs korporācijas, kuŗām nebij nekā kopēja un līdzīga ar korporācijām Baltijā, ieturēja ultra nacionālu (krievu) virzienu un tās bija ieguvušas valdošo aprindu pilnīgu uzticību. Vienīgi nolūkā zem šādas korporācijas ārējās flagas gūt ārējo legalizāciju tika rediģēti, pieņemti un parakstīti šie statūti. Kaut kāda doma pārvērst „Frat. Mosc.“ par korporāciju Baltijas korporācijas nozīmē nepastāvēja.“

Šīs korporācijas statūtu pieņemšanas un parakstīšanas izskaidrojums mūs ieved gan citādā apstākļu izpratnē. Tomēr jāsaka, ka tā bija pirksta padošana kārdinātājam, jo nebija nekādas garantijas, ka no šīm krāsām ar lenti un ģērboni nākotnē neizaugtu īsta buršu organizācija ar visiem pārējiem „laika kavēkļiem“ un atribūtiem. Bet visa šī notikumu gaita kļūst iepriecinošāka jau tuvākā laikā. Kaut gan daži Rīgas filistri, kuŗiem Pēterpilī bija „stipras un plašas“ saites, ar pazīstamā latviešu cenzora Remiķa palīdzību un atbalstu bija meklējuši korporācijas statūtu apstiprināšanu, tomēr tie palika bez panākumiem.

Un tālāk atkārtojās tas, par ko mēs lasām mūsu tautas citkārtējā dzīvē, proti — kad krustneši ar varu uzspieda kristīties, tad, pēdējiem aizdrāžoties, vecais latvietis steidzīgi vien aizgāja upē nomazgāt svešnieku svētību. To pašu ir darījuši tie sabiedrības „Frat. Mosc.“ biedri, kas turējās pretim korporācijas satversmes ievēšanai. Pēc pārdzīvotā „grēka“ tie aizgāja, kur vajadzēja, un viņu nomazgāja vēl 1912. gada sākumā. Šī šķīstīšanās varēja notikt, protams, tikai oficiālā „Frat. Mosc.“ biedru sapulcē. Par to Dr. A. Peka raksta tā (16. l. p.): „Konvents notika restorānā „Baltais lācis“ uz Roždjestvenkas, tuvu pie Trubnajas laukuma. Viņu vadīja vicesen. A. Lāčgalvis. Konventā bija ieradies visa krāsnešu grupa, bet bija arī visi krāsu pretinieki in corpore. Jāsaka, ka tais laikos tika praktizēts paņēmiens dienas kārtību uzstādīt pašā konventā. Dienas kārtībā, protams, tika likts jautājums par krāsām, skaidri zinot, ka še krāsnešu grupa cietīs galīgu fiasko. Krāsnešu grupa to arī saprata, ka šoreiz cīņa ir zaudēta, un atstāja konventu. Kā sakauti un cīņu zaudējuši aizgājām: M. Krūmiņš, A. Miške, A. Liģeris, K. Bergmanis, G. Špiiss un es. Aicinājām līdzī arī Lāčgalvi, bet tas atrunājās, ka viņam kā amata personai ir jāvada konvents un aiziešana

arī nekādus praktiskus rezultātus vairs nevarēs dot un stāvokli neglābs, jo konventu var vadīt bij. seniors filistrs K. Puriņš, kas šai konventā bija speciāli ieradies, lai glābtu veco kārtību un vecās tradīcijas un mūs jau pirms konventa atklāšanas sirsnīgi nosvētīja par vecās „Frat. Mosc.“ lietas nodevību un varas uzurpāciju.

Konventu atstājuši, sapulcējāmie mūsu tradicionālajā Trehgornoje alus bodē Tveras ielā. Pāris stundas vēlāk ieradās pie mums arī Lāčgalvis un paziņoja: konvents anulējis decembra pēdējā konventa visus lēmumus un restaurējis „Frat. Mosc.“ agrākā veidā, krāsnešu grupas dalībniekiem nolemts sods, liekas, balsstiesību atņemšana uz kādu laiku vai brīdinājums.“

Tā vecais latvietis — tagad saukts sabiedrības „Frat. Mosc.“ biedrs, nokāpa upē, lai šķīstītos no svešzemes traipiem vecā ticībā, spēkā un centienos, ko 1883. gadā organizācijas dibināšanas dienā bija nospraudis lielais tautietis Krišjānis Valdemārs!

1911./12. akad. gadā pirms krāsu tīkotāju izstāšanās no „Frat. Mosc.“.

Apakšējā rindā: K. Bergmanis un H. Jākobsons; otrā rindā no kreisās: M. Čakste, A. Peka, O. Valdmanis, fil. J. Krodzenieks, A. Lāčgalvis, A. Ābeltiņš, L. Kaufmanis; augšējā rindā: B. Cīrulis, J. Skudre, G. Špiiss, J. Feldmanis, J. Freidenfelds un A. Liģeris.

Kas attiecas uz sabiedrības iekšējo dzīvi, tad gan jākonstatē, ka cīņa par un pret krāsām bija ierāvusi skaidri apjauzamu un dziļu plaisu biedru savstarpējās attiecībās.

Vecb. H. Jākobsons tos laikus atceras šādos vārdos: „Par korporācijas piekritēju vadoni bija Peka un Valdmanis, un jāatzīst, ka viņi daudz enerģiskāki rīkojās nekā to pretinieki. Tie pielietoja arī neētiskus paņēmienus, tā, piem., viņi aicināja uz sapulcēm tikai tos Maskavas filistrus, kas piekrita viņiem (Dr. Pebardu, Krīgeru, E. Ratermani), tādējādi iegūstot dažkārt vairākumu, jo paši studenti korporācijas jautājumā bija sadalījušies gandrīz līdzīgās daļās.“ — Šis vienlīdzīgais balsu vairums radās tādēļ, ka daži biedri „palika neitrāli“.

Par pēdējo sapulci vecbiedri M. Čakste un J. Skudre raksta sekojošo: „Beidzot bija sapulce Maskavas latviešu biedrībā (Pokrovka-Maroseika). Prezidēja Lāčgalvis, protokolēja Skudre. Sapulce tika pārtraukta, jo notika bez vajadzīgās atļaujas, un pastāvēja bažas, ka to neatklāj policija. Arī šī sapulce, kā parasti tas notika, bija maskēta zem kopējas alus dzeršanas segas.“ H. Jākobsons piebilst, ka šo sapulci tomēr pārsteigusi policija; laime bijusi tā, ka otras durvis gājušas uz skatuvi. Tā sapulces dalībniekiem bijis iespējams no policijas aizbēgt caur skatuvi.

„Tūlīn pēc Latviešu biedrības telpu atstāšanas“, liecina tagadējie mūsu vecbiedri senātori M. Čakste un J. Skudre, „sapulce turpinājās restorānā „Skala“ m. Bronnajas un Tveras ielu stūrī. Šinī sapulcē bija jau ieradušies divi „vecie“ — speciāli izsaukti krāsu piekritēju balsu pastiprināšanai —, bet daži no bijušiem sapulcē Latviešu biedrības telpās „Skala“ restorānā vairs neieradās. Un tad šinī restorānā „Skala“ notikušajā sapulcē ar 6 pret 6 balsīm, prezidējošam Lāčgalvim un abiem „veciem“ balsojot par krāsām, krāsu jautājums tika izšķirts. Kā redzams, balsošanas rezultāts bija nejaušs un mākslīgi inscinēts. Šī sapulce nebija arī izziņota. Šis moments tad nu iezīmēja galīgu abu pretējo grupu sadalīšanos.“

Šīs sapulces protokola vietā mēs operējām ar augšā aprādītām ziņām, ko devis pats sapulcē ievēlētais protokolētājs — senātors J. Skudre.

Tā nu latviešu studentu kopa, dzīvojot un mācoties tālu no savas tēvu zemes, bija atkal saskaldījusies un ne tikai kā citkārt ārēji, bet arī ideoloģiski. Ielīgušā cīņa par iecerēto iekšējo apvērsumu krāsu tīkotājiem galu

galā nebija tomēr izdevusies. Viņiem atlika tikai no sabiedrības aiziet, līdzī paņemot nelegālā stāvoklī iespējamo — sabiedrības nosaukumu. To aizgājēji, kā vēlāk redzēsīm, arī izmantoja.

Divdesmit vienu gadu atpakaļ organizācija jau bija pārdzīvojusi spēku saskaldīšanās procesu, pazaudējot krietnu daļu savu biedru. Nacionālo spēku vairošanas un vienošanas aktam tas bija bargs sitiens. Ja toreizējo sašķelšanos vēlākos gados apzīmēja par „Vakara“ vienas studentu daļas novirzīšanos uz kreiso pusi, tad tagad notika pretējā orientēšanās — aiziešana svešas tautas veidotā organizācijā — krāsu korporācijā. No nacionālā viedokļa tā bija bēgšana no pienākuma veidot savu latvisko studentu organizāciju. Mūsu sabiedrība šo ceļu uzticīgi ir gājusi, uzglabājot Kr. Valdemāra garu.

Darba izdošanas pēdējā brīdī, kad iepriekšējais teksts tipografijā bija jau salikts, laimīgā kārtā mūsu rokās ir nācis 1912. g. 17. februāra protokols, ko tā rakstītājs vecb. J. Skudre bija uzglabājis un pirms 1926. gada nodevis kā materiālu Austruma vēsturei citkārtējam aktīvo valdes priekšsēdētājam. Pēdējais, no Austruma aizejot, šo vēsturisko dokumentu bija paturējis pie sevis un 1939. g. pavasarī fotografējis līcis pavairo. Šis protokols rāda, ka sapulcē sākumā piedalījušies 15 „Frat. Mosc.“ biedri, kas pieņēmuši gaŗu dienas kārtību ar 12 atsevišķiem jautājumiem, bet pēc sapulces pārtraukšanas un vēlāk atjaunošanas citā vietā (protī restorānā „Skala“) sapulces turpinātāji — 12 biedri apsprieduši šādus jautājumus: 1) kur noturēt konventus, 2) balles jautājums, 3) par 18. februāra vakaru, 4) balsošanas došana, 5) krāsu jautājums, 6) ziņojumi.

Šinī vietā oriģinālā parādīsīm vecb. J. Skudres ierakstu toreizējā protokolā tikai attiecībā uz krāsu jautājumu. Īsās atzīmes šē labi salasāmas. No balsošanas iznākuma ir redzams, ka par krāsu pieņemšanu bijuši 6 „Frat. M.“ biedri, bet pretīm balsojuši arī 6. Pie balsu skaita malā pierakstīto „par krāsu pieņemšanu balsošanas rezultāti“ izdarījis augšā minētais dokumenta turpmākais glabātājs ar savu roku.

Dr. Peka savās atmiņās par korporācijas dibināšanu (21. l. p.) gan izsakās, ka „krāsas tika pieņemtas ar vairāk kā $\frac{3}{4}$ balsu vairākumu.“ Ja minēto atmiņu autors savu uzdoto balsu vairumu būtu reāli apzīmējis, tad jau krāsu piekritēju pusē vajadzēja būt vairāk kā 12 personām, bet visā organizācijā balsstiesīgu biedru bija tikai 19 cilvēku (E. Strautnieks bija beidzis augstskolu, V. Čakste pārcēlies uz Pēterpili, un daži biedri nemaz

...atliet. Feldmans
dabā balstēpās.
S. J. Krievu jaunajums
...
Propozīcija
Reizē - J. K. un
...
Krievu - k. r. k. k.
...
Bred. atbrast

(Atbēst. - ja atpēst un
...
atpēst.)
✓ Pieņemti |||||
✓ Nepieņemti |||||
Kāzgalos no urāfij
ņemtas,
Pretēti Ziknis Skate
Spoke.
Grupā. Vērojums
teizoties, 14 p. p. p.
foliēros. Apvienot
11. Feb. 1912.

par kuriem
ņemti am. balso-
šanas rezultāti.

Studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ 1912. g. 17. februāra sapulces protokola fragments. Šo protokolu rakstījis tagadējais Austruma vecbiedru valdes priekšsēdētājs senātors J. Skudre.

nepiedalījās sapulcē restorānā „Skala“). Tādēļ jāfiksē uz visiem laikiem, kā jau vecbiedri M. Čakste un J. Skudre apliecinājuši, ka 6 balsis bijušas pret 6 balsīm, pie kam prezidējošais viceseniors bijis to 6 pusē, kas palikuši pie iecerētām krāsām. Juridiski šis apstāklis ir svarīgs. Formāli kā apstiprināto latviešu novadniecības statūtu 9. p., tā nelegālās sabiedrības „Frat. Mosc.“ statūtu 68. § prasīja: $\frac{2}{3}$ visa novadniecības biedru skaita, resp. $\frac{2}{3}$ visu balsstiesīgu sabiedrības „Frat. Mosc.“ biedru piekrišanu statūtu grozīšanai. Šinī gadījumā korporācijas cīnītāju pusē vajadzēja 13 (vismaz 12) balsstiesīgu studentu piekrišanu statūtu grozīšanai, lai varētu runāt par panāktu uzvaru. Tādas uzvaras ne pēc legāliem, ne illegāliem statūtiem nebija, kādēļ šķelšanās akts juridiski ir kvalificējams kā sešu studentu lēmums dibināt savu korporāciju, bet nevis esošās organizācijas pārveidošana, kas nebija panākama ar vienkāršu balsu vairākumu, kā to gribēja vēlāk iztulkot A. Peka un viņa dombiedri. Balsošanas faktisko momentu negrozītu pat visu filistru vēlākā pievienošanās krāsu gribētājiem — paliek reāls un juridisks fakts, ka Krišjāņa Valdemāra 1883. gadā latviešu tautas dzīvē un cīņās ievadītā studentu organizācija 1912. gada sākumā, savā 29. pastāvēšanas gadā, kaut gan neauglīgās ķildās un cīņās novājināta, atrada sevī vajadzīgo spēku arī uz priekšu ieturēt veco un pārbaudīto nacionālo kursu.

Sabiedrībā „Frat. Mosc.“ pēc A. Peka un viņa grupas aiziešanas vēl palika sekojoši biedri: A. Bēķis (1904.), K. Bēķis (1906.), E. Grīnbergs (1907.), J. Princis (1912.), J. Skudre (1911.), J. Freidenfelds (1910.), H. Jākobsons (1911.), M. Čakste (1911.), J. Feldmanis (1911.), L. Kaufmanis (1911.) arī neitrālais A. Ābeltiņš (1909.) vēl palika turpat.

Kas attiecas uz korporācijas dibinātājiem, tad par to A. Peka raksta, ka otrā dienā tēlegrafiski ziņots uz Rīgu Krastkalnam un Veinbergam, ka krāsas pieņemtas un lūgumraksts ķeizaram sastādīts un turpina: „Lūgumrakstā aizrādījām, ka Maskavas universitātē visus pēdējos gadus notiek streiki, kuŗi traucē mūs kārtīgi nodoties studijām, ka mēs, latviešu studenti, esam nākuši pie pārliecības, ka mums kārtīgi iespējams studijas turpināt un organizēt pretspiedienu streikotājiem (!) tikai tad, kad mēs būsim organizēti tradīcijām bagātā korporācijā kā Tērbatā un Rīgā mūsu kollēģi, kuŗi nestreiko...“

Un tā paša gada martā krāsu apstiprināšana bija arī panākta. Jaunā korporācija tomēr bija paņēmusi 1901. gada studentu biedrības „Fraternitas Moscoviensis“ vārdu un tā oficiāli arī apstiprināta. Tādā kārtā nu bija Maskavā divas latviešu studentu organizācijas ar vienu un to pašu nosaukumu: studentu sabiedrība un studentu korporācija „Fraternitas Moscoviensis“. Sprotama lieta, ka sabiedrībai nācās no sava vecā nosaukuma atsacīties, jo atcelt ministrijas parakstīto korporācijas nosaukumu nebija iespējams. Tikai atliek jautāt šīs korporācijas statūtu autoriem, vai tas bija krietni un godīgi darīts — nosaukties jau vairāk kā desmit gadu vecas organizācijas vārdā, kaut arī oficiāli tā nebija valdības apstiprināta.

Kā jutās jaunā krāsainā „Frat. Mosc.“ atvase, to A. Pekas kungs apraksta tā (25. l. p.): „Lai korporācija būtu spējīga spert pirmos soļus, bija jādabū nauda, lai vispirms noīrētu telpas. Palienējām vispirms aizdevumu segšanai naudu no Maskavas Annas baznīcas ķestera Krišjāņa Kalniņa un K. Lapovica — ādu fabrikanta. Likās, aizņēmāmies ap 100 rub. Noīrējām konventa korteli uz m. Bronnajas jauna mūra nama pagraba telpās. Dzīvoklis sastāvēja no 5 plašām parketētām istabām, tika noņemts uz mana vārda, jo korporācijai kā tādai neviens dzīvokli neīrēja. Smagi mums 6 cilvēkiem (tie bija: A. Lāčgalvis, M. Krūmiņš, A. Miške, A. Līģeris, A. Peka un G. Špīss) bija staigāt pa šīm 5 istabām un raudzīties gaidoši uz ielas, vai kāds nenāks no vecajiem „Frat. Mosc.“ biedriem proponēties vai vismaz apciemot. Velti — nenāca neviens. Arī bijušie „neitrālie“ konsekventi izvairījās ar mums nākt tuvākos sakaros aiz solidaritātes pret pārējiem krāsu pretiniekiem.“ — Tālāk A. Pekas kungs vēl tuvāk parāda (29. l. p.) savu krāsnešu likteni jaunās dzīves sākumā: „Krustkalns bija atsūtījis M. Krūmiņam naudu priekš korporācijas, ja nemaldos, ap 120 rub. Šo naudu Krūmiņš bija notērējis un kasierim nebija nodevis. Bijām spiesti Krūmiņu rukāt, un tā palikām tikai pieci. Par dažām pārgalvībām bijām spiesti uz laiku rukāt arī Miški. Palikām tikai 4. — Tā bija mūsu nelaime, ka krāsu ēka bija jābūvē no baļķiem, no kuŗiem viens otrs bija dzīvē iegrauzts un ietrunējis. Bet labāku materiālu nebija, — labākie visi bija pret krāsām.“

Nav jānoliedz, ka nospiests gara stāvoklis pēc šķelšanās bija arī dažiem biedriem, kas palika uzticīgi vecās organizācijas satversmei. „Sirdi kremta pats šķelšanās fakts“, saka vecb. H. Jākobsons. Tas arī sprotams, jo organizācijas dzīvē nevarēja būt galīgi aizmirsti 1883. g. 19. oktobrī Kr.

Valdemāra apmēram teiktie vārdi: „Jūsu pienākums lai ir — ar dedzīgu mīlestību interesēties par Latviju, vienmēr pie savas tautas un tēvu zemes turēties, kā arī savā starpā draudzīgi un stipri kopā turēties.“ Diemžēl, taisni kopā turēšanās trūkums ir latviešu intelligences un tautas lielākā traģēdija. Kādi spēki un kādi motīvi tikai nav ārdījuši un putinājuši mūsu tautas locekļu labu saprašanos un centienus kopējam darbam. Te lielā ārdīšanas ķēdē redzams tikai atsevišķs moments, ko pienācīgi no tālākas perspektīves novērtēs latviešu intelligences vēsturnieks nākotnē.

Studentu sabiedrība „Frat. Mosc.“ bija izšķiedusi daudz spēka ieilgušās krīzes dēļ, daudz laika tā bija patērējusi neauglīgās diskusijās, tomēr vecās organizācijas dzīve nepārtrūka. 1913./4. akad. gadā sabiedrībā iestājās jauni biedri: Pēteris Leitāns — jur., Edmunds Freivalds — jur., Jānis Ducēns — jur., Ludis Likums — rer. nat., Andrejs Bumbērs — math., Vilis Greiers — jur., Teodors Kadiķis — jur., Jēkabs Krogzemis — med., Voldemārs Miežis — rer. nat., Verners Tepfers — jur. un Kārlis Straubergs — philol.

Tādā kārtā biedru skaits sanāca diezgan liels, bet līdz ar to radās arī lielākas neērtības. Galvenais šķērslis bija telpu trūkums. Kā latviešu novadniecības biedri pēc 1907. gada rudenī universitātes apstiprinātiem statūtiem tagadējās sabiedrības „Frat. Mosc.“ biedri varēja gan pulcēties universitātes telpās, bet faktiski tas bija neērti. Tādēļ rīkojās tā, kā to vecb. A. Bumbērs attiecībā uz šo laiku atzīmējis: „Mūsu studentu biedrības biedru sapulces Maskavā pa lielākai daļai notika pie atsevišķiem aktīvākiem biedriem, kuŗi apdzīvoja kādu lielāku istabu un kuŗu rīcībā tā tad bija lielākas, sapulcei vajadzīgas telpas. — Gribētos uzsvērt to vienkāršību un sirsnību, kāda valdīja mūsu sapulcēs, kad bez liekām formalitātēm, dažreiz arī pie vienkārša tējas galda ar baltmaizi un tējas desu atklāti un draudzīgi pārrunājām mūsu kopējās lietas.“

Bez parastajiem referātiem par visdažādākiem jautājumiem, kam sekoja viena vai divu oficiālu oponentu papildinājumi un kritika, ikvienam sapulces dalībniekam bija iespēja parādīt savas zināšanas pārrunājamā jautājumā, izsacīt savas subjektīvās domas un pārliecību, vingrināties savu uzskatu aizstāvēšanā. Tā bija laba skola izglītības un attīstības paplašināšanā, pašdarbības un patstāvības audzināšanā.

Še taisni jāuzsver, ka ar 1913./4. akad. gadu mūsu organizācijas dzīve strauji pieņēma spēkā un aktivitātē. Tā vien likās, ka aiz muguras bija

palicis ceļa gabals ielejā un miglā. Ja sabiedrībai būtu bijis vēl legāls pastāvēšanas stāvoklis un nebūtu jāsaspiežas turpat 20 cilvēkiem dažkārt pavisam mazā biedra istabiņā, kur, kā saka, ābolam nebija vietas nokrist, tad blakus izglītības un attīstības momentam būtu daudz plašākos apmēros attīstījusies un izkopusies arī organizācijas sabiedriskā dzīve tīri latviskā vienkāršībā un sirsnībā.

Atstājot še sabiedrības „Frat. Mosc.“ aktīvos biedrus no jauna uzsāktā rosīgā darba posmā, piegriezīsimies mazliet organizācijas vecajiem biedriem — arvien vēl sauktajiem filistriem. Kā jau augšā aprādīts, viņi bija izkaisīti pa visu plašo Krieviju. Tie saņēma gadu pārskatus, kad tādus izdeva, diezgan nekārtīgi maksāja savas filistru nodevas, un ar to arī aprobežojās, kā jau redzējām, filistru vairākuma kontakts ar aktīviem biedriem. Daudzi filistri nebija savā starpā pat pazīstami. Savas atsevišķas organizācijas filistriem nebija, kaut gan 1908. gadā Rīgas filistri, kā jau še aprādīts, bija izstrādājuši statūtus savai palīdzības kasei un sabiedrībai. Tomēr nav dzirdēta šo statūtu apstiprināšana, un tas arī saprotams, jo neapstiprināta visu laiku palika arī studentu sabiedrība „Frat. Moscoviensis“. Dabīgā ceļā bija radušies daži filistru centri, kā Maskavā, Jelgavā un Rīgā, ko noteica filistru darba un dzīves vieta. Kāds bija Rīgas vecāko filistru rosības mērķis, to še vairs nenākas atkārtot. Ja pirmajos filistra gados A. Strausmanis vēl piebalsoja „filistru konventos“ Veinberga-Purgaļa grupai, tad ar K. Hirša, R. Ģeģera un J. Kēmaņa pārnākšanu Rīgā, visi minētie Austruma vecbiedri sāka turēties kopā kā ideoloģijas, tā taktikas jautājumos. Stipru aizmuguri viņi atrada Kurzemes filistru centrā Jelgavā. Tā Maskavas latviešu studentu organizācijas dibinātājs J. Čakste jauki bija sapraties ar „revolucionāriem“ un „dumpiniekiem“, kas svītvoja no saraksta filistrus un citādi nepaklausīja agrākajam Rīgas centram, kaut tai pašā statūtu jautājumā.

Pēc jaunās korporācijas nodibināšanas krāsneši cītīgi vien meklēja filistrus savai organizācijai. Saprotama lieta, ka pa Krievijas pilsētām izkaisītie „Vakara“ un vēlākās sabiedrības „Frat. Mosc.“ filistri nebija tie vīri, kas par pasniegto deķeli uzņemtos maksājumus viņiem garā svešu buršu „efektīvam un reprezentablām“ kortelīm un uzzīvei. Tādu filistru meklēšana notika arī Jelgavā. Par to korporācijas līdzdibinātājs ārsts A. Pekaskungs raksta tā: „Brīvlaikā devāmies 5 dibinātāji uz Rīgu. Iekams kur rādījāmies, pasūtījām deķelus Rīgā. Lentas bija pasūtītas jau

Maskavā. — Nobraucu uz Jelgavu pie Čakstes cerībā, ka izdosies viņu piedabūt atzīt un akceptēt pēdējā sēmeštra notikumus „Frat. Mosc.“ dzīvē. Kad pieteicos, uzgaidāmā istabā bija jānogaida ap 1/2 stundu, lai gan tai laikā svešinieku nebija. Beidzot Čakste ienāca uzgaidāmā istabā un, roku nepasniedzis, jautāja, ko es no viņa vēloties. Atbildēju, ka es kā korporācijas „Frat. Mosc.“ atbildīgais reprezentants turēju par savu pienākumu apmeklēt viņu vizītē kā filistri un lūgt atļauju informēt par pēdējā laika notikumiem „Frat. Mosc.“ dzīvē Maskavā. Čakste atbildēja, ka viņa dēli viņu 2 gadus jau pietiekoši informējuši par šo dzīvi. „Man ar jums un jūsu jējiem nekas nav ko runāt,“ bija vecā sašutušā filistra pēdējie vārdi. Saruna notikās stāvot. Čakste paklanījās, pagriezta muguru un aizgāja. Sameklēju savu ceļa spieķi un devos laukā.“

Šinī gadījumā nozīmīgs tikai tas, ka krāsnesis griezies pie mūsu pirmā vecbiedra un ka tas katēgoriski pagriezis muguru jaundibinātai korporācijai.

Lai lasītājs dziļāki spētu ieskatīties to vecbiedru uzskatos un pārliecībā, kas vienmēr palikuši uzticīgi mūsu organizācijai, tad jānodod še pēc iespējas plašāka vieta studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ filistru 1914. g. 3. janvāra sapulces protokolam.* Šo sapulci bija izsludinājuši 1913. g. 23. decembrī studentu sab. „Frat. Mosc.“ filistri: J. Čakste, F. Kēnigsvalds, A. Strausmanis, K. Hiršs, J. Kēmanis un K. Puriņš, nosakot sapulcēšanās vietu Rīgas latviešu biedrības telpās ar sekojošu dienas kārtību:

1) attiecību noskaidrošana starp studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ filistriem un tagadējo jaundibināto studentu korporāciju „Fraternitas Moscoviensis“,

2) studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ kases jautājums,

3) dažādi jautājumi.

Noliktā laikā bija ieradušies sekojoši filistri: J. Čakste, Fr. Kēnigsvalds, Dr. Barons, T. Ore, A. Strausmanis, K. Hiršs, R. Gēģeris, J. Kēmanis, O. Valdmanis un V. Čakste — jun. no Pēterpils.

Inž. T. L e s n i e k s no Pēterpils bija paziņojis, ka viņš uz sapulci nevar ierasties. Tas vēstulē turpina: „Zīmējoties uz Maskavas studentu jauno korporāciju man jāsaka, ka es jau 21. jūnijā a. c., būdams Rīgā, paziņoju Valdmaņa kgm, ka es minētā korporācijā par filistri skaitīties negribu, jo

* Austruma archīvā.

tie kungi ievēlējuši sev par goda filistri (!) Fr. Veinberga kgu. Ar šo kungu viņa publiskās darbības dēļ (kā „Rīgas Avīzes“ redaktora) es nekur satikties negribu. Domāju, ka jaunai paaudzei pienākas turēties attālu no visādiem denunciantiem un šaubīgām personām.“

Par sapulces vadītāju ievēlēja A. Strausmani, protokolistu J. Kēmani. Vispirms A. Strausmanis paskaidro, ka šī sapulce sasaukta uz viņa un piecu pārējo zem uzaicinājuma parakstījušos studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ filistru iniciatīvi aiz sekojošiem iemesliem: pēc studentu korporācijas „Fraternitas Moscoviensis“ nodibināšanās aprīlī 1913. gadā Krastkalna sasaukto filistru sapulci nevar uzskatīt par pareizi sasauktu, jo lielai daļai studentu sabiedrības filistriem nemaz nav sūtīti paziņojumi, kāpēc jau toreiz filistru grupa izsacījusies, ka jāsasauc filistru pilna sapulce uz kuŗu būtu ziņoti visi studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ filistri, kuŗai būtu tiesības izspriest jautājumu par korporāciju. Tagad tas izdarīts un uzaicinājumi izsūtīti visiem filistriem, izņemot tos, kuŗu dzīves vietas neviens nezina. Tagad jānoskaidro studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ filistru attiecības pret nodibināto korporāciju.

Pārrunā studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ un tagadējās studentu korporācijas „Fraternitas Moscoviensis“ izcelšanos un izvilkumā nolasa korporācijas apstiprinātus statūtus, kā arī internos statūtus. Izsaka vēlēšanos iepazīties ar tā lūgumraksta saturu, kas bijis iesniegts dēļ korporācijas apstiprināšanas. O. Valdmanis paskaidro, ka lūgumrakstā tikai izteikti iemesli, kāpēc studenti grib legalizēties, lūgumrakstā nekādi dati vai solījumi ārpus apstiprinātiem statūtiem neesot minēti; cik zināms, lūgumraksta noraksts neesot uzglabājies. — Nolasa no filistriem ienākušos rakstiskus paziņojumus, pie kam Kēmanis protestē pret Fr. Veinberga vēstules nolasīšanu, aizrādīdams, ka uz šo sapulci aicināti tikai studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ filistri. Fr. Veinbergs savā laikā uzskatīts kā sabiedrību atstājis“, un tāpēc viņa vēstuli nevar šē nolasīt. A. Strausmanis paskaidro, ka viņš uzaicinājumu uz sapulci nosūtījis arī Fr. Veinbergam. Beidzot nolasa Fr. Veinberga, J. Krodzenieka (Maskavā), J. Altberga (Odesā), Lesnieka (Pēterpilī) vēstules izvilkumus. A. Strausmanis ziņo, ka Dartaus (Maskavā) piesūtījis apsveikumu un Fr. Gaŗais (Rīgā) liekot paziņot, ka tas nevarot šinī sapulcē būt klāt, aizrādot, ka viņš korporāciju neatzīstot. Hiršs ziņo, ka Dr. R. Krastiņš (Piebalgā) ziņojis, ka viņš esot pret korporāciju.

Pārrunājot jautājumu par attiecībām starp studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ filistriem un tagadējo jaundibināto korporāciju „Fraternitas Moscoviensis“, izsakās vairāki runātāji.

J. K ē m a n i s: Lai arī jāatzīst, ka daļa studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ aktīvo filistru, t. i. to, kas vispārīgi aktīvi piedalījušies „Fraternitas Moscoviensis“ dzīvē un interesējušies par organizāciju, atzīnuši jauno korporāciju un iestājušies par korporācijas filistriem, tomēr pēc manām domām pret korporāciju izturēties var tikai negatīvi. Vispirms jau korporācija sev nepareizi piesavinājusies nosaukumu „Fraternitas Moscoviensis“. Tagadējās korporācijas dibinātājiem, kuŗi visi bija studentu sabiedrības „Fr. M.“ biedri, nebija tiesības pieņemt šo nosaukumu bez iepriekšējas sazināšanās ar visiem studentu sabiedrības filistriem un nevis nodibināt korporāciju un tad tikai griezties pie šiem filistriem ar priekšlikumu piedalīties pie korporācijas. Saprotams, tagad ar šo faktu jārēķinājas. Priekš dažiem un arī priekš manis jau pietiek korporācijas nosaukuma un krāsu, lai atzītu par neiespējamu piedalīties, tomēr, apejot formālo pusi, izteiktas domas, ka mums, filistriem, nevajagot interesēties par studentu korporācijas iekšējās dzīves veidiem un virzieniem un varbūt nevienam nevarētu nekas būt pretim piedalīties korporācijas filistru organizācijā, t. i., no formālās puses ņemot, pie korporācijas nodibināmā palīdzības biedrībā, kuŗas mērķis galvenā kārtā sagādāt studentiem materiālos līdzekļus. Tomēr ar tādu izskaidrojumu nevaru apmierināties. Nevienai studentu organizācijai, ar kuŗu mēs gribētu būt sakarā un to pabalstīt, mēs nevaram prasīt zināmu virzienu, piem., politiskā ziņā, bet mums gan jāskatās uz to, ka šāda sabiedrība dibinātos uz tādiem pamatiem, kuŗu galvenā tendence ir attīstīt sabiedrības locekļos darba spējas un zināmu intelliģenci. Korporācijas veids nevar tikt atzīts par tādu. Arī no korporācijas „Fr. M.“ statūtiem dveš pretim viss tas archaisms, ko redzam visās korporācijās, kad biedrs var tikai tad iegūt pilna biedra tiesības, kad pietiekoši iemācījies dzīru dziesmas un paukošanu, un tam blakus no obligātoriskā referāta literāriskās sapulcēs var atpirkties ar 5 rubļiem — tāda organizācija velk tikai uz kausiem un rapieņiem — tāda organizācija divdesmitā gadu simtenī ir nonsens. Uz augšminētiem pamatiem izsakos pret kaut kādu piedalīšanos pie korporācijas.

V. V a l d m a n i s: Nav nekādas starpības starp bijušo studentu sabiedrības „Fr. M.“ un tagadējo korporāciju „Fr. M.“. Korporācijas nosaukums

un organizācijas veids nekad nemainīs to garu, kāds jau agrāk studentu sabiedrībā ir bijis, statūti dod tikai ārējo formu. Tāpēc arī nebūtu nekāda iemesla izteikties pret korporāciju un atteikties to pabalstīt.

R. Gēģeris. Ja mēs salīdzinām Maskavas studentu sabiedrības virzienu un tradīcijas ar tagadējo uzsākto korporācijas ceļu, tad attiecības pret korporāciju mums skaidras. Maskavas studentu sabiedrība vienmēr savā organizācijā un iekšējā dzīvē ir vadījusies no dzīves apstākļiem un prasībām un vienmēr ir bijusi brīva un pēc attīstošās dzīves prasībām konstruēta sabiedrība; no tagadējās korporācijas interniem statūtiem dveš tikai veco laiku gars — pie vecajiem sab. „Fr. M.“ statūtiem pielipināti bez kaut kādas vajadzības patapināti no svešās zemēs izaugušo organizāciju pamatiem nevajadzīgie pinekļi un kankari, kuŗi pēc sava satura un spilgtajiem ģermanismiem pašā formā pie katra soļa atduŗas nepatīkami pret mūsu latvisko sajūtu, — visi internie statūti tik archaiski un anakroniski, ka iespējams tikai izteikties pret korporācijas „Fr. M.“ jebkuŗu veicināšanu, kuŗa atradusi par iespējamu un vajadzīgu uzlikt sev tādu zīmogu.

J. Čakste: Jaundibinātā korporācija ir nepareizi uzurpējusi vecās studentu sabiedrības nosaukumu „Fraternitas Moscoviensis“, to darīt atsevišķai mazai studentu grupai, kuŗai bija iepaticies nodibināt korporāciju viņas vārdā vispārpieņemtā nozīmē, nebija nekādas morāliskas tiesības bez sazināšanās ar līdzšinējās studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ filistriem un, ievērojot to, korporācijas nodibināšanai studentu sabiedrībā bija daudz pretinieku, un šī studentu sabiedrība turpināja un turpina arī tagad savu eksistenci. Ja kādai studentu grupai iepaticies izpušķoties ar krāsainām lentām un iegūt arī formālas tiesības priekš šādas pušķošanās, nevienam tur nav iemesla likt šķēršļus, bet šī parādība pie mums latviešiem nav atrodama par dabisku, un korporācijas ideja vienmēr tikai ies mazumā un nevis uzplauks. Arī korporāciju šūpulī — Vācijā, novērojams tas pats; pie korporācijas piederšo studentu skaits ir ļoti mazs, samērā ar pārējo studentu skaitu; korporācijas locekļi galvenā kārtā dzimuma aristokrātija: vai tiešām mums latviešiem kāda vajadzība censties veicināt šīs vācu dzimuma aristokratijas jaunās paaudzes organizēšanās veidus? Mūsu apstākļi to neprasa; taisni otrādi, mēs pašī radām savu stāvokli, un priekš tam mums jācenšas jaunatnē attīstīt visas garīgās spējas, lai varētu sekmīgi cīnīties par savu

tautisko patstāvību citu tautu vidū, priekš tam mūsu studentu organizēšanās korporāciju veidā nav vajadzīga. Piedzīvojumi rāda, ka agrākie Maskavas studentu biedrošanās veidi brīvā sabiedrībā bez uzspiestām ārējām formām ir bijuši lietderīgi, jo no Maskavas studentiem nākuši daudzi sabiedriski darbinieki. Biedrošanās mērķi var būt tikai cenšanās strādāt savas tautas labā; korporācijas vairāk cenšas kalpot kliķes interesēm, arī sevišķu disciplīnu korporācija nenodibina studentu starpā, jo pašās korporācijās bieži notiek šķelšanās. Tā tad nekādas pozitīvas puses korporācijai nevar atzīt. Arī korporācija „Fr. M.“ pēc interniem statūtiem iziet tikai uz studentu laika pavadīšanas interesēm, jo pat no referāta lasīšanas iespējams atpirkties ar 5 rubliem. Sevišķs nonsens ir korporācija — un sevišķi latviešu korporācija Maskavā, — iznāk, ka mūsu latviešu studenti grib būt vācu ierašu reprezentanti un izplatītāji krievu tautā; tā ir savā ziņā zināma provokatoriska parādība attiecībā pret krievu studentiem un līdzinās krievu akadēmismam. Maskavā korporācija no latviešu interešu viedokļa var būt tikai kaitīga. Tāpēc atliek tikai turpināt sakarus ar studentu sabiedrību, kuŗa palikusi pie veciem pamatiem, un veicināt studentu sabiedrību „Fr. M.“ vai kā arī to citādi nenosauktu, ievērojot to, ka oficiāli šo nosaukumu jau piesavinājusies korporācija.

Pie tam J. Čakste aizrāda, ka Maskavā šimbrīžam esot ap 20 studentu, kuŗi turpinot veco studentu sabiedrību un labprāt vēloties nodibināt ciešākus sakarus ar filistriem.

V. Čakste, jun. aizrāda, ka statūtos sabiedrības iekārtas mainīšana paredzēta ar $\frac{2}{3}$ balsu vairākumu, krāsas, turpretim, pieņemtas tikai ar 6 pret 6 balsīm.

Dr. K. Barons: Savā laikā pie Maskavas latviešu studentu vakara piederēja gandrīz visi latviešu studenti Maskavā un būtu vēlams arī tagad uzturēt tādu organizāciju. Lai gan visi deķeļi un lentas ir pilnīgi lieki, tad tomēr, reiz jau korporācija ir nodibinājusies, ieteicams to pabalstīt. Uz Maskavas studentiem korporācijā Maskavas gars un iespaids vienmēr paliks un korporāciju sliktās puses pie maskaviešiem nevarēs attīstīties.

K. Hiršs: Smieklīgas ir ne tikai korporācijas krāsas un lentas, bet korporācijas dibinātāji arī ir lauzuši visas maskaviešu tradīcijas. Korporācija ar visu un visur cenšas pastrīpot savu aristokratismu, grūti būtu Maskavas studentiem pievienoties korporācijai; lielais studentu vairums Maskavā

ir mazturīgi, uz turieni iet galvenā kārtā arī tikai tie, kuŗi negrib būt korporanti, kādus mēs tos redzam un saprotam Baltijā. Tā tad Maskavā korporācija ir ne tikai nevajadzīga un dzīves nespējīga, bet arī kaitīga; tāpēc ieteicams tikai turpināt sakarus ar to studentu grupu, kuŗa nostājušies pret korporāciju.

T. Ore: Nekādām krāsām un komeršiem nevaru piekrist; nolasītie korporācijas statūti kā formas, tā arī satura ziņā runā pretim katrai nopietnai darba dzīvei, tāpēc nevēlams pabalstīt korporāciju.

A. Strausmanis: Kā zināms, lielākais filistru vairums ir palicis ārpus jaundibinātās korporācijas. Būtu vēlama kopēja Maskavas studentu un filistru organizācija, bet to tikai varētu panākt, ja korporācijas internie statūti tiktu pārgrozīti, bet tā kā internos statūtos teikts, ka viņi var tikt mainīti tikai pēc pieciem gadiem, tad visas filistru pūles panākt vienošanos, mainot internos statūtus, būtu bez sekmēm, un tā kā tās tradīcijas, uz kuŗām nodibinājusies un grib darboties korporācija, pavisam citas kā agrākai studentu sabiedrībai, tad atliek tikai sakarus ar korporāciju pārtraukt un turpināt sakarus ar veco „Fraternitas Moscoviensis“ biedru grupu, kuŗa nav pieņēmusi korporācijas vajadzību un ietēru.

Pēc debatēm ar visām pret vienu balsi (O. Valdmanis) nolēma:

- 1) Ar jaundibināto korporāciju sakaros nestāties un turpināt agrākos sakarus ar studentu pulciņu, kuŗš paliek pie agrākiem sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ statūtiem un tradīcijām.
- 2) Šo lēmumu ar attiecīgu pavadrakstu paziņot visiem studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ filistriem, kuŗi vēl nav iestājušies kā filistri korporācijā „Fraternitas Moscoviensis“.
- 3) Ievēlēt komisiju no 3 locekļiem, kuŗa izpildītu šo lēmumu un stātos sakaros ar Maskavas studentiem, noskaidrotu kases stāvokļa jautājumu un sasauktu pēc attiecīgu materiālu ievākšanas vispārēju sapulci, uz kuŗu uzaicināt arī studentu organizācijas priekšstāvjus.
- 4) Vajadzīgiem tekošiem izdevumiem likt priekšā līdz turpmākam lēmumam par filistru maksām iemaksāt katram pa 5 rbļ.
- 5) Komisijā ievēl: J. Čaksti, A. Strausmani un J. Kēmani.
- 6) Kases jautājuma izspriešanu atlikt uz nākošu sapulci, kad būs ievāktas tuvākas ziņas par summām un parādu dokumentiem, kuŗi atrodas studentu rokās.

Šos lēmumus izvēlētā komisija 9. janvārī izsūtīja sabiedrības filistriem ar sekojošu motīvējumu: „Sapulcē piedalījušies studentu sabiedrības filistri neatrod par iespējamu atzīt korporāciju un piedalīšanos pie tās par iespējamu un vajadzīgu aiz sekojošiem iemesliem: korporāciju nodibinājuši tikai daži studentu sabiedrības „Fraternitas Moscoviensis“ biedri un nevis studentu sabiedrības konventa absolūtais vairākums ($\frac{2}{3}$ majoritāte pēc statūtiem), un korporācijas nodibināšana nav tikusi nolemta caur kārtēji sasauktu filistru pilnu sapulci; neskatoties uz to, korporācija pilnīgi nepareizi piesavinājusies nosaukumu „Fraternitas Moscoviensis“. Korporācijas internie statūti pa lielākai daļai nokopējums no citu studentu korporāciju kommand'iem ar obligātoriskām dziesmām, paukošanu, krāsu deķeļiem un lentām; studentu organizācijas tādā korporācijā, kādas tās mēs zinām un saprotam zem vārda „korporācija“ vispārīgi, pie latviešu studentiem un sevišķi Maskavā ir anachronisms, nedibinās uz Maskavas latviešu studentu tradīcijām, nav dzīves prasība un vajadzība, bet tikai nevajadzīga, mākslīga, pret tautisku apziņu runājoša, studentu dzīves iespiešana svešās patapinātās formās. Pie tādiem apstākļiem korporācijas nodibināšana tikai saskalda latviešu studentu apvienošanos, un tāpēc tādai korporācijai nekādas pozitīvas un paliekamas nozīmes nevar būt, tā var būt tikai kaitīga.“

Šis 1914. g. 3. janvāra studentu sabiedrības „Frat. Mosc.“ filistru sapulces protokols atreferēts pilnīgāki tādēļ, ka tas ir ievērojams dokuments mūsu organizācijas dzīvē. Viņā spilgti izteikti īstākie latviešu akadēmiskās jaunatnes biedrošanās ideāli, kas likti arī Austruma pamatos. Pārlasiet un pārdomājiet tikai vecbiedra Jāņa Čakstes vārdus: „Mēs (t. i. latvieši) paši radām savu stāvokli, un priekš tam mums jācenšas jaunatnē attīstīt visas garīgās spējas, lai varētu sekmīgi cīnīties par savu tautisko patstāvību citu tautu vidū. Biedrošanās mērķis var būt tikai cenšanās strādāt savas tautas labā.“ — Mēs saprotam, ka tās ir atziņas ar nepārejošu un negaistošu vērtību. Paies gadu simteņi, un arvien vēl patstāvīgās Latvijas pilsonim šī atziņa būs jānes galvā, jāpatur sirdī, ja vien tas gribēs pastāvēt citu tautu vidū. Šiem dzīvības avotiem netuvinās mūsu jauneklus seklā un nācionāli tukšā, kaut arī diezīn kā cildinātā buršu dzīve. To rāda un liecina laiks. Mūsu jaunatni — arī akadēmisko — uz augšu cels tikai nācionālie tikumi, tradīcijas un latvis-

kais gars! Visu to saprata organizācijas dibinātāji — Kr. Valdemārs, J. Čakste, J. Reinbergs u. c., kas 1883. gada rudenī nedibināja vis krāsaino korporāciju, kā to bija darījuši iepriekšējā gadā (1882.) Tērbatas latviešu studenti, bet gan no tautiskiem lasāmiem vakariem pārgāja pavisam vienkāršajā „latviešu studentu vakarā“. To vajaga tikai pienācīgi saprast, lai atzītu, kādas dziļas tautiskas-latviskas saknes tur mūsu organizāciju un noteic tās virzienu. Ka sacītais nav kails apgalvojums, to liecina ne tikai netaisnība vecbiedra Jāņa Čakstes vārdi un izturēšanās, bet arī Krišjānis Valdemārs. Par to Dr. J. Sanders raksta* tā: „Ar Kr. Valdemāru man mazāk attiecību. Kad Tērbatā dibinājām Letoniju, tad uzņēmām viņu par goda filistū (pareizi filistū, ne filistru) un nosūtījām viņam Letonijas krāsu cepuri un lintu (pareizi lintu, ne lentu). Bet viņš tās nepieņēma un atsūtīja atpakaļ ar skarbu vēstuli, paskaidrodams, ka viņš tādas korporācijas neatzīst, kas piekopt vācu novecojušas un mums nederīgas ierašas.“ Še godājamais Letonijas filistrs nav minējis Kr. Valdemāra „skarbās“ vēstules saturu tuvāk, tomēr tā laika maskavieši — studenti zināja, ka Kr. Valdemārs, nosūtot atpakaļ krāsainos atribūtus, vēstulē Letonijai īgņi izsaucies: „Es nevēlos staigāt vecās vācu tupelēs!“

Par Kr. Valdemāra attieksmi pret studentu korporācijām zina liecināt arī citkārtējais „Vakara“ dalībnieks un vēlākais krāsu korporācijas filistrs J. Kreicbergs, kas raksta:** „Valdemārs, nebūdam draugs korporācijām tādā veidā, kādā tās sāka nodibināties Tērbatā un Rīgā, t. i. pēc veciem vācu paraugiem, tomēr ar prieku apsveica un visādi balstīja brīvās studentu sabiedrības un apvienības. Viņš vēlējās, lai studenti nekultivētu obligatorisku iedzeršanu, pat žūpošanu, kāda faktiski notika vācu korporācijās, bet toties piegrieztu visu vērību sava iekšējā cilvēka izkopšanai, nopietnu, pamatīgu zinātņu iegūšanai un nacionālā, demokrātiskā gara izkopšanai. Viņš nevarēja acu galā ieredzēt studentu ārīgo ālēšanos un dižošanos, uzpūtīgo, augstprātīgo izturēšanos pret nestudējošiem, pret mazāko brāli. Viņš katram studentam gribēja iedvest tieksmi uz pazemību, uz padevību un kalpošanu visiem tiem, kas smok vēl gara tumsībā un nopūšas zem smaga saimnieciska jūga.“

Tādās pat negatīvās domās par korporācijām ir bijis arī Kronvaldu Atis, latviešu studentu vakaru vadītājs Tērbatā. Kronvalda uzskatus par

* Jaunākās Ziņas 1933. g. Nr. 7, 5. l.

** Atmiņas par Krišjāni Valdemāru, Rīgā, 1925. g., 18. l. p.

latviešu jaunatnes audzināšanu vācu korporācijās mēs jau konstatējām viņa runā, kur tas bija pieminējis Lesinga pasaku par iedīdīto lāci. Pavisam atklāti par jaunās latviešu intelligences audzināšanu Kronvalds izteicies vēstulē Fr. Brīvzemniekam, kas no Maskavas viņam rakstīja uz Tērbatu, minēdams par saviem darbiem pie krievu-latviešu-vācu vārdnīcas un apjautādamies par latviešu studentiem, kam rūp sava tauta. Kronvalds drīz vien atbild, pastāsta arī par saviem darbiem valodniecībā, bet par latviešu studentiem nevar liecināt nekā laba. Tie ērmojoties un ķēmojoties savās korporācijās, piegriežot vērību niecīgām, ārējām lietām, bet sirds paliekot tukša no labākiem centieniem.*

Pieminot vēl 1914. g. 3. janvāra filistru sapulces lēmumus, redzam, ka tie palīdz stiprināties studentu sabiedrībai un palikt uz pareiza ceļa, kam vēsturiska pagātne bija likusi tik stiprus un skaidrus nacionālus pamatus. Tāpat šī sapulce konstatēja, ka sabiedrība „Fr. Mosc.“ nav pārtraukusi savu gaitu, bet to turpina, kaut gan atšķēlušies biedri nodibinātai korporācijai bija paņēmuši sabiedrības nosaukumu. Šis apstāklis lika organizācijai padomāt par jaunu nosaukumu.

Iekams runājam par jauno posmu mūsu organizācijas dzīvē, vai nebūtu vietā īsā skicējumā pieminēt veco *Alma Mater* un tās likteni. Ceru, ka iebildumu nebūs.

Īsas ziņas par Maskavas universitāti

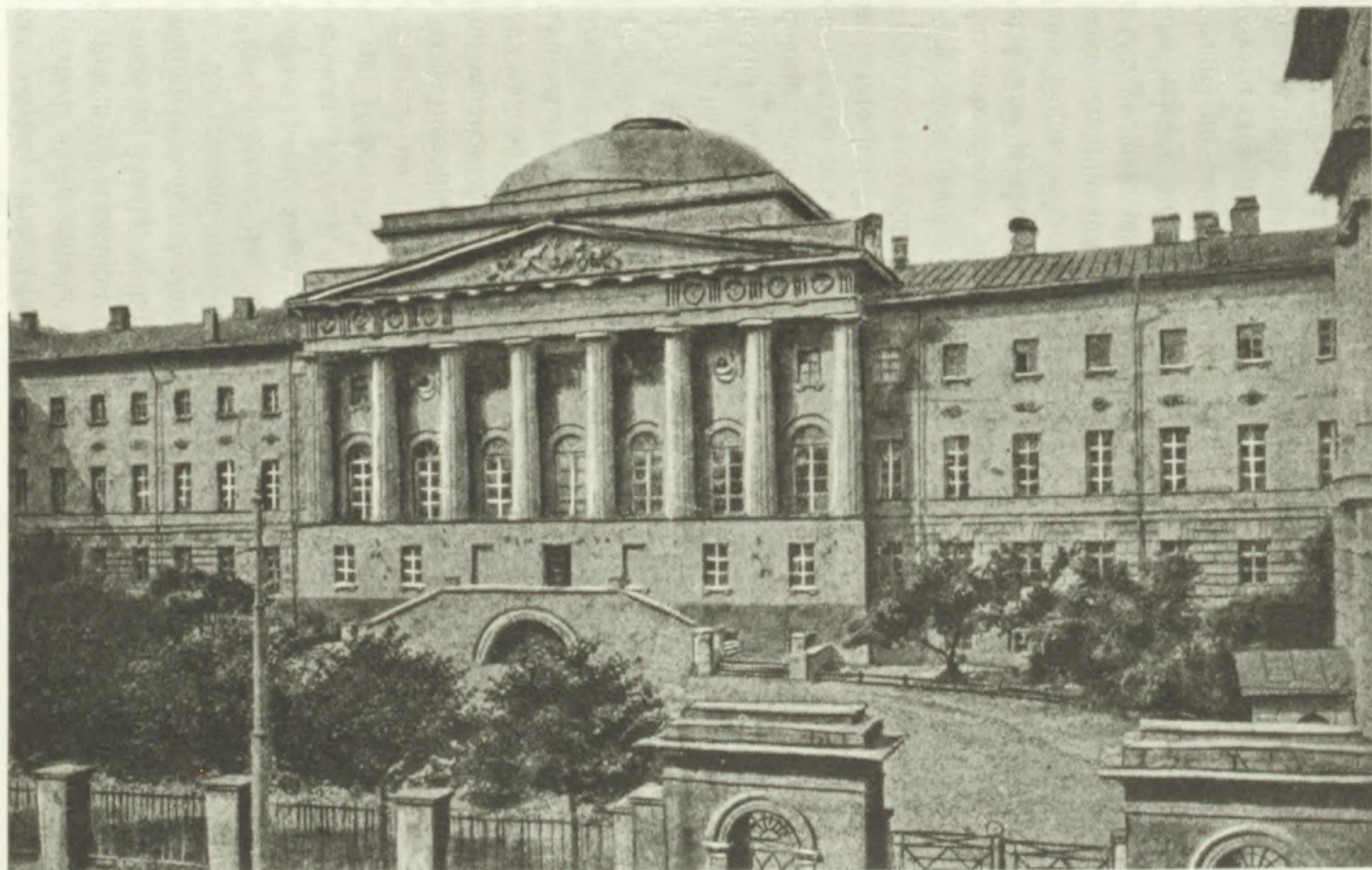
Maskavas universitātes dibināšanas aktu (ukazu) parakstīja ķeizariene Elizabete 1755. g. 12. janvārī — svētās Tatjanas pieminēšanas dienā. Šā akta iedvesmotāji bija ķeizarienes izglītotais galminieks Ivans Šuvalovs un ģeniālais Archangeļskas zemnieks — zinātnieks un dzejnieks Lomonosovs. Šo divu vīru pārdomās un pārrunās ir dzimis pirmās Krievijas universitātes dibināšanas plāns.

Jau 1755. g. 26. aprīlī kādā kroņa ēkā pie Voskresensku vārtiem universitāte oficiāli arī atklāta. Sākumā bija trīs fakultātes: juridiskā, medicīnas un filozofijas. Te jāatzīmē, ka filozofijas fakultātē toreiz bija

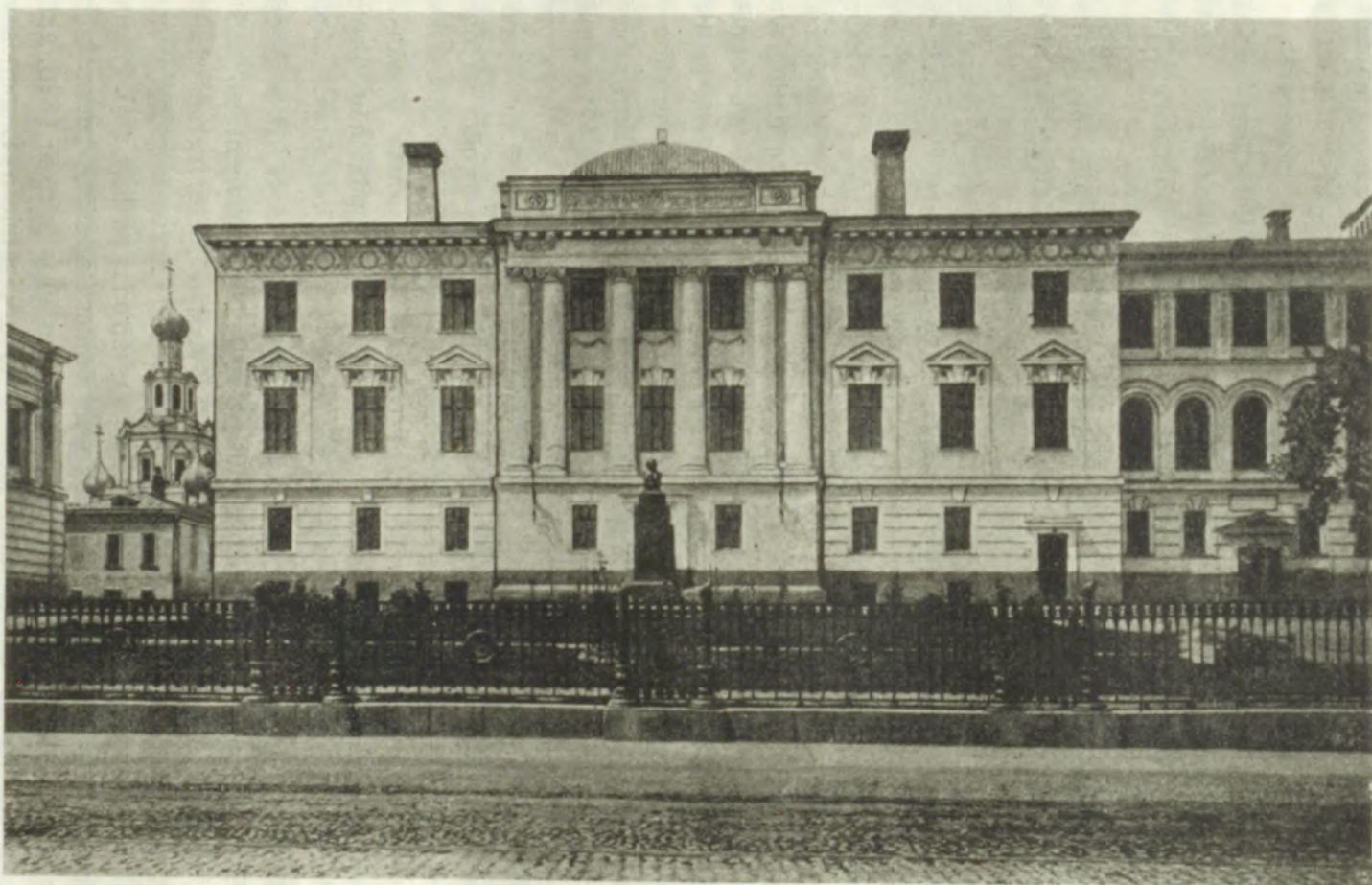
* T. Feiferts, Brīvzemnieks, Rīgā, 1929. g. 131. l. p.

divas nodaļas; pirmajā nodaļā lasīja: grieķu, romiešu un krievu valodu un to vēsturi, slavu valodu vēsturi, vispārējo un krievu vēsturi, politisko oikonomiju un statistiku; otrā nodaļā — tīro un pielietojamo matēmatiku, astronomiju, ķīmiju, fiziku un fizisko ģeografiju, mineraloģiju, ģeografiju, bioloģiju, botaniku, tehnoloģiju, lauksaimniecību, mežkopību un arhitektūru. Kā redzam, filozofija savā kompetencē bija pārņēmusi daudzas un dažādas zinātnes. Bez tam vēl bija katedra, kas nepiederēja ne pie vienas fakultātes, proti, dogmatiskās un ētiskās teoloģijas katedra pareizticīgiem studentiem. Pirmajā laikā bijuši tikai pieci profesori — divi krievi: Barsovs un Popovskis, abi Pēterpils zinību akadēmijas audzēkņi, un trīs Strasburgas un Tībingenas vācieši. Popovskis bijis Lomonosova skolēns un lasījis filozofijas kursu. Viņš savas lekcijas ievadījis ar aizrādījumu, ka latīņu valodas vietā, kā to prasīja tā laika universitātes parašas, lasīšot krievu valodā, jo neesot tādas filozofiskas idejas, ko nevarētu izteikt krievu valodā. Sešdesmito gadu vidū Maskavas universitātē jau ir 21 profesors un tanī skaitā 11 krievi, kas bija nākuši no tās pašas universitātes un papildinājušies ārzemēs. Mācīšanās kurss turpinājās trīs gadus.

1785. gadā Katrīna II nodeva Maskavas universitātes vajadzībām zemes gabalu pie Mochovajas (Sūnu) ielas, kas agrāk piederēja kņ. Borjatinskim, un 125.000 rub. ēku būvei. Nākošā gada 26. augustā, ķeizarienei piedaloties, universitātes ēkai iemūrēja pamatakmeni. Ēkas galvenajā korpusā ierīkoja arī baznīcu sv. Tatjanas piemiņai. 18. gadsimta beigās M. universitāte jau bija izveidojusies par ievērojamu Krievijas zinātņu centru. No pašu krievu vidus arvien vairāk radās spējīgi zinātnieki, kas veidoja un cēla savas zemes kultūru. Tā Tretjakovs un Desņickis pēc M. augstskolas nobeigšanas vēl papildinājās un nobeidza Glazgo universitāti, kur toreiz strādāja tādi ievērojami zinātnes korifeji kā Jums, Blekstons un Adams Šmits. Tie atzīmēja Desņicka spējas un talantu, piešķirot tam juridisko zinātņu doktora gradu, bet pilsētas pašvaldība iecēla Desņicki par Glazgo goda pilsoni. Atgriezies Maskavā, Desņickis ieņēma romiešu tiesību katedru juridiskā fakultātē un spīdēja ar savu talantu, jaunu domu mirdzumu un neizsmelamu enerģiju. Viņš turpināja un noslēdza prof. Popovska cīņu par krievu valodas lietošanu latīņu valodas vietā. Nostiprinājis savu stāvokli universitātē, prof. Desņickis nodibināja šīs zinātnes iestādes tradīciju tai zinā, ka stiprām saitēm vienoja krievu zinātni ar krievu tautas dzīves ikdienu, sevišķi attiecībā uz juridiskām disciplīnām.

Maskavas universitātes vecā ēka.

Maskavas universitātes jaunā ēka.

Viņš ņēmis dzīvu dalību arī valsts reformu apspriešanā; šā zinātnieka spalvai pieder ievērojams politisko reformu projekts, kā ierosinājumu tas bija guvis Anglijas valsts iekārtā.

1789. gadā pie M. universitātes nodibinājās krievu literatūras veicinātāju biedrība, un tādā kārtā universitāte kļuva arvien vairāk par dzīvu sabiedrības kultūras centru, iegūdama simpatijas un mīlestību krievu tautā.

Ar 19. gadsimta atnākšanu un Aleksandra I liberālās valdīšanas sākumu M. universitātes vēsturē sākās jauns posms, jo universitāte dzīvi un dedzīgi atsaucās garīgai atmodai, kas šinī laikā pārņēma krievu sabiedrības gaišāko un kultūrālāko daļu. Līdz Napoleona I gājenam uz Maskavu 1812. g. vecākā Krievijas universitāte jo spēcīgi izplēš savus spārnus svētīgam un tālam lidojumam. Laikā no 1803. g. līdz 1812. g. universitātes annālēs reģistrēti 40 jauniešu profesori — 17 ārzemnieki un 23 paši krievi, kas rāda, ar kādu pieaugušu spēku akadēmiskā darbība gājusi plašumā. Agrākā kārtība noteica, ka par studentiem var iestāties muižnieku, ierēdņu un brīvībā atlaisto pilsoņu bērni ne jaunāki par 16 gadiem. Tagad šis nosacījums bija paplašināts tādā kārtā, ka bez studentiem uz lekcijām brīvi varēja ierasties ikviens. Un universitāte jo plaši atvēra savas durvis brīvklauvētājiem, kas nāca no dažādiem sabiedrības slāņiem un dažādā vecumā. Kāds tā laika klausītājs — memuārists uzmetis starp citu šādu toreiz ļoti populāra literatūras vēstures profesora Merzļakova auditorijas ainu: „Auditorija bāzīn piebāzta. Kandidāts, kas jau studijas nobeidzis, jauns studentiņš, pavecs senāta ierēdnis, armijas virsnieks, literāti — visi tie sēdēja-stāvēja vai bija pielīpuši kur nu kurais gleznainajās Merzļakova lekcijās.“ Tādā kārtā Maskavas sabiedrība sadraudzējās ar savu universitāti, izceļot apdāvināto profesoru, kas savām apgarotām lekcijām modināja klausītāju prātus.

1812. gadā Napoleona okupācijas uguns nelaimē nodega M. universitātes ēkas un sadega visa tās bibliotēka ar 20.000 sējumiem un retām zinātniskām kolekcijām. Kas tagad pieder vecajai M. universitātei, tas viss ir radies pēc 1813. gada. Pacēlās jaunu ēku korpusi, radās jaunas laboratorijas un jauni institūti. Tās ēkas, kas atrodas pa labi no l. Nikitas ielas, ejot no Kremļa puses, sauc par veco universitātes ēku, bet pa kreisi — par jauno. Nelielā dārzā jaunās universitātes ēkas priekšā 1826. gadā novietoja Maskavas universitātes idejiskā tēva zinātnieka Lomonosova